МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

ДНІПРОВСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ

ТКАЧЕНКО І.П.

Конспект лекцій з дисципліни

ФІНАНСОВИЙ АНАЛІЗ

Для здобувачів вищої освіти першого (бакалаврського) рівня за спеціальністю 071 «Облік і оподаткування»

Затверджено
Редакційно-видавничою секцією науково-методичної ради ДДТУ
16. 01.2020 р., протокол № 1

Кам'янське
2020

Розповсюдження і тиражування без офіційного дозволу Дніпровського державного технічного університету заборонено

Конспект лекцій з дисципліни «Фінансовий аналіз» для здобувачів вищої освіти першого (бакалаврського) за спеціальністю 071 «Облік і оподаткування» / укладач: Ткаченко І.П. – Кам'янське, ДДТУ, 2020 р. - 223 с.

Укладач:
Ткаченко І.П., к.е.н, доцент

Відповідальний за випуск:
Зав. кафедри фінансів та обліку
д.е.н., професор Юдіна С.В.

Рецензент:
Будько О.В., д.е.н., професор

Затверджено на засіданні
кафедри фінансів та обліку
протокол № 14 від 30.12. 2019 р.

Коротка анотація. Видання містить основні положення курсу лекцій навчальної дисципліни «Фінансовий аналіз» для здобувачів вищої освіти першого (бакалаврського) за спеціальністю 071 «Облік і оподаткування».

ВСТУП

На шляху інтеграції України до європейського освітнього процесу першочергового значення набуває підвищення рівня конкурентоспроможності фахівців з вищою економічною освітою. Конкурентне середовище потребує прийняття ефективних управлінських рішень системі фінансів підприємства.

В умовах ринкової економіки важливою вихідною основою для прийняття управлінських рішень є результати фінансового аналізу.

Управлінські рішення приймаються як для удосконалення процесів виробництва в цілому, так і для їх окремих елементів. В системі управління виробництвом фінансовий аналіз є поєднуючою ланкою між збором інформації та прийняттям управлінських рішень. Його значення полягає в тому, що він є головним засобом виявлення резервів підвищення ефективності операційної, фінансової і інвестиційної діяльності, удосконалення механізму господарювання.

У зв’язку з цим, аналітична підготовка майбутніх бакалаврів з обліку та аудиту займає особливе місце у системі економічної освіти, а курс «Фінансовий аналіз» є важливою складовою частиною учбового плану підготовки бакалаврів за спеціальністю 071 «Облік і оподаткування» та включений до циклу професійно-орієнтованих дисциплін.

Зміст і цільовий напрям фінансового аналізу полягає в оцінюванні результатів діяльності та фінансового стану господарюючого суб'єкта, у виявленні можливостей підвищення ефективності його функціонування за допомогою раціональної фінансової політики.

Основні завдання вивчення дисципліни «Фінансовий аналіз» полягають в тому, що майбутні фахівці отримають знання з питань: загальної оцінки фінансового стану господарюючого суб'єкта, аналізу фінансової стійкості, платоспроможності та ліквідності, грошових потоків, прибутковості та рентабельності підприємства, кредитоспроможності, інвестиційної діяльності підприємства, комплексної оцінки ефективності господарської діяльності підприємства та впливу окремих факторів її рівень, а також використовувати одержані результати з метою пошуків резервів поліпшення фінансової та інвестиційної діяльності підприємства.

В процесі вивчення даної дисципліни студенти одержують знання з основ фінансового аналізу і, спираючись на них, набувають потрібних практичних навиків здійснення аналізу та компетентності фахівців - фінансових аналітиків.

Необхідність підготовки навчального посібника викликана нагальною потребою узагальнення вітчизняної та зарубіжної літератури, присвяченої питанням оцінки фінансового стану суб’єктів господарювання, а мета його підготовки — максимально просто викласти основи фінансового аналізу на прикладі наскрізного оцінювання стану підприємства.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 1

ТЕОРЕТИЧНІ Й МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ФІНАНСОВОГО АНАЛІЗУ

ТЕМА 1. ЗНАЧЕННЯ І ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФІНАНСОВОГО АНАЛІЗУ

Необхідність та сутність фінансового аналізу. Фінансовий аналіз як частина загального, повного аналізу фінансово-господарської діяльності. Фінансовий аналіз як система способів накопичення, опрацювання, трансформації та використання інформації фінансового характеру з метою забезпечення життєдіяльності господарюючого суб'єкта.

Зміст і цільовий напрям та завдання фінансового аналізу. Напрями та принципи фінансового аналізу. Основні елементи фінансового стану підприємства. Класифікація видів фінансового аналізу. Основні задачі зовнішнього фінансового аналізу. Мета внутрішнього фінансового аналізу. Класифікація користувачів фінансового аналізу.

Вимоги до інформаційної бази фінансового аналізу. Система показників інформаційного забезпечення фінансового аналізу, що формуються із зовнішніх джерел та внутрішніх джерел. Порівняльна характеристика зовнішнього і внутрішнього фінансового аналізу підприємства.

Метод фінансового аналізу. Методи та прийоми фінансового аналізу: горизонтальний, вертикальний, трендовий аналіз, аналіз відносних показників, порівняльний та факторний аналіз. Класифікація методів аналізу: неформалізовані та формалізовані. Традиційні методи економічної статистики, математико-статистичні методи, що застосовуються у фінансовому аналізі, сучасна методика фінансового аналізу.

ПЛАН

1.1. Сутність та завдання фінансового аналізу
1.2. Види фінансового аналізу та його користувачі
1.3. Методи та прийоми фінансового аналізу

1.1 . Сутність та завдання фінансового аналізу

Наслідками світової фінансової кризи стала серія банкрутств провідних світових фінансових компаній та поширення фінансової кризи на реальний сектор світового господарства, падіння попиту на світових ринках та, як результат, обвал цін на сировинних ринках, стагнація провідних економічних систем. На тлі цих подій, які не обходять стороною і економіку України, у сучасній практиці управління корпоративними фінансами важливе місце займає проблема якісного та кі-

лькісного обґрунтування управлінських фінансових рішень, ефективне прийняття яких неможливе без використання фінансового аналізу, який стає одним з головних інструментів управління діяльністю підприємств.

Фінансовий аналіз є частиною загального, повного аналізу фінансово-господарської діяльності. Іншою складовою виступає виробничий управлінський аналіз, його називають також «економічний аналіз». Але треба відрізняти економічний аналіз у загальному розумінні (як аналіз економіки на мікро - та макрорівнях) від економічного аналізу у вузькому розумінні (як виробничий управлінський аналіз тільки на мікрорівні). В основі фінансового аналізу лежить аналіз та управління фінансовими ресурсами суб'єктів господарювання. Для того, щоб підприємство мало змогу вижити в умовах жорсткої конкуренції та бути прибутковим і рентабельним, керівництву необхідно володіти методикою фінансового аналізу, мати певну інформаційну базу для його проведення та відповідних кваліфікаційних робітників для реалізації цієї методики на практиці. Фінансовий аналіз є одною із найважливіших функцій управління. Він дає змогу визначити конкурентоспроможність суб'єкта господарювання в ринковій економіці. Кожна наука має свій предмет. Предмет науки відповідає на питання: «Що вивчає ця наука?». Предметом науки «фінансовий аналіз» є фінансові відносини, фінансові ресурси та їх потоки в єдиному виробничо-торговельному процесі.

Кожен господарюючий суб'єкт для проведення своєї діяльності повинен мати певні фінансові ресурси, які формуються за рахунок власних і прирівняних до них позикових коштів. За рахунок цих джерел здійснюється фінансове забезпечена процесу кругообігу засобів суб'єкта господарювання. Рух коштів, його швидкість і масштаби визначають ефективність фінансової системи. З руху коштів розпочинається і рухом коштів закінчується кругообіг засобів господарюючого суб'єкта, оборот всього капіталу підприємства. Кругообіг засобів (коштів) здійснюється за схемою, наведеною на рис. 1.1. Для того, щоб розпочати виробництво, необхідні гроші (стадія фінансування). За ці гроші купуються необхідні складові виробничого процесу - машини, устаткування, сировина, матеріали, приймаються на роботу робітники (стадія купівлі засобів і предметів праці, прийом на роботу і підготовка відповідних робітників). Далі здійснюється безпосередньо виробничий процес (стадія виробництва продукції і формування її собівартості).

Вироблену готову продукцію продають на стадії реалізації товару. Після продажу продукції отримують гроші, але не ті, які були на стадії фінансування, а гроші нові. Тут відбувається процес формування фінансових результатів підприємства, їх розподіл. Одна частина спрямовується на подальший розвиток виробництва, інша - на накопичення і т. д., залежно від того, яке підприємство, якої форми власності, яка його основна діяльність. Ці процедури можна віднести до стадії формування і розподілу фінансових результатів. Отже, з усіх видів ресурсів першо-

чергове значення мають фінансові ресурси. Щоб вижити в умовах ринкової економіки і не допустити банкрутства господарюючого суб'єкта, треба добре знати, як управляти фінансовими ресурсами і якою повинна бути фінансова політика. Перехід на ринкові умови господарювання, існування підприємств з різними формами власності потребує нових підходів до формування фінансових ресурсів.

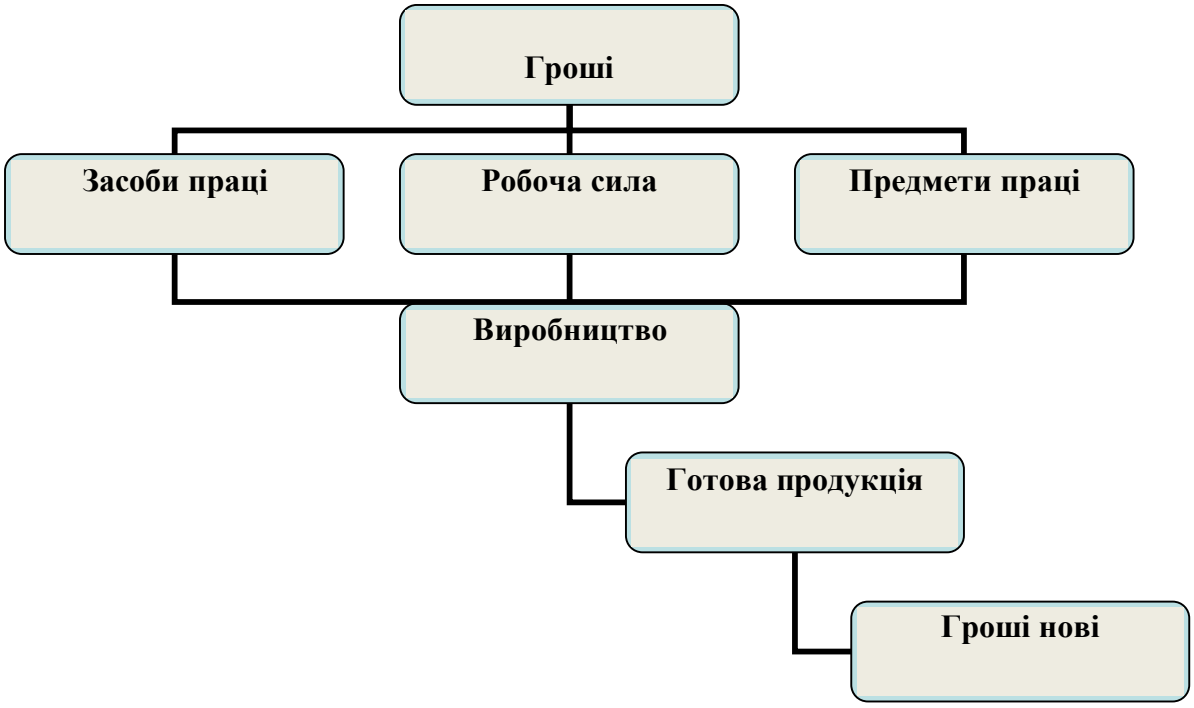

Рисунок 1.1 - Схема кругообігу коштів підприємства

Основними джерелами фінансових ресурсів підприємств є власні і залучені кошти. Наявність фінансових ресурсів, їх ефективне використання оптимальне співвідношення структури джерел їх формування визначають ринкову та фінансову стійкість підприємства, його платоспроможність і ліквідність, ділову активність, конкурентоспроможність. Від величини фінансових ресурсів, рівня забезпеченості та раціонального їх використання залежить формування виробничого потенціалу, забезпечення поточної діяльності, зростання обсягів виробництва і реалізації, соціально-економічний розвиток підприємства.

Фінансовий аналіз являє собою систему способів накопичення, опрацювання, трансформації та використання інформації фінансового характеру з метою забезпечення життєдіяльності господарюючого суб'єкта в умовах дії ринку та панування конкуренції.

Зміст і цільовий напрям фінансового аналізу, основні елементи якого представлені на рис. 1.2, полягає в оцінюванні результатів діяльності та фінансового стану господарюючого суб'єкта, виявленні можливостей підвищення ефективності його функціонування за допомогою раціональної фінансової політики.

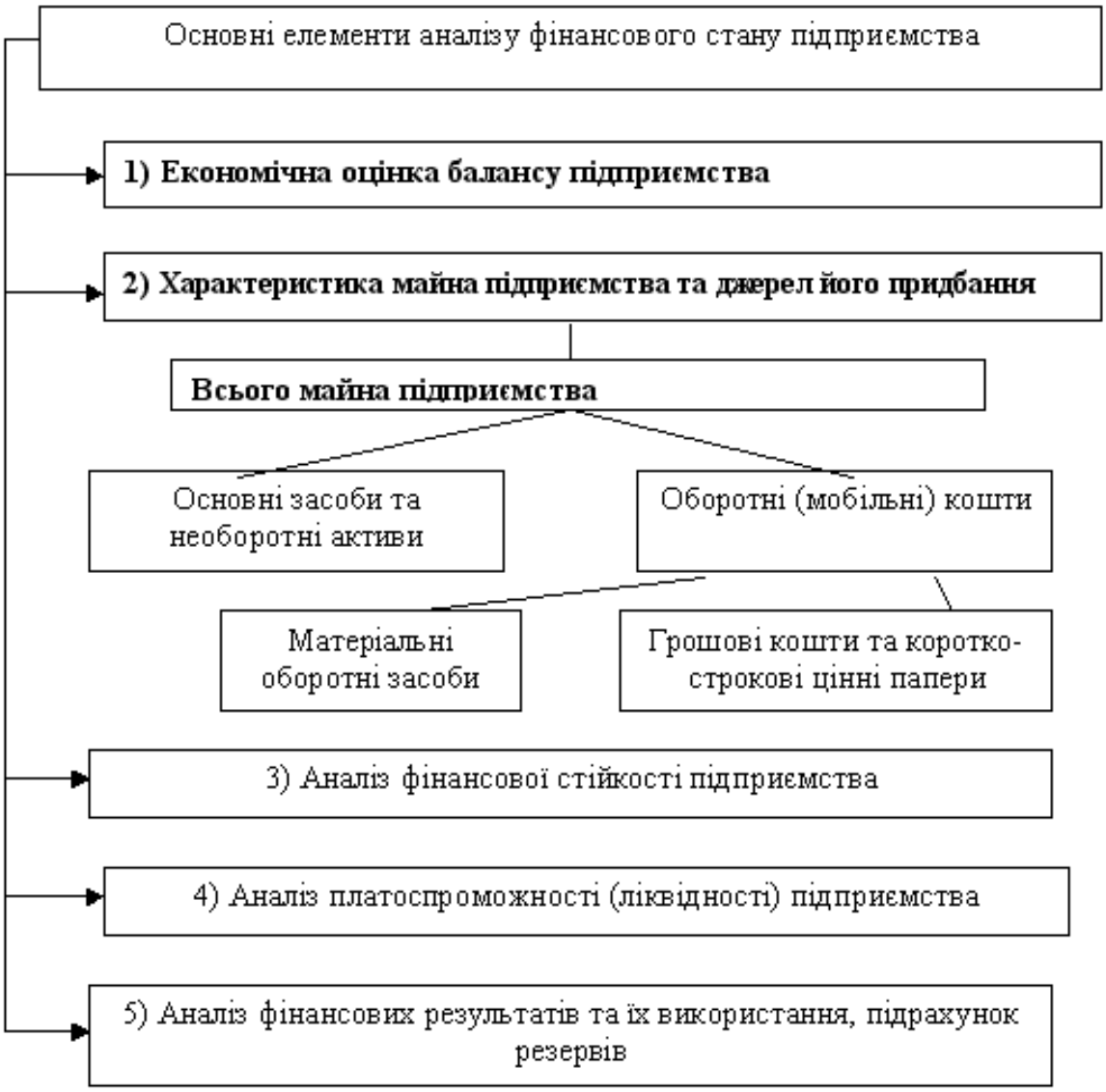

Рисунок 1.2 – Основні елементи фінансового стану підприємства

Тому на сьогодні фінансовий аналіз є особливо актуальним, оскільки він вивчає всю сукупність фінансових ресурсів, яка характеризується визначеною системою показників їх наявності, розміщення та використання. Крім цього, фінансовий аналіз являє собою систему знань про методи і організаційні форми його проведення. Таким чином, оволодіння знаннями з фінансового аналізу полягає не лише у вивченні фінансових ресурсів та їх потоків, але й методики цієї науки. Основними завданнями фінансового аналізу є:

- вивчення теоретичних основ фінансового аналізу;
- загальна оцінка фінансового стану підприємства (складу і структури джерел фінансових ресурсів, джерел власних і позикових коштів, кредиторської заборгованості; оцінка складу та структури активів, їх стану і руху, аналіз основного та оборотного капіталу, аналіз дебіторської заборгованості);
- аналіз ринкової стійкості підприємства;

- аналіз фінансової стійкості (абсолютних та відносин її показників, оцінка запасу фінансової стійкості (зони безпечності);
- аналіз платоспроможності та ліквідності;
- аналіз грошових потоків;
- аналіз ефективності використання капіталу (прибутковості, обертання оборотних коштів, дослідження ефекту фінансового важеля);
- оцінка кредитоспроможності підприємства;
- оцінка виробничо-фінансового левериджу;
- аналіз ділової активності підприємства;
- прогнозування фінансових показників підприємства;
- аналіз фінансового стану неплатоспроможних підприємств та пошук шляхів запобігання банкрутству;
- стратегічний аналіз фінансового ризику та пошук шляхів його зниження.

Вирішення зазначених завдань сприяє удосконаленню управління підприємством, поліпшенню його економіки, підвищенню мінової та фінансової стійкості, платоспроможності і ліквідності, забезпеченню його конкурентоспроможності і взагалі успішній рентабельній життєдіяльності.

1.2 Види фінансового аналізу та його користувачі

Перехід економіки України до ринкових відносин викликав відповідні зміни в окремих галузях знань. Відбувся розподіл бухгалтерського обліку на фінансовий та управлінський, який, свою чергу, обумовив відповідний розподіл фінансово-господарського аналізу. Класифікацію видів фінансового аналізу наведено на рисунку 1.3. Залежно від мети, що ставить перед собою фінансовий аналітик, він вибирає ті чи інші види фінансового аналізу.

Основними джерелами інформації для аналізу фінансового стану підприємства є баланс (Звіт про фінансовий стан - форма № 1), звіт про фінансові результати (звіт про сукупний дохід - форма № 2), звіт про рух грошових коштів (форма № 3), звіт про власний капітал (форма № 4), дані первинного й аналітичного бухгалтерського обліку, які деталізують окремі статті балансу. Висока роль фінансової інформації в підготовці і прийнятті ефективних управлінських рішень зумовлює високі вимоги до її якості при формуванні інформаційної системи фінансового менеджменту, серед яких виділяють вимоги до її значимості, повноти, своєчасності, достовірності, співставності, зрозумілості, ефективності. Використання показників, що походять із зовнішніх і внутрішніх джерел дозволяє створити на підприємстві цілеспрямовану систему інформаційного забезпечення фінансового менеджменту, орієнтовану як на прийняття стратегічних фінансових рішень, так і на ефективне поточне управління фінансами підприємства.

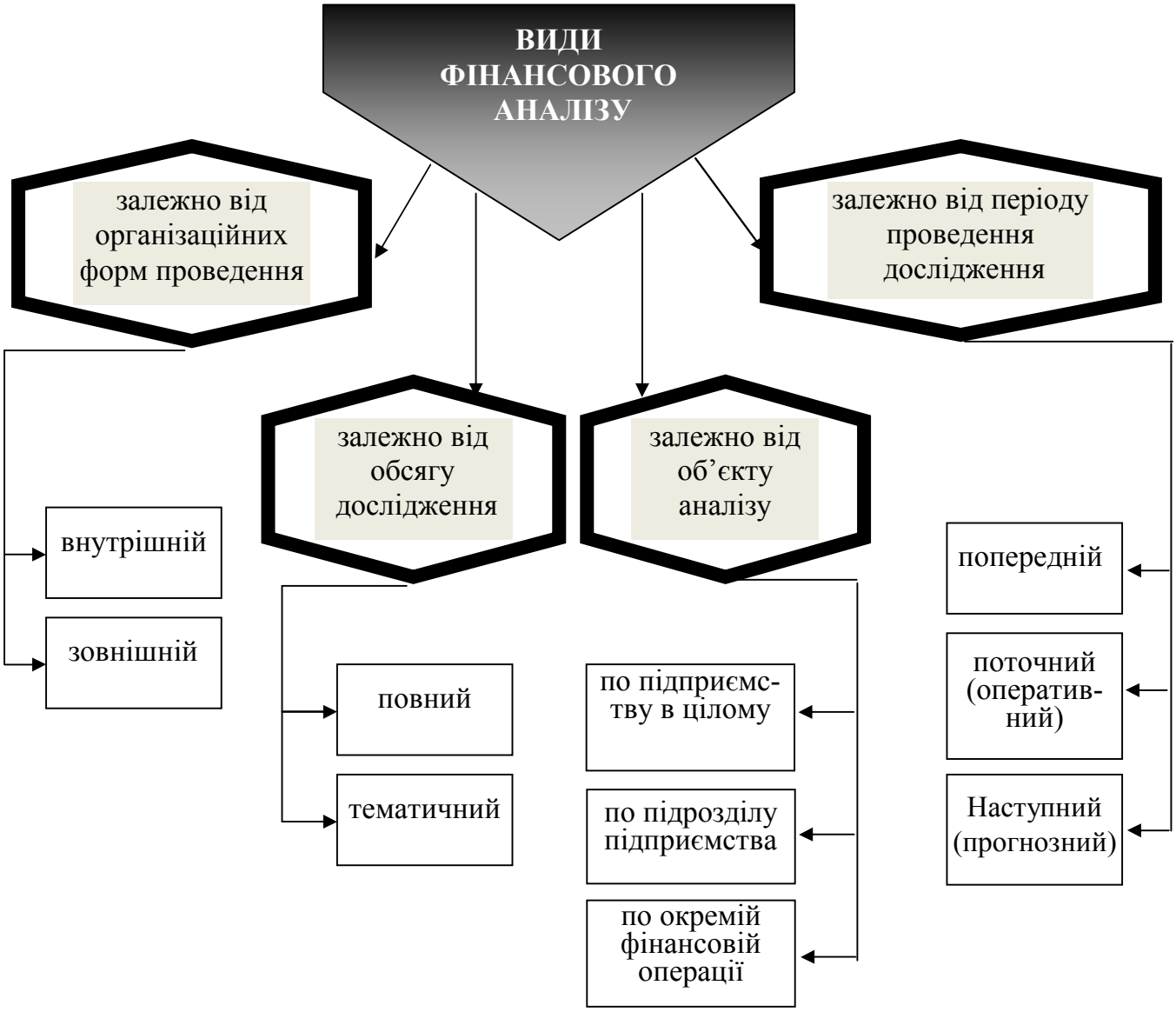

Рисунок 1.3 - Класифікація основних видів фінансового аналізу

Користувачів фінансового аналізу можна поділити на три групи: внутрішні, сторонні та зацікавлені. Залежно від того, яка інформація використовується у фінансовому аналізі, якими є мета та об'єкти дослідження, суб'єкти користування результатами аналізу, розрізняють два його види:

- *зовнішній аналіз* - базується на звітних даних, що підлягають опублікуванню; базою аналізу виступає досить обмежена частина інформації про діяльність підприємства, що є надбанням всього підприємства;
- *внутрішній аналіз* - використовує всю достовірну інформацію про стан справ підприємства, якою володіє лише певне кола осіб, як правило, керівництво підприємства та його підрозділів.

Порівняльну характеристику зовнішнього і внутрішнього аналізу можна навести у вигляді табл. 1.1.

Таблиця 1.1 Порівняльна характеристика видів фінансового аналізу

Критерії порівняння	***Зовнішній фінансовий аналіз***	***Внутрішній фінансовий аналіз***
Мета аналізу	Оцінка та економічна діагностика підприємства за даними публічної фінансової звітності, поверхневий аналіз прибутку і рентабельності	Забезпечення планомірного надходження грошових коштів та оптимальний розмір власного та позикового капіталу для створення умов для нормального функціонування підприємства
Об’єкти аналізу	Підприємство як єдине ціле	Підприємство як єдине ціле та його структурні підрозділи
Джерела інформації	Форми публічної фінансової звітності	Пакет економічної інформації підприємства
Користувачі інформації	Внутрішні, сторонні, зацікавлені	Внутрішні
Періодичність аналізу	Складання фінансової звітності	По мірі необхідності для внутрішнього користувача
Доступність результатів	Доступні всім, хто має певний інтерес до діяльності	Лише керівному складу та працівникам підприємства

Якщо метою зовнішнього фінансового аналізу є оцінка та економічна діагностика фінансового стану підприємства за даними лише публічної звітності, поверховий аналіз прибутку рентабельності, то в системі внутрішнього фінансового аналізу розв'язується ширше коло питань за рахунок наявності більш глибокої бази даних про діяльність підприємства. Задачі зовнішнього фінансового аналізу визначаються інтересами користувачів аналітичного матеріалу. До основних задач зовнішнього фінансового аналізу можна віднести:

- оцінювання фінансових результатів діяльності підприємства;
- аналіз ринкової та фінансової стійкості підприємства;
- аналіз ліквідності та платоспроможності;
- досліджування динаміки дебіторської та кредиторської заборгованості;
- аналіз ефективності вкладеного капіталу;
- оцінювання матеріального стану підприємства;
- аналіз валюти бухгалтерського балансу.

Конкретні показники системи інформаційного забезпечення формуються за рахунок внутрішніх і зовнішніх джерел інформації.

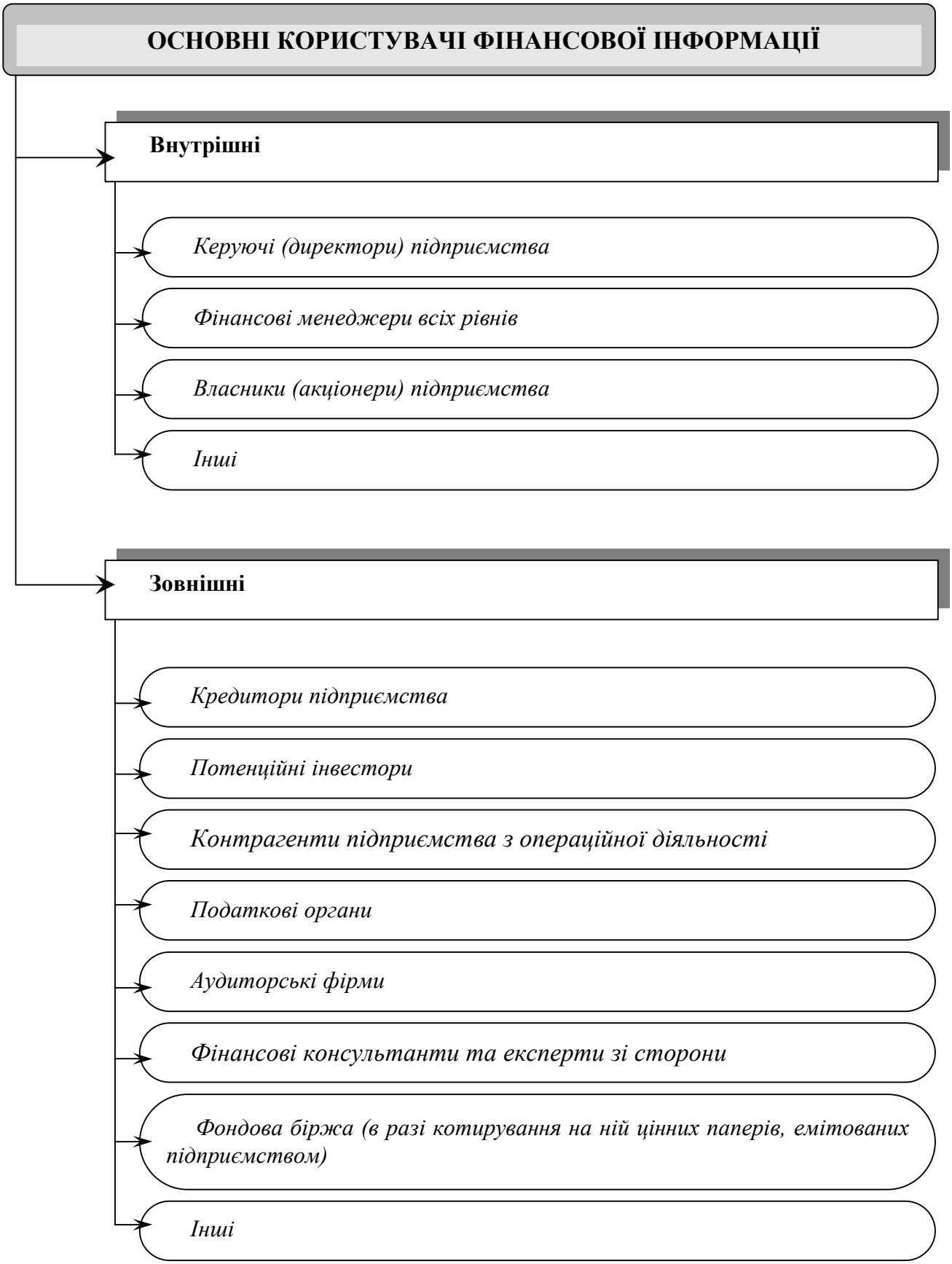

Рисунок 1.4 - Перелік основних користувачів фінансової інформації підприємства

Внутрішній фінансовий аналіз глибше досліджує причини фінансового стану, що склався на підприємстві, ефективність використання основних та оборотних засобів, взаємозв'язок показників обсягу, собівартості і прибутку. Результати внутрішнього фінансового аналізу використовуються для планування, контролю та прогнозування фінансового стану підприємства.

Мета внутрішнього фінансового аналізу полягає в забезпеченні планомірного надходження грошових коштів і розміщенні власного та позикового капіталу так, щоб створити умови для нормального функціонування підприємства, отримання максимального прибутку і виключення ризику банкрутства. Узагальнюючи, можна зробити висновки, що внутрішній і зовнішній аналіз доповнюють один одного; разом вони дають реальну картину надходження, стану і використання фінансових ресурсів на підприємстві.

1.3 Методи та прийоми фінансового аналізу

Зміст і основна цільова настанова фінансового аналізу – оцінка фінансового стану і виявлення можливостей підвищення ефективності функціонування суб'єкта господарювання за допомогою раціональної фінансової політики. Досягнення цієї мети здійснюється за допомогою властивій даній науці методу**.** Метод - це шлях дослідження, вчення. У широкому розумінні метод означає шляхи, способи і засоби пізнання дійсності, сукупність взаємопов'язаних принципів і способів дослідження процесів, явищ, предметів у природі та суспільстві.

Метод науки - це властивий науці спосіб проникнення зміст предмета, що вивчається. Якщо предмет відповідає на запитання «Що вивчається?», то метод відповідає на запитання «Як вивчається? Якими прийомами? Якими способами?». Під методом в широкому розумінні йдеться про підхід, шлях до вивчення реальної дійсності, явищ природи й суспільства. Загальним за своїм характером, що розкриває загальні закони розвитку матеріального світу, є діалектичний метод, в якому явища, що вивчаються, беруться в їх взаємозв'язку і взаємообумовленості, в їх русі, зміні і розвитку.

Метод фінансового аналізу – це система теоретико-пізнавальних категорій, наукового інструментарію і регулятивних принципів дослідження фінансової діяльності суб'єктів господарювання, тобто тріада:

$$M = [K, I, P], \qquad (1.1)$$

Де K – система категорій;

I – науковий інструментарій;

P – система регулятивних принципів.

Перші два елементи характеризують статичний компонент методу, останній елемент – його динаміку.

Категорії фінансового аналізу – це найбільш загальні, ключові поняття даної науки. У їхньому числі: фактор, модель, ставка, відсоток, дисконт, опціон, грошовий потік, ризик, леверидж тощо. Науковий інструментарій (апарат) фінансового аналізу – це сукупність загальнонаукових і конкретно наукових способів дослідження фінансової діяльності суб'єктів господарювання. Загальними принципами проведення фінансового аналізу є: послідовність; комплексність; порівняння показників; використання наукового апарату (інструментарію); системність.

Послідовність аналізу припускає використання двох прийомів: дедуктивного і індуктивного. Дедукція – один з принципів аналізу, що означає послідовність його проведення від загального до приватного. В процесі аналізу послідовно виявляються спочатку загальні показники, потім приватні. Індукція – принцип аналізу, що означає послідовність його проведення від приватного до загального, від причин до наслідків. Комплексність аналізу припускає виконання фінансового аналізу у взаємозв'язку всіх фінансових процесів (комплексний аналіз).

Порівняння показників – спосіб вивчення динаміки фінансових показників. Порівняння дозволяє дати оцінку будь-якому фінансовому показнику за фактичний (звітний) період по відношенню до базисного періоду або іншого підприємства, або сукупність підприємств.

Використання діалектичної теорії пізнання, економічних законів розвитку, інноваційного підходу, новітніх прогресивних методів економічних досліджень забезпечує реалізацію принципу науковості проведення фінансового аналізу. Системність передбачає розуміння об'єкту, що вивчається, як складної динамічної системи, що містить елементи, пов'язані між собою та з зовнішнім середовищем.

Основним елементом методу будь-якої науки є її науковий апарат. В даний час практично неможливо відокремити прийоми і методи якої-небудь науки як властиві винятково їй – спостерігається взаємопроникнення наукового інструментарію різних наук. У фінансовому аналізі також можуть застосовуватися різні методи, розроблені споконвічно в рамках тієї чи іншої економічної науки. У фінансовому аналізі застосовують методи економічних досліджень, класифікацію яких наведено на рисунку 1.5

Методи економічного аналізу поділяються на ***формалізовані*** **та** ***неформалізовані.*** До формалізованих методів належать такі:

1. Класичні методи аналізу господарської діяльності та фінансового аналізу - ланцюгових підстановок, арифметичних різниць, балансовий, відсоткових чисел, диференціальний, логарифмічний, інтегральний, простих та складних відсотків, дисконтування.

2. Традиційні методи економічної статистики - середніх та відносних величин, групування, графічний, індексний, елементарні методи обробки показників у динаміці.

3. Методи математичної статистики вивчення зв'язків - аналізи кореляційний, регресивний, дискримінантний, дисперсійний, факторний, коваріаційний та ін.

4. Економетричні методи - матричні, теорії міжгалузевого балансу.

5. Методи економічної кібернетики і оптимального програмування - системного аналізу, лінійного, нелінійного, динамічного програмування та ін.

6. Методи дослідження операцій і теорій прийняття рішень - теорії графів, ігор, масового обслуговування, сітьового планування і управління.

Неформалізовані методи (опис аналітичних процедур на логічному рівні) загальновідомі, не потребують коментарів. До неформалізованих методів відносять методи експертних оцінок, імітаційного моделювання, порівняння, системи показників, аналітичних таблиць. Неформалізовані методи аналізу ґрунтуються на описуванні аналітичних процедур на логічному рівні, а не на жорстких аналітичних взаємозв'язках та залежностях.

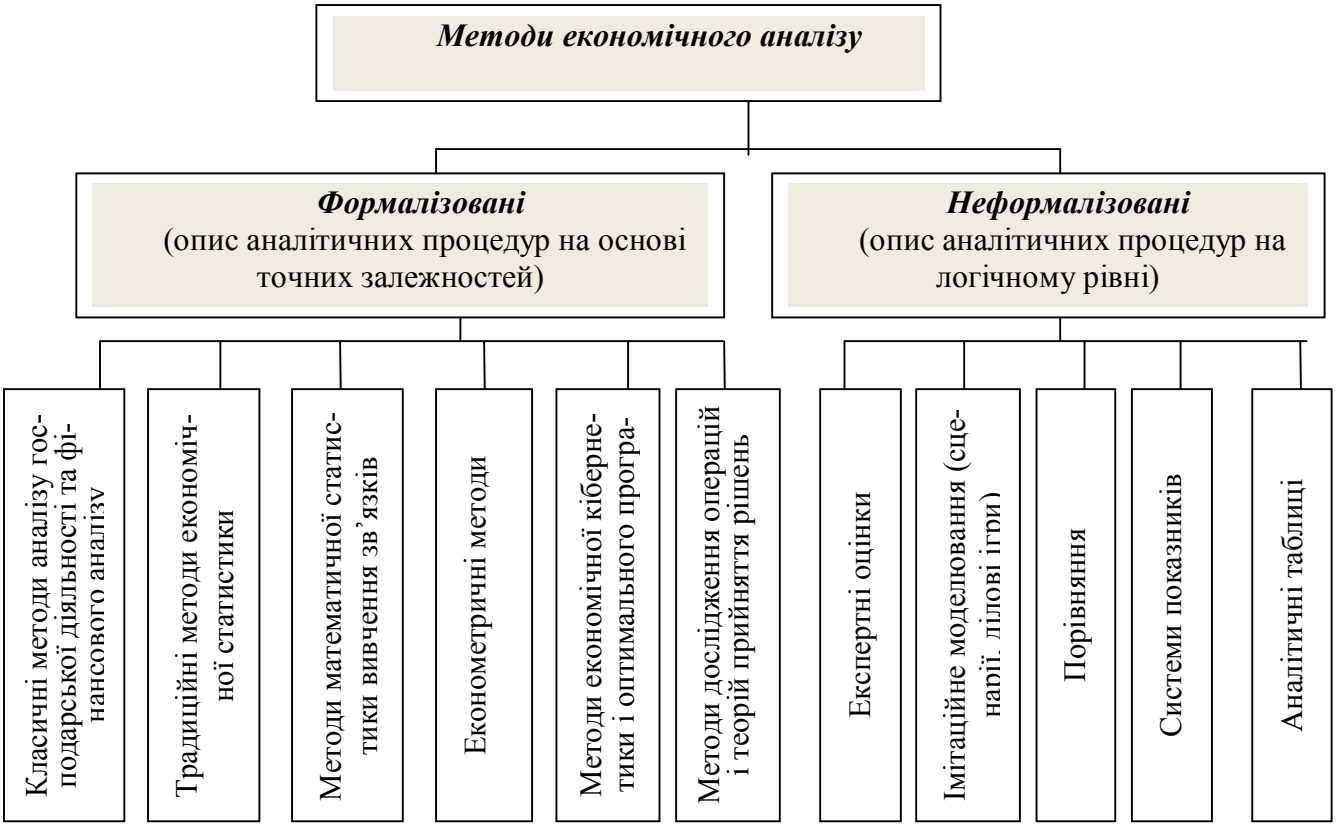

Рисунок 1.5 - Класифікація методів економічного аналізу

Метод аналізу реалізується через сукупність прийомів дослідження. Метод фінансового аналізу визначається змістом та особливостями предмету, цілями, вимогами і завданнями, які постають перед аналізом. Правильно вибраний метод аналізу обумовлює його результат, ефективність дослідження фінансового розвитку підприємства. **Метод фінансового аналізу** - це системне, комплексне до слідження, взаємопов'язане вивчення, опрацювання і використання інформації фінан-

сового характеру з метою виявлення і мобілізації резервів кращого використання фінансових ресурсів встановлення оптимальної структури їх джерел.

Характерними особливостями методу фінансового аналізу є використання системи показників, які всебічно характеризують діяльність підприємства, вивчення причин змін цих показників, виявлення та вимірювання взаємозв'язку між ними з метою підвищення ефективності.

В процесі фінансового аналізу, аналітичної обробки економічної інформації застосовуються ряд спеціальних способів і прийомів. Вони ще більше розкривають специфічність методу фінансового аналізу, відображають його системний, комплексний характер.

Системність у фінансовому аналізі обумовлюється тим, що господарські процеси розглядаються як різноманітні, складні сукупності, що складаються з взаємопов'язаних сторін і елементів В ході такого аналізу виявляються і вивчаються зв'язки між сторонами і елементами, встановлюється, яким чином ці зв'язки призводять по єдності процесу, який вивчається, в його цілісності.

Фінансовий аналіз здійснюється за допомогою різних моделей, які дають змогу структурувати та ідентифікувати взаємозв'язки між основними показниками. Існують три основні типи моделей:

Дескриптивні моделі (описового характеру) є основними для оцінювання фінансового стану підприємства. До них належать:

- побудова системи звітних балансів; подання фінансових звітів у різноманітних аналітичних розрізах;
- вертикальний і горизонтальний аналіз звітності;
- трендовий аналіз; аналіз відносних показників і коефіцієнтів;
- порівняльний (просторовий) аналіз;
- факторний аналіз;
- система аналітичних коефіцієнтів.

Дескриптивні моделі базуються на використанні інформації бухгалтерської звітності.

Предикативні моделі - це моделі прогностичного характеру. Вони використовуються для прогнозування доходів та витрат підприємства, його майбутнього фінансового стану. Найпоширеніші з них:

- розрахунки точки критичного обсягу продажу (беззбитковості);
- побудова прогностичних фінансових звітів;
- моделі динамічного аналізу;
- моделі ситуаційного аналізу.

Нормативні моделі - це моделі, які роблять можливим порівняння фактичних результатів діяльності підприємства з нормативними. Ці моделі в основному використовуються у внутрішньому фінансовому аналізі. їх суть полягає у встановленні нормативів на кожну статтю витрат для відповідних технологічних процесів,

видів виробів та з'ясуванні причин відхилень фактичних даних віл цих нормативів. Практичним додатком до методу фінансового аналізу як науки виступає його методика – сукупність прийомів вивчення та опрацювання фінансової інформації.

Фінансовий аналіз – це спосіб оцінювання і в майбутньому фінансового стану підприємства на підставі його бухгалтерської та фінансової звітності і оперативних даних. Традиційна практика аналізу фінансового стану підприємства опрацювала певні прийоми й методи його здійснення.

Можна назвати шість основних прийомів аналізу, які для більш наочного бачення представлені на рисунку 1.6.

- ***горизонтальний (часовий) аналіз*** - порівняння кожної позиції звітності з попереднім періодом. При горизонтальному аналізі порівнюються фінансові показники підприємства за балансом (форма № 1), звітом про фінансові результати (форма № 2), звітом про рух грошових коштів (форма № 3); звітом про власний капітал (форма № 4) з показниками попереднього періоду;
- ***вертикальний (структурний) аналіз*** - визначення структури фінансових показників з оцінкою впливу різних факторів на кінцевий результат. Найчастіше використовують для структурного аналізу активів та пасиву за балансом (форма №1), структурного аналізу грошових потоків за звітом про рух грошових коштів (форма №3).
- ***трендовий аналіз -*** порівняння кожної позиції звітності з рядом попередніх періодів та визначення тренду, тобто основної тенденції динаміки показників, очищеної від впливу індивідуальних особливостей окремих періодів. За допомогою тренду здійснюється екстраполяція найважливіших фінансових показників на перспективний період, тобто перспективний прогнозний аналіз фінансового стану. При трендовому аналізі порівнюються фінансові показники підприємства за балансом (форма №1), звітом про фінансові результати (форма № 2), звітом про рух грошових коштів (форма № 3); звітом про власний капітал (форма № 4) за ряд попередніх періодів (3 – 5 років);
- ***аналіз відносних показників (коефіцієнтів) -*** розрахунок відношень між окремими позиціями звіту або позиціями різних форм звітності, визначення взаємозв'язків показників. Фінансові коефіцієнти є вихідною базою для наступного факторного аналізу фінансового стану підприємства. Вихідні дані для розрахунків беруть з балансу (форма № 1) та звіту про фінансові результати (форма № 2).
- ***порівняльний аналіз*** - внутрішньогосподарський аналіз зведених показників звітності за окремими показниками самого підприємства та його дочірніх підприємств (філій), а також міжгосподарський аналіз показників даної фірми порівняно з показниками конкурентів або із середньогалузевими та середніми показниками. Дані підприємства (з форм № 1, № 2, № 3, № 4) порівнюються з даними підприємств конкурентів та середньогалузевими та середніми показниками за статистичними збірниками;

- ***факторний аналіз -*** визначення впливу окремих факторів на результативний показник детермінованих (розділених у часі) або стохастичних (що не мають певного порядку) прийомів дослідження. При цьому факторний аналіз може бути як прямим (власне аналіз), коли результативний показник розділяють на окремі складові, так і зворотним (синтез), коли його окремі елементи з'єднують у загальний результативний показник. Для виявлення впливу факторів використовуються як дані фінансової звітності підприємства (з форм № 1, № 2, № 3, № 4) так і дані синтетичного та аналітичного бухгалтерського обліку підприємства (Головна книга, журнали-ордери).

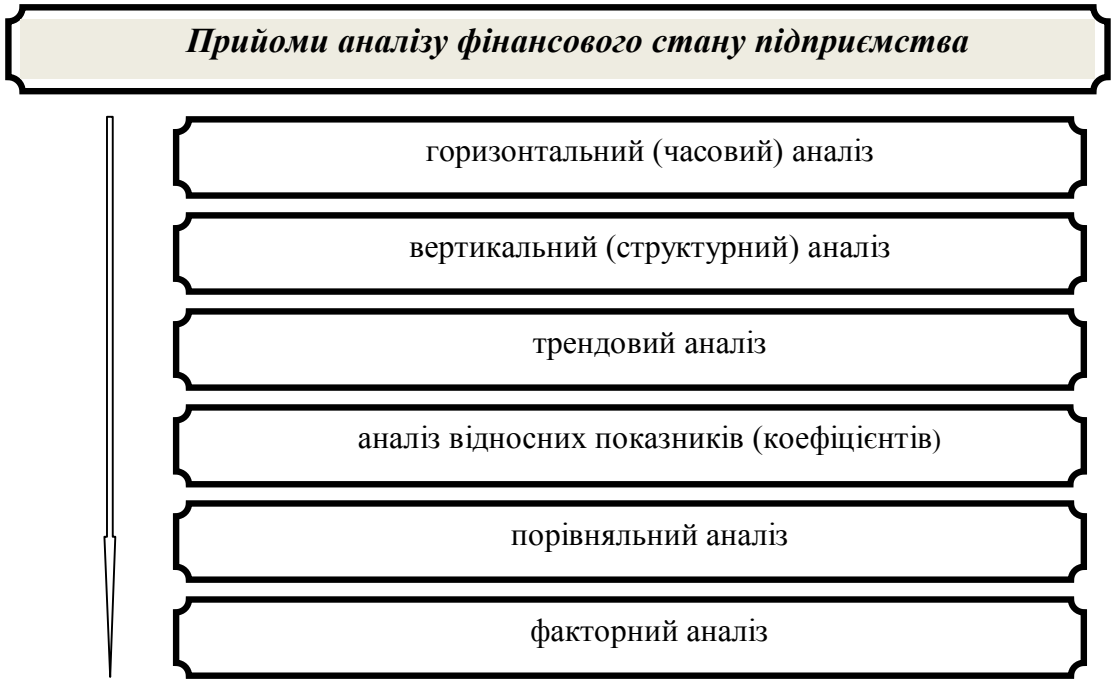

Рисунок 1.6 – Основні прийоми аналізу фінансового стану підприємства

У процесі фінансового аналізу широко застосовуються і традиційні методи економічної статистики, а також математико-статистичні методи. Серед традиційних статистичних методів і прийомів, за допомогою яких здійснюється аналітична обробка, до найпоширеніших відносять: використання абсолютних і відносних величин; використання середніх величин; порівняння та групування; побудова рядів динаміки; балансовий метод; індексний метод.

Математико-статистичні методи обробки рядів динаміки дають змогу обчислювати важливі для аналітичних цілей показники зміни рівнів рядів динаміки, такі як абсолютний приріст, темп зростання, темп приросту, середній рівень, середній темп приросту тощо, неабияке значення в аналізі мають методи обробки рядів динаміки з метою виявлення тенденцій розвитку та їх аналізу (методами простої і зваженої змінних середніх, методом найменших квадратів та ін.).

До математико-статистичних методів обробки рядів динаміки відносяться: кореляційний аналіз, дисперсійний аналіз, факторний аналіз, метод головних компонентів.

Великого значення у фінансовому аналізі набув експертний метод, сутність якого полягає у збиранні думок спеціалістів щодо поставленої проблеми, подальше опрацювання їх і використання в аналітичній роботі. Використання представлених на рисунку 1.7 показників, що походять із внутрішніх джерел дозволяє створити на підприємстві цілеспрямовану систему інформаційного забезпечення фінансового аналізу, орієнтовану як на прийняття стратегічних фінансових рішень, так і на ефективне поточне управління фінансами підприємства.

Слід зазначити, що практикою фінансового аналізу напрацьовано понад 200 відносних аналітичних показників, які можна розраховувати на основі фінансової звітності. Досвід свідчить, що кілька правильно вибраних коефіцієнтів містять потрібну інформацію. Користь кожного конкретного коефіцієнта суворо визначена метою аналізу. Тому до здійснення аналізу необхідно з'ясувати, з погляду якого користувача він виконується, його мету та регламентовані або рекомендовані кількісні значення показників.

Класифікацію фінансових показників діяльності підприємства за ознаками різних сфер діяльності з погляду різних користувачів інформації наведено в таблиці 2.1. Необхідність і доцільність застосування аналітичних коефіцієнтів зумовлюються:

- стандартністю подання вихідних даних (форм фінансової звітності);
- прагненням мінімізувати вплив інфляційного чинника;
- можливістю порівняння показників у часі та просторі, тобто між підприємствами однієї галузі, а за деякими показниками і за різними галузями (наприклад, за групою показників, що свідчать про становище підприємства на ринку цінних паперів);
- формалізацією розрахунків і можливістю застосування комп'ютерних програм;
- можливістю визначення узагальнюючого показника фінансового стану і за цим критерієм - рейтингу підприємств.

У додатку 2 наведено основні показники фінансового стану підприємства, які найчастіше використовують фінансові аналітики, згруповані за змістовою ознакою, а саме:

- оцінювання майнового стану підприємства;
- оцінювання ділової активності (ресурсовіддачі, оборотності капіталу);
- показники рентабельності;
- показники фінансової стійкості;
- показники платоспроможності (ліквідності);
- оцінювання позиції підприємства на ринку цінних паперів.

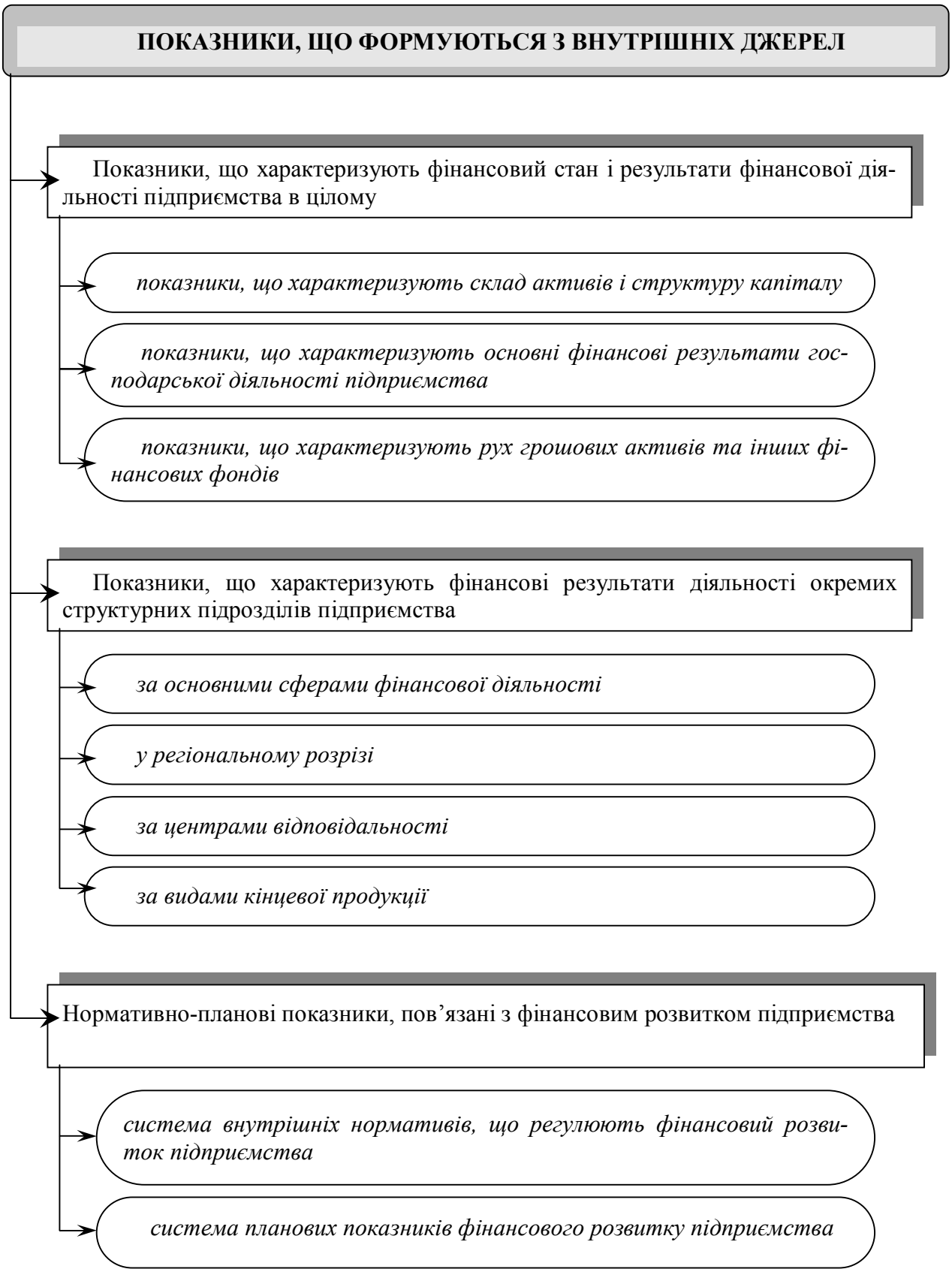

Рисунок 1.7 - Система показників інформаційного забезпечення фінансового аналізу, які формуються із внутрішніх джерел

Таблиця 2.1 - Класифікація фінансових показників діяльності підприємства

Фінансові показники за напрямками з погляду користувачів інформації								
Аналіз виробничої діяльності	Управління ресурсами	Дохідність	Прибутковість	Розподіл прибутку	Ринкові показники	Ліквідність	Фінансовий ліверидж	Обслуговування боргу
Менеджери			Власники			Позичальники		
1. Коефіцієнт прибутковості	1. Оборотність активів	1. Ставка дохідності активів	1.Ставка дохідності сукупного і акціонерного капіталів	1.Дивіденти на акцію	1.Ціна і прибуток на акцію	1.Коєфіцієнт поточної ліквідності	1. Частка боргу в активах	1.Коефіцієнт покриття процентних виплат
2. Рівень рентабельності	2. Оборотність запасів	2. Обгрунтування інвестиційних проектів	2. Прибуток на акцію	2. Коефіцієнт виплати дивідендів	2. Співвідношення ринкової і балансової вартості	2.Коефіцієнт абсолютної ліквідності	2.Частка боргу в капіталізації	2.Коефіцієнт покриття боргових зобов'язань
3. Аналіз виробничих витрат	3. Характеристика дебіторської та кредиторської заборгованості		3. Грошовий потік на акцію	3.Коефіцієнт покриття дивідендів	3. Відносні зміни цін	3.Ліквідаційна вартість підприємства	3.Співвідношення позикового і власного капіталу	3.Аналіз грошових потоків
4. Операційний важіль	4. Використання трудових ресурсів		4. Загальний прибуток акціонера	4.Співвідно-шення дивідендів і активів		4.Характеристика грошових потоків	4.Компроміс між ризиком та винагородою	
			5.Аналіз вартості підприємства					

Висновки. При здійснені фінансового аналізу важливим етапом після збирання інформації про аналізований показник та її опрацювання є узагальнення отриманих результатів. У фінансовому аналізі узагальнення інформації здійснюється підсумковим способом, фактичним підрахунком резервів, конструктивно-варіантним способом. Правильно зроблені висновки мають велике практичне значення для поліпшення діяльності підприємства.

Отже, під час фінансового аналізу можуть використовуватись найрізноманітніші прийоми, методи та моделі аналізу. Їх кількість і широта застосування залежать від конкретних цілей аналізу та визначаються його завданнями в кожному окремому випадку.

Використання видів, прийомів та методів фінансового аналізу для конкретних цілей вивчення фінансового стану підприємства в сукупності становить методологію та методику аналізу. Узагальнюючи можливості застосування методів та прийомів фінансового аналізу слід зазначити, що науковий апарат фінансового аналізу – це сукупність загальнонаукових засобів дослідження ефективності діяльності суб'єктів господарювання. До принципів фінансового аналізу, що регулюють процедурні аспекти його методології і методики належать систематичність, комплексність регулярність, послідовність, об'єктивність.

Контрольні питання для самоперевірки

1. Сутність фінансового аналізу підприємств.
2. Зміст і цільовий напрям фінансового аналізу.
3. Основні елементи аналізу фінансового стану підприємства.
4. Класифікація видів фінансового аналізу.
5. Мета внутрішнього фінансового аналізу підприємства.
6. Основні завдання зовнішнього фінансового аналізу підприємства.
7. Основні користувачі фінансової інформації.
8. Порівняльна характеристика зовнішнього і внутрішнього фінансового аналізу підприємства.
9. Що розуміють під предметом фінансового аналізу?
10. Що таке об'єкт та суб'єкт фінансового аналізу?
11. Що таке метод фінансового аналізу?
12. Назвіть основні прийоми фінансового аналізу.
13. На чому ґрунтується методологія та методика фінансового аналізу?
14. Основні типи моделей фінансового аналізу.
15. Формалізовані методи фінансового аналізу.
16. Неформалізовані методи фінансового аналізу

Питання для обговорення

1. Сутність та необхідність проведення фінансового аналізу.
2. Зміст і цільовий напрям та завдання фінансового аналізу.
3. Порівняльна характеристика зовнішнього і внутрішнього фінансового аналізу підприємства.
4. Характерні особливості методу фінансового аналізу.
5. Сучасна методика фінансового аналізу.
6. Класифікація фінансових показників діяльності підприємства.
7. Як пов`язані між собою поняття «фінанси», «фінанси підприємств», «фінансовий менеджмент» та «фінансовий аналіз».
8. Охарактеризуйте фінансову сферу країни. Яка складова є провідною і чому?
9. Визначте завдання фінансового аналізу, зумовлені завданнями управління підприємством у трьох сферах – фінансовій, інвестиційній та операційній.
10. Які статті належать до «хворих» статей звітності?
11. Які існують підходи до аналізу фінансової звітності? Охарактеризуйте їхню сутність.
12. Сформулюйте мету фінансового аналізу для трьох основних груп користувачів: менеджерів фірми, власників капіталу, кредиторів.

Оцініть правильність твердження («так», «ні»)

1. Основні джерела формування фінансових ресурсів – це отримані в порядку перерозподілу кошти.
2. Внутрішній аналіз використовує всі існуючі джерела інформації.
3. Неформалізовані методи аналізу грунтується на описуванні аналітичних процедур на жорстких аналітичних взаємозв`язках та залежностях.
4. Регресійний аналіз використовується для відображення взаємозалежностей між факторами.
5. Дескриптивні моделі – це моделі описового характеру. Вони грунтуються на інформації фінансової звітності, є основними для оцінювання фінансового стану підприємства.
6. Предикативні моделі – це моделі для порівняння фактичних показників діяльності підприємств з розрахунковими.
7. Адитивна модель факторної системи – це результативний показник, що представлений у вигляді алгебричної суми факторних.

ТЕМА 2.
ІНФОРМАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВОГО АНАЛІЗУ

Джерела інформації для проведення фінансового аналізу. Головна мета аналізу фінансових звітів. Значення бухгалтерського балансу для фінансового аналізу діяльності підприємства як найважливішої форми бухгалтерської звітності. Методичні принципи оцінки балансу. Побудова та оцінка балансу.

Характеристика форм фінансової звітності. Звіт про фінансові результати. Звіт про власний капітал підприємства. Звіт про рух грошових коштів підприємства. Примітки до річної звітності. Методи перевірки бухгалтерського балансу та оцінки активів. Необхідність та порядок перетворення бухгалтерського балансу в аналітичний баланс-нетто. Економічна оцінка балансу підприємства. Інформаційне забезпечення фінансового аналізу підприємств, окремих галузей, сфер діяльності та форм власності. Оперативна звітність та обстеження як джерела інформації для фінансового аналізу.

ПЛАН

2.1 Система інформаційного забезпечення фінансового аналізу
2.2 Сутність та завдання аналізу фінансових звітів

2.1 Система інформаційного забезпечення фінансового аналізу

Ефективність кожної управлінської системи значною мірою залежить від інформаційного забезпечення. Від якості інформації, що використовується для прийняття управлінських рішень залежить обсяг витрачання фінансових ресурсів, рівень прибутковості, ринкова вартість підприємства, альтернативність вибору інвестиційних проектів і наявних фінансових інструментів та інші показники, які характеризують рівень добробуту власників і персоналу, темпи розвитку підприємства тощо.

Система інформаційного забезпечення фінансового аналізу представляє собою неперервний і цілеспрямований відбір відповідних інформаційних показників, які необхідні для здійснення аналізу, планування і підготовки ефективних управлінських рішень за всіма напрямами фінансової діяльності підприємства. Інформаційна система фінансового аналізу призначена забезпечувати необхідною інформацією не тільки управлінський персонал та власників самого підприємства, але й задовольняти інтереси широкого кола зовнішніх її користувачів.

Для оцінки ефективності діяльності підприємства, визначення шляхів під-

вищення рентабельності виробництва та оптимізації складу і структури загального капіталу та джерел фінансових ресурсів підприємства існує кілька підходів. Один з них – це аналіз фінансових звітів підприємства. Фінансова звітність – це сукупність форм звітності, які складені за даними фінансового обліку з метою надання зовнішнім і внутрішнім користувачам узагальненої інформації про фінансовий стан у вигляді, який зручний і зрозумілий для прийняття цими користувачами певних ділових рішень. На підприємствах України незалежно від форм власності (крім банків і бюджетних установ) запроваджені перелічені далі форми фінансової звітності, що відповідають міжнародним стандартам:

- Форма 1 «Баланс» – звіт про фінансовий стан, що відображає активи, зобов'язання і капітал підприємства на встановлену дату;.

- Форма 2 «Звіт про фінансові результати», що містять дані про доходи, витрати і фінансові результати діяльності підприємства за звітний та попередній періоди;

- Форма 3 «Звіт про рух грошових коштів», що відображає надходження та витрачання коштів у звітному періоді за операційним, інвестиційним і фінансовим напрямками діяльності підприємства;

- Форма 4 «Звіт про власний капітал», що відображає зміни у складі власного капіталу протягом звітного періоду;

- Форма 5 – «Примітки до річної звітності» – сукупність показників, які забезпечують деталізацію та обґрунтованість статей фінансових звітів, розкривають іншу інформацію.

Компоненти фінансової звітності відображають різні аспекти господарських операцій і подій за звітний період, відповідну інформацію попереднього звітного періоду, розкриття облікової політики та її зміни. Мета складання фінансової звітності – надати користувачам повну правдиву та неупереджену інформацію про фінансовий стан, результати діяльності та рух коштів підприємства для прийняття рішень. У таблиці 2.1 - визначено призначення основних компонентів фінансової звітності підприємства. Фінансова звітність забезпечує такі інформаційні потреби користувачів:

- щодо придбання, продажу цінних паперів та володіння ними;
- участі в капіталі підприємства;
- оцінювання якості управління;
- оцінюванні здатності підприємства своєчасно виконувати свої зобов'язання;
- забезпечення зобов'язань підприємства;
- визначення суми дивідендів, що підлягають розподілу;
- регулювання діяльності підприємства;
- прийняття інших рішень.

Таблиця 2.1 - Призначення основних компонентів фінансової звітності

Компоненти звітності	**Зміст**	**Використання інформації**
Баланс	Наявність економічних ресурсів, які контролюються підприємством, на дату балансу	Оцінка структури ресурсів підприємства, їх ліквідності та платоспроможності підприємства, прогнозування майбутніх потреб у позиках, оцінка та прогнозування змін в економічних ресурсах, які підприємство, ймовірно, контролюватиме в майбутньому
Звіт про фінансові результати	Доходи, витрати і фінансові результати діяльності підприємства за звітний період	Оцінка та прогноз: прибутковості діяльності підприємства, структури доходів і витрат
Звіт про власний капітал	Зміни у складі власного капіталу підприємства протягом звітного періоду	Оцінка та прогноз змін у власному капіталі
Звіт про рух грошових коштів	Генерування та використання грошових коштів протягом звітного періоду	Оцінка та прогноз операційної, інвестиційної та фінансової діяльності підприємства
Примітки до річної звітності	Обрана облікова політика. Інформація, не наведена безпосередньо у фінансових звітах, але обов'язкова за стандартами бухгалтерського обліку. Додатковий аналіз статей звітності, необхідний для забезпечення її зрозумілості	Оцінка та прогноз: облікової політики ризиків або непевності, які впливають на підприємство, його ресурси та зобов'язання; діяльності підрозділів підприємства тощо

Фінансова звітність має задовольняти потреби користувачів, які не можуть вимагати звітів, складених з урахуванням їх конкретних інформаційних потреб. Залежно від змісту і завдань аналізу крім фінансової звітності використовують такі основні інформаційні джерела:

- статистичну звітність;
- дані внутрішньогосподарського (управлінського) бухгалтерського обліку;
- дані з первинної облікової документації (вибіркові дані);
- експертні оцінки.

Разом з новими формами фінансової звітності впроваджені новий План рахунків бухгалтерського обліку та Інструкція про застосування Плану рахунків. Основна мета Плану рахунків – надати інформацію, необхідну для контролю за діяльністю підприємства, прийняття управлінських рішень і складання фінансової звітності.

Наказом Міністерства фінансів України № 73 07.02.2013 року затверджено Національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку 1 «Загальні вимоги до фінансової звітності». Національним положенням (стандартом) визначаються мета, склад і принципи підготовки фінансової звітності та вимоги до визнання і розкриття її елементів. Метою складання фінансової звітності є надання користувачам для прийняття рішень повної, правдивої та неупередженої інформації про фінансовий стан, результати діяльності та рух грошових коштів підприємства.

Фінансова звітність складається з: балансу (звіту про фінансовий стан) (далі - баланс), звіту про фінансові результати (звіту про сукупний дохід) (далі - звіт про фінансові результати), звіту про рух грошових коштів, звіту про власний капітал і приміток до фінансової звітності.

Баланс підприємства складається на кінець останнього дня звітного періоду. Проміжна (місячна, квартальна) звітність, яка охоплює певний період, складається наростаючим підсумком з початку звітного року. Терміни, що використовуються в національних положеннях (стандартах) бухгалтерського обліку, мають такі значення:

- активи - ресурси, контрольовані підприємством у результаті минулих подій, використання яких, як очікується, призведе до отримання економічних вигод у майбутньому;

- баланс (звіт про фінансовий стан) - звіт про фінансовий стан підприємства, який відображає на певну дату його активи, зобов’язання і власний капітал;

- бухгалтерська звітність - звітність, що складається на підставі даних бухгалтерського обліку для задоволення потреб певних користувачів;

- витрати - зменшення економічних вигод у вигляді вибуття активів або збільшення зобов'язань, які призводять до зменшення власного капіталу (за винятком зменшення капіталу за рахунок його вилучення або розподілення власниками);

- власний капітал - частина в активах підприємства, що залишається після вирахування його зобов'язань;

- грошові кошти (гроші) - готівка, кошти на рахунках у банках та депозити до запитання;

- доходи - збільшення економічних вигод у вигляді надходження активів або зменшення зобов'язань, які призводять до зростання власного капіталу (за винятком зростання капіталу за рахунок внесків власників);

- еквіваленти грошових коштів (грошей) - короткострокові високоліквідні фінансові інвестиції, які вільно конвертуються у певні суми грошей і які характеризуються незначним ризиком зміни вартості;

- збиток - перевищення суми витрат над сумою доходу, для отримання якого були здійснені ці витрати;

- звичайна діяльність - будь-яка основна діяльність підприємства, а також операції, що її забезпечують або виникають внаслідок її проведення;

- звіт про власний капітал - звіт, який відображає зміни у складі власного капіталу підприємства протягом звітного періоду;

- звіт про рух грошових коштів - звіт, який відображає надходження і вибуття грошових коштів протягом звітного періоду в результаті операційної, інвестиційної та фінансової діяльності;

- звіт про фінансові результати (звіт про сукупний дохід) - звіт про доходи, витрати, фінансові результати та сукупний дохід;

- зобов'язання - заборгованість підприємства, яка виникла внаслідок минулих подій і погашення якої в майбутньому, як очікується, призведе до зменшення ресурсів підприємства, що втілюють у собі економічні вигоди;

- інвестиційна діяльність - придбання та реалізація тих необоротних активів, а також тих фінансових інвестицій, які не є складовою частиною еквівалентів грошових коштів;

- інший сукупний дохід - доходи і витрати, які не включені до фінансових результатів підприємства;

- консолідована фінансова звітність - звітність, яка відображає фінансовий стан, результати діяльності та рух грошових коштів підприємства та його дочірніх підприємств як єдиної економічної одиниці;

- користувачі звітності - фізичні та юридичні особи, що потребують інформації про діяльність підприємства для прийняття рішень;

- міжнародні стандарти фінансової звітності - прийняті Радою з міжнародних стандартів бухгалтерського обліку документи, якими визначено порядок складання фінансової звітності;

- національне положення (стандарт) бухгалтерського обліку - нормативно-правовий акт, затверджений центральним органом виконавчої влади, що забезпечує формування державної фінансової політики, що визначає принципи та методи ведення бухгалтерського обліку і складання фінансової звітності, що не суперечать міжнародним стандартам фінансової звітності;

- негрошові операції - операції, які не потребують використання грошей та їх еквівалентів;

- необоротні активи - всі активи, що не є оборотними;

- облікова політика - сукупність принципів, методів і процедур, які використовуються підприємством для складання та подання фінансової звітності;

- оборотні активи - гроші та їх еквіваленти, що не обмежені у використанні, а також інші активи, призначені для реалізації чи споживання протягом операційного циклу чи протягом дванадцяти місяців з дати балансу;

- операційна діяльність - основна діяльність підприємства, а також інші види діяльності, які не є інвестиційною чи фінансовою діяльністю;

- операційний цикл - проміжок часу між придбанням запасів для провадження діяльності і отриманням грошей та їх еквівалентів від реалізації виробленої з них продукції або товарів і послуг;

- основна діяльність - операції, пов’язані з виробництвом або реалізацією продукції (товарів, робіт, послуг), що є головною метою створення підприємства і забезпечують основну частку його доходу;

- прибуток - сума, на яку доходи перевищують пов’язані з ними витрати;

- примітки до фінансової звітності - сукупність показників і пояснень, які забезпечують деталізацію і обґрунтованість статей фінансової звітності, а також інша інформація, розкриття якої передбачено відповідними національними положеннями (стандартами) бухгалтерського обліку або міжнародними стандартами фінансової звітності;

- принцип бухгалтерського обліку - правило, яким слід керуватися при вимірюванні, оцінці та реєстрації господарських операцій і при відображенні їх результатів у фінансовій звітності;

- розкриття - надання інформації, яка є суттєвою для користувачів фінансової звітності;

- рух грошових коштів - надходження і вибуття грошей та їхніх еквівалентів;

- стаття - елемент фінансового звіту, який відповідає критеріям, установленим цим Національним положенням (стандартом).

- сукупний дохід - зміни у власному капіталі протягом звітного періоду внаслідок господарських операцій та інших подій (за винятком змін капіталу за рахунок операцій з власниками);

- суттєва інформація - інформація, відсутність якої може вплинути на рішення користувачів фінансової звітності. Суттєвість інформації визначається відповідними національними положеннями (стандартами) бухгалтерського обліку або міжнародними стандартами фінансової звітності та керівництвом підприємства;

- фінансова діяльність - діяльність, яка призводить до змін розміру і складу власного та позикового капіталів підприємства;

- фінансова звітність - бухгалтерська звітність, що містить інформацію про фінансовий стан, результати діяльності та рух грошових коштів підприємства за звітний період.

У світовій і національній практиці фінансова звітність базується на принципах: автономності підприємства; безперервності діяльності підприємства; періодичності нарахування; відповідності; послідовності; обачності; єдиного грошового вимірника.

Інформація, яка надається у фінансовій звітності, повинна бути дохідлива і зрозуміла її користувачам за умови, що вони мають достатні знання та заінтересовані у сприйнятті цієї інформації. Фінансова звітність повинна містити лише доречну інформацію, яка впливає на прийняття рішень користувачами, дає змогу вчасно оцінити минулі, теперішні та майбутні події, підтвердити та скоригувати їхні оцінки, зроблені у минулому.

Фінансова звітність повинна бути достовірною. Інформація, наведена у фінансовій звітності, є достовірною, якщо вона не містить помилок та перекручень, які здатні вплинути на рішення користувачів звітності.

Фінансова звітність повинна надавати можливість користувачам порівнювати: фінансові звіти підприємства за різні періоди; фінансові звіти різних підприємств. Передумовою зіставності є наведення відповідної інформації попереднього періоду та розкриття інформації про облікову політику і її зміни. Установлення і зміни облікової політики підприємства здійснюються підприємством, яке визначає її за погодженням з власником (власниками) або уповноваженим органом (посадовою особою) відповідно до установчих документів. Фінансова звітність підприємства формується з дотриманням таких принципів:

- автономності підприємства, за яким кожне підприємство розглядається як юридична особа, що відокремлена від власників; тому особисте майно і зобов’язання власників не повинні відображатись у фінансовій звітності підприємства;

- безперервності діяльності, що передбачає оцінку активів і зобов’язань

підприємства, виходячи з припущення, що його діяльність триватиме далі;

- періодичності, що припускає розподіл діяльності підприємства на певні періоди з метою складання фінансової звітності;

- історичної (фактичної) собівартості, що визначає пріоритет оцінки активів, виходячи з витрат на їх виробництво та придбання;

- нарахування та відповідності доходів і витрат, за яким для визначення фінансового результату звітного періоду слід порівняти доходи звітного періоду з витратами, які були здійснені для отримання цих доходів. При цьому доходи і витрати відображаються в обліку і звітності у момент їх виникнення, незалежно від часу надходження і сплати грошей;

- повного висвітлення, згідно з яким фінансова звітність повинна містити всю інформацію про фактичні та потенційні наслідки операцій та подій, яка може вплинути на рішення, що приймаються на її основі;

- послідовності, який передбачає постійне (із року в рік) застосування підприємством обраної облікової політики. Зміна облікової політики повинна бути обґрунтована і розкрита у фінансовій звітності;

- обачності, згідно з яким методи оцінки, що застосовуються в бухгалтерському обліку, повинні запобігати заниженню оцінки зобов'язань та витрат і завищенню оцінки активів і доходів підприємства;

- превалювання сутності над формою, за яким операції повинні обліковуватись відповідно до їх сутності, а не лише виходячи з юридичної форми;

- єдиного грошового вимірника, який передбачає вимірювання та узагальнення всіх операцій підприємства у його фінансовій звітності в єдиній грошовій одиниці.

Фінансову звітність за міжнародними стандартами фінансової звітності складають підприємства, які відповідно до законодавства зобов'язані їх застосовувати, а також ті, які прийняли таке рішення (закріплене в обліковій політиці) самостійно. У фінансовій звітності обов'язково наводиться інформація, розкриття якої вимагають національні положення (стандарти) бухгалтерського обліку або міжнародні стандарти фінансової звітності та/або інші нормативно-правові акти Міністерства фінансів України з питань бухгалтерського обліку. Інформація, що підлягає розкриттю, наводиться безпосередньо у фінансових звітах або у примітках до фінансової звітності.

Структура Плану рахунків погоджена зі структурою «Балансу» і «Звіту про фінансові результати» (табл.2.2). Таким чином, кожний клас рахунків має конкретне призначення і тісно пов'язаний з потребами зовнішніх і внутрішніх користувачів. Так, наприклад, аналітичний облік за рахунками запасів і доходів дає змогу здійснювати калькулювання собівартості продукції, контроль витрат і визначати результати діяльності за центрами відповідальності.

Таблиця 2.2 Узгодженість Плану рахунків зі структурою фінансової звітності підприємств

<table>
<tr><th rowspan="2">Клас</th><th>План рахунків</th><th colspan="2" rowspan="2">Фінансова звітність</th></tr>
<tr><th>Назва класу</th></tr>
<tr><td>1</td><td>Позаоборотні активи</td><td rowspan="6">Б
А
Л
А
Н
С</td><td>Розд. 1 активу</td></tr>
<tr><td>2</td><td>Запаси</td><td>Розд. 2 активу</td></tr>
<tr><td>3</td><td>Кошти, розрахунки та інші активи</td><td>Розд. 2 та 3 активу</td></tr>
<tr><td>4</td><td>Власний капітал</td><td>Розд. 1 пасиву</td></tr>
<tr><td>5</td><td>Довгострокові зобов’язання і забезпечення</td><td>Розд. 2 пасиву</td></tr>
<tr><td>6</td><td>Поточні зобов’язання і забезпечення</td><td>Розд. 3 та 4 пасиву</td></tr>
<tr><td>7</td><td>Доходи і результати діяльності</td><td rowspan="3"></td><td rowspan="3">Звіт про фінансові результати</td></tr>
<tr><td>8</td><td>Затрати за елементами</td></tr>
<tr><td>9</td><td>Витрати діяльності</td></tr>
<tr><td>10</td><td>Позабалансові рахунки</td><td></td><td>Примітки до фінансових звітів</td></tr>
</table>

Інформація про підприємство, яка підлягає розкриттю у фінансовій звітності, включає:

- назву, організаційно-правову форму та місцезнаходження підприємства (країну, де зареєстроване підприємство, адресу його офісу);
- короткий опис основної діяльності підприємства;
- назву материнської (холдингової) компанії підприємства;
- середню кількість працівників підприємства протягом звітного періоду;
- дату затвердження фінансової звітності.

Кожний фінансовий звіт повинен містити дату, станом на яку наведені його показники, або період, який він охоплює. Якщо період, за який складено фінансовий звіт, відрізняється від звітного періоду, то причини і наслідки цього повинні бути розкриті у примітках до фінансової звітності.

2.2 Сутність та завдання аналізу фінансових звітів

Головна мета аналізу фінансових звітів – оцінити результати ефективності діяльності підприємства за звітний період і його поточний фінансовий стан; своєчасно виявляти й усувати недоліки у фінансовій діяльності та знаходити резерви поліпшення фінансового стану підприємства й підвищення його платоспроможності. При цьому необхідно вирішити наступні задачі:

- на підставі вивчення взаємозв'язку між різними показниками виробничої, комерційної і фінансової діяльності дати оцінку виконання плану по надходженню фінансових ресурсів і їх використанню з позиції поліпшення фінансового стану підприємства;

- прогнозування можливих фінансових результатів, економічної рентабельності, виходячи з реальних умов господарчої діяльності й наявність власних і позикових ресурсів, розробка моделей фінансового стану за різноманітних варіантах використання ресурсів;

- розробка конкретних заходів, які направлені на більш ефективне використання фінансових ресурсів і зміцнення фінансового стану підприємства.

- на основі аналізу фінансових звітів здійснюється комплексна оцінка фінансового стану підприємства;

Для комплексного аналізу фінансового стану підприємства необхідно оцінити тенденції найбільш загальних показників, які з різних сторін характеризують фінансовий стан підприємства. До найбільш загальних показників комплексної оцінки фінансового стану підприємства належать показники доходності та рентабельності. Показниками та факторами належного фінансового стану підприємства, зокрема, можуть бути:

- стійка платоспроможність,
- ефективне використання капіталу,
- своєчасна організація розрахунків,
- наявність стабільних фінансових ресурсів.

Головне в аналізі фінансових звітів – зрозуміти та правильно інтерпретувати результати обробки даних. За допомогою аналізу фінансових звітів проводять:

- попередню (загальну) оцінку фінансового стану підприємства та змін його фінансових показників за звітний період;
- аналіз платоспроможності та фінансової стійкості підприємства;
- аналіз кредитоспроможності підприємства та ліквідності його балансу;
- аналіз фінансових результатів підприємства;
- аналіз обертання оборотних активів;
- оцінка потенційного банкрутства;
- аналіз доходності (рентабельності);
- аналіз використання капіталу;
- аналіз рівня самофінансування;
- аналіз валютної самоокупності.

Масштаб і напрямок роботи при аналізі фінансових звітів залежать від конкретної мети аналізу. Аналіз фінансових звітів починається з попереднього знайомства з компанією, після чого відбувається поглиблений розгляд її діяльності та структури її фінансів, відображених у фінансових звітах фактичного чи прогнозованого характеру.

Бухгалтерський баланс (Звіт про фінансовий стан) - це найважливіша форма бухгалтерської звітності, що відображує стан коштів підприємства та їх джерел у грошовій оцінці та кінцевий результат його виробничо-господарської діяльності на визначену дату. Складається за уніфікованою формою. Національним положенням (стандартом) бухгалтерського обліку визначена форма і зміст балансу. Баланс має три розділи активу та чотири розділи пасиву (табл. 2.3).

Таблиця 2.3 - Структура балансу (Звіту про фінансовий стан) підприємства

Актив	***Пасив***
1. Необоротні активи	1. Власний капітал
	2. Довгострокові зобов'язання і забезпечення
2. Оборотні активи	3. Поточні зобов'язання і забезпечення
3. Необоротні активи, утримувані для продажу, та групи вибуття	4. Зобов'язання, пов'язані з необоротними активами, утримуваними для продажу, та групами вибуття
Баланс	***Баланс***

Бухгалтерський баланс вміщує інформацію, на основі якої можна встановити кошти, які має підприємство в своєму розпорядженні, джерела їх формування, напрям та ефективність використання, стан розрахунків з юридичними та фізичними особами, платоспроможність, фінансову стійкість.

Баланс дає змогу визначити склад і структуру майна підприємства, ліквідність та оборотність оборотних коштів, наявність власного капіталу та зобов'язань, стан та динаміку дебіторської та кредиторської заборгованості. Одержання такої інформації - необхідна умова для прийняття обґрунтованих управлінських рішень, а також для оцінювання ефективності наступних вкладень капіталу і розміру фінансових ризиків.

За балансом визначають, чи зуміє підприємство в найближчий час виконати свої зобов'язання перед третіми особами - акціонерами, інвесторами, кредиторами, покупцями, продавцями тощо, чи йому загрожують фінансові труднощі.

Також за балансом визначають кінцевий фінансовий результат роботи підприємства як нарощування власного капіталу за звітний період, який відображають у вигляді чистого прибутку або збитку в пасиві балансу.

Баланс в системі інформаційної бази фінансового аналізу посідає центральне місце, є найважливішим джерелом даних про фінансовий стан підприємства на визначену дату. При аналізі балансу широко застосовуються показники капіталу. Щодо бухгалтерського балансу виділяють наступні основні концепції капіталу:

1) фінансової природи капіталу, яка базується на абстрагуванні від предметно-речової структури активу балансу, - домінанта пасиву.

2) предметно-речової природи капіталу, який визначається як сукупність певних матеріальних і нематеріальних цінностей, - домінанта активу.

У практиці фінансового аналізу поняття «капітал» характеризується кількома показниками. Склад і структура бухгалтерського балансу представлена на рисунку 2.1.

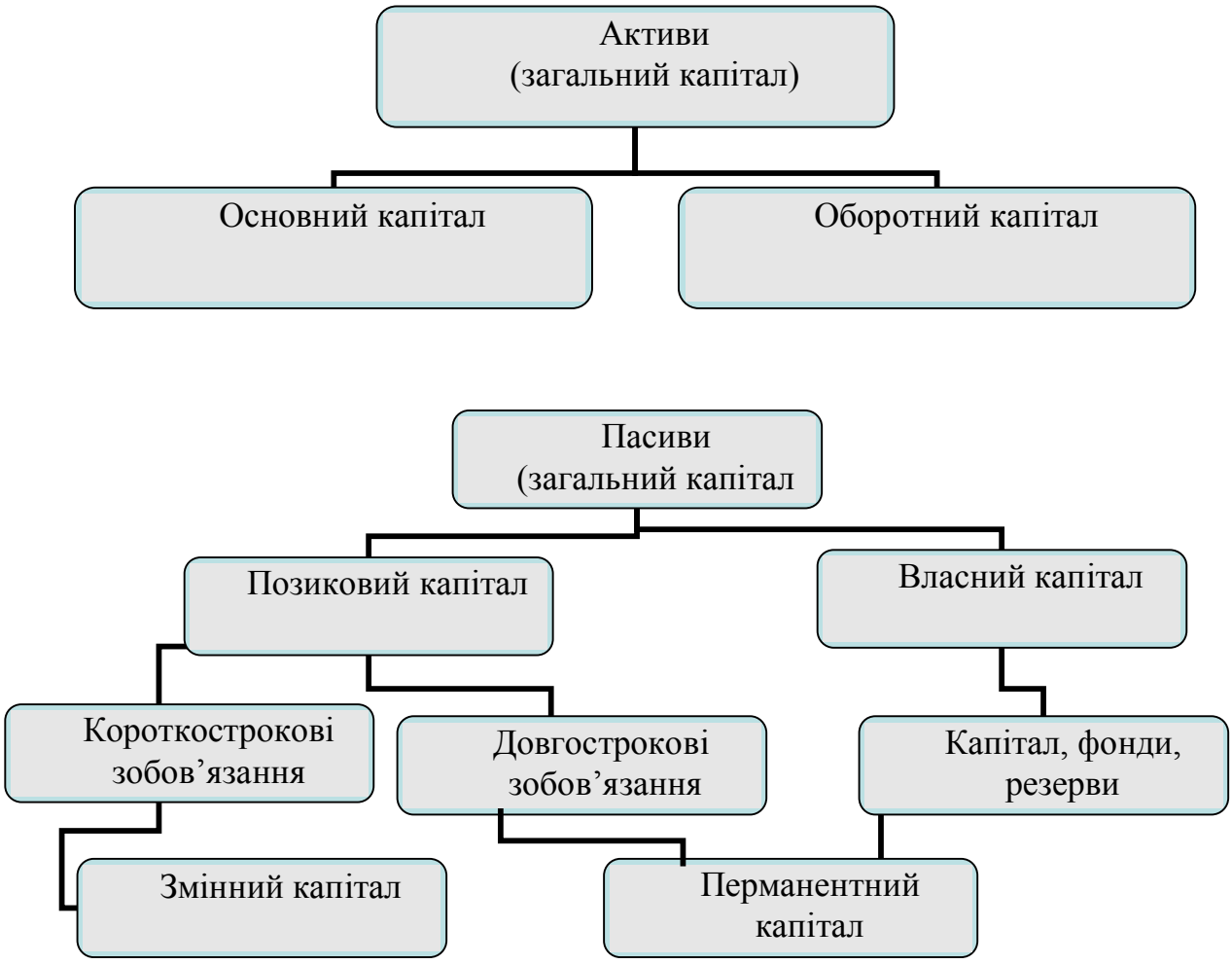

Рисунок 2.1 - Склад і структура бухгалтерського балансу

Загальний капітал - це підсумок балансу, який, з одного боку, показує загальну суму засобів, що її має у своєму розпорядженні підприємство (актив), а з іншого - суму джерел утворення цих засобів (пасив). Цей показник капіталу найближче стоїть до теоретичного аспекту сутності капіталу (вартість, що приносить додану вартість, оскільки від самого початку використання засобів передбачає отримання додаткової вартості (прибутку). Отже, загальний капітал - це засоби, вкладені в суб'єкт господарювання для здійснення господарської діяльності з метою отримання прибутку. Актив балансу відображає характер (напрям) використ-

тання капіталу, тому він підрозділяється на основний та оборотний.

До ***основного капіталу*** належать статті розділу І активу балансу. Його сума дорівнює підсумку за цим розділом. Основний капітал є немобільним, на тривалий час виведеним із обороту. В суму загального капіталу він включається за залишковою вартістю.

Оборотний капітал - це мобільний капітал, який постійно знаходиться в обороті. Чим вища його оборотність, тим більше він приносить прибутку. До оборотного капіталу відносять статті розділу ІІ активу балансу. До оборотного капіталу також належать статті розділу ІІІ активу балансу «Необоротні активи, утримувані для продажу, та групи вибуття».

Власний капітал включає статті розділу І пасиву балансу його величина дорівнює підсумку за цим розділом.

Позиковий капітал включає статті розділу ІІ пасиву балансу «Довгострокові зобов'язання і забезпечення» та розділу ІІІ пасиву балансу «Поточні зобов'язання і забезпечення», його величина дорівнює сумі підсумків цих розділів. До поточних зобов'язань відносять також розділу ІУ пасиву балансу «Зобов'язання, пов'язані з необоротними активами, утримуваними для продажу, та групами вибуття».

За тривалістю використання розрізняють капітал ***перманентний*** (постійний, довгостроковий) та ***змінний.*** Постійний (перманентний) капітал включає в себе статті розділи І, ІІ, його сума дорівнює підсумкам цих розділів. Змінний (короткостроковий) капітал - це статті розділу ІІІ та ІУ пасиву балансу, його величина дорівнює підсумку цього розділу. Загальний капітал є валютою балансу.

Отже, бухгалтерський баланс призначений не тільки для відображення стану господарських засобів і джерел їх формування на певну дату, але й для одержання інформації, необхідної для управління діяльністю підприємства, як правило, зовнішнім користувачам. Баланс повинен бути правильно побудованим, а саме:

1) повністю охопити господарський процес підприємства в усій його різноманітності;

2) дати належне групування господарським явищам;

3) вивчити зв'язок між цими явищами, тобто встановити правильну кореспонденцію рахунків, що дасть змогу аналізувати не тільки фінансово-господарську діяльність, але й рух майнових засобів підприємства.

При аналізі балансу підприємства рекомендується використовувати горизонтальний і вертикальний методи аналізу фінансової звітності.

Звіт про фінансові результати (Звіт про сукупний дохід) – це звіт про доходи, витрати і фінансові результати підприємства. Призначення звіту про фінансові результати полягає у визначенні чистого прибутку (збитку) звітного періоду (див. рис.2.2). З цією метою у формі звіту передбачається послідовне зіставлення його статей.

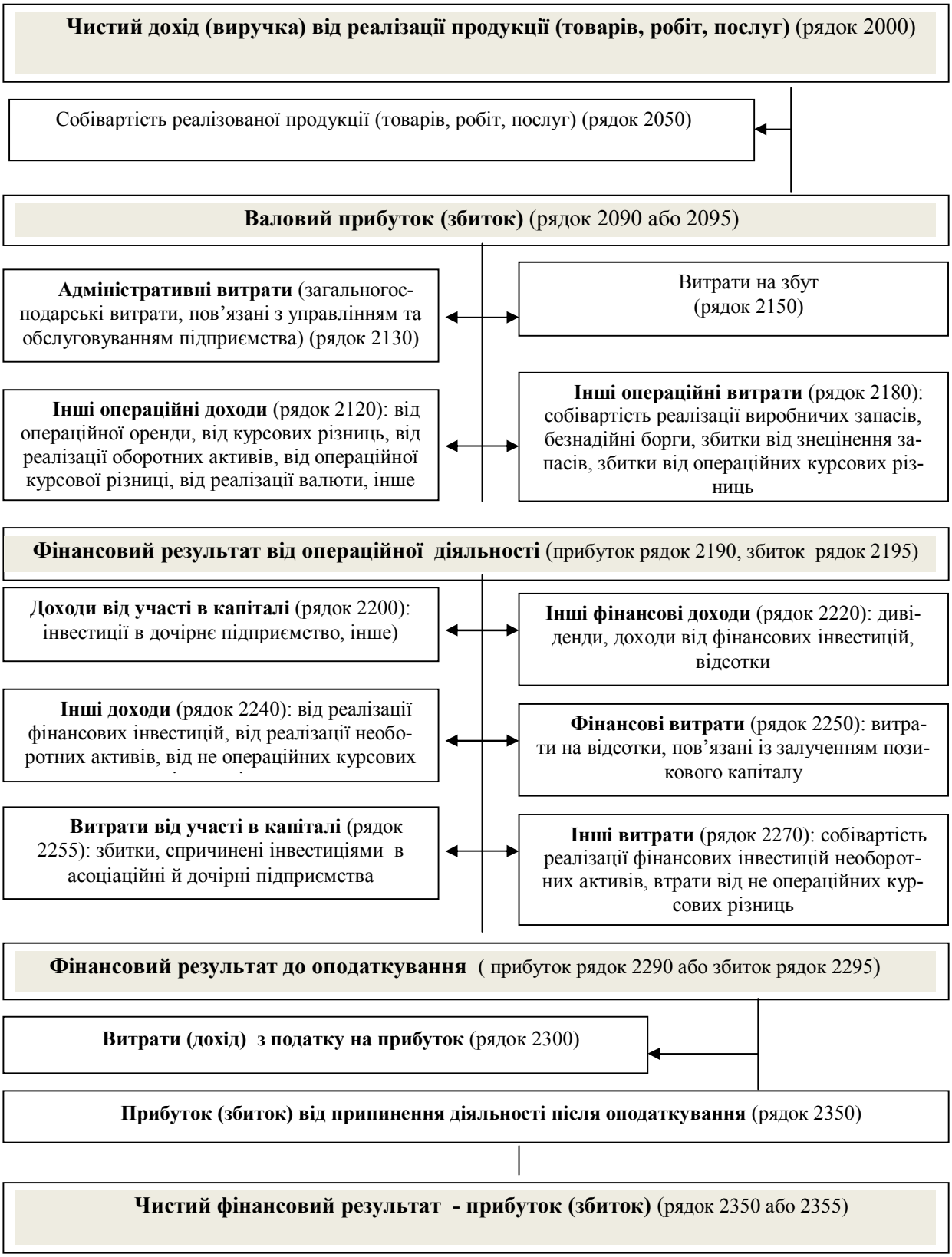

Рисунок 2.2 – Визначення чистого фінансового результату підприємства

Процес розрахунку фінансових результатів звітного періоду може бути поділений на такі кроки:

1. Визначення чистого доходу (виручки) від реалізації продукції (товарів, робіт, послуг);

2. Розрахунок валового прибутку (збитку);

3. Визначення фінансового результату – прибутку (збитку) – від операційної діяльності;

4. Розрахунок фінансового результату до оподаткування;

5. Визначення чистого прибутку (збитку) звітного періоду;

6. Визначення сукупного доходу;

7. Визначення елементів операційних витрат;

8. Розрахунок показників прибутковості акцій для акціонерних товариств.

У примітках до звіту про фінансові результати надають більш детальну інформацію про доходи.

Горизонтальний аналіз результативності ґрунтується на вивченні динаміки окремих її показників у часі.

Вертикальний (або структурний) аналіз результативності ґрунтується на структурному розкладі показників результативності. В процесі застосування такого аналізу розраховується питома вага окремих структурних складових показника результативності.

Можна виділити такі види вертикального (структурного) аналізу:

- структурний аналіз результативності, сформованої за окремими сферами діяльності підприємства. В процесі здійснення цього аналізу розраховуються показники результативності щодо операційної, інвестиційної, фінансової діяльності;
- структурний аналіз результативності за окремими видами продукції. Такий аналіз дає можливість оцінити ефективність діяльності підприємства за випуском окремих видів продукції.

В процесі оцінки звіту про фінансові результати доцільно аналізувати вплив факторів як на формування прибутку в цілому по підприємству, так і на формування прибутку по основних видах продукції підприємства.

Прибутковість підприємств за економічною сутністю пов’язана з отриманням прибутку та оцінюється різноманітними його зв’язками з показниками капіталу, витрат, доходів, які є головними орієнтирами і водночас критеріями стану та ефективності виробництва.

Перспективи розвитку підприємств визначаються можливостями у нарощенні й залученні капіталу, які характеризують їх реальний потенціал.

Аналіз звіту про рух грошових коштів. Наступним звітом, який складає підприємство є звіт про рух грошових коштів (форма №3). Він містить інформацію про грошові потоки підприємства за звітний період. Під грошовими потоками розуміють надходження та вибуття грошових коштів та їх еквівалентів. Грошові ко-

шти включають кошти в касі та на рахунках у банках, які можуть бути використані для поточних операцій. Еквівалентами грошових коштів є короткострокові фінансові інвестиції, які можуть бути вільно конвертовані у відому суму коштів і мають незначний ризик щодо зміни вартості.

Рух коштів відображається в звіті про рух грошових коштів в розрізі трьох видів діяльності: операційної, інвестиційної та фінансової.

Операційна діяльність – це основна діяльність підприємства, а також інші види діяльності, які не є інвестиційною та фінансовою. Це: надходження коштів від реалізації продукції (товарів, послуг); надходження коштів за надання права користування активами (оренда, ліцензії); платежі постачальникам; виплати працівникам тощо.

Інвестиційна діяльність – це сукупність операцій з придбання та продажу довгострокових (необоротних) активів, а також короткострокових (поточних) фінансових інвестицій, які не є еквівалентами грошових коштів. Це: платежі, пов'язані з придбанням основних засобів і нематеріальних активів; надходження коштів від продажу необоротних активів; надання позик іншим підприємствам; надходження коштів від фінансових інвестицій (дивіденди, відсотки).

Фінансова діяльність – це сукупність операцій, які призводять до зміни величини та (або) складу власного та позикового капіталу. Це: випуск власного капіталу (акцій); отримання позик та їх погашення; викуп акцій власної емісії; виплата дивідендів. Застосовуючи розглянуту класифікацію слід мати на увазі, що віднесення руху коштів до відповідної групи залежить в першу чергу від характеру господарської діяльності підприємства. Для складання звіту про рух грошових коштів використовують показники балансу, звіту про фінансові результати та дані аналітичного бухгалтерського обліку. Процес складання звіту про рух грошових коштів включає п'ять основних етапів (рис.2.3).

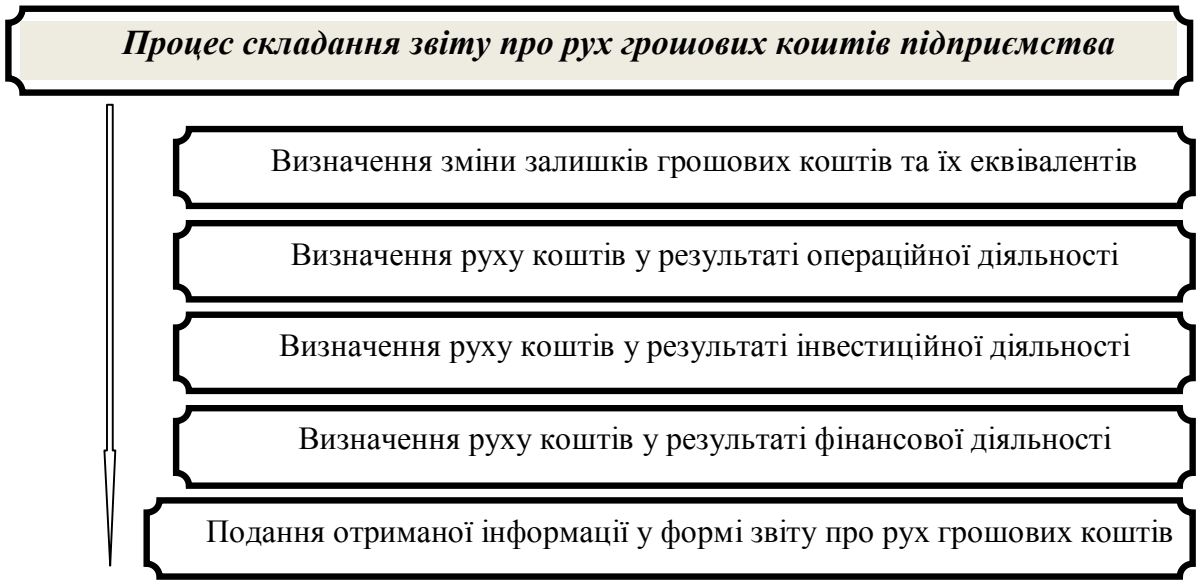

Рисунок 2.3 – Послідовність складання звіту про рух грошових коштів

У примітках до фінансової звітності слід розкрити інформацію про рух грошових коштів:

а) склад грошових коштів та їх еквівалентів;

б) склад статей «Інші надходження», «Інші платежі» та інших статей, які об'єднують декілька видів грошових потоків;

в) негрошові операції інвестиційної і фінансової діяльності;

г) наявність значного сальдо грошових коштів та їх еквівалентів, які є в наявності у підприємства і які недоступні для використання групою, до якої належить підприємство.

У випадку придбання або продажу майнових комплексів протягом звітного періоду слід розкривати:

а) загальну вартість придбання або реалізації майнового комплексу;

б) частину загальної вартості майнового комплексу, яка відповідно була сплачена або отримана у формі грошових коштів та їх еквівалентів;

в) суму грошових коштів та їх еквівалентів у складі активів майнових комплексів, що були придбані чи реалізовані;

г) суму активів (крім грошових коштів та їх еквівалентів) та зобов'язань придбаного або реалізованого майнового комплексу в розрізі окремих статей.

Фінансовий стан підприємства будь-якого виду діяльності і форми власності значною мірою залежить від руху грошових коштів та правильного управління грошовими потоками. Аналіз руху грошових коштів багато в чому сприяє виявленню тенденцій в змінах ліквідності та платоспроможності підприємств.

Оцінка звіту про власний капітал. Наступним звітом є звіт про власний капітал (форма № 4). Власний капітал – це частина в активах підприємства, що залишається після вирахування його зобов'язань. Сума власного капіталу – це абстрактна вартість майна, яка не є його поточною чи реалізаційною вартістю, а тому не відображає поточну вартість прав власників фірми. Разом з тим, власний капітал є основою для початку і продовження господарської діяльності будь-якого підприємства, він є одним із найістотніших і найважливіших показників, оскільки виконує такі функції: довгострокового фінансування; відповідальності і захисту прав кредиторів; компенсації понесених збитків; кредитоспроможності; фінансування ризику; самостійності і влади; розподілу доходів і активів.

Як правило, підприємство створюється з метою отримання прибутку. Реалізувати цю мету воно може лише за умови збереження свого капіталу. Користувачі фінансової звітності потребують більш детальної інформації про склад та зміни власного капіталу підприємства. Тому фінансова звітність має надавати інформацію про: джерела капіталу підприємства; правові обмеження щодо розподілу інвестованого капіталу серед акціонерів; обмеження щодо розподілу дивідендів серед теперішніх і майбутніх акціонерів; пріоритетність прав на майно підприємства при його ліквідації.

Власний капітал утворюється двома шляхами: внесенням власниками підприємства грошей та інших активів; накопиченням суми доходу, що залишається на підприємстві. Сума власного капіталу може збільшуватися внаслідок конвертування зобов'язань, а також збільшення вартості активів; непов'язаного із підвищенням заборгованості перед кредиторами (дооцінка необоротних активів, дарчий капітал). За формами власний капітал поділяється на дві категорії: інвестований (вкладений або сплачений капітал; нерозподілений прибуток.

За рівнем відповідальності власний капітал поділяється на: зареєстрований (пайовий) капітал; капітал у дооцінках; додатковий капітал; резервний капітал; нерозподілений прибуток (непокритий збиток).

Бухгалтерський звіт про власний капітал підприємства має бути інформаційною базою для аналізу змін у структурі капіталу, оцінки прогресивності його руху та виявлення резервів поліпшення використання власного капіталу підприємства. Оцінка стану і тенденцій власного капіталу підприємства враховується в процесі аналізу фінансового стану підприємства, зокрема його ліквідності та фінансової стійкості.

Висновки.

Ефективність кожної управлінської системи значною мірою залежить від інформаційного забезпечення. Система інформаційного забезпечення фінансового аналізу представляє собою неперервний і цілеспрямований відбір відповідних інформаційних показників, які необхідні для здійснення аналізу, планування і підготовки ефективних управлінських рішень за всіма напрямами фінансової діяльності підприємства.

Для оцінки ефективності діяльності підприємства, визначення шляхів підвищення рентабельності виробництва та оптимізації складу і структури загального капіталу та джерел фінансових ресурсів підприємства існує кілька підходів. Один з них – це аналіз фінансових звітів підприємства. Фінансова звітність – це сукупність форм звітності, які складені за даними фінансового обліку з метою надання зовнішнім і внутрішнім користувачам узагальненої інформації про фінансовий стан у вигляді, який зручний і зрозумілий для прийняття цими користувачами певних ділових рішень.

Підсумовуючи вищезазначене слід відмітити, що незважаючи на виняткову важливість фінансового аналізу на основі відносних показників, оцінка діяльності за даними фінансової звітності та ряду інших інформаційних джерел відбиває минулі дані і показує тогочасний стан справ. Екстраполяція тенденцій у майбутнє пов'язана з великими труднощами і потребує високого професіоналізму і володіння методикою і прийомами економічних досліджень.

Контрольні питання для самоперевірки

1. Яка мета фінансової звітності?
2. В чому полягає принцип побудови балансу підприємства?
3. Які характерні ознаки матеріальних необоротних активів?
4. Перерахуйте основні види нематеріальних активів.
5. Як формується нерозподілений прибуток в балансі?
6. На які дві складові розподіляється вкладений капітал підприємства?
7. За рахунок чого формується резервний капітал підприємства?
8. Що досліджуються за допомогою порівняльного аналітичного балансу?
9. Яка технологія побудови матричного балансу?
10. Охарактеризуйте структуру звіту про фінансові результати.
11. В чому сутність непрямого методу складання звіту про рух грошових коштів?
12. Як будується звіт про власний капітал?

Питання для обговорення

1. Обґрунтуйте основні принципи фінансового обліку.
2. Як пов’язані між собою форми фінансової звітності?
3. Які статті можна віднести до «хворих» статей звітності?
4. Як з’являється кредиторська заборгованість на підприємстві?
5. Збільшення якої заборгованості, кредиторської чи дебіторської, означає збільшення грошових надходжень? Чому?
6. Чому при складані звіту про рух грошових коштів амортизація додається до прибутку від звичайної діяльності? Обґрунтуйте.
7. Чи завжди доходи та витрати підприємства, відображені у звіті про фінансові результати, збігаються з грошовими надходженнями (видатками) в рамках операційної та інвестиційної діяльності? Обґрунтуйте свою відповідь.

Оцініть правильність тверджень («так», «ні»)

1. Часто бізнес образно порівнюють з грою, а баланс — з позицією гравців на ігровому полі в конкретний момент часу.

2. Для цілей аналізу розділ балансу «Витрати майбутніх періодів» відносять до величини власного капіталу.

3. Власний капітал — це чисті активи.

4. Оборотний капітал підприємства відрізняється від основного тим, що він змінює свою матеріально-речову форму за відносно довгий строк.

5. Поточні зобов’язання тісно пов’язані з оборотними активами.

ТЕМА 3
АНАЛІЗ МАЙНА ПІДПРИЄМСТВА

Методологічна послідовність та порядок розрахунків й аналізу показників фінансового стану підприємства. Загальна характеристика коштів підприємства, їх складу та стану, розміщення та структури.

Аналіз майна підприємства. Значення й методи аналізу майна підприємства. Аналіз структури майна підприємства. Аналіз динаміки майна підприємства. Класифікація та порядок розрахунку й методи оцінки показників, що характеризують стан використання майна підприємства. Основні напрямки поліпшення використання майна підприємства та оптимізації джерел його формування.

Аналіз стану та використання оборотних коштів підприємства. Аналіз структури розміщення оборотних коштів. Оцінка використання оборотних коштів за видами. Аналіз дебіторської заборгованості. Аналіз обертання активів та ефективності їх використання.

ПЛАН

3.1 Аналіз валюти бухгалтерського балансу

3.2 Аналіз складу і структуру активів підприємства

3.3 Аналіз оборотного капіталу підприємства

3.1 Аналіз валюти бухгалтерського балансу

Деталізована оцінка фінансового стану підприємства починається з аналізу балансу, що дає можливість оцінити наявність, розміщення й джерела формування активів. Безпосередньо з балансу можна одержати ряд найважливіших характеристик фінансового стану підприємства. До них належать:

- загальна вартість майна підприємства;
- вартість іммобілізованих активів, тобто основних коштів й інших необоротних активів;
- вартість оборотних (мобільних) коштів;
- вартість матеріальних оборотних коштів;
- величина дебіторської заборгованості в широкому змісті слова (включаючи аванси, видані постачальникам і підрядникам);
- сума коштів у широкому змісті слова (включаючи цінні папери й короткострокові фінансові вкладення);
- сума власного капіталу;
- величина позикового капіталу;
- величина довгострокових кредитів і позик, призначених, як правило, для формування основних коштів й інших необоротних активів;

- величина короткострокових кредитів і позик, призначених, як правило, для формування оборотних активів;
- величина кредиторської заборгованості.

Горизонтальний, або динамічний, аналіз цих показників дозволяє встановити їхні абсолютні збільшення й темпи росту, що важливо для характеристики фінансового стану підприємства. Не менше значення для оцінки фінансового стану має й вертикальний, структурний, аналіз активу й пасиву балансу, що дає найбільш загальне подання про якісні зміни в структурі коштів й їхніх джерел, а також про динамік цих змін. Необхідність і доцільність проведення вертикального аналізу пояснюються наступними причинами:

- перехід до відносних показників дозволяє здійснювати міжгосподарські порівняння економічного потенціалу й результатів діяльності підприємств, які відрізняються величиною використання ресурсів й інших об'ємних показників;
- відносні показники в певній мері згладжують негативний вплив інфляційних процесів, які істотно можуть спотворити абсолютні показники фінансової звітності й тим самим ускладнити їхнє зіставлення в динаміку.

Аналіз балансу починають зі встановлення зміни валюти балансу за період, що аналізується. Для цього порівнюється валюта за звітний і попередній період. Валюта балансу відображає орієнтовну облікову оцінку суми коштів, які є в розпорядженні підприємства. Для загальної оцінки динаміки фінансового стану необхідно встановити співвідношення динаміки балансу з динамікою обсягу виробництва, реалізації продукції, а також прибутку підприємства.

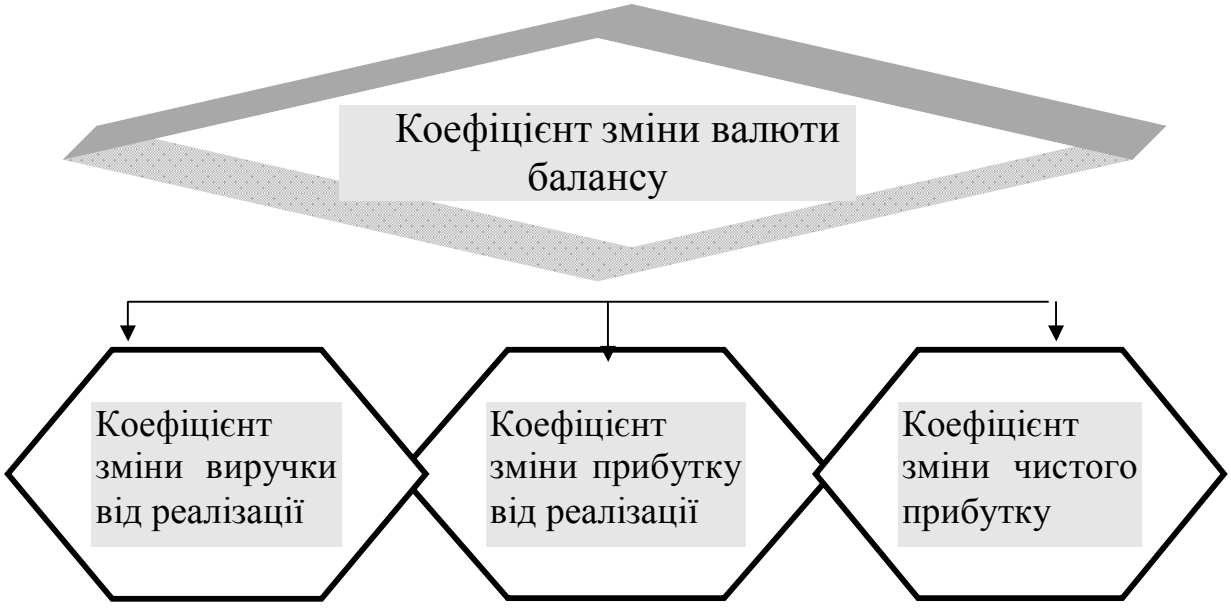

Рисунок 3.1 - Схема співвідношень показників при аналізі валюти балансу

Слід зазначити, що співвідношення повинно виконувати наступні умови:

$$К_{чп} \geq К_{вп} \geq К_{v} \geq К_{б} \geq 100\% \qquad (3.1)$$

Для прикладу використані дійсні звітні дані діючого підприємства ТОВ

«АВС», назву якого змінено. Для розрахунку темпів зростання використовуються баланси підприємства та звіт про фінансові результати. Всі розрахунки проводяться в тисячах гривень. Для порівняння змін у валюті балансу використовують середні значення валюти балансу за звітний рік і порівнюють їх з середніми значеннями за попередній рік.

Коефіцієнт приросту майна $K_б$ підприємства розраховується за формулою:

$$K_б = \frac{Б_1 - Б_0}{Б_0} \times 100, \qquad (3.2)$$

де $Б_1, Б_0$ - середня величина майна за звітний і попередній періоди;

$Б_0$ 2013р.= (11785,7+23134,4) : 2 = 17460,05 тис. грн.

$Б_1$ 2014р.= (23134,4+26969,4) : 2 = 25051,9 тис. грн.

$Б_1$ 2015р.= (26969,4 + 41398,8) : 2 = 34184,1 тис. грн.

$$K_{б2014} = \frac{25051,9 - 17460,05}{17460,05} \times 100 = 43,48\%$$

$$K_{б2015} = \frac{34184,1 - 25051,9}{25051,9} \times 100 = 36,45\%$$

$$K_{б\ заг} = \frac{34184,1 - 17460,05}{17460,05} \times 100 = 95,78\%$$

Як свідчать розрахунки, відбулося збільшення валюти балансу на 95,78% в 2015 році порівняно з 2013 роком, що вказує на зростання виробничих можливостей підприємства. Коефіцієнт приросту виручки від реалізації продукції (K_v) розраховується за формулою:

$$K_v = \frac{V_1 - V_0}{V_0} \times 100\ , \qquad (3.3)$$

де V_1; V_0 - виручка від реалізації продукції за звітний і попередній періоди;

$$K_{v2013} = \frac{136691,3 - 69091,80}{69091,80} \times 100 = 97,84\%$$

$$K_{v2014} = \frac{156258,6 - 136691,3}{136691,3} \times 100 = 14,31\%$$

$$K_{v2015} = \frac{177621,2 - 156258,6}{156258,6} \times 100 = 13,67\%$$

Коефіцієнт приросту валового прибутку підприємства ($K_{вп}$) розраховується за формулою:

$$K_{вп} = \frac{ВП_1 - ВП_0}{ВП_0} \times 100, \qquad (3.4)$$

де $ВП_1; ВП_0$ - валовий прибуток підприємства за звітний і попередній період;

$$K_{ВП2013} = \frac{27707,5 - 13624,9}{13624,9} \times 100 = 103,36\%$$

$$K_{ВП_{2014}} = \frac{22926,4 - 27707,5}{27707,5} \times 100 = -17,26\%$$

$$K_{ВП_{2015}} = \frac{38062,0 - 22926,4}{22926,4} \times 100 = 66,02\%$$

Коефіцієнт приросту чистого прибутку ($K_{чп}$) розраховується за формулою:

$$K_{чп} = \frac{ЧП_1 - ЧП_0}{ЧП_0} \times 100, \qquad (3.5)$$

де $ЧП_1, ЧП_0$ - чистий прибуток підприємства за звітний і попередній період;

$$K_{чп2013} = \frac{11713,4 - 5929,0}{5929,0} \times 100 = 109,36\%$$

$$K_{чп2014} = \frac{5723,5 - 11713,4}{11713,4} \times 100 = -51,14\%$$

$$K_{чп2015} = \frac{12573,4 - 5723,5}{5723,5} \times 100 = 119,68\%$$

Отже, з розрахунків можна зробити висновки, що зростання валюти балансу у 2015році у порівнянні з 2013 роком свідчить про збільшення виробничих можливостей підприємства. Однак, розрахунки коефіцієнтів зростання виручки від реалізації продукції, валового та чистого прибутку за цей період свідчать про те, що потенційні можливості використані не в повному обсязі.

Так темпи зростання середньорічної валюти балансу за 2014 - 2015 роки значно перевищують темпи зростання виручки від реалізації продукції, а темпи приросту валового прибутку та чистого прибутку в 2014 році мають від'ємну тенденцію порівняно з 2013 роком на 17,26% та 51,14% відповідно. В першу чергу це відбулося за рахунок відносного зростання собівартості продукції з 79,73% у 2009 році до 85,33% у 2014 році; в 2015 році відбулося відносне здешевлення собівартості продукції до 78,57%, що дозволило отримати зростання валового прибутку на 66,02%.

Наступним етапом оцінки ефективності виробництва є аналіз впливу інтенсивних та екстенсивних чинників у змінах виручки від реалізації продукції, тобто кількісне визначення того, наскільки це збільшення зумовлені змінами розміру майна і наскільки - його більш продуктивним використанням (табл.3.1.)

Внески чинників у 2014р. у порівнянні з 2013р.:

- екстенсивного (25051,9-17460,05) х 7,8288 = 59435,07 тис. грн.
- інтенсивного (6,2373-7,8288) х 25051,9 = -39867,77 тис. грн.
- разом 59435,07+(-39867,77)=19567,3 тис. грн.

Виручка від реалізації зросла на 19567,3 тис. гривень.

Таким чином внесок екстенсивного чинника становить 303,74%; інтенсивно-

го чинника -203,74%.

Внески чинників у 2015р. у порівнянні з 2013р.:

- екстенсивного (34184,1-25051,9) х 6,2373 = 56960,27 тис. грн.
- інтенсивного (5,1960-6,2373) х 34184,1 = -35597,67 тис. грн.
- разом 56960,27+(-35597,67)=21362,6 тис. грн.

Виручка від реалізації зросла на 21362,6 тис. гривень. Таким чином внесок екстенсивного чинника становить 266,64%; інтенсивного чинника -166,64%.

Таблиця 3.1 Вихідні дані для визначення чинників збільшення виручки від реалізації ТОВ «АВС» (тисяч гривень)

	Показники	Період		
		2013р.	2014р.	2015р.
1	Середньорічна валюта балансу	17460,05	25051,9	34184,1
2	Виручка від реалізації продукції	136691,3	156258,6	177621,2
3	Ресурсовіддача (р.2:р.1)	7,8288	6,2373	5,1960

Отже, на збільшення виручки від реалізації продукції підприємства вплинуло зростання валюти балансу, наявними втратами є скорочення ресурсовіддачі, що не дозволило збільшити виручку за рахунок інтенсифікації виробництва. Таким чином, підприємство неефективно використовує вкладений власний капітал, залучений капітал і цільове фінансування. Динаміка показників ресурсовіддачі підприємства наведена на рисунку 3.2.

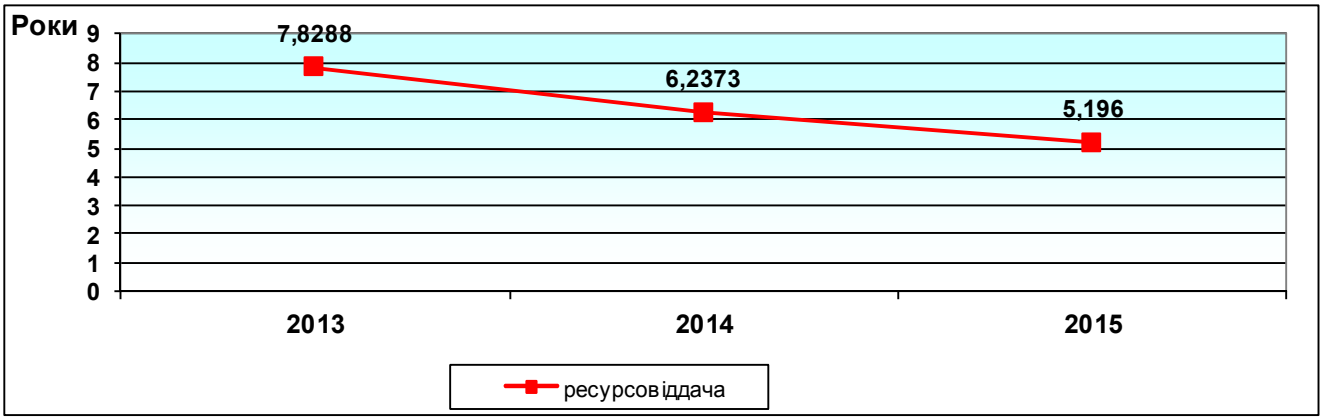

Рисунок 3.2 – Динаміка показників ресурсовіддачі ТОВ «АВС»

У ході аналізу балансу підприємства необхідно відбити абсолютні зміни в майні підприємства й джерелах його формування, зробити висновки про поліпшення або погіршення структури активів і пасивів. Для проведення аналізу необхідно скласти ущільнений порівняльний аналітичний баланс шляхом агрегування деяких однорідних за складом елементів балансових статей. Необхідно відзначити,

що спосіб угруповання балансових статей в аналітичному балансі вибирається індивідуально, залежно від значимості конкретної статті для підприємства.

Для того, щоб аналіз валюти балансу був повним, необхідно дати оцінку змінам окремих його статей. Така оцінка надається і допомогою горизонтального (часового) і вертикального (структурного) аналізів. При горизонтальному аналізі виявляються абсолютні та відносні зміни величин статей балансу за певний період, дається оцінка цим змінам. Горизонтальний і вертикальний аналіз взаємодоповнюють один одного, на їх основі будується порівняльний аналітичний баланс. Порівняльний аналітичний баланс характеризує як структуру балансу, так і динаміку його статей. Він систематизує попередні прорахунки. Показники порівняльного аналітичного балансу можна розподілити на дві групи: показники структури балансу; показники динаміки балансу.

Для оцінки якісних зрушень у майновому стані підприємства використовують порівняльний аналітичний баланс. Для того, щоб отримати агрегований порівняльний аналітичний баланс, деякі статті вихідного балансу об'єднують у укрупнені статті і доповнюють показниками структурної динаміки вкладень (активів) і джерел їх фінансування (пасивів) підприємства за звітний період. Для оцінки майнового та фінансового стану ТОВ «АВС» складено агрегований порівняльний аналітичний баланс за 2013-2015 роки станом на 01.01.2013р., 01.01.2014р., 01.01.2015р., 01.01.2016р (табл.3.2). У горизонтальному аналізі використані методи базисних і ланцюгових підстановок, тобто порівнювались зміни наступного з попереднім періодом та зміни у порівнянні з базисним (початковим) періодом.

Як свідчать проведені розрахунки, на кінець аналізованого періоду частка необоротних активів зросла з 12,58% до 55,39% у загальній вартості майна, і відбулося відносне скорочення оборотних активів з 87,42% до 44,61%, що свідчить про значне зростання іммобілізації коштів з обороту підприємства. Крім того темпи зростання необоротних активів значно перевищують загальні темпи зростання майна підприємства – станом на 01.01.2016 р. - 1544,27% та 351,43% відповідно у порівнянні з 01.01.2013 р. Такі зрушення у структурі валюти балансу свідчать про розширення виробничих площ підприємства за рахунок капітальних вкладень в будівництво та придбання основних засобів, що вважається позитивним явищем, тому що підприємство розширює таким чином свої виробничі можливості.

З даних аналітичної таблиці 3.2 можна зробити висновок, що відбувся абсолютний приріст запасів станом на 01.01.2014 року на 6019,3 тис. грн.; на 01.01.2015 року – абсолютне скорочення на 1896,2 тис. грн.; на 01.01.2016 року – зростання на 20431,3 тис. грн., та одночасно відносне скорочення питомої ваги запасів як найменш ліквідної частини в загальній сумі активів (01.01.2012р. – 71,53%, 01.01.2013р. – 62,46%, 01.01.2014р. – 46,55%, 01.01.2016р. 39,83%). що свідчить про певне дотримання формування нормативів зберігання запасів.

Питома вага дебіторської заборгованості у сумі активів протягом аналізова-

ного періоду зазнала коливань: зросла з 14,59% станом на 01.01.2013р. до 19,72% станом на 01.01.2014р., потім знизилась до 11,91% станом на 01.01.2015р., та до 3,55% станом на 01.01.2016 року відповідно, при цьому можна відмітити і абсолютне скорочення суми дебіторської заборгованості, що певною мірою свідчить про зростання попиту на продукцію підприємства. Слід відмітити, що одночасно з цим відбувалось зростання виручки від реалізації, тобто можна стверджувати, що платіжна дисципліна покращилась.

Питома вага грошових коштів та їх еквівалентів у загальній сумі майна підприємства зазнала незначних коливань, з 1,1% станом на 01.01.2013р. до2,6% станом на 01.01.2016р. Динаміка часток дебіторської заборгованості та запасів в загальній сумі активів ТОВ «АВС» представлена на рисунку 3.3.

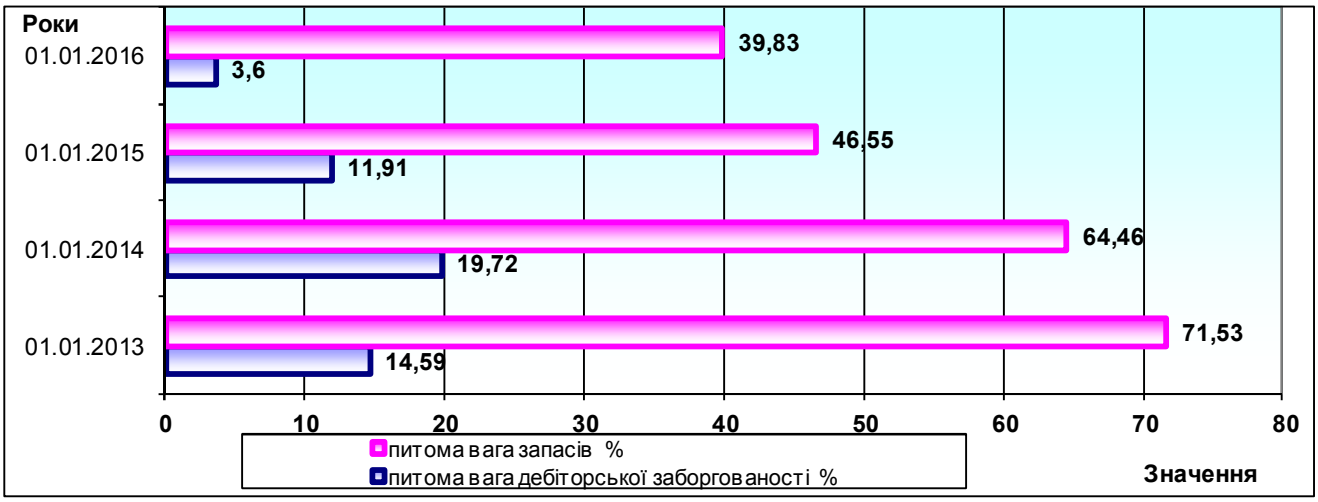

Рисунок 3.3 – Динаміка часток дебіторської заборгованості та запасів в загальній сумі активів ТОВ «АВС»

Аналізуючи структуру джерел фінансування майна підприємства (пасиву балансу), слід відзначити як позитивний момент фінансової стійкості фірми високу частку власного капіталу - 77,32% на початок аналізованого періоду та 76,12% на кінець періоду. За даними аналітичної таблиці 3.2 визначаються передусім показники незалежності підприємства, який характеризує здатність підприємства виконати зовнішні зобов’язання за рахунок власних активів та його незалежність від позикових джерел. Коефіцієнт незалежності зазнав незначних коливань протягом аналізованого періоду, але його значення майже не змінилось (рис. 3.4).

Теоретично достатнім вважається значення цього коефіцієнту ≥0,5. Підприємство ж майже на 76% виконує зовнішні зобов’язання за рахунок власних активів. Отже, підприємство є фінансово стійким і достатньо незалежним від зовнішніх кредиторів. Питома вага довгострокових та поточних зобов'язань, незначна - на початок аналізованого періоду 22,68% та 23,88% відповідно, на кінець аналізованого періоду. Як в абсолютному вираженні, так і за питомою вагою спостерігається незначне збільшення поточних зобов'язань.

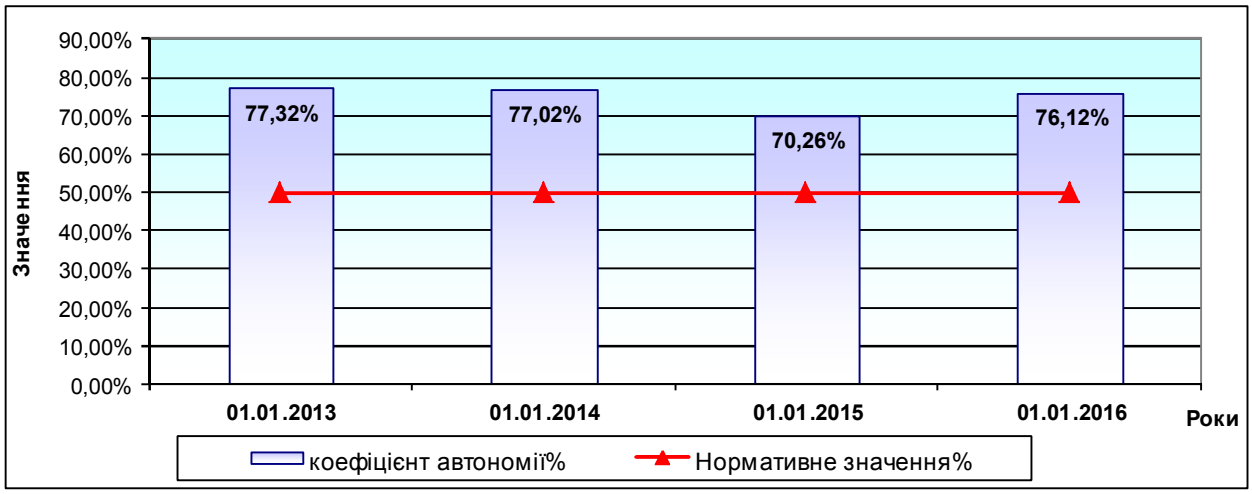

Рисунок 3.4 – Динаміка коефіцієнту автономії ТОВ «АВС»

Отже, ТОВ «АВС» має гарну структуру свого капіталу. Надходження, набуття, створення майна підприємства здійснюється за власні та залучені кошти, співвідношення яких розкриває його фінансовий стан. Аналіз структури пасивів балансу підприємства, дозволив зробити висновок, що на кінець аналізованого періоду вартість майна зросла на 29613,1тис. грн. (71,53%) у порівнянні з початком періоду, в тому числі за рахунок власних коштів – на 22402,6 тис. грн.; в той же час збільшились зобов'язання підприємства на 9710,5 гривні. Однак, слід зазначити, що, враховуючи розмір коефіцієнту автономії, співвідношення самої структури пасиву балансу не змінилось, що свідчить про зважену політику керівництва підприємства щодо оптимізації структури фінансових ресурсів з метою зниження фінансового та виробничого ризиків.

3.2 Аналіз складу і структуру активів підприємства

У фінансово-аналітичній роботі набув поширення термін «активи підприємства». Що це таке? Активи підприємства - це все те, що має вартість, належить підприємству і відображається на активі бухгалтерського балансу. В активі балансу відображається інформація про розміщення капіталу, про вкладення його в конкретне майно, матеріальні цінності, про витрати підприємства, готову продукцію, про залишки вільної готівки.

Кожному виду розміщеного капіталу відповідає певна стаття. В активі балансу статті капіталу розміщені залежно від ступеня їх ліквідності (швидкості перетворення на готівку). За цієї обставини розрізняються іммобілізовані активи (статті розділу I активу балансу), мобільні активи (статті розділів II та III активу балансу).

Як видно з рис. 3.5, іммобілізовані активи - це основний капітал, мобільні активи - це поточні активи, або оборотний капітал.

Оборотний капітал може знаходитись у сфері виробництва (незавершене ви-

робництво, витрати майбутніх періодів), у сфері обігу (готова продукція на складах та відвантаженій покупцям, засоби в розрахунках, короткострокові фінансові вкладення, готівка в касі, на розрахунках у банку тощо), тобто оборотний капітал може функціонувати в грошовій і матеріальній формах.

Розміщення засобів підприємства має велике значення у фінансовій діяльності і підвищенні її ефективності. Від того, які асигнування вкладені в основні та оборотні засоби, скільки їх знаходиться у сфері виробництва і в сфері обігу, в грошовій та матеріальній формі, значною мірою залежать результати виробничо-фінансової діяльності і відповідно фінансовий стан підприємства.

Якщо створені виробничі потужності підприємства використовуються недостатньо повно через відсутність запасів, це негативно впливає на фінансові результати діяльності та фінансовий стан господарства. Але негативним явищем є створення надлишкових виробничих запасів, які не можуть бути вчасно задіяні у виробничому процесі. В результаті на складах накопичуються надлишкові виробничі запаси, заморожується капітал, уповільнюється його обіговість і відповідно погіршується фінансовий стан підприємства.

Поряд з ними фінансовими результатами, високим рівнем рентабельності її підприємство може мати фінансові складнощі, якщо воно нераціонально використовує свої фінансові ресурси, вкладаючи поверхнормативні запаси і припускаючи велику дебіторську заборгованість.

Тому аналіз майна підприємства починають саме з аналізу динаміки складу і структури загального капіталу (табл. 3.3). Можна також скласти таблицю за іншою формою (табл. 3.4). За звітний період загальна сума капіталу збільшилася на 29613,1тис. грн. (251,3%) у порівнянні з початком періоду, в тому числі за рахунок зростання вартості іммобілізованих активів на 21416,7 тис. грн..(1444,2%) та мобільних активів – на 8196,4 тис. грн.. (79,6%).

Наведені розрахунки показують, що темп зростання оборотних коштів був меншим, ніж темп зростання за необоротними активами, що сприяло змінам у структурі між основним і оборотним капіталом. Як свідчать проведені розрахунки, на кінець аналізованого періоду частка необоротних активів зросла з 12,58% до 55,39% у загальній вартості майна, і відбулося відносне скорочення оборотних активів з 87,42% до 44,61%, що свідчить про значне зростання іммобілізації коштів з обороту підприємства. Крім того темпи зростання необоротних активів значно перевищують загальні темпи зростання майна підприємства – станом на 01.01.2016р. - 1544,27% та 351,43% відповідно у порівнянні з 01.01.2013р.

Такі зрушення у структурі валюти балансу свідчать про розширення виробничих площ підприємства за рахунок капітальних вкладень в будівництво та придбання основних засобів, що вважається позитивним явищем, тому що підприємство розширює таким чином свої виробничі можливості.

Таблиця 3.3 - Динаміка і структура майна ТОВ «АВС»

№ п/п	Показники	01.01.13		01.01.14		01.01.15		01.01.16		Відхилення	
		Тис. грн.	%	Тис. грн..	%	Тис. грн..	%	Тис. грн..	%	Тис. грн..	%
А	В	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
1.	Майно разом	11785,70	100,00	23134,40	100,00	26969,40	100,00	41398,80	100,00	29613,1	0,0
1.1	Необоротні активи	1482,90	12,58	3601,30	15,57	10341,70	38,35	22899,60	55,31	21416,7	42,7
1.2	Оборотні активи	10302,80	87,42	19533,1	84,43	16627,70	61,65	18499,20	44,69	8196,4	-42,7
1.2.1	Запаси	8430,60	71,53	14449,90	62,46	12553,70	46,55	16492,50	39,84	8061,9	-31,7
1.2.2	Дебіторська заборгованість	1720,20	14,60	4563,30	19,73	3213,50	11,92	1473,80	3,56	-246,4	-11,0
1.2.3	Поточні фінансові інвестиції	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,0
1.2.4	Грошові кошти та їх еквіваленти	130,30	1,11	132,90	0,57	699,70	2,59	482,20	1,16	351,9	0,1
1.2.5	Інші оборотні активи	21,70	0,18	387,00	1,67	160,80	0,60	50,70	0,12	29,0	-0,1

Графа 9 розраховується як різниця рядка 7 та рядка 1.
Графа 10 розраховується як різниця рядка 8 та рядка 2.

Таблиця 3.4 - Динаміка структури майна ТОВ «АВС»

№ п/п	Показники	01.01.13		01.01.14		01.01.15		01.01.16		Відхилення	
		Тис. грн.	%	Тис. грн..	%	Тис. грн.	%	Тис. грн.	%	Тис. грн.	%
А	В	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
1.	Майно разом	11785,70	100,00	23134,40	100,00	26969,40	100,00	41398,80	100,00	29613,1	0,0
1.1	Довгострокові активи	1482,90	12,58	3601,30	15,57	10341,70	38,35	22899,60	55,31	21416,7	42,7
1.2	Поточні активи, в т. ч. у сфері	10302,80	87,42	19533,10	84,43	16627,70	61,65	18499,20	44,69	8196,4	-42,7
1.2.1	Виробництва	8430,60	71,53	14449,90	62,46	12553,70	46,55	16492,50	39,84	8061,9	-31,7
1.2.2	Обігу	1872,2	15,88	5083,2	21,97	4074,00	15,10	2006,7	4,85	134,5	-11,03

Графа 9 розраховується як різниця рядка 7 та рядка 1.
Графа 10 розраховується як різниця рядка 8 та рядка 2.

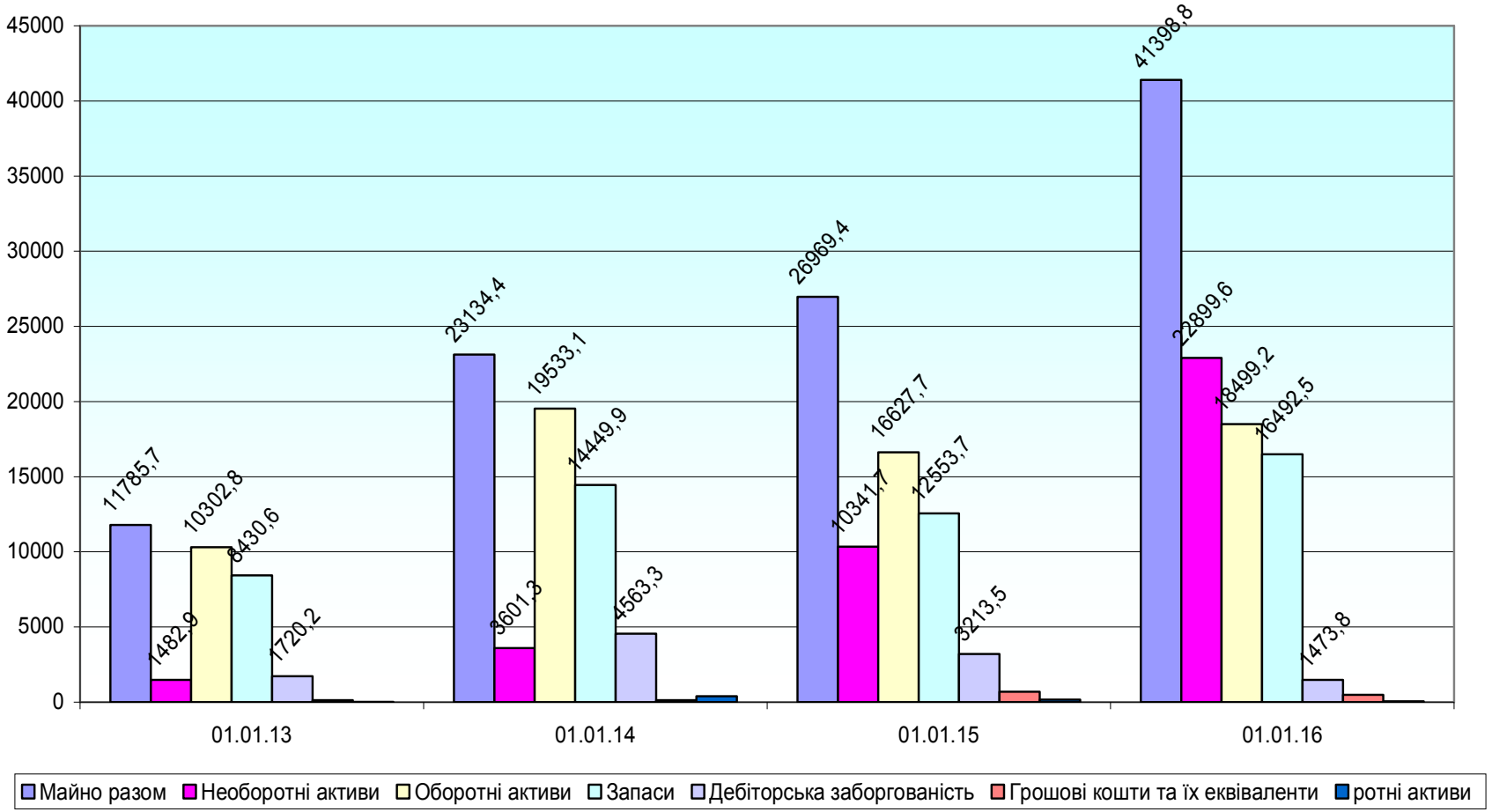

Рисунок 3.5 - Динаміка статей активів ТОВ «АВС» за 2013 – 2015 роки

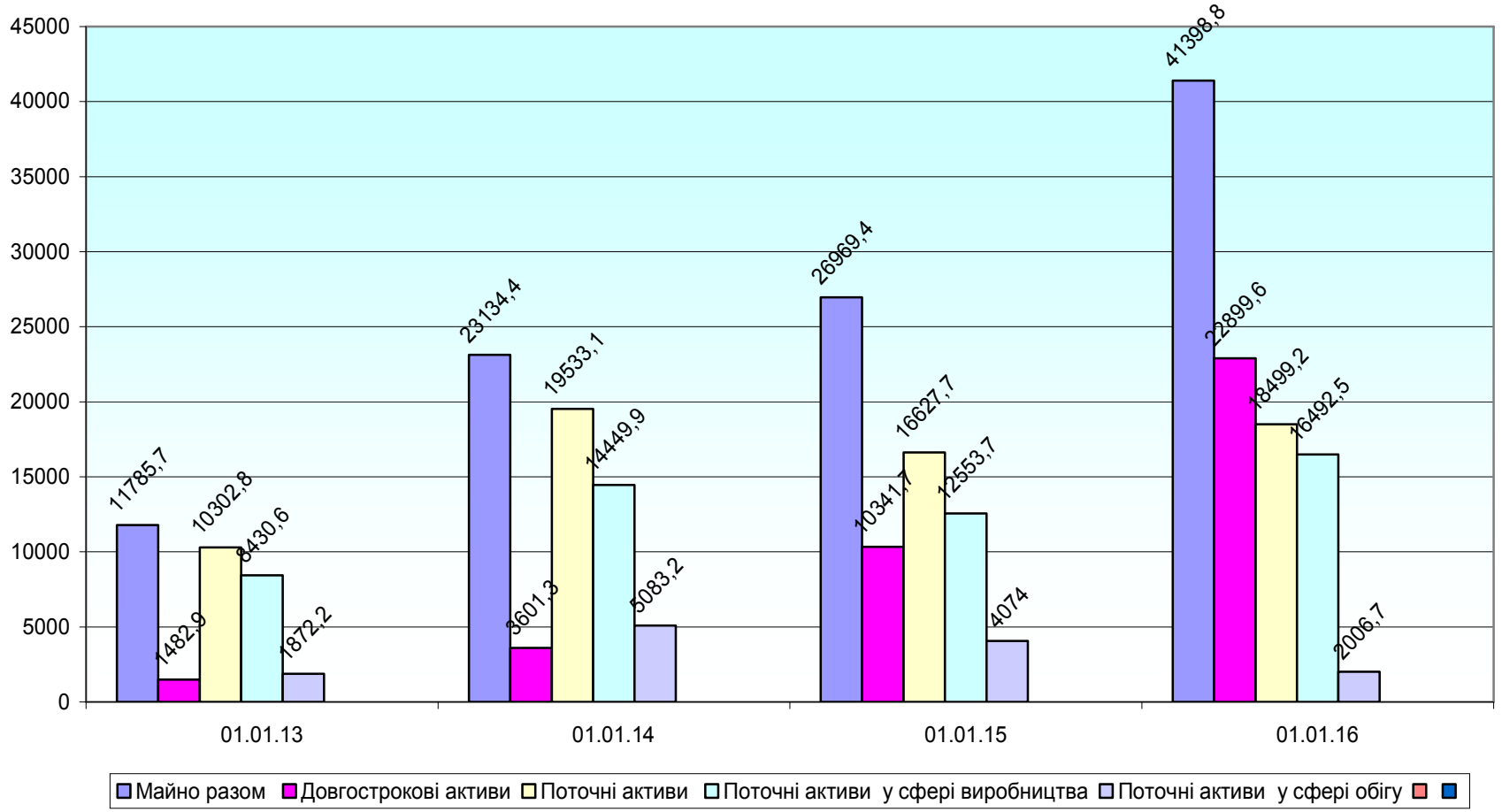

Рисунок 3.6 - Динаміка структури майна ТОВ «АВС» за 2013 – 2015 роки

Таблиця 3.5 - Динаміка і структура необоротного капіталу ТОВ «АВС»

№п/п	Показники	01.01.13		01.01.14		01.01.15		01.01.16		Відхилення	
		Тис. грн.	%	Тис. грн..	%	Тис. грн..	%	Тис. грн..	%	Тис. грн..	%
А	В	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
1	Довгострокові активи	1482,90	100,00	3601,30	100,00	10341,70	38,35	22899,60	100,00	21416,7	0,0
2	Основні засоби (залишкова вартість)	1242,70	83,8	1336,30	37,11	6921,1	66,92	17836,0	77,89	16593,3	-5,91
3	Знос	357,80	х	517,80	х	932,6	х	3218,5	х	2860,7	х
4	Коефіцієнт зносу, %	22,36	х	27,92	х	11,87	х	15,29	х	-7,07	х
5	Нематеріальні активи (залишкова вартість)	2,00	0,13	42,00	1,17	30,00	0,29	13,2	0,06	11,2	-0,07
6	Знос	0,40	х	4,60	х	20,4	х	36,2	х	35,8	х
7	Коефіцієнт зносу, %	16,67	х	9,87	х	40,48	х	73,28	х	56,61	х
8	Незавершене будівництво	170,20	11,48	2223,00	61,73	2749,6	26,59	4470,8	19,52	4300,6	8,04
9	Відстрочені податкові активи	68,00	4,59	0	0	641,0	6,20	579,6	2,53	511,6	-2,06

Графа 9 розраховується як різниця рядка 7 та рядка 1.

Графа 10 розраховується як різниця рядка 8 та рядка 2.

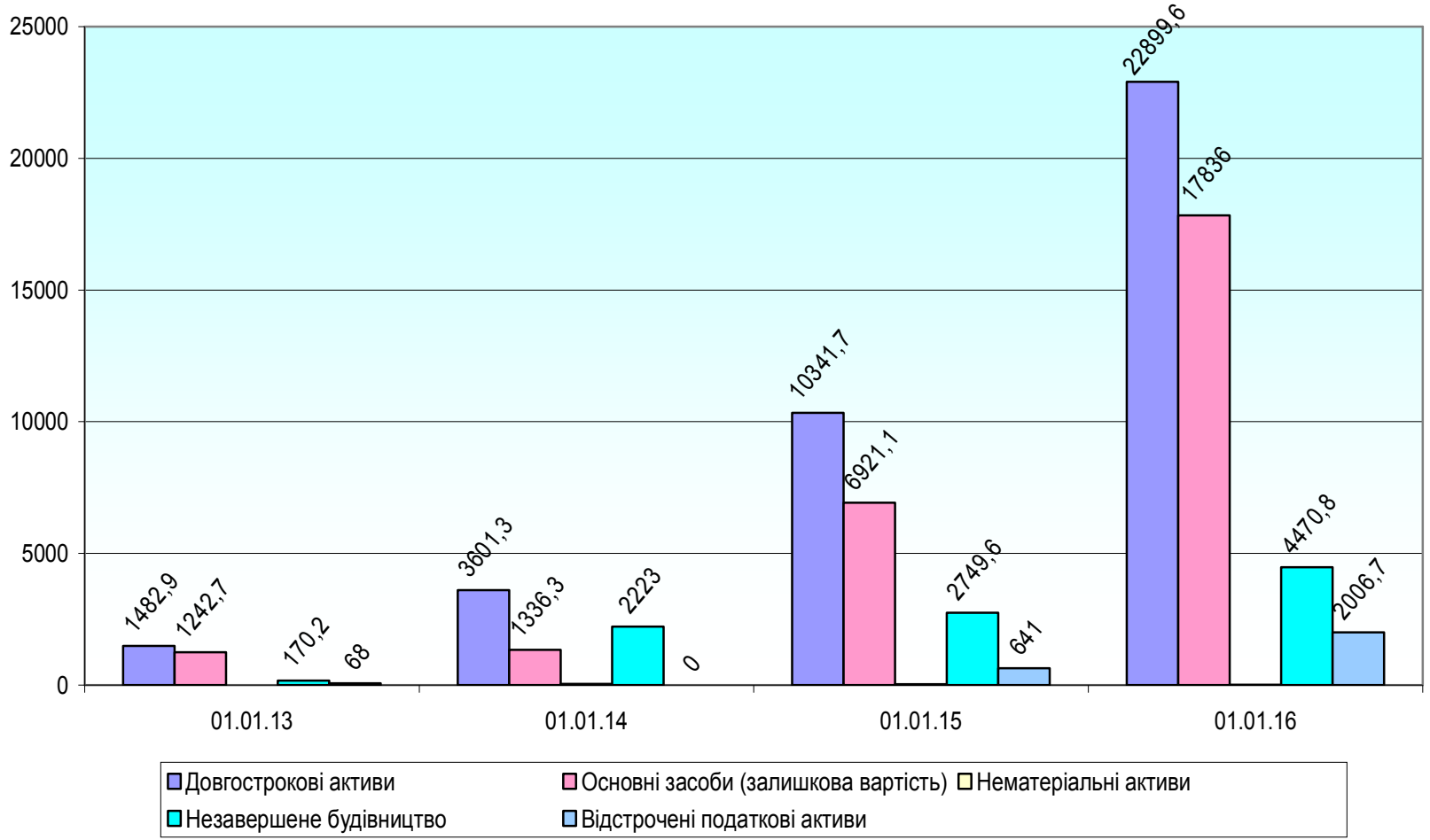

Рисунок 3.7 - Динаміка і структура необоротного майна ТОВ «АВС» за 2013 – 2015 роки

Після загального аналізу активів підприємства досліджують основний капітал. Основний капітал - це вкладення засобів і довгостроковими цілями в нерухомість, акції, облігації тощо. Основні фонди посідають особливе місце в основному капіталі і мають основну питому вагу в іммобілізованих активах. У сучасних умовах господарювання первинна вартість основних засобів втратила свою значимість. Користувачів інформації цікавить реальна їх вартість на сьогодні. Тому в валюту балансу вони входять за залишковою вартістю. Аналогічно оцінюються і нематеріальні активи. Для аналізу складу і структури основного капіталу складають окрему аналітичну таблицю (табл. 3.5).

За звітний період загальна сума іммобілізованого капіталу збільшилася на 21416,7 тис. грн. (1444,2%), в тому числі за рахунок зростання вартості основних засобів на 16593,3 тис. грн. та зростання вартості незавершеного будівництва на 4300,6 тис. грн. Динаміку змін статей необоротних активів ТОВ «АВС» за 2013 – 2015 роки представлено на рисунку 3.8.

Питома вага основних засобів у загальній вартості майна підприємства протягом аналізованого періоду збільшилась з 10,54% до 43,08%. Показники частки вартості основних фондів у загальній вартості коштів підприємства розраховують як відношення вартості основних засобів до валюти балансу.

$$r_{оз}\ (01.01.2013\text{р.}) = \frac{1242,7}{11785,7} \times 100\% = 10,54\%$$

$$r_{оз}\ (01.01.2014\text{р.}) = \frac{1336,3}{23134,4} \times 100\% = 5,77\%$$

$$r_{оз}\ (01.01.2015\text{р.}) = \frac{6921,1}{26969,4} \times 100\% = 25,66\%$$

$$r_{оз}\ (01.01.2016\text{р.}) = \frac{17836,0}{41398,8} \times 100\% = 43,08\%$$

Динаміку питомої ваги вартості основних фондів у загальній вартості майна підприємства представлено на рисунку 3.8.

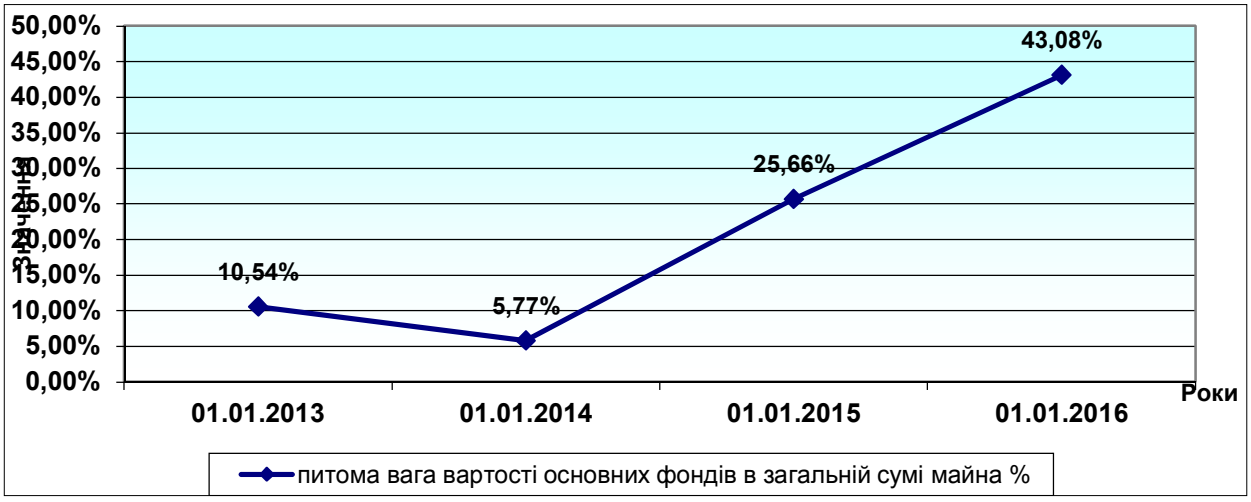

Рисунок 3.8 - Динаміка показника питомої ваги основних фондів в сумі іммобілізованих активів та в загальній сумі майна ТОВ «АВС»

Коефіцієнт зносу основних засобів розраховують для визначення якості їх стану та характеристики його змін ($K_{зн}$):

$$K_{зн}\ (01.01.2013р.) = \frac{357,8}{1600,50} \times 100 = 22,35\%$$

$$K_{зн}\ (01.01.2014р.) = \frac{517,8}{1854,1} \times 100 = 27,92\%$$

$$K_{зн}\ (01.01.2015р.) = \frac{932,6}{7853,7} \times 100 = 11,87\%$$

$$K_{зн}\ (01.01.2016р.) = \frac{3218,5}{21054,5} \times 100 = 15,28\%$$

Коефіцієнт зносу основних засобів на кінець періоду скоротився за рахунок високих темпів їх оновлення (Рисунок 3.9).

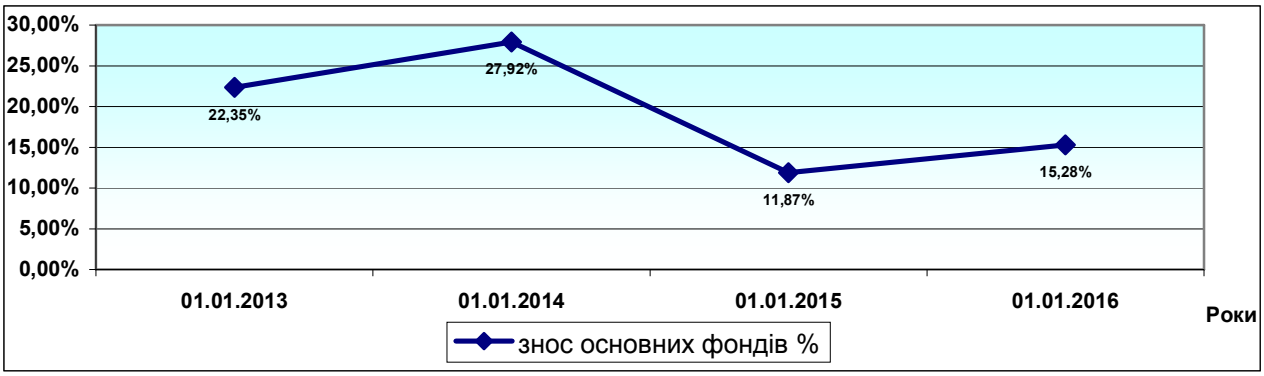

Рисунок 3.9 – Динаміка зносу основних засобів ТОВ «АВС»

Аналіз структури необоротних активів вказує також на зростання «замороженого» капіталу у незавершеному будівництві на 4470,8 тис гривень. Але, як уже вказувалось раніше, підприємство розширює виробництво, про що свідчить зростання обсягу виробництва та реалізації продукції.

3.3 Аналіз оборотного капіталу підприємства

Наступним кроком є аналіз змін поточних активів балансу як найбільш мобільної частини капіталу. Насамперед оцінюються зміни в наявності і структурі оборотного капіталу за найважливішими його складовими (табл. 3.6). Дані табл. 3.6 свідчать про деяке погіршання структури оборотного капіталу, оскільки питома вага матеріальних оборотних коштів у загальній їх вартості зросла. Це відбулось, в першу чергу, за рахунок зростання питомої ваги виробничих запасів станом на 01.01.2014 року.

Як впливають на фінансовий стан підприємства виробничі запаси?

Для нормальної успішної життєдіяльності підприємства виробничі запаси повинні бути оптимальними. Це означає, що на підприємстві мають бути обґрун-

товані розрахунки щодо їх потреби, налагоджені постійні канали з постачальниками, які успішно виконують свої договірні зобов'язання тощо.

На підприємстві можуть існувати надлишкові запаси. Вони можуть бути створені в результаті їх накопичення як наслідок наявності неліквідів, це може бути й усвідомлене накопичення у зв'язку із дефіцитом, постійним підвищенням цін тощо. Якщо надлишкові запаси є неліквідами, то відбувається заморожування капіталу, якщо це - накопичення через дефіцит та інфляцію, то з часом такі запаси втрачають свої споживчі риси, їх якість знижується, що негативно впливає на хід виробничого процесу та його результати.

Недостатній обсяг виробничих запасів також негативно впливає на фінансовий стан підприємства. Зменшення вкладання запасів у виробничі запаси і незавершене виробництво призводить до дефіциту окремих їх видів, збоїв у виробничому процесі, недовантаженню виробничих потужностей, зменшенню обсягів виробництва, реалізації, до неотримання прибутків і навіть наявності збитків. Надлишок запасів або їх нестача можуть виникати и результаті:

- наявності помилок в розрахунках планової їх потреби;
- перевитрачання цих засобів, значного відхилення фактичних витрат від планових;
- значного відхилення фактично отриманого їх обсягу від розрахункового (планового, договірного);
- недотримання постачальниками, у випадках невиконання, договірних зобов'язань (порушення термінів, зниження якості тощо).

Господарюючі суб'єкти повинні досягти того, щоб виробництво своєчасно і в повному обсязі забезпечувалося всіма необхідними ресурсами і в той же час, щоб вони не накопичувалися на складах. У процесі аналізу вивчається показник середнього запасу кожного виду матеріалів у днях:

$$Здн = = \frac{З \times Дн}{В} \qquad (3.1)$$

де: З - середній залишок окремого виду матеріальних запасів;

Дн - тривалість аналізованого періоду, дні;

В - витрачання аналізованого виду матеріалів за звітний період.

Фактичний середній запас у днях за основними видами виробничих запасів порівнюється з нормативним, встановлюється відхилення, з'ясовуються його причини і вживаються заходи щодо скорочення або поповнення запасів, необхідних для успішної роботи підприємства.

Зростання питомої ваги виробничих запасів ТОВ «АВС» у загальній вартості оборотних активів пояснюється тим, що підприємство має сезонний характер попиту на свою продукції, а вільні кошти вкладає в запаси, бо в умовах фінансової нестабільності можливе зростання цін на сировину. За таких умов нарощування питомої ваги виробничих запасів – оправдане.

Таблиця 3.6 - Динаміка і структура оборотних активів ТОВ «АВС»

№ п/п	Показники	01.01.13		01.01.14		01.01.15		01.01.16		Відхилення	
		тис. грн.	%	тис. грн.	%	тис. грн.	%	тис. грн.	%	тис. грн.	%
А	В	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
1	**Оборотні активи**	**10302,80**	**100,00**	**19533,1**	**100,00**	**16627,70**	**100,00**	**18499,20**	**100,00**	**8196,4**	**0**
1.1	**Матеріальні оборотні засоби**	**8439,7**	**81,92**	**14471,0**	**74,08**	**12579,8**	**75,66**	**16527,4**	**89,15**	**8087,7**	**7,23**
1.1.1	Виробничі запаси	2704,3	26,25	7310,1	37,41	6300,3	37,89	9426,9	50,96	6722,6	24,71
1.1.2	Готова продукція	5698,90	55,31	7089,0	36,29	6253,4	37,61	7065,6	38,19	1366,7	-17,12
1.1.3	Товари	27,40	0,27	50,80	0,27	0	0,00	0	0,00	-27,4	-0,27
1.1.4	Витрати майбутніх періодів	9,1	0,09	21,1	0,11	26,1	0,16	34,9	0,19	25,8	0,10
1.2	**Монетарні оборотні засоби**	**1863,1**	**18,08**	**5062,1**	**25,92**	**4047,9**	**24,34**	**2006,7**	**10,85**	**143,6**	**-7,23**
1.2.1	Дебіторська заборго-ваність	1720,20	16,70	4563,30	23,36	3213,50	19,32	1473,80	7,97	-246,4	-8,73
1.2.2	Поточні фінансові ін-вестиції	0,00	0	0,00	0	0,00	0	0,00	0	0,00	0
1.2.3	Грошові кошти та їх еквіваленти	130,30	1,26	132,90	0,68	699,70	4,21	482,20	2,61	351,9	1,35
1.2.4	Інші оборотні активи	12,6	0,12	365,90	1,88	134,7	0,81	50,7	0,27	38,1	0,15

Графа 9 розраховується як різниця рядка 7 та рядка 1.

Графа 10 розраховується як різниця рядка 8 та рядка 2.

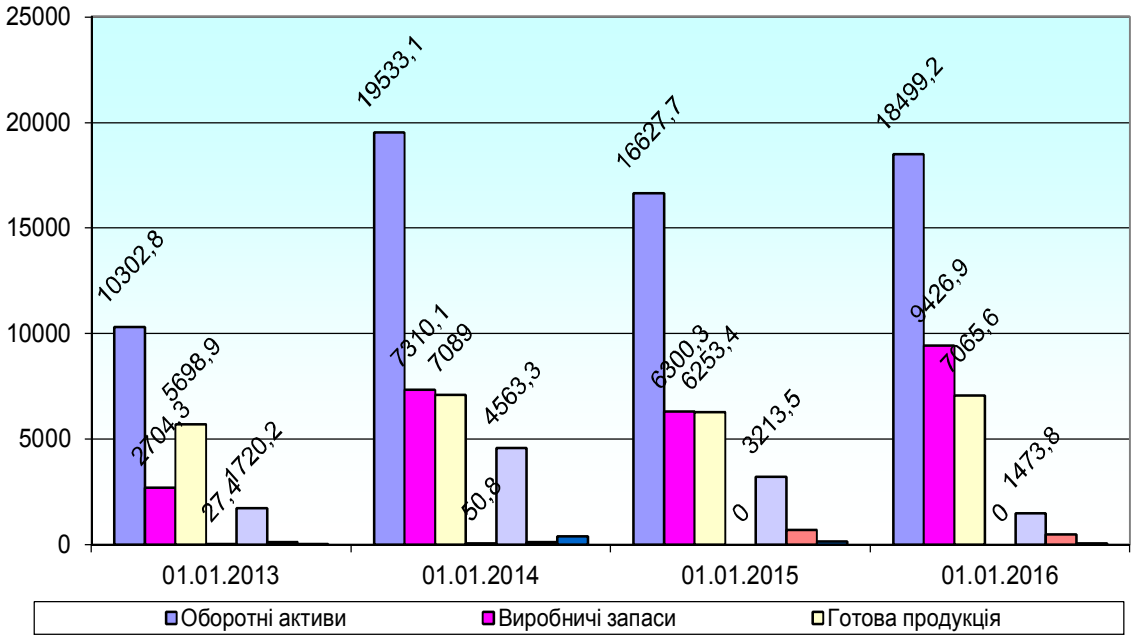

Рисунок 3.10 - Динаміка статей оборотних активів ТОВ «АВС» за 2013 – 2015 роки

Питома вага залишків готової продукції скоротилась, однак, має значні обсяги протягом аналізованого періоду.

Основними причинами залишків готової продукції можуть бути:

- низька якість продукції; порушення роботи транспорту (найчастіше, як правило, через нестачу пального);
- незадовільна організація навантажування готової продукції; затримка оформлення транспортних документів тощо; наявність конкурентів, втрата ринків збуту;
- низька платоспроможність господарюючих споживачів;
- висока собівартість продукції;
- інфляційні процеси.

Однак, як уже зазначалось, підприємство має сезонний характер попиту на продукцію, пік якої припадає на теплу пору року, а річна звітність складається станом на 1 січня наступного за звітним роком. Як позитивний фактор слід відмітити скорочення як абсолютної суми дебіторської заборгованості, так і її питомої ваги у загальній вартості оборотних активів підприємства. Відбулося також незначне підвищення питомої ваги грошових коштів у касі та на рахунках у банку. Сума грошей повинна бути такою, щоб її було достатньо для погашення першочергових платежів. Тому доцільність зростання її питомої ваги буде розглянуте в наступних розділах аналітичного процесу.

Керівництву треба звернути увагу на значне підвищення виробничих запасів (як в абсолютному вимірі, так і за питомою вагою) і перевірити розрахунки щодо їх потреби, а також на скорочення дебіторської заборгованості.

Зменшення залишків готової продукції свідчить про те, що продукція фірми користується попитом. Тому наявність дебіторської заборгованості станом на 1 січня наступного за звітним роком, тобто у період спаду попиту на продукцію не виправдане і свідчить про зростання її тривалості та вимагає уважного вивчення. У зв’язку з викладеним, наступним етапом аналітичного процесу є аналіз дебіторської заборгованості підприємства.

У сучасних умовах господарювання, за наявності конкуренції як невід'ємного елемента ринкової економіки та складнощів реалізації і збуту продукції підприємства, продають її, використовуючи форми послідовної оплати. Таким чином у підприємств з'являється дебіторська заборгованість, яка виступає важливою складовою оборотного капіталу. При аналізі поточних активів особливе місце посідає вивчення динаміки, складу, структури, причин, строків існування і давності створення дебіторської заборгованості.

Необхідно розрізняти нормальну і прострочену заборгованість. Наявність простроченої заборгованості, як і невиправдане збільшення дебіторської заборгованості, призводить до створення фінансових труднощів, нестачі фінансових ресурсів для придбання виробничих запасів, виплати заробітної плати тощо.

Негативно впливає на фінансовий стан підприємства збільшення дебіторської заборгованості, за виключенням випадків розширення діяльності і збільшення кількості покупців, що веде до підвищення сум дебіторів. Але кожне підприємство зацікавлене в скороченні термінів погашення платежів.

Прискорити погашення дебіторської заборгованості можна шляхом:

- ознайомлення з фінансовим станом покупця та набуття впевненості щодо його подальшої платоспроможності;
- своєчасне оформлення розрахункових документів;
- застосування попередньої оплати;
- застосування вексельної форми оплати;
- удосконалення розрахунків і т. д.

Досліджується тривалість надходження коштів у дебіторській заборгованості. Вона розраховується за формулою:

$$Тдз = = \frac{СЗ \times Дн}{ДО} \qquad (3.2)$$

$Тд_З$ - тривалість надходження коштів в дебіторській заборгованості, дні;

СЗ - середні залишки заборгованості по розрахунках дебіторів;

Дн - дні аналізованого періоду;

ДО - сума дебетового обороту по розрахунках дебіторів.

Окремо підраховують суму збитків підприємства від несвоєчасної сплати дебіторської заборгованості. Як правило, суму простроченої дебіторської заборгованості помножують на ставку банківського процента за цей період і потім віднімають суму отриманої пені. Інша методика розрахунку збитків: від простроченої суми дебіторської заборгованості віднімають її суму, скориговану на індекс інфляції за цей період, і суму отриманої пені.

Значну негативну роль відіграє дебіторська заборгованість існуючих умов нестабільності цінової політики. Частина сум грошових коштів втрачається через інфляцію. Але життя вносить свої корективи, і підприємства на сьогодні вимушені, хоча це і не бажано, реалізовувати продукцію з наступною сплатою боргів.

Аналіз складу і структури дебіторської заборгованості ТОВ «АСВ» наведено в табл. 3.7. За аналізований період загальна величина дебіторської заборгованості скоротилась на 281,3 тис. грн., або на 16,4% до початку року. Це відбулося завдяки погашенню дебіторської заборгованості із внутрішніх розрахунків в сумі 536,10 тис. грн. та скороченню дебіторської заборгованості за розрахунками з бюджетом та іншою поточною заборгованістю. В той же час відбулось зростання дебіторської заборгованості за товари, роботи, послуги як в абсолютному вимірі – на 321,0 тис. грн., так і її питомої ваги в загальній сумі дебіторської заборгованості на 32,99%. Тому керівництву підприємства слід звернути увагу на ці негативні явища. Рисунок 3.11 демонструє динаміку зміни структури дебіторської заборгованості ТОВ «АВС» за 2013- 2016 рр.

Таблиця 3.7 - Склад і структура дебіторської заборгованості ТОВ «АВС»

№ п/п	Показники	01.01.13		01.01.14		01.01.15		01.01.16		Відхилення	
		Тис. грн.	%	Тис. грн..	%	Тис. грн..	%	Тис. грн..	%	Тис. грн..	%
А	В	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
1.	Дебіторська заборгованість всього, в т. ч за розрахунками	1720,2	100,0	4563,3	100,0	3213,5	100,00	1438,9	100,0	-281,3	0,0
2	За товари, роботи і послуги	939,80	54,63	2757,20	60,42	2012,8	62,64	1260,8	87,62	321,0	32,99
3	З бюджетом	66,50	3,87	841,70	18,44	0,00	0,00	0,00	0,00	-66,5	-3,87
4	За виданими авансами	15,0	0,87	514,60	11,28	1034,7	32,20	93,1	6,47	78,1	5,6
5	Із внутрішніх розрахунків	536,10	31,16	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	0,00	-536,1	-31,16
6	Інша поточна дебіторська заборгованість	162,80	9,46	449,80	9,86	166.0	5,17	85,0	5,91	-77,8	-3,55

Графа 9 розраховується як різниця рядка 7 та рядка 1.

Графа 10 розраховується як різниця рядка 8 та рядка 2.

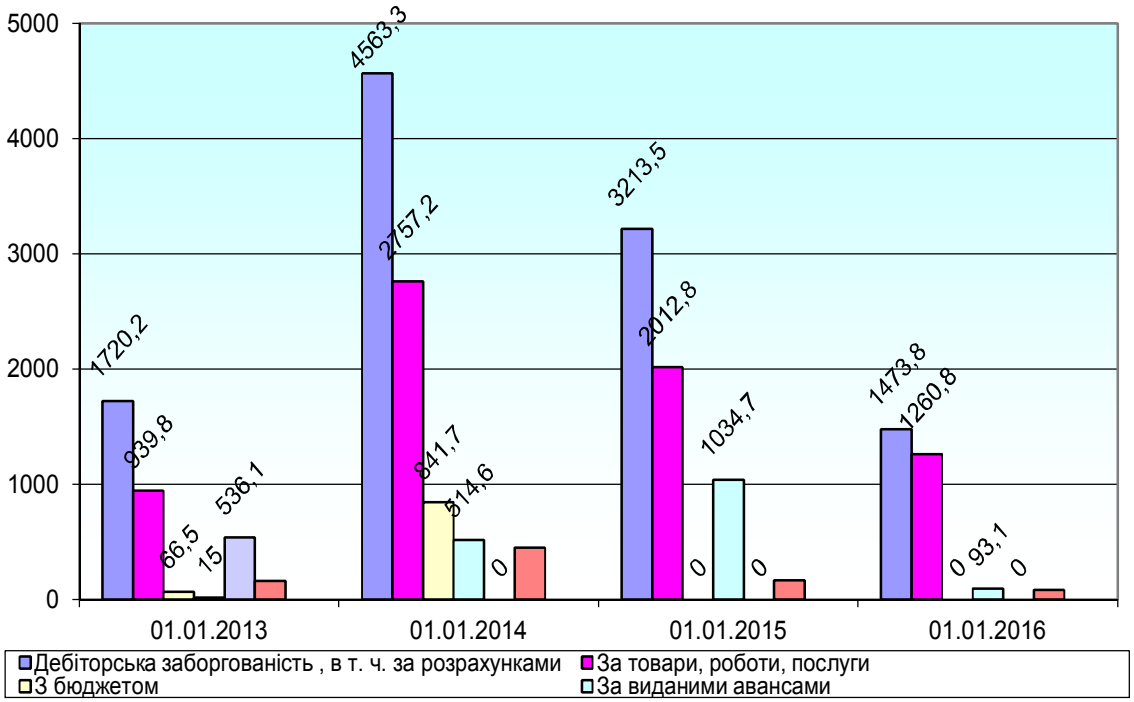

Рисунок 3.11 - Динаміка статей оборотних активів ТОВ «АВС» за 2013 – 2015 роки

Важливим є вивчення якості і ліквідності дебіторської заборгованості. Якість дебіторської заборгованості - це ймовірність її отримати в повній сумі. Для цього виявляють термін дебіторської заборгованості. Практика показує, що чим більший термін дебіторської заборгованості, тим менша ймовірність її отримання. З цією метою аналізується вік дебіторської заборгованості. Доцільно скласти спеціальну аналітичну таблицю (табл. 3.8).

Таблиця 3.8 - Аналіз віку дебіторської заборгованості, тис. грн.

Стаття дебіторської заборгованості	У межах терміну	Інтервал часу після прострочення дебіторської заборгованості				
		до 1 міс.	1 - 2 міс.	2 - 3 міс.	3 - 4 міс.	і. т.д.

Але можна розглядати інші інтервали часу прострочення дебіторської заборгованості (наприклад, дні). Крім того, доцільно аналізувати вік дебіторської заборгованості в розрізі конкретних дебіторів. Визначається також питома вага простроченої заборгованості.

Узагальнюючим показником аналізу дебіторської заборгованості є її оборотність. Розраховується фактична та очікувана обіговість на разі умов договорів. Оборотність виступає взагалі показником ліквідності дебіторської заборгованості, розраховується як відношення відвантаженої продукції за реалізаційними цінами до середньої вартості дебіторської заборгованості за аналізований період:

$$\textit{КобДЗ= ОПВ / СДЗ} \qquad \textit{(3.3)},$$

де: КобДЗ - коефіцієнт оберненості дебіторської заборгованості, разів;

ОВП - обсяг відвантаженої продукції за реалізаційними цінами;

СДЗ - середня дебіторська заборгованість за аналізований період.

Цей коефіцієнт показує, скільки раз дебіторська заборгованість створюється на підприємстві і надходить йому за аналізований період.

$$K_{дз} \quad 2013\text{р.} \quad \frac{136691{,}3 тис.грн.}{(1720{,}2 тис.грн. + 4563{,}3 тис.грн.) : 2} = 43{,}51$$

$$K_{дз} \quad 2014\text{р.} \quad \frac{156258{,}6 тис.грн.}{(4563{,}3 тис.грн. + 3213{,}5 тис.грн.) : 2} = 40{,}19$$

$$K_{дз} \quad 2015\text{р.} \quad \frac{177621{,}2 тис.грн.}{(3213{,}5 тис.грн. + 1438{,}9 тис.грн.) : 2} = 76{,}35$$

Розрахунки свідчать про значне зростання коефіцієнту оборотності дебіторської заборгованості, що вважається позитивним зрушенням.

Оборотність дебіторської заборгованості можна розрахувати в днях. Цей показник розраховується в два способи:

1) відношенням кількості днів аналізованого періоду до коефіцієнта обігової сті:

$$Одз = Дн / Кобз, \qquad (3.4)$$

де: Одз - оборотність дебіторської заборгованості;

Дн - дні аналізованого періоду;

КОБДЗ - коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості раз;

2) відношення добутку суми заборгованості на кінець періоду і тривалості аналізованого періоду до обсягу відвантаження продукції за реалізаційними цінами:

$$Одз = ДЗк \times ДН / ОВП \qquad (3.5)$$

де: Одз - оборотність дебіторської заборгованості;

Дн - дні аналізованого періоду;

ДЗк - сума дебіторської заборгованості за аналізований період;

ОВП - обсяг відвантаженої продукції за реалізаційними цінами.

Період погашення дебіторської заборгованості визначає середній термін інкасації дебіторської заборгованості. Позитивним вважається зменшення періоду погашення дебіторської заборгованості, особливо в умовах інфляції, та збільшення, якщо темпи приросту прибутку перевищують темпи приросту дебіторської заборгованості.

$$r_{дз} \quad 2013р. \quad = \frac{360}{43{,}508} = 8{,}27 \text{ днів}$$

$$r_{дз} \quad 2014р. \quad = \frac{360}{40{,}186} = 8{,}96 \text{ днів}$$

$$r_{дз} \quad 2015р. \quad = \frac{360}{76{,}35} = 4{,}72 \text{ днів}$$

Розрахунки періоду погашення дебіторської заборгованості вказують на скорочення терміну інкасації дебіторської заборгованості з 8,27 днів у 2013 році до 4,75 днів у 2015 році.

Слід зазначити, що актуальність поліпшення ефективності ефективність розміщення та використання сформованого підприємством капіталу, за умов впливу фінансової та економічної кризи стає найважливішим завданням як держави, так і самих господарюючих суб'єктів. Логічним продовженням загальної оцінки фінансового стану підприємства є аналіз джерел фінансування його активів, який дозволяє дослідити їх достатність, оптимальність структури та ефективність управління.

Висновки.

Деталізована оцінка фінансового стану підприємства починається з аналізу балансу, що дає можливість оцінити наявність, розміщення й джерела формування активів. Безпосередньо з балансу можна одержати ряд найважливіших характеристик фінансового стану підприємства.

Для того, щоб аналіз валюти балансу був повним, необхідно дати оцінку змінам окремих його статей. Така оцінка надається і допомогою горизонтального (часового) і вертикального (структурного) аналізів. При горизонтальному аналізі виявляються абсолютні та відносні зміни величин статей балансу за певний період, дається оцінка цим змінам. В активі балансу відображається інформація про розміщення капіталу, про вкладення його в конкретне майно, матеріальні цінності, про витрати підприємства, готову продукцію, про залишки вільної готівки.

Розміщення засобів підприємства має велике значення у фінансовій діяльності і підвищенні її ефективності. Від того, які асигнування вкладені в основні та оборотні засоби, скільки їх знаходиться у сфері виробництва і в сфері обігу, в грошовій та матеріальній формі, значною мірою залежать результати виробничо-фінансової діяльності і відповідно фінансовий стан підприємства.

При аналізі поточних активів особливе місце посідає вивчення динаміки, складу, структури, причин, строків існування і давності створення дебіторської заборгованості. Невиправдане збільшення дебіторської заборгованості, призводить до створення фінансових труднощів, нестачі фінансових ресурсів для придбання виробничих запасів, погашення зобов'язань підприємства.

Контрольні питання для самоперевірки

1. Охарактеризуйте послідовність проведення аналізу фінансового стану.
2. Яка економічна суть і структура майна підприємства?
3. Наведіть класифікацію активів підприємства.
4. У чому полягає відмінність між необоротними і оборотними активами?
5. За якими етапами проводиться аналіз майна підприємства?
6. Назвіть основні показники аналізу майнового стану підприємства, їх розрахунок і характеристику.
7. Як проводиться горизонтальний і вертикальний аналіз майна підприємства?
8. Які коефіцієнти характеризують структуру активів підприємства?
9. У чому полягає золоте правило підприємства?
10. Як здійснюється аналіз ефективності використання основних засобів?
11. Назвіть зміст, завдання та основні напрями аналізу оборотних активів.
12. Що таке фінансовий цикл і як вимірюється його тривалість?

Питання для обговорення

1. У чому полягає відмінність між активами і пасивами підприємства? Які активи є більш важливими для діяльності підприємства?
2. У чому полягає економічний зміст оборотності активу?
3. Як саме низька ефективність використання основних засобів впливає на діяльність підприємства?
4. Про що говорить низька оборотність кредиторської заборгованості?
5. Чи може тривалість фінансового циклу бути від'ємною?
6. Що означає зростаюче за часом значення фінансового циклу?

Оцініть правильність твердження («так», «ні»)

1. Матеріальною основою виробничого процесу є засоби праці, які набувають економічної форми основних засобів.
2. Майбутня економічна вигода – це потенційна здатність активу сприяти (прямо або не прямо) надходженню до підприємства грошових коштів або їх еквівалентів.
3. Підприємство зацікавлене здійснювати свою господарську діяльність при максимальних запасах активів.
4. Оборотні активи підприємств у процесі виробничої діяльності перебувають у безперервному русі і постійно змінюють свою форму.
5. Кількість оборотів активів – це відношення середньої вартості активів до виручки від реалізації.
6. Прискорення оборотності оборотних активів збільшує потребу в них.
7. Якщо темпи приросту виручки і прибутку більші за темпи приросту активів, то у звітному періоді використання активів підприємства було ефективнішим, ніж у попередньому періоді.
8. Збільшення в структурі необоротних активів статті «Довгострокові фінансові інвестиції» вказує на відволікання коштів з основної виробничої діяльності.

ТЕМА 4
АНАЛІЗ ДЖЕРЕЛ ФОРМУВАННЯ КАПІТАЛУ

Значення й методи аналізу капіталу підприємства. Аналіз структури капіталу підприємства. Аналіз власного капіталу підприємства. Аналіз залученого капіталу підприємства.

Аналіз кредиторської заборгованості. Аналіз динаміки капіталу підприємства. Класифікація, порядок розрахунку та методи оцінки показників, що характеризують стан використання капіталу підприємства.

Основні напрямки поліпшення використання капіталу підприємства та оптимізації джерел його формування.

ПЛАН

4.1 Оцінка структури джерел фінансових ресурсів

4.2. Аналіз джерел власних коштів підприємства

4.3 Аналіз джерел позикових коштів підприємства

4.1 Оцінка структури джерел фінансових ресурсів

Інформація, яка наводиться в пасиві балансу, дає змогу ви значити зміни в структурі власного і позикового капіталу перманентного (постійного) і змінного; розмір залучених, довгострокових і короткострокових позикових коштів. Пасив показує, звідки взялися кошти і кому підприємство зобов'язане.

Фінансовий стан підприємства в багатьох випадках залежить від того, які кошти має підприємство, звідки вони взялися і куди вкладені.

Велике значення для самостійності і незалежності підприємства має власний капітал. Якщо частка власного капіталу більша для кредиторів та інвесторів це краще, оскільки в них є впевненість щодо повернення своїх вкладень. Чим більша частка власного капіталу і менша - позикового, тим менший фінансовий ризик. Але, як показує практика, ефективність використання позикового капіталу більша, ніж ефективність використання власно. Це пояснюється рядом причин:

1) для того, щоб взяти позикові кошти, позичальник обов'язково повинен змістовно обґрунтувати мету. Таким чином, позикові кошти беруться з визначеною метою і сам момент отримання позикових коштів означає, що позичальник (господарюючий суб'єкт) добре продумав це питання і впевнений у досягненні своєї мети та у поверненні боргу;

2) позикові кошти беруться під певний процент, тому у позичальника ще більше підвищується відповідальність перед кредиторами за повернення боргу;

3) якщо кредитором виступає банк, то він постійно контролює витрачання позикових коштів на визначену мету і хід роботи господарюючого суб'єкта щодо виконання поставленої мети;

4) юридичне оформлення документів про надання позикових коштів означає юридичну відповідальність; надання цих коштів на певний термін означає повернення їх у встановлений строк;

5) у разі недосягнення поставленої мети господарюючий суб'єкт може просто «проїсти» свій власний капітал і нічим не ризикувати, крім того, що стане біднішим. У випадку недосягнення поставленої мети за рахунок «проїдання» позикових коштів власник може стати банкрутом і навіть втратити свої особисті заощадження, квартиру, автомобіль тощо.

Але в окремих конкретних випадках, залежно від ситуації, що склалася, може бути вигідним використовувати більше власний капітал, менше залучати позикові кошти і мати менший фінансовий ризик. А може бути більш ефективним застосування пози кокового капіталу і отримання більш високих доходів, але з більшим фінансовим ризиком. Від оптимальності співвідношення власного і позикового капіталу значною мірою залежить фінансовий стан підприємства.

Опрацювання правильної фінансової політики допоможе багатьом підприємствам підвищити ефективність своєї діяльності. Структура джерел фінансових ресурсів характеризується трьома показниками:

1 - коефіцієнтом фінансової незалежності (його ще називають коефіцієнтом автономності, коефіцієнтом власності), який розраховується як відношення власного капіталу до загального капіталу (валюти балансу):

$$Кавт. = ВК / ВБ \times 100\% \qquad (4.1)$$

де: Кавт. - коефіцієнт фінансової автономії;

ВК - власний капітал;

ВБ - загальний капітал (валюта балансу).

$$Кавт. (01.01.2013р.) = \frac{9113,2}{11785,7} \times 100\% = 77,32\%$$

$$Кавт. (01.01.2014р.) = \frac{17819,3}{23134,4} \times 100\% = 77,02\%$$

$$Кавт. (01.01.2015р.) = \frac{18951,2}{26969,4} \times 100\% = 70,26\%$$

$$Кавт. (01.01.2016р.) = \frac{31515,8}{41398,8} \times 100\% = 76,12\%$$

Розрахунки свідчать, що коефіцієнт незалежності зазнав незначних коливань протягом аналізованого періоду, але його значення майже не змінилось. Теоретично достатнім вважається значення коефіцієнту ***К авт ≥0,5.*** Підприємство ж майже

на 76% виконує зовнішні зобов'язання за рахунок власних активів. Отже, підприємство є фінансово стійким і достатньо незалежним від зовнішніх кредиторів.

2 -коефіцієнтом фінансової залежності, який характеризує частку боргу у загальному капіталі і розраховується як відношення позикового капіталу до загального капіталу (валюти балансу):

$$Кф.з. = ПК / ВБ \times 100\% \qquad (4.2)$$

де: $Кф_З$ - коефіцієнт фінансової залежності;
ПК - позиковий капітал;
ВБ - загальний капітал (валюта балансу).

$$Кфз\ (01.01.2013р.) = \frac{2672\ ,5}{11785\ ,7} \times 100\ \% = 22\ ,68\ \%$$
$$Кфз\ (01.01.2014р.) = \frac{5315\ ,1}{23134\ ,4} \times 100\ \% = 22\ ,97\ \%$$
$$Кфз\ (01.01.2015р.) = \frac{8018\ ,2}{26969\ ,4} \times 100\ \% = 29\ ,73\ \%$$
$$Кфз\ (01.01.2016р.) = \frac{9883,0}{41398,8} \times 100\% = 23,87\%$$

3- коефіцієнтом фінансового ризику (плече фінансового важеля), який розраховується відношенням позикового капіталу до власного:

$$К\ ф.в. = ПК / ВК \times 100\% \qquad (4.3)$$

де: $Кф_Р$ - коефіцієнт фінансового ризику (плече фінансового важеля);
ПК - позиковий капітал;
ВК - власний капітал.

$$Кфр\ (01.01.2013р.) = \frac{2672\ ,5}{9113\ ,2} \times 100\ \% = 29\ ,32\ \%$$
$$Кфр\ (01.01.2014р.) = \frac{5315\ ,1}{17819\ ,3} \times 100\ \% = 29\ ,83\ \%$$
$$Кфр\ (01.01.2015р.) = \frac{8018\ ,2}{18951\ ,2} \times 100\ \% = 42\ ,31\ \%$$
$$Кфр\ (01.01.2016р.) = \frac{9883,0}{31515,8} \times 100\% = 31,35\%$$

Динаміку показників оцінки структури джерел фінансових ресурсів ТОВ «АВС» представлено на рисунку 4.1. Чим вищий рівень першого показника і нижчі рівні другого і третього, тим стійкіший фінансовий стан підприємства.

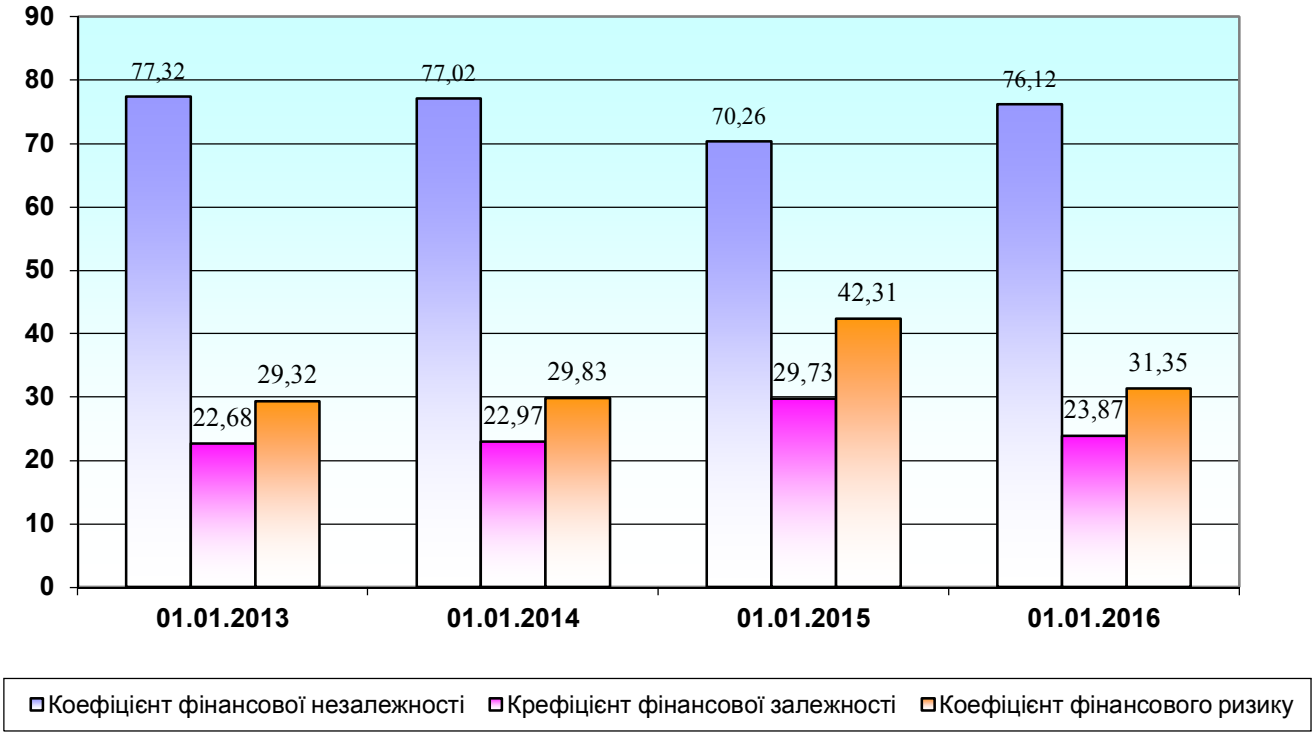

Рисунок 4.1 – Динаміка показників оцінки структури джерел фінансових ресурсів ТОВ «АВС»

У розглянутому прикладі - саме така ситуація (табл. 4.3), не дивлячись на те, що за аналізований період коефіцієнт фінансової незалежності зменшився на 1,2%, а на 2,03% збільшилося плече фінансового важеля, що свідчить про незначний ступінь зниження фінансової стійкості підприємства.

4.2 Аналіз джерел власних коштів підприємства

При подальшому аналізі необхідно вивчити динаміку і структуру власного та позикового капіталу, з'ясувати причини змін окремих їх складових і дати оцінку цим змінам за аналізований період.

Розглянемо фактори, які вплинули на формування власною капіталу. Для цього складемо спеціальну аналітичну таблицю (табл. 4.1). З таблиці 4.1 видно, що сума власних і прирівняних до них коштів за звітний період зросла на 22402,6 тис. грн., або на 245,8%.

Основним чинником зростання власного капіталу ТОВ «АВС» є зростання суми нерозподілених прибутків. Слід зазначити, що протягом аналізованого періоду питома вага суми нерозподілених прибутків у загальній сумі власних і прирівняних до них коштів збільшилась з 65,02% станом на 01.01.2013 року до 89,88% станом на 01.01.2016 року.

Таблиця 4.1 - Динаміка і структура власного капіталу ТОВ «АВС»

№ пп	Показники	01.01.13		01.01.14		01.01.15		01.01.16		Відхилення	
		Тис. грн.	%	Тис. грн.	%	Тис. грн.	%	Тис. грн.	%	Тис. грн.	%
А	В	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
1	Статутний капітал	3000,0	32,9	3000,0	16,8	3000,0	15,83	3000,0	9,52	0	-23,48
2	Додатково вкладений капітал	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
3	Інший додатковий капітал	188,1	2,06	188,1	1,06	188,1	0,99	188,1	0,6	0	-1,5
4	Забезпечення наступних витрат і платежів	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
5	Резервний капітал	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
6.	Нерозподілений прибуток	5925,1	65,02	14631,2	82,11	15763,1	83,18	28327,7	89,88	22402,6	24,9
7.	Доходи майбутніх періодів	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
8.	Усього	9113,20	100	17819,30	100	18951,20	100	31515,8	100	22402,6	0

Графа 9 розраховується як різниця рядка 7 та рядка 1.
Графа 10 розраховується як різниця рядка 8 та рядка 2

Динаміку статей власного капіталу ТОВ «АВС» за 2013 – 2015 роки унаочнює рисунок 4.2.

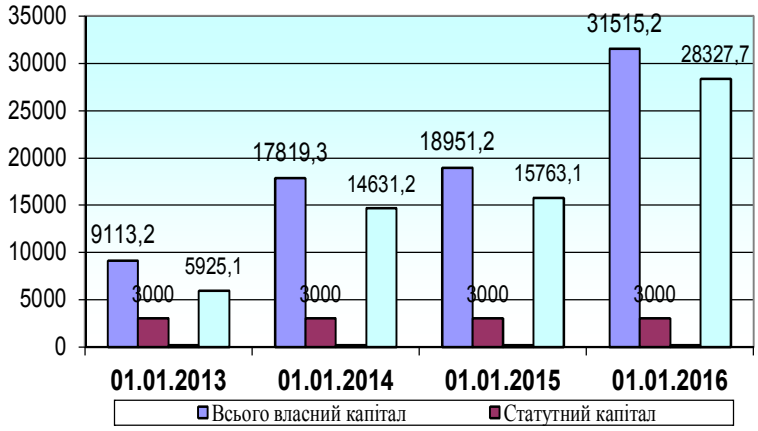

Рисунок 4.2 - Динаміка статей власного капіталу ТОВ «АВС» протягом 2013 – 2015 рр.

4.3 Аналіз джерел позикових коштів

Окремо розглядаються динаміка і структура позикових коштів. Для цього доцільно складати окрему аналітичну таблицю (табл. 4.2) за допомогою якої можна дослідити чинники формування позикового капіталу.

З таблиці 4.2 видно, що сума позикового капіталу за звітний період зросла на 7210,5 тис. грн., або на 269,8%. Тобто, темпи зростання позикового капіталу підприємства вищі, ніж темпи зростання вартості власного капіталу.

Цим і пояснюється незначне зниження коефіцієнта фінансової незалежності. Однак, господарюючий суб'єкт має достатню фінансову незалежність від зовнішніх інвесторів і у нього низький фінансовий ризик. Слід зазначити, що підприємство практично не користується довгостроковими кредитами.

Співвідношення короткострокових кредитів і позик та кредиторської заборгованості і інших поточних зобов’язань протягом аналізованого періоду майже не змінилось. Динаміку статей позикового капіталу ТОВ «АВС» за 2013 – 2015 роки продемонстровано на рисунку 4.3.

Таблиця 4.2 - Динаміка і структура позичкового капіталу ТОВ «АВС»

№ п/п	Показники	01.01.13		01.01.14		01.01.15		01.01.16		Відхилення	
		Тис. грн.	%	Тис. грн..	%	Тис. грн..	%	Тис. грн..	%	Тис. грн..	%
А	В	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
1	Довгострокові зобов'язання	0	0	33,3	0,63	0	0	0	0	0	0
2	Короткострокові кредити і позики	664,60	24,87	334,0	6,28	2298,6	28,67	2500,0	25,30	1835,4	0,4
3	Кредиторська заборгованість та інші поточні зобов'язання	2007,9	75,13	4947,8	93,09	5719,6	71,33	7383,0	74,7	5375,1	-0,4
	Усього позикового капіталу	2672,5	100	5315,10	100	8018,2	100	9883,0	100	7210,5	0

Графа 9 розраховується як різниця рядка 7 та рядка 1.

Графа 10 розраховується як різниця рядка 8 та рядка 2.

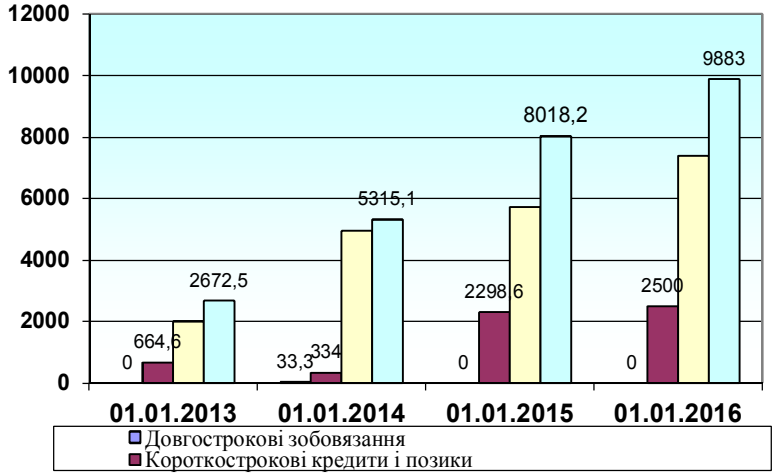

Рисунок 4.3 - Динаміка зміни структури кредиторської заборгованості ТОВ «АВС» за 2013- 2015 р.р.

Основну частку позикового капіталу ТОВ «АВС» складає кредиторська заборгованість та інші поточні зобов'язання – біля 75%. Враховуючи значну питому вагу у позиковому капіталі підприємства кредиторської заборгованості, доцільно окремо вивчати наявність, склад і структуру кредиторської заборгованості, частоту і причини створення прострочення кредиторської заборгованості.

При цьому аналітик повинен бути впевненим в достовірності інформації, для чого він вивчає укладені договори, контракти та документи, що підтверджують наявність кредиторської заборгованості, проводить бесіди з фахівцями та іншими співробітниками, що мають дані про борги підприємства.

Обов'язково треба прослідкувати, щоб інформація, представлена в балансі, збігалась з фактичною величиною кредиторської заборгованості, що є на підприємстві. Особлива увага має приділятися даті виникнення кредиторської заборгованості, термінам її погашення, часу прострочення та повернення боргу, причинам її виникнення.

Для вивчення складу і структури кредиторської заборгованості, її динаміки доцільно також складати спеціальну аналітичну таблицю. (таб.4.3). Як видно з таблиці 4.3, за звітний період кредиторська заборгованість зросла на 5375,1 тис. грн., або на 267,7%.

Динаміку статей кредиторської заборгованості ТОВ «АВС» за 2013 – 2016 роки продемонстровано на рисунку 4.4.

Таблиця 4.3 - Структурний порівняльний аналіз кредиторської заборгованості ТОВ «АВС» за 2013 – 2015 рр.

стаття	01.01.2013		01.01.2014		01.01.2015		01.01.2016		зміни за період	
	тис. грн.	%	тис. грн.	%	тис. грн.	%	тис. грн.	%	абс	%
А	1	2	3	4	5	6	7	8	9	10
векселі видані	177,8	8,8	131,8	2,7	-	-	-	-	-177,8	-8,8
кредиторська заборгованість за товари, роботи, послуги	294,2	14,7	4057,4	82,0	2423,4	42,4	6102,9	82,6	5808,7	67,9
поточні зобов`язання за рахунками:										
з одержаних авансів	46,3	2,3	107,3	2,2	439,4	7,7	173,7	2,4	127,4	0,1
з бюджетом	258,8	12,9	-	-	795,4	13,9	433,2	5,9	174,4	-7
з позабюджетних платежів	-	-	-	-	-	-	-	-	-	-
зі страхування	16,5	0,8	59,60	1,2	71,9	1,2	192,8	2,6	176,3	1,8
з оплати праці	39,1	1,9	139,7	2,8	157,2	2,7	442,3	6,0	403,2	4,1
з учасниками	991,0	49,4	-	-	1543,5	27,0	-	-	-991,0	-49,4
із внутрішніх розрахунків	-	-	-	-	-		-	-	-	-
інші поточні зобов`язання	184,20	9,2	452,00	9,1	288,8	5,1	38,1	0,5	-146,1	-8,7
Кредиторська заборгованість всього:	2007,9	100	4947,8	100	5720,2	100	7383,0	100	5375,1	0

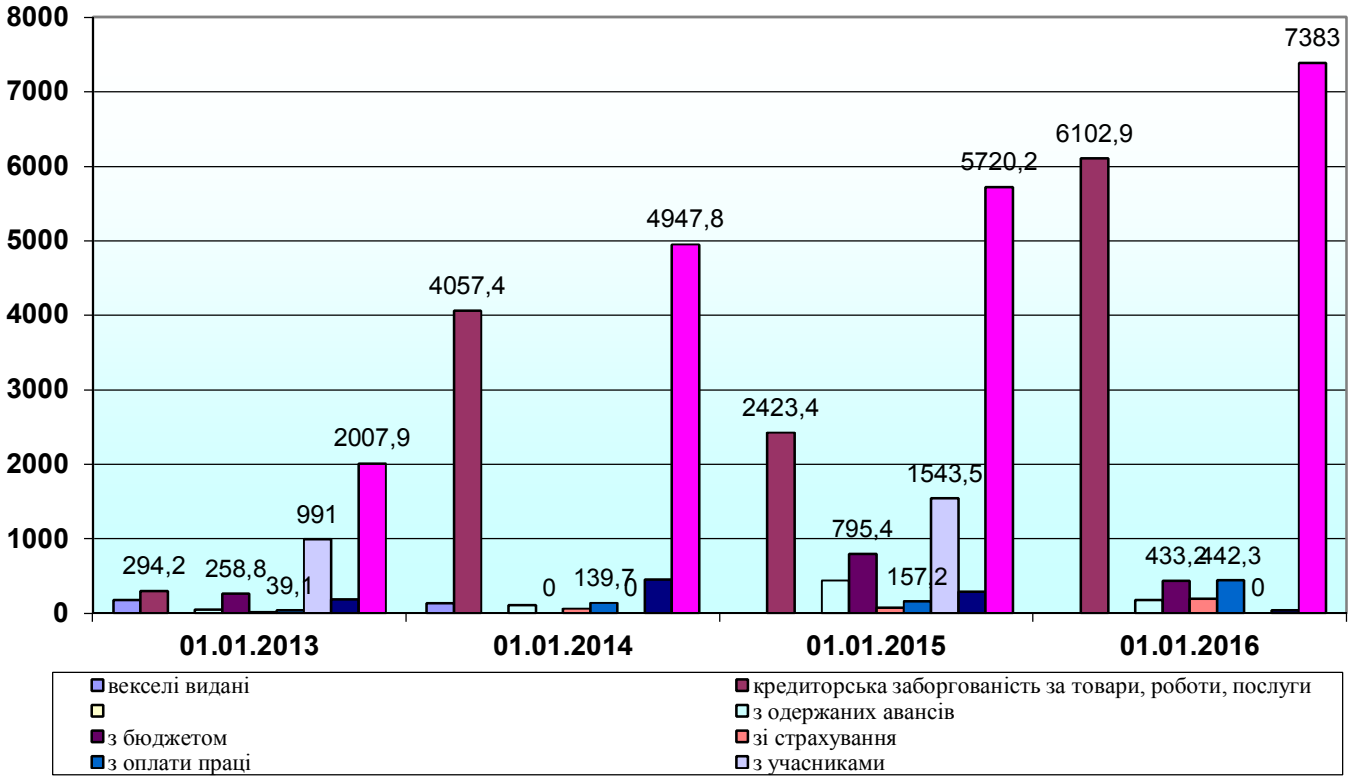

Рисунок 4.4 - Динаміка зміни структури кредиторської заборгованості ТОВ «АВС» за 2013- 2015 р.р.

За структурою кредиторської заборгованості відбулись наступні зміни: на початок аналізованого періоду найбільшу частку в структурі кредиторської заборгованості поточні зобов'язання з учасниками становили 49,4%, кредиторська заборгованість за товари, роботи і послуги - 14,7%. На кінець аналізованого періоду: частка кредиторської заборгованості за товари, роботи і послуги становила 82,6%.

Отже, найбільший вплив на зростання загальної вартості кредиторської заборгованості мав вплив зростання кредиторської заборгованості за товари, роботи і послуги, яке становило 5808,7 тис. грн., економія відбулась за рахунок статей «поточні зобов'язання з учасниками» та «інші поточні зобов'язання».

Логічним продовженням аналітичного процесу є дослідження є платоспроможності підприємства та ліквідності його балансу.

Висновки.

Аналіз інформації, яка наводиться в пасиві балансу, дає змогу ви значити зміни в структурі власного і позикового капіталу перманентного (постійного) і змінного; розмір залучених, довгострокових і короткострокових позикових коштів. Пасив показує, звідки взялися кошти і кому підприємство зобов'язане.

При здійсненні аналізу джерел фінансування підприємства необхідно вивчити динаміку і структуру власного та позикового капіталу, з'ясувати причини змін окремих їх складових і дати оцінку цим змінам за аналізований період.

Особлива увага має приділятися термінам виникнення залучених, довгострокових і короткострокових позикових коштів, в тому числі, кредиторської заборгованості, причинам їх виникнення та термінам погашення.

Контрольні питання для самоперевірки

1. Поясніть сутність поняття «капітал».
2. Наведіть класифікацію капіталу підприємства.
3. У чому полягають особливості руху капіталу підприємства?
4. Наведіть принципи формування капіталу підприємства.
5. Надайте сутнісну характеристику власного капіталу.
6. У чому полягають особливості власного капіталу підприємства?
7. Надайте сутнісну характеристику позичкового капіталу.
8. Перелічіть особливості позичкового капіталу.
9. Назвіть мету та завдання аналізу фінансової незалежності підприємства?
10. За допомогою яких показників оцінюється фінансова незалежність підприємства?
11. Дайте оцінку системі показників структури капіталу: методам їх розрахунку, економічній інтерпретації.

12. Як розраховуються нормативні значення коефіцієнтів фінансової незалежності, фінансової залежності і фінансового ризику?
13. Сформулюйте золоте правило фінансування та золоте правило балансу.
14. Які основні напрями інвестування в оборотні засоби?
15. У чому полягає порівняння активів і пасивів?
16. Наведіть показники, що оцінюють співвідношення активів з джерелами їхнього фінансування.

Питання для обговорення

1. Сформулюйте основні відмінності власних та позичкових коштів.
2. Чому фінансовий аналітик повинен знати вартість капіталу підприємства?
3. У чому різниця вартості власного та позичкового капіталу?
4. Навіщо необхідно інвестувати в оборотні засоби?
5. Чому використання позичкових фінансових ресурсів більш ризикове для підприємства?
6. Перерахуйте основні джерела фінансування, доступні вітчизняним підприємствам.
7. Чому власний капітал підприємства має вартість?
8. У чому полягає сутність лізингу як джерела фінансування?

Оцініть правильність твердження («так», «ні»)

1. Борги збільшують не тільки ризик, а й прибуток.
2. Емісія облігацій — це класичний інструмент залучення позичкового капіталу на довгостроковий період.
3. Капіталізовані джерела дорівнюють чистим активам.
4. З метою зменшення ризику підприємство збільшує частку позичкового капіталу.
5. Факторинг — одне з найбільш дорогих джерел фінансування.
6. Коефіцієнт автономії обчислюється відношенням валюти балансу до суми власних коштів.
7. Овердрафтна операція — це короткостроковий кредит, який надається на кілька днів.
8. Залишок грошових коштів відноситься до змінних оборотних активів.
9. Коефіцієнт фінансового ризику показує кількість власних коштів, що припадає на 1 гривню позикових коштів.
10. Основною рисою довгострокових кредитів є великі ризики, більш складні умови обслуговування та виконання.

ТЕМА 5
АНАЛІЗ ЛІКВІДНОСТІ ТА ПЛАТОСПРОМОЖНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

Сутність платоспроможності підприємства та її значення для оцінки його фінансового стану. Основні показники платоспроможності підприємства, порядок їх розрахунку і методи оцінки.

Сутність ліквідності підприємства та її значення для оцінки його фінансового стану. Основні показники ліквідності підприємства. Порядок розрахунку показників ліквідності й методів їх оцінки.

ПЛАН

5.1. Сутність платоспроможності та ліквідності
5.2. Аналіз ліквідності балансу підприємства
5.3. Аналіз показників ліквідності підприємства

5.1. Сутність платоспроможності та ліквідності

В умовах ринкових відносин платоспроможність підприємства вважається найважливішою умовою їх господарської діяльності. Платоспроможність - це можливість підприємства наявними грошовими ресурсами своєчасно погасити свої строкові зобов'язання. Коли підприємство має добрий фінансовий стан, то воно платоспроможне. У разі поганого фінансового стану - періодично або постійно є неплатоспроможним.

У процесі фінансового аналізу вивчається поточна і перспективна платоспроможність. При дослідженні поточної платоспроможності порівнюються суми платіжних засобів підприємства з строковими зобов'язаннями.

З'ясуємо, що відноситься до платіжних засобів і довгострокових зобов'язань підприємства. Щодо визначення суми платіжних засобів є різні точки зору.

равильніше до платіжних засобів відносити грошові кошти та короткострокові цінні папери (вони можуть бути швидко реалізовані й перетворені в гроші) та частину дебіторської заборгованості щодо якої є впевненість у надходженні.

До строкових зобов'язань доцільно включати поточні короткострокові кредити банків, кредиторську заборгованість й товари, роботи, послуги, бюджету тощо.Перевищення платіжних засобів над строковими зобов'язаннями свідчить про платоспроможність підприємства. Для проведення такого розрахунку використовується бухгалтерський баланс.

Неплатоспроможність підприємства можна визначити і візуально (відсутність грошей на розрахунковому та інших рахунка в банку, наявність прострочених кредитів банку, позик, заборгованості фінансовим органам, тривале порушення термінів виплати заробітної плати тощо). Отже, поточна платоспроможність визначається за певний звітний період. Але її можна дослідити і в середині звітного періоду.

Для цього на підприємстві складається платіжний календар і визначається ***коефіцієнт оперативної платоспроможності (Коп):***

$$Коп = \frac{\sum ПЗ}{\sum СЗ} \qquad \textbf{(5.1)}$$

$\sum ПЗ$ - сума платіжних засобів;

$\sum СЗ$ - сума строкових зобов'язань.

Платіжний календар складається на основі даних аналітичного обліку, виписок банку і т. ін., тобто такі дослідження можна проводити тільки у внутрішньому фінансовому аналізі. Платіжні календарі можна складати щоденно, за тиждень, два тижні, місяць. Періодичність їх складання залежить від платоспроможності господарюючого суб'єкта. Якщо підприємство має стійку платоспроможність, то платіжні календарі складаються рідше, якщо існують певні проблеми, то подібні рахунки робляться частіше. Причини неплатоспроможності:

- помилки в розрахунках планових обсягів виробництва і реалізації продукції, її собівартості;
- невиконання планових завдань виробництва і реалізації продукції, порушення її структури та асортименту, зниження якості;
- підвищення собівартості продукції;
- втрата каналів реалізації і постійних покупців, замовників;
- неплатоспроможність самих покупців і замовників з різних причин;
- невиконання плану прибутку і нестаток власних джерел фінансування підприємства;
- інфляційні процеси і податкова політика;
- значне відволікання коштів у дебіторську заборгованість та у надлишкові виробничі запаси;
- низьке обертання оборотного капіталу.

Розглянемо оперативну поточну платоспроможність на основі обраної вихідної інформації про платіжні засоби підприємства та його борги (строкові зобов'язання), терміни сплати яких настали:

Вихідна інформація	тис. грн.
1.Пред'явлені до сплати рахунки постачальників	105
2.Залишок грошей на розрахунковому рахунку	400
3.Пред'явлені до продажу короткострокові цінні папери	900

4.Короткостроковий кредит банку до погашення	20
5.Рахунки підрядної будівельної організації, пред'явлені до сплати	10
6.Рахунки покупців, що підлягають сплаті	100
7.Векселі, видані постачальникам, до сплати	30
8.Кошти за реалізацію основних фондів	1100
9.Інші надходження грошових коштів	300
10.Заборгованість бюджету	200
11.Настав термін виплати заборгованості по заробітній платі	180
12.Заборгованість по податках	36
13.Залишок грошових коштів у касі	10
14.Дебіторська заборгованість до надходження	850

На основі цієї інформації визначимо платіжні засоби і строкові зобов'язання (табл. 5.1).

Таблиця 5.1 - Платіжні засоби та строкові зобов’язання підприємства, тис грн.

Платіжні засоби	Сума	Строкові зобов'язання	Сума
1. Залишок грошей на розрахунковому рахунку	400	1. Сплата рахунків постачальникам	105
2. Цінні папери	900	2. Погашення короткострокових кредитів у банку	20
3. Рахунки покупців	100	3. Оплата рахунків підрядної будівельної організації	10
4. Надходження коштів за реалізовані основні фонди	1100	4. Сплата виданих векселів	30
5. Інші надходження грошових коштів	300	5. Сплата заборгованості бюджету	200
6. Залишок грошових коштів у касі	10	6. Сплата заробітної плати	180
7. Надходження дебіторської заборгованості	850	7. Сплата податків	36
Усього	3660	Усього	581
Перевищення платіжних коштів над строковими зобов'язаннями			3079
БАЛАНС	3660	БАЛАНС	3660

Наведена інформація показує, що підприємство може своїми платіжними засобами повністю погасити свої строкові зобов’язання і у нього ще залишаться кошти. Підприємство є платоспроможним. Зовнішні суб'єкти фінансового аналізу не в змозі визначити таким чином стан платоспроможності підприємства і з цією метою використовують аналіз ліквідності господарюючого суб'єкта.

Ліквідність, у загальному розумінні, означає здатність цінностей по перетворюватися в гроші, тобто в абсолютно ліквідні засоби. Ліквідність можна розглядати:

- як час, необхідний для продажу активу;
- як суму, одержану від продажу активу.

Ці аспекти тісно пов'язані між собою: часто можна продати і дуже швидко за короткий час, але із значною знижкою. Тому, ліквідність - це здатність підприємства перетворювати свої активи в гроші для покриття своїх необхідних платежів і настання їх строків та швидкість здійснення цього.

Отже поняття платоспроможності та ліквідності підприємства близькі, але друге є більш містким: від ступеня ліквідності залежить платоспроможність. Підприємство, поточний капітал якого складається переважно грошових коштів, короткострокової дебіторської заборгованості, як правило, вважається більш ліквідним, ніж підприємство, поточні активи якого складаються переважно із запасів.

Наслідками низького рівня ліквідності є нездатність підприємства сплатити свої поточні борги і зобов'язання, що веде, в свою чергу, до обов'язкового продажу довгострокових фінансових вкладень та активів і, в найгіршому випадку, - до зниження ліквідності, до неплатежів і банкрутства.

Важкі наслідки з причини низької ліквідності або її відсутність юридичної особи мають і кредитори, оскільки відбувається затримання сплати процентів і суми боргу, в крайньому випадку - часткова або повна втрата неповернутого боргу.

У бухгалтерському балансі в активі засоби підприємства групуються за ступенем зростання їх ліквідності, в пасиві зобов'язання розміщені по мірі скорочення термінів (підвищення строковості) їх погашення. Усі активи підприємства залежно від ступеня їх ліквідності, від здатності та швидкості перетворення в грошові кошти, можна умовно поділити на такі групи:

1. Найбільш ліквідні активи (A_1) - суми по всіх статтях грошових коштів, які можуть бути використанні для здійснення поточних розрахунків негайно. В цю групу включають також і короткострокові фінансові вкладення (цінні папери).

2. Активи, що швидко реалізуються (A_2), - активи, для перетворення яких у наявні кошти потрібний визначений час. У цю групу можна включити дебіторську заборгованість, платежі по якій очікуються протягом 12 місяців після звітної дати, та інші оборотні активи. Ліквідність цих активів різна і залежить від суб'єктивних і об'єктивних факторів: кваліфікації фінансових робітників, взаємні відносин підприємства з платниками та їх платоспроможності, надання кредитів покупцям, організації вексельного обігу та форми інших факторів.

3. Активи, що повільно реалізуються (A_3), - найменш ліквідні активи - це запаси і витрати. Ліквідність цієї групи залежні від своєчасності відвантаження продукції, швидкості й правильності оформлення банківських документів, швидкості платіжного документообороту в банку, від якості й попиту на продукцію, конкурентоспроможності, платоспроможності покупців, форми розрахунків тощо.

4. Активи, що важко реалізуються (A_4), - це активи, для використання в господарській діяльності протягом тривалого періоду часу. В цю статтю можна

включити статті розділу I активу балансу «Необоротні активи».

Отже, перші три групи активів ($А_1$, $А_2$, $А_3$) є більш ліквідними ніж інше майно підприємства. Пасиви балансу залежно від ступеня зростання строків погашення зобов'язань групуються так:

1. Найбільш строкові зобов'язання ($П_1$) - кредиторська заборгованість, позики для працівників, інші короткострокові пасиви.

2. Короткострокові пасиви ($П_2$) - короткострокові позики і кредити банків та інші позики, що підлягають погашенню протягом 12 місяців після звітної дати.

3. Довгострокові пасиви ($П_3$) - довгострокові кредити банків, позикові кошти та інші довгострокові пасиви.

4. Постійні пасиви ($П_4$) - статті розділу I + статті розділу II + статті розділу Y пасиву балансу. Підприємство вважається ліквідним, якщо його поточні активи перевищують короткострокові зобов'язання.

Підприємство може бути ліквідним в більшій або меншій мірі або у нього взагалі може бути відсутня ліквідність. Для оцінки реального ступеня ліквідності підприємства необхідно здійснити аналіз ліквідності балансу.

6.2. Аналіз ліквідності балансу підприємства

Ліквідність балансу - це ступінь покриття боргових зобов'язань підприємства його активами, строк перетворення яких в гроші відповідає строку погашення платіжних зобов'язань.

Вона залежить від ступеня відповідності величини наявних ніжних коштів величині боргових зобов'язань. Для визначення ліквідності балансу необхідно порівняти показники з кожної групи активів і пасивів. Баланс вважається абсолютно ліквідним, якщо виконуються умови:

$$А1 > П_1;$$
$$А_2 > П_2;$$
$$А_3 > П_3;$$
$$А_4 < П_4. \qquad (5.2)$$

Якщо виконуються перші три нерівності, тобто поточні активи перевищують зовнішні зобов'язання підприємства, то обов'язково виконується остання нерівність. Це означає наявність у підприємства власних оборотних коштів, тобто дотримується мінімальна умова фінансової його стійкості.

Недотримання будь-якої із перших трьох нерівностей означає, що ліквідність балансу більшою або меншою мірою відрізняється від абсолютної. Аналіз ліквідності балансу оформляється спеціальною таблицею.

Розглянемо аналіз ліквідності балансу ТОВ «АВС» (табл. 5.2).

Таблиця 5.2 - Оцінка ліквідності балансу ТОВ «АВС» за 2013 – 2015рр.

	Активи	Розмір					Пасиви	Розмір				Надлишок (+)Нестача (-)			
		01.01. 2013р.	01.01. 2014р	01.01. 2015р	01.01. 2016р			01.01. 2013р.	01.01. 2014р	01.01. 2015р	01.01. 2016р	01.01. 2013р.	01.01. 2014р	01.01. 2015р	01.01. 2016р
1	Найбільш ліквідні $А_1$,	130,3	132,9	699,7	482,2	1	Найбільш термінові зобов'я-	2007,9	4947,8	5719,6	7383,0	-1877,6	-4814,9	-5019,9	-6900,8
	%	1,10	0,57	2,59	1,17		зання $П_1$,%	17,04	21,39	21,21	17,83	-15,94	-20,82	-18,62	-16,66
2	Швидко реалізу- ються $А_2$,	1741,9	4959,3	3374,3	1489,6	2	Коротко- строкові зобов'я-	664,6	334	2298,6	2500	+1077,3	+4625,3	1075,7	-1010,4
	%	14,79	21,43	12,51	3,62		зання $П_2$, %	5,64	1,44	8,52	6,04	+9,15	19,9	3,99	2,42
3	Повільно реалізу- ються $А_3$,	8430,6	14449,9	12553,7	16492,5	3	Довгостро- кові зо- бов'язання	0	33,3	0	0	8430,6	14416,6	12553,7	16492,5
	%	71,53	62,44	46,55	39,87		$П_3$, %	0	0,14	0	0	71,53	62,30	46,55	39,87
4	Важко реалізу- ються $А_3$,	1482,9	3601,3	10341,7	22899,6	4	Постійні зо- бов'язання	9113,2	17819,3	18951,2	31515,8	-7630,3	-14218	-8609,5	-8616,2
	%	12,58	15,56	38,35	55,34		$П_4$, %	77,32	77,03	70,27	76,13	-64,74	-61,47	-31,72	-20,79
	Баланс	11785,7	23134,4	26969,4	41398,8		Баланс	11785,7	23134,4	26969,4	41398,8	x	x	x	x
	%	100,0	100,0	100,0	100,0		%	100,0	100,0	100,0	100,0				

Як видно з розрахунків, проведених у аналітичній таблиці ліквідність балансу описується наступною нерівністю :

- станом на 01.01.2013р.

(A_1) 130,3 < ($П_1$) 2007,9 => $A_1 \geq П_1$

(A_2) 1741,9 > ($П_2$) 664,6 => $A_2 \geq П_2$

(A_3) 8430,6 > ($П_3$) 0 => $A_3 \geq П_3$

(A_4) 1482,9 < ($П_4$) 9113,2 => $A_4 \leq П_4$, => баланс не є абсолютно ліквідним;

- станом на 01.01.2014р.

(A_1) 132,9 < ($П_1$) 4947,8 => $A_1 \geq П_1$

(A_2) 4959,3 > ($П_2$) 334 => $A_2 \geq П_2$

(A_3) 14449,9 > ($П_3$) 33,3 => $A_3 \geq П_3$

(A_4) 3601,3 < ($П_4$) 17819,3 => $A_4 \leq П_4$, => баланс не є абсолютно ліквідним;

- станом на 01.01.2015р.

(A_1) 699,7 < ($П_1$) 5719,6 => $A_1 \geq П_1$

(A_2) 3374,3 > ($П_2$) 2298,6 => $A_2 \geq П_2$

(A_3) 12553,7 > ($П_3$) 0 => $A_3 \geq П_3$

(A_4) 10341,7 < ($П_4$) 18951,2 => $A_4 \leq П_4$, => баланс не є абсолютно ліквідним;

- станом на 01.01.2016р.

(A_1) 482,2 < ($П_1$) 7383,0 => $A_1 \geq П_1$

(A_2) 1489,6 > ($П_2$) 2500 => $A_2 \geq П_2$

(A_3) 16492,5 > ($П_3$) 0 => $A_3 \geq П_3$

(A_4) 22899,6 < ($П_4$) 31515,8> $A_4 \leq П_4$, => баланс не є абсолютно ліквідним.

Тотожність активу і пасиву балансу визначає наперед результат порівняння за четвертою групою, якій властиво «балансування». Тому суттєвим є порівняння підсумків за першими трьома групами. Результати порівняння перших двох груп свідчать про поточну ліквідність, третьої групи - про перспективну ліквідність, оскільки тут розглядаються майбутні надходження та витрачання.

За даними балансу ліквідності можна розраховувати узагальнюючий показник (коефіцієнт) ліквідності $K_л$, який показує відношення суми всіх платіжних засобів з урахуванням їх питомої ваги у валюті балансу до суми всіх платіжних зобов'язань з урахуванням їх питомої ваги у валюті балансу.

$$K = \frac{a_1 A_1 + a_2 A_2 + a_3 A_3}{n_1 П_1 + n_2 П_3 + n_3 П_3} \qquad (5.3)$$

де a_1, a_2, a_3; n_1, n_2, n_3 - вагові коефіцієнти;

A_1, A_2, A_3; $П_1, П_2, П_3$ - підсумки за першою, другою та третьою групами активів та пасивів.

$$К_л 01.01.2013 = \frac{1{,}1 * 130{,}3 + 14{,}79 * 1741{,}9 + 71{,}53 * 8430{,}6}{17{,}04 * 2007{,}9 + 5{,}64 \times 664{,}6 + 0} =$$

$$= \frac{143{,}33 + 25762{,}70 + 603040{,}82}{34214{,}62 + 3748{,}43 + 0} = \frac{628946{,}85}{37963{,}05} = 16{,}567$$

$$К_л 01.01.2014 = \frac{0{,}57 * 132{,}9 + 21{,}43 * 4959{,}3 + 62{,}44 * 14449{,}9}{21{,}39 * 4947{,}8 + 1{,}44 \times 334{,}0 + 0{,}14 * 33{,}3} =$$

$$= \frac{75{,}75 + 106277{,}79 + 902251{,}76}{105833{,}44 + 480{,}96 + 4{,}66} = \frac{1008605{,}3}{106319{,}06} = 9{,}486$$

$$К_л 01.01.2015 = \frac{2{,}59 * 699{,}7 + 12{,}51 * 3374{,}3 + 46{,}55 * 12553{,}7}{21{,}21 * 5719{,}6 + 8{,}52 * 2298{,}6 + 0} =$$

$$= \frac{1812{,}22 + 42212{,}49 + 584374{,}73}{121312{,}72 + 19584{,}07 + 0} = \frac{628399{,}44}{140896{,}79} = 4{,}459$$

$$К_л 01.01.2016 = \frac{1{,}17 * 482{,}2 + 3{,}62 * 1489{,}6 + 39{,}87 * 16492{,}5}{17{,}83 * 7383{,}0 + 6{,}04 * 2500 + 0} =$$

$$= \frac{564{,}17 + 5392{,}35 + 657555{,}97}{131638{,}89 + 15100{,}0 + 0} = \frac{663512{,}49}{146738{,}89} = 4{,}522$$

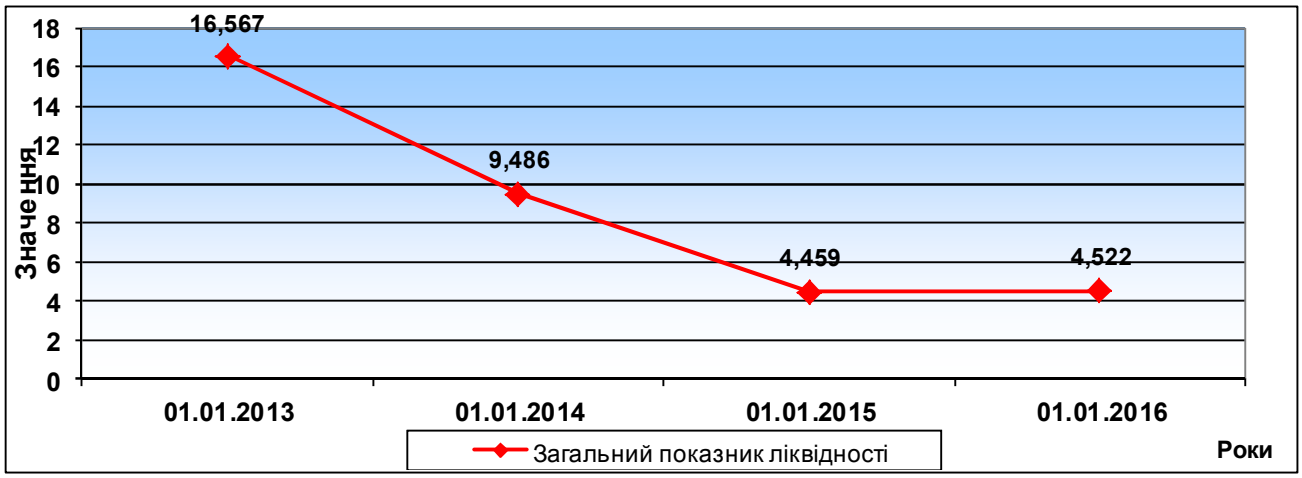

Рисунок 5.1 – Динаміка загального показника ліквідності ТОВ «АВС»

Як свідчать розрахунки, платоспроможність підприємства зазнала значних коливань, хоча її можна вважати досить високою. Для більш якісної оцінки цього показника необхідно порівнювати його значення з галузевими. Отже, зіставлення найбільш ліквідних засобів і швидко реалізованих активів з найбільш строковими зобов'язаннями і короткостроковими пасивами дає змогу виявити поточну (на найближчий час) ліквідність і платоспроможність.

Якщо ступінь ліквідності балансу настільки великий, що після погашення найбільш строкових зобов'язань залишаються надлишкові засоби, то можливо прискорити розрахунки з банком постачальниками, іншими контрагентами. Перспективну ліквідність можна визначити порівнянням повільно реалізованих активів з довгостроковими пасивами. Баланси ліквідності за декілька періодів дають змогу

отримати інформацію про тенденції щодо зміни фінансового стану підприємства.

Як бачимо з таблиці, баланс підприємства ТОВ «АВС» не є абсолютно ліквідним, воно відчуває постійний дефіцит абсолютно ліквідних засобів. Керівництву підприємства ТОВ «АВС» слід звернути на це увагу, з'ясувати причини такого негативного становища. Однак, підприємство є ліквідним, оскільки поточні активи перевищують поточні зобов'язання як на початок, так і на кінець року.

5.3 Аналіз показників ліквідності

При аналізі ліквідності підприємства сукупність відносних аналітичних показників – коефіцієнтів ліквідності. Основними з них є коефіцієнти абсолютної, швидкої та поточної ліквідності. Знаменник в усіх наведених показниках один і той самий – поточні пасиви, тобто термінові невідкладні зобов'язання. Розмір чисельника поступово змінюється від абсолютно ліквідного (грошові кошти та їх еквіваленти) до загальної суми ліквідних засобів підприємства.

1. ***Коефіцієнт абсолютної ліквідності.*** За світовим досвідом, в чисельнику відображаються лише грошові кошти. Цей коефіцієнт є найбільш жорстким критерієм платоспроможності і ліквідності підприємства, і показує, яку частину короткострокової заборгованості воно може погасити в поточний момент найближчим часом. Теоретично достатнім вважається, якщо вище 0,2 - 0,35. Це означає, що на 20 - 35 % підприємство може в поточний момент погасити всі свої короткострокові борги. Платоспроможність вважається нормальною. Такий показник називають ще коефіцієнтом платоспроможності. Отже, теоретично достатнім є значення $\geq 0{,}2$:

$$\boldsymbol{K_{а.л.}} = \frac{ГК}{ПП} = \frac{A_1}{П_1 + П_2}, \qquad \textbf{(5.4)}$$

де ГК – грошові кошти.

- на 01.01.2013 року - $\frac{130,3}{2671,6} = 0,049$;
- на 01.01.2014 року - $\frac{132,9}{5281,8} = 0,025$;
- на 01.01.2015 року - $\frac{699,7}{8018,2} = 0,087$;
- на 01.01.2016 року - $\frac{482,2}{9883,0} = 0,049$;

Цей коефіцієнт показує, яку частину короткострокових зобов'язань можна погасити негайно. На жодну дату аналізованого періоду значення цього показника не досягло оптимального, що свідчить про те, що підприємство постійно відчуває дефіцит платіжних засобів.

2. Коефіцієнт швидкої ліквідності - коефіцієнт кислотного тесту ***($К_{шл}$).***

Він допомагає оцінити можливість погашення підприємством короткострокових зобов'язань у випадку його критичного стану. Обчислюється відношенням її грошових коштів, короткострокових фінансових вкладень і кредиторської заборгованості (А1 + А2) до поточної кредиторської заборгованості (П1 + П2), тобто до III розділу пасиву балансу:

$$\boldsymbol{K_{ш.л.}} = \frac{ПА - ВЗ}{ПП} \text{ , } = \frac{A_1 + A_2}{П_1 + П_2} \qquad \textbf{(5.5)}$$

де ВЗ – виробничі запаси.

- на 01.01.2013 року - $\frac{10302,8 - 8430,6}{2671,6} = 0,701$;
- на 01.01.2014 року - $\frac{19542,1 - 14449,9}{5281,8} = 0,964$;
- на 01.01.2015 року - $\frac{16627,7 - 12553,7}{8018,2} = 0,508$;
- на 01.01.2016 року - $\frac{18499,2 - 16492,5}{9883,0} = 0,203$;

Оптимальним вважається значення цього коефіцієнту > 0,7. Як видно з розрахунків, значення цього показника лише станом на 01.01.2003р. має значення у межах оптимального, на кінець аналізованого періоду його значення скоротилося більше, ніж у 4 рази.

3. ***Коефіцієнт поточної ліквідності.*** Узагальнюючим показником ліквідності є коефіцієнт покриття ($К_п$), або загальний коефіцієнт ліквідності, коефіцієнт поточної ліквідності. Він розраховується відношенням

$$\boldsymbol{K_{п.л.}} = \frac{ПА}{ПП} \text{ , } = \frac{A_1 + A_2 + A_3}{П_1 + П_2} \qquad \textbf{(5.6)}$$

де ПА – оборотні активи;

ПП – короткострокові пасиви.

Він вимірює загальну ліквідність і показує, якою мірою поточні кредиторські зобов'язання забезпечуються поточними активами, тобто скільки грошових одиниць поточних активів припадає на одну грошову одиницю поточних зобов'язань. Теоретичне значення цього показника 1,5 - 2,5.

- на 01.01.2013 року - $\frac{10302,8}{2671,6} = 3,856$;
- на 01.01.2014 року - $\frac{19542,1}{5281,8} = 3,683$;
- на 01.01.2015 року - $\frac{16627,7}{8018,2} = 2,074$;
- на 01.01.2016 року - $\frac{18499,2}{9883,0} = 1,872$;

Логіка цього показника полягає в тому, що підприємство погашає короткострокові зобов’язання в основному за рахунок поточних активів. Отже, якщо по-

точні активи перевищують поточні зобов'язання, підприємство вважається ліквідним. Розмір перевищення задається коефіцієнтом покриття значення цього показника залежить від галузі і від виду діяльності.

Як свідчать з розрахунки – значення показника перевищує оптимальне, проте має стійку тенденцію до скорочення, а на кінець аналізованого періоду скоротилося більше, ніж у 2 рази.

У країнах з розвинутою ринковою економікою даному відношенню поточних активів до поточних зобов'язань надається особлива увага при оцінюванні поточної ліквідності підприємства. Позитивні риси показника:

- поточне відношення відображає ступінь покриття поточними активами поточних пасивів; чим вищий цей показник, тим більша впевненість у сплаті короткострокових зобов'язань (тому його називають загальним коефіцієнтом покриття);
- перевищення поточних активів над поточними зобов'язаннями показує резерв ліквідності засобів, які можна використовувати як гарантію безпечності;
- легкість отримання інформації для розрахунку, зручність і простота обчислення.

Але треба зазначити, що орієнтовне значення показника може встановлювати і підприємство, виходячи з конкретних умов господарювання і залежно від щоденної потреби підприємства у вільних грошових ресурсах.

Коефіцієнт має певні вади. Якщо цей показник значно високий, то це може було пов'язано із надлишковими виробничими запасами, надплановою завантаженістю готової продукції на складах, невиправданим зростанням дебіторської заборгованості, тобто із уповільненням і обертання капіталу. Постійне зниження коефіцієнта означає зростаючий ризик неплатоспроможності. Наприклад, у підприємства накопичені великі матеріальні запаси, їх важко реалізувати, але воно вважається платоспроможним. В такому разі розраховують коефіцієнт критичної ліквідності(проміжний коефіцієнт покриття) як відношення поточних активів за мінусом виробничих запасів і затрат до поточних пасивів. В даному випадку до ліквідів відносяться і готова продукція, відвантажені товари:

$$\boldsymbol{Ккп = А1 + А2 + А3 – ВЗ – З} \qquad (5.7)$$

$К_{кл}$ - коефіцієнт критичної ліквідності;

ВЗ - виробничі запаси;

З - затрати.

Існує й інший варіант розрахунку цього коефіцієнта: як відношення суми грошових коштів, цінних паперів і дебіторської заборгованості до суми поточних активів, теоретично достатнім вважається Ккл на рівні 0,7 - 0,8. Якщо при аналізі таких коефіцієнтів виявлені відхилення від рекомендованих значень, то необхідно з'ясувати причини цього. Для наочності значення коефіцієнтів ліквідності зведені в таблиці 5.3 та на рисунках 5.2 – 5.4 .

Треба відмітити, що при проведенні дослідження ліквідності підприємства

за даними показниками не слід обмежуватися лише розрахунками і порівняннями в динаміці або з аналогічними підприємствами, тому що аналіз буде неповним.

Таблиця 5.3 - Динаміка показників ліквідності ТОВ «АВС»

	Показники Алгоритм розрахунку	Нормативне значення	01.01. 2013р	01.01. 2014р	01.01. 2015р	01.01. 2016р
1	Коефіцієнт поточної ліквідності ($К_{лк}$) $\frac{ПА}{ПП}$	> 1	3,856	5,683	2,074	1,872
2	Коефіцієнт швидкої ліквідності ($К_{лш}$) $\frac{ПА - З}{ПП}$	> 0,7	0,701	0,964	0,508	0,203
3	Коефіцієнт абсолютної ліквідності ($К_{ла}$) $\frac{ГК}{ПП}$	≥0,2	0,049	0,025	0,087	0,049

Наведені коефіцієнти являють собою відносні величини і протягом часу можуть змінюватись або змінюватися незначно, тоді як зміни в складових чисельника і знаменника можуть бути суттєвими. Тому таке дослідження доцільно доповнювати факторним аналізом. Як відомо, коефіцієнт загальної ліквідності, або коефіцієнт покриття дорівнює відношенню поточних активів до поточних пасивів. Доповнимо розрахунок операційним прибутком і отримаємо мультиплікативну факторну модель:

$$К_{п.л.} = \frac{А_1 + А_2 + А_3}{П_1 + П_2}$$

$$К_{п.л.} = \frac{А_1 + А_2 + А_3}{Приб_2} \times \frac{Приб}{П_1 + П_2} = X_1 \times X_2 \quad (5.8)$$

X_1 - показник, який відображає вартість поточних активів, що припадає на 1 грн. прибутку;

X_2 - показник, який відображає здатність підприємства погасити свої борги за рахунок результатів своєї діяльності; характеризує стійкість фінансів. Чим він вищий, тим кращий фінансовий план підприємства.

Для розрахунку впливу цих факторів можна використовувати один із способів елімінування. Важливим етапом аналізу є формування висновків, інтерпретація показників ліквідності. Тому дані показники досліджуються в динаміці, в порівнянні з іншими аналогічними підприємствами, середніми по групі однотипних підприємств.

Для всебічного оцінювання показників ліквідності важливо знати взаємозв'язки з факторами їх формування. Розглянемо фактори зміни коефіцієнта покриття підприємства. Розрахунок впливу факторів наведено в табл. 5.4.

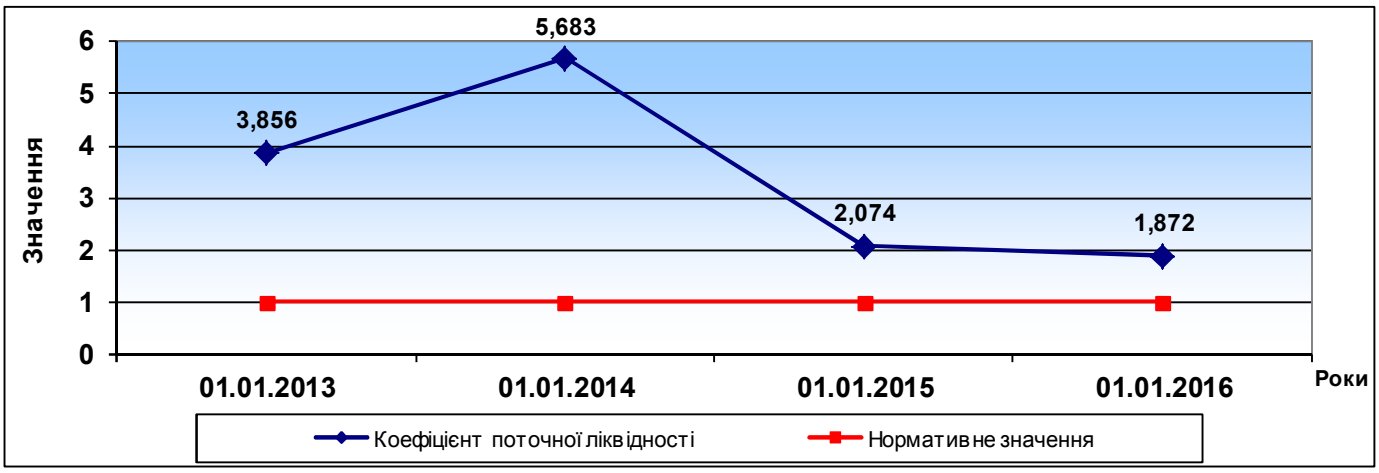

Рисунок 5.2 – Динаміка показників поточної ліквідності ТОВ «АВС»

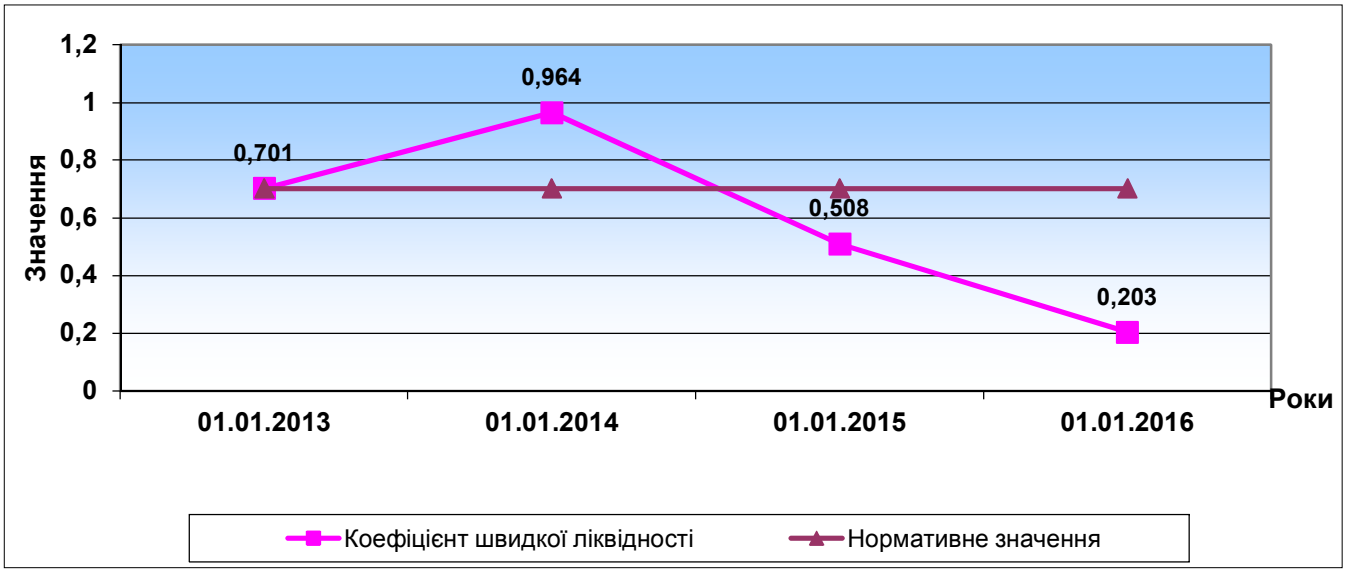

Рисунок 5.3 – Динаміка показників швидкої ліквідності ТОВ «АВС»

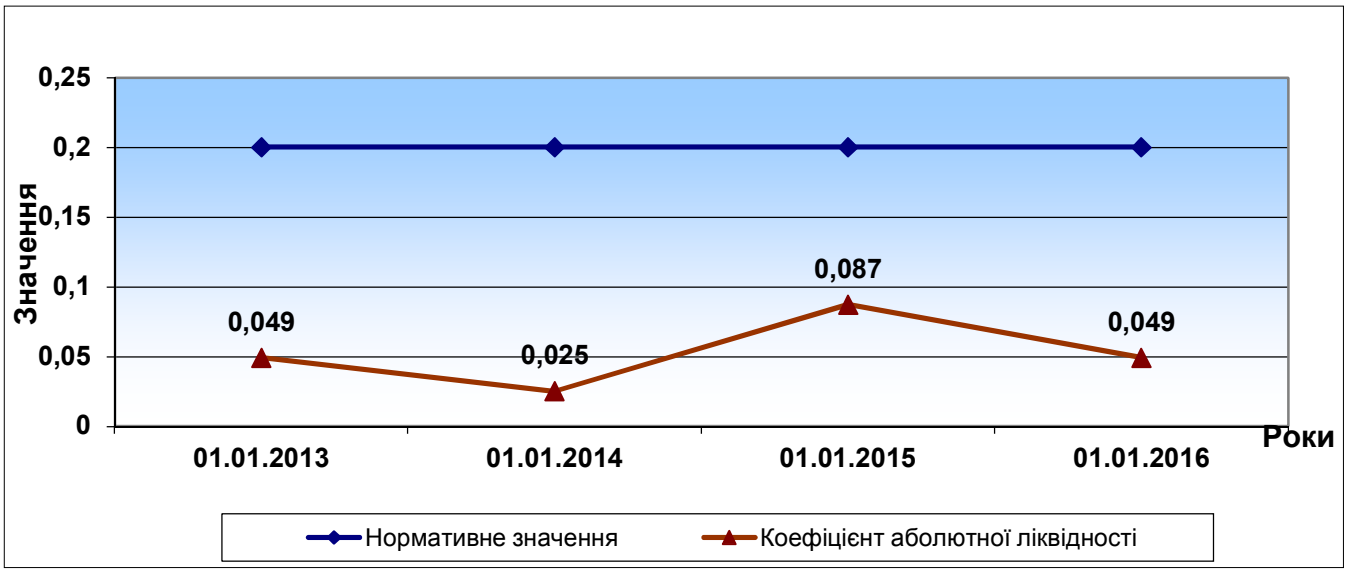

Рисунок 5.4 – Динаміка показників абсолютної ліквідності ТОВ «АВС»

Таблиця 5.4 - Факторний аналіз зміни коефіцієнта покриття ТОВ «АВС» в 2015 році

Фактор	Методика розрахунку	Рівень впливу фактора
1.Зміни поточних активів	1,872 – 1,683 (18499,2 – 16627,7)	0,189 (1821,5)
1.1 Запасів і затрат	(16492,5 – 12553,7) × 0,000104	0,409
1.2 Грошових коштів і короткострокових цінних паперів	(482,2 – 699,7) × 0,000104	-0,023
1.3 Дебіторської заборгованості та інших оборотних активів	(1489,6 – 3374,3) × 0,000104	-0,197
2. Зміни поточних пасивів	1,683 – 2,074 (9883,0 – 8018,2)	-0,391 (1864,8)
2.1 Короткострокових кредитів	(7383,0 – 5719,6) × (- 0,000210)	-0,349
2.2 Кредиторської заборгованості та інших короткострокових пасивів	(2500,0 – 2298,6) ×(- 0,000210)	-0,042

Додатково до таблиці розраховується:

коефіцієнт покриття при умові поточних активів на 01.01.2015 року і поточних пасивів на 01.01.2016 року :

$$\frac{16627,7}{9883,0} = 1,683$$

Коефіцієнт частки участі фактора 1 :

0,189 : (18499,2 – 16627,7) = 0,189 : 1821,5 = 0,000104

Коефіцієнт частки участі фактора 2:

-0,391 : (9883,0 – 8018,2)= - 0,391 : 1864,8 = - 0,000210.

1,872 - 2,074 = - 0,202

1,872 - 1,683 = 0,189

1,683 – 2,074 = - 0,391

0,189 + (- 0,391) = - 0,202

Дані таблиці показують, що позитивно на зміну коефіцієнта покриття позитивно абсолютний приріст активів, за рахунок чого він збільшився на 0,189, однак, темпи його збільшення відставали від темпів збільшення вартості поточних зобов'язань. Тому негативний вплив підвищення поточних пасивів призвів до зменшення коефіцієнта покриття на 0,391. Сумарний вплив двох факторів викликав спадання коефіцієнта на 0,202. Дослідження вказаних вище показників в динаміці можуть бути використані для визначення перспективної платоспроможності.

Для поглибленого аналізу широкого застосування набуло дослідження відношення виручки від реалізації продукції (робіт, послуг) до середніх поточних пасивів: в чисельнику можна взяти оборот за розрахунковим рахунком за аналізований період, у знаменнику - середні залишки поточних пасивів за цей період (сере-

дня арифметична). У теорії і практиці ринкової економіки використовуються й інші показники - коефіцієнти самофінансування, достатності грошових коштів, капіталізації грошових коштів, детально описані в економічній літературі. Для оцінювання перспективної платоспроможності вивчається також структура капіталу - джерел формування засобів підприємства.

Критерієм ефективності управлінських рішень є рівень фінансової стійкості суб'єктів господарювання, за яким оцінюють достатність фінансових ресурсів для збалансованого сталого розвитку підприємств. Тому логічним продовженням аналітичного процесу є оцінка фінансової стійкості підприємства.

Висновки.

Поняття платоспроможності та ліквідності підприємства близькі, але друге є більш містким: від ступеня ліквідності залежить платоспроможність. Підприємство, поточний капітал якого складається переважно грошових коштів, короткострокової дебіторської заборгованості, як правило, вважається більш ліквідним, ніж підприємство, поточні активи якого складаються переважно із запасів. Наслідками низького рівня ліквідності є нездатність підприємства сплатити свої поточні борги і зобов'язання, що призводить в найгіршому випадку, - до банкрутства.

Ліквідність балансу - це ступінь покриття боргових зобов'язань підприємства його активами, строк перетворення яких в гроші відповідає строку погашення платіжних зобов'язань. При проведенні дослідження ліквідності підприємства доцільно виконувати факторний аналіз. Для оцінювання перспективної платоспроможності вивчається також структура капіталу - джерела формування засобів підприємства.

Контрольні питання для самоперевірки

1. Розкрийте сутність ліквідності і платоспроможності та їх значення при оцінюванні фінансового стану підприємства.
2. У чому полягає зміст та послідовність аналізу ліквідності підприємства?
3. Перерахуйте основні стадії оцінювання ліквідності підприємства.
4. Наведіть класифікацію активів за ознакою ліквідності і пасивів за ознакою терміновості погашення.
5. У чому полягає зіставлення елементів активу з відповідними елементами пасиву?
6. Охарактеризуйте систему показників ліквідності: методику їхнього розрахунку, економічну інтерпретацію.
7. Як розраховується робочий капітал? Наведіть основні етапи його аналізу.
8. Розкрийте зміст терміна «надмірне зростання».
9. Які фактори впливають на підвищення ліквідності?

Питання для обговорення

1. Визначте фактори, що впливають на пропорції груп поточних активів з різним ступенем ліквідності.
2. Втрата активом цінності (внаслідок морального або фізичного псування) має вплив на ліквідність?
3. Чи впливає на ліквідність підприємства швидкість обороту поточних активів та її відповідність швидкості обороту поточних пасивів?
4. Які наслідки для підприємства має нестача робочого капіталу?
5. Які недоліки мають показники ліквідності?
6. Як саме впливає якісний склад оборотних активів і поточних пасивів на ліквідність підприємства?
7. Поняття «платоспроможність» і «ліквідність» дуже близькі. Яке з них більш містке?
8. Визначте фінансові явища, що зумовлюють правобічний ризик втрати ліквідності та зниження ефективності.
9. Доведіть залежність ліквідності та прибутку від величини оборотного капіталу.

Оцініть правильність твердження («так», «ні»)

1. Власні оборотні кошти тотожні поняттю робочого капіталу.
2. Склад поточних активів та пасивів дуже мінливий, тому показники ліквідності швидко застарівають.
3. Продаж необоротних активів зменшує короткострокову ліквідність.
4. Одержання довгострокового кредиту збільшує короткострокову ліквідність.
5. Погашення короткострокових кредитів зменшує поточну платоспроможність.
6. Високий рівень коефіцієнта абсолютної ліквідності непотрібен.
7. Якщо коефіцієнт поточної ліквідності є меншим 100%, то робочий капітал додатній.
8. При надмірному зростанні підприємство має високий коефіцієнт забезпеченості реалізації робочим капіталом.
9. Робочий капітал – це відносний показник оцінки ліквідності.
10. Інвестиції в основний капітал не впливають на поточну платоспроможність.

ТЕМА 6
АНАЛІЗ ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

Сутність фінансової стійкості та стабільності підприємства. Основні фактори, що впливають на стійкість фінансового станку підприємства. Заходи зміцнення фінансової стійкості підприємства.

Вплив структури активів і пасивів на характеристику фінансової стійкості підприємства. Оцінка впливу ефективності використання необоротних і оборотних активів на стійкість фінансового стану підприємства.

Кількісна оцінка фінансової стійкості з позиції: структури джерел коштів; витрат, пов'язаних з обслуговуванням зовнішніх джерел. Відносні показники фінансової стійкості: методика їх розрахунку, економічна інтерпретація.

Класифікація джерел коштів для аналізу фінансової стійкості підприємства. Аналіз абсолютних показників фінансової стійкості. Типи фінансової стійкості. Оцінка запасу фінансової стійкості підприємства.

ПЛАН

6.1 Значення фінансової стійкості підприємства
6.2 Аналіз абсолютних показників фінансової стійкості
6.3 Аналіз відносних показників фінансової стійкості
6.4 Оцінка запасу фінансової стійкості і безпечності підприємства

6.1 Значення фінансової стійкості

Умовою життєдіяльності і основою стабільності стану підприємства в ринковій економіці виступає його стійкість. На стійкість підприємства впливає дуже багато факторів. Від того, які саме фактори впливають на неї, розрізняють декілька видів стійкості. Відповідно до підприємства як господарюючого суб'єкта існує:

- внутрішня стійкість;
- фінансова стійкість;
- загальна стійкість.

Внутрішня стійкість - це такий фінансовий стан підприємства, за якого забезпечується достатньо високий результат його функціонування.

Фінансова стійкість відображає постійне стабільне перевищення доходів над витратами, вільне маневрування грошовими коштами підприємства, здатність шляхом ефективного їх використання забезпечити безперервний процес виробництва і реалізації продукції, а також затрати на його розширення і оновлення.

Загальна стійкість відображає рух грошових потоків, який забезпечує пос-

тійне перевищення надходження коштів (доходів) Над їх витрачанням (затратами). Умовою загальної стійкості підприємства є його здатність вільно розвиватися в умовах внутрішнього і зовнішнього середовищ. Для цього підприємство повинно мати гнучку структуру фінансових ресурсів.

Головною складовою загальної стійкості підприємства є фінансова стійкість, яка формується в процесі всієї його фінансово-господарської діяльності.

Отже, фінансова стійкість - це такий стан фінансових ресурсів, при якому підприємство, вільно маневруючи грошовими коштами, здатне шляхом ефективного їх використання забезпечити безперервний процес виробничо-торговельної діяльності, а також затрати на його розширення і оновлення.

До числа найважливіших економічних проблем в умовах переходу до ринку є визначення меж фінансової стійкості підприємства. Недостатня фінансова стійкість може призвести до неплатоспроможності підприємства і відсутності у нього коштів для розвитку виробництва і взагалі діяльності господарюючого суб'єкта.

Надлишкова фінансова стійкість також негативно впливає на виробничо-торговельну діяльність, оскільки виступає гальмом її розвитку, збільшуючи затрати підприємства надлишковими запасами і резервами.

На нашу думку, фінансова стійкість повинна характеризуватися таким станом фінансових ресурсів, який би відповідав вимогам ринку і водночас задовольняв потреби розвитку підприємства.

6.2 Аналіз абсолютних показників фінансової стійкості

Значення і сутність фінансової стійкості яскраво відображаються в її показниках. Розрізняють абсолютні і відносні показники фінансової стійкості. Так, до абсолютних показників фінансової стійкості А. Д. Шеремет, Р. С. Сайфулін відносять такі групи показників:

- ***для характеристики джерел формування запасів і затрат, що відображають різний ступінь охоплення різних видів джерел:***

1. Наявність власних оборотних коштів **(НВОК).** Розраховується як різниця між джерелами власних і прирівняних до них коштів (І розділ пасиву балансу + ІІ розділ пасиву балансу + Ү розділ пасиву балансу) і позаоборотними активами (розділ І активу балансу). Він характеризує чистий оборотний капітал.

$$НВОК = Ір.ПБ - Ір.АБ, \qquad (6.1)$$

де: ***І р. ПБ*** - підсумок розділу І пасиву балансу;

І р. АБ - підсумок розділу І активу балансу;

2. Наявність власних і довгострокових позикових джерел формування запасів і затрат **(ВДПД).** Отримується шляхом додавання до власних оборотних коштів

величини довгострокових пасивів (ІІ розділ пасиву балансу):

$$ВДПД = НВОК + ІІІ\ р.\ ПБ, \qquad (6.2)$$

де ***ІІІ р. ПБ*** - підсумок розділу ІІІ пасиву балансу;

3. Загальна величина основних джерел формування запасів **(ЗВОД).** Розраховується додаванням до власних і довгострокових позикових джерел формування запасів і затрат суми короткострокових кредитів і позикових коштів (за виключенням не погашених у термін):

$$ЗВОД = ВДПД + КК, \qquad (6.3)$$

КК - короткострокові кредити і позикові кошти (за виключенням позик, не погашених у термін);

- показники забезпеченості запасів і затрат джерелами їх формування:

1. Надлишки (+) або нестача (-) власних оборотних коштів**(ДНВОК):**

$$ДНВОК = НВОК - 33, \qquad (6.4)$$

33 - запаси і затрати;

2. Надлишки (+) або нестача (-) власних і довгострокових позикових джерел формування запасів і затрат **(ВДПД):**

$$ДВДПД = ВДПД - 33; \qquad (6.5)$$

3. Надлишки (+) або нестача (-) загальної величини основних джерел формування запасів (ДЗВОД):

$$ДЗВОД = ЗВОД - 33. \qquad (6.6)$$

У наукових роботах останнього часу вчені-економісти виділяють один абсолютний показник фінансової стійкості - наявність власних оборотних коштів, який можна розрахувати в два способи:

Перший спосіб. Даний показник розраховується як різниця між поточними активами і поточною (короткостроковою) кредиторською заборгованістю:

$$НВОК = (ІІ\ р.\ АБ + ІІІ\ р.\ АБ) - ІІІ\ р.\ ПБ, \qquad (6.7)$$

де: ІІ р. АБ + ІІІ р. АБ — поточні активи, тобто сума підсумків розділів ІІ та ІІІ активу балансу;

ІІІ р. ПБ — поточна (короткострокова) кредиторська заборгованість, підсумок розділу ІІІ пасиву балансу.

Він показує, яка сума поточних активів сформована за рахунок власного капіталу або що залишається в обороті підприємства після повного погашення кредиторської заборгованості. Як показує практика, джерелами формування довгострокових активів є перманентний капітал (власний і прирівняний до нього капітал і довгострокові позикові кошти - довгострокові пасиви). Але бувають випадки формування довгострокових активів за рахунок короткострокових кредитів.

Поточні ж активи формуються за рахунок власного капіталу та короткостро-

кових позикових коштів. Тому поточні активи - оборотний капітал (підсумки розділів II і III активу балансу) можна поділити на дві частини:

- змінна частина**,** сформована за рахунок короткострокових зобов'язань підприємства;
- постійна частина**,** сформована за рахунок постійного капіталу.

Нестача власного оборотного капіталу веде до збільшенні змінної і зменшення постійної частини поточних активів, а це свідчить про посилення фінансової залежності підприємства і нестійкий його стан. Тому для визначення величини власного капіталу, що використовується в обороті підприємства, існує другий спосіб розрахунку наявності власних оборотних коштів.

Другий спосіб. Даний показник розраховується як різниця між власним капіталом і величиною позаоборотних активів:

$$НВОК = (Ір.\ ПБ) — Ір.АБ, \qquad (6.8)$$

де: I р. ПБ - власний капітал, тобто підсумок розділу I пасиву балансу;

I р. АБ - величина позаоборотних активів підприємства, тобто підсумок розділу I активу балансу.

Якісну характеристику фінансовому стану підприємства надає розрахунок наявності власних оборотних коштів підприємства. Загальноприйнятою формулою визначення власних обігових коштів (інші назви цього показника - робочий капітал, капітал, що функціонує) є різниця між оборотними активами підприємства та його короткостроковими зобов’язаннями, або різниця між сумою власного капіталу і довгострокових зобов’язань та необоротними активами.

Цей показник визначає суму оборотних активів, які фінансуються за рахунок власного капіталу і довгострокових зобов’язань. Наявність власних обігових коштів (робочого капіталу) означає не лише здатність платити поточні борги, а й можливість розширити виробництво. Існує два способи його розрахунку, які представлено в таблиці 6.1.

Отже, на початок аналізованого періоду оборотні активи в сумі 7630,3 тис. грн. були сформовані за рахунок власного капіталу, на кінець аналізованого періоду цей показник зріс на 985,9 тис. грн., що оцінюється позитивно. Можна також зробити такий висновок: після повного погашення кредиторської заборгованості у підприємства ще залишиться 7630,3 тис. грн. оборотних засобів на початок аналізованого періоду і 8616,2 тис. грн. - на кінець аналізованого періоду.

Для нормальної життєдіяльності підприємство повинно обов'язково мати власні оборотні кошти. Якщо підприємство має короткострокові борги, то воно зобов'язане сплатити їх поточними активами. Якщо після сплати у підприємства залишається «нуль» власних оборотних коштів, то воно не зможе погасити довгострокові борги поточними; якщо отримують суми зі знаком «-», то це означає, що підприємство не може розраховуватися за короткостроковими зобов’язаннями.

Таблиця 6.1 - Розрахунок наявності власних оборотних коштів ТОВ «АВС»

тисяч гривень

	Показники	01.01. 2013р.	01.01. 2014р.	01.01. 2015р.	01.01. 2016р.
1	Власний капітал (підсумок розділу І пасиву балансу)	9113,2	17819,3	18951,2	31515,8
2	Довгострокові зобов'язання та забезпечення майбутніх витрат і платежів (підсумок розділу ІІІ пасиву балансу)	0	33,3	0	0
3	Необоротні активи (підсумок розділу І активу балансу)	1482,9	3601,3	10341,7	22899,6
4	Наявність власних оборотних коштів (**І спосіб)** (ряд1+ряд2–ряд 3)	**7630,3**	**14251,3**	**8609,5**	**8616,2**
5	Оборотні активи (підсумок розділу ІІ активу балансу)	10293,7	19512,0	16601,6	18464,3
6	Необоротні активи, утримувані для продажу, та групи вибуття (підсумок розділу ІІІ активу балансу)	9,10	21,1	26,1	34,9
7	Поточні зобов'язання (підсумок розділу ІІІ пасиву балансу)	2672,5	5281,8	8018,2	9883,0
8	Наявність власних оборотних коштів **(ІІ спосіб)** (ряд5+ряд6-ряд7)	**7630,3**	**14251,3**	**8609,5**	**8616,2**

5.3 Аналіз відносних показників фінансової стійкості

Крім розрахунку та аналізу в динаміці наявності власних оборотних коштів при оцінці фінансової стійкості досліджується також ряд її відносних показників.

Коефіцієнт забезпечення матеріальних запасів власними коштами розраховується відношенням суми власних оборотних коштів до матеріальних запасів:

$$Кмз = \frac{НВОК}{З} \qquad \textbf{(6.9),}$$

де: Кмз - коефіцієнт забезпечення матеріальних запасів власними коштами;

НВОК - сума власних оборотних коштів;

ЗЗ - запаси .

$К_{мз}$ показує, якою мірою матеріальні запаси покриті власними коштами і не потребують залучення позикових. Даний коефіцієнт необхідно розглядати у взаємозв'язку із станом виробничих запасів. Якщо на підприємстві значні надлишкові запаси, то власні оборотні кошти не покриють їх повністю, тому коефіцієнт буде

набагато менше одиниці. За умови нестачі запасів для проведення нормальної виробничо-торговельної діяльності підприємства коефіцієнт буде більше одиниці, але це не свідчить про стійкість фінансового стану. Нормальним явищем є рівень коефіцієнта 60-80%. Деякі автори називають нижню критичну величину - 50%.

Коефіцієнт маневреності власного капіталу (власних коштів) розраховується як відношення власних оборотних коштів до власного капіталу:

$$Мвк = \frac{НВОК}{ВК} \qquad \textbf{(6.10)}$$

де: *Кмвк* - коефіцієнт маневреності власного капіталу;

ВК - власний капітал (підсумок розділу І пасиву балансу).

З фінансової точки зору, чим вище цей коефіцієнт, тим краще. Він характеризує ступінь мобілізації власного капіталу, показує, яка частина власного капіталу знаходиться в обігу, тобто в тій формі, яка дає змогу вільно маневрувати цими засобами. Чим вище показник, тим краще фінансовий стан підприємства, забезпечується більш достатня гнучкість у використанні власних коштів господарюючого суб'єкта. Оптимальне значення дорівнює 0,5, на думку деяких авторів, більше 0,3.

Коефіцієнт довгострокового залучення позикових коштів характеризує структуру капіталу. розраховується як відношення суми довгострокових залучених коштів до величини довгострокового капіталу:

$$Кдзк = \frac{ДЗК}{ДК} \qquad \textbf{(6.11)}$$

де: Кдзк - коефіцієнт довгострокового залучення коштів;

ДКЗ - сума довгострокових залучених коштів;

ДК - довгостроковий капітал.

Зростання цього показники є негативною тенденцією, яка означає, що підприємство почити все сильніше залежати від зовнішніх інвесторів.

Стабільність структури оборотних коштів розраховується як відношення суми власних оборотних коштів до всієї сукупності оборотних коштів та визначає абсолютну здатність перетворення активів у ліквідні кошти. Використовується для оцінки власних оборотних коштів. Зростання цього показника є позитивною тенденцією.

$$Ссок = \frac{НВОК}{ОА} \qquad \textbf{(6.12),}$$

Де Ссок - коефіцієнт забезпечення оборотних активів власними коштами;

НВОК - сума власних оборотних коштів;

ОА – оборотні активи.

Індекс постійного активу використовується для характеристики стану основного капіталу, показує питому вагу основних засобів і позаоборотних активів у джерелах власних засобів. Розраховується як відношення основного капіталу до власного капіталу:

$$Іпа = \frac{ОСК}{ВК} \qquad (6.13)$$

де: Іпа - індекс постійного активу;

ОСК - основний капітал.

Коефіцієнт накопичення амортизації розраховується як відношення суми амортизації (зносу) основних засобів і нематеріальних активів до первісної вартості основних засобів і нематеріальних активів, що амортизується:

$$Кнам = \frac{\sum ам(з)}{ПВОЗНА} \qquad (6.14)$$

де: *Кнам* - коефіцієнт накопичення амортизації;

$\sum ам(з)$ сума амортизації основних засобів і нематеріальних активів;

ПВОЗНА - первісна їх вартість.

Цей коефіцієнт показує інтенсивність накопичення коштів для відновлення основного капіталу. Його величина залежить від терміну експлуатації основних засобів: чим він більший, тим вищий коефіцієнт.

При оцінюванні накопичення амортизації слід визнати технічний стан фондів, який погіршується по мірі продовження терміну експлуатації. Необхідно також встановити, чи не є швидке зростання Кнам результатом прискореної амортизації. Необхідно оцінювати і достатність накопичення амортизації для відновлювання і заміни основних фондів. При цьому зіставляється сума накопиченої амортизації з необхідною, розрахованою за ними про сучасну вартість ОФ, що підлягають відновленню.

Коефіцієнт реальної вартості основних засобів та нематеріальних активів розраховується як відношення залишкової вартості основних фондів та нематеріальних активів до сукупності усіх активів підприємства:

$$Крвоз = \frac{ЗВозна}{А} \qquad (6.15)$$

є: Крвоз - коефіцієнт реальної вартості основних засобів;

ЗВозна - залишкова вартість основних фондів та нематеріальних активів;

А - сума активів підприємства.

Відображає питому вагу основних засобів та нематеріальних активів у загальному капіталі підприємства.

Розглянемо відносні показники фінансової стійкості ТОВ «АВС»

Коефіцієнт забезпечення матеріальних запасів власними коштами

$$Кмз 01.01.2009 р. = \frac{7630,3}{8430,6} = 0,91$$

$$Кмз 01.01.2010 р. = \frac{14251,3}{14449,9} = 0,99$$

$$Кмз01.01.2011р. = \frac{8609,5}{12553,7} = 0,68$$

$$Кмз01.01.2012 = \frac{8616,2}{16492,5} = 0,52$$

Розрахунки свідчать про зниження рівня забезпеченості запасів власними коштами, так частка власного оборотного капіталу у покритті запасів на початок аналізованого періоду становила 91%, на кінець аналізованого періоду – 52%, тобто фінансування запасів на кінець аналізованого періоду відбувається майже на 50% за рахунок кредиторської заборгованості.

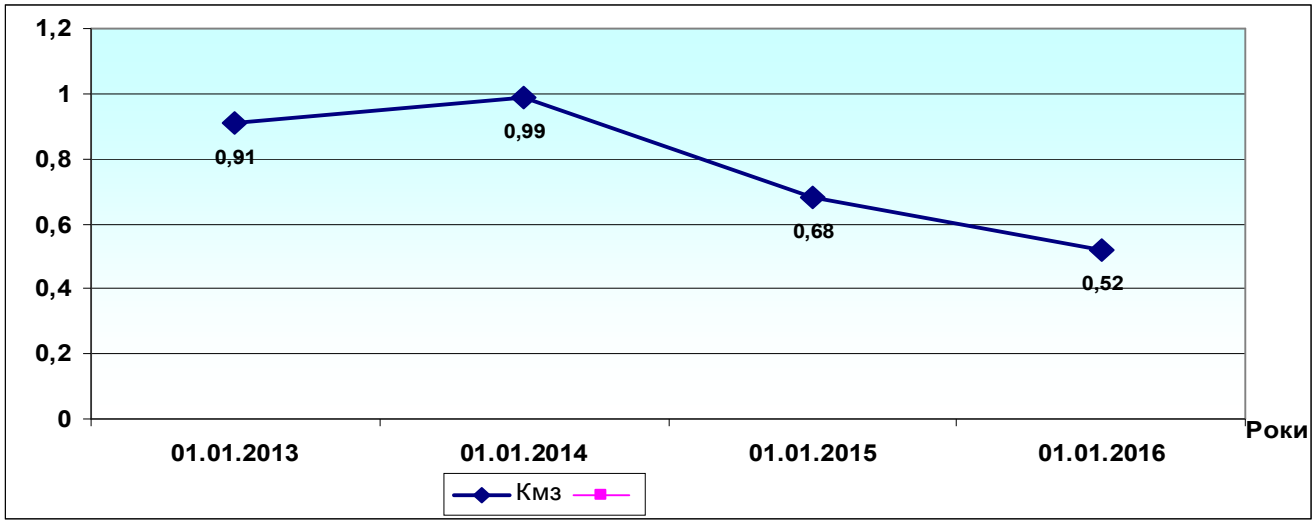

Рисунок 6.1 – Динаміка коефіцієнта забезпечення матеріальних запасів власними коштами ТОВ «АВС»

Коефіцієнт маневреності власного капіталу:

$$Мвк01.01.2013р. = \frac{7630,3}{9113,2} = 0,84$$

$$Мвк01.01.2014р. = \frac{14251,3}{17819,3} = 0,80$$

$$Мвк01.01.2015р. = \frac{8609,5}{18951,2} = 0,45$$

$$Мвк01.01.2016р. = \frac{8616,2}{31515,8} = 0,27$$

Економічний зміст цього показника полягає у визначенні частки абсолютно ліквідних активів у власних обігових коштах, яка забезпечує свободу фінансового маневру підприємства, а напрямом позитивних зрушень є його збільшення у динаміці. Проведені розрахунки засвідчили зворотну ситуацію – підприємство втрачає свободу фінансового маневру, відчуває дефіцит абсолютно ліквідних засобів.

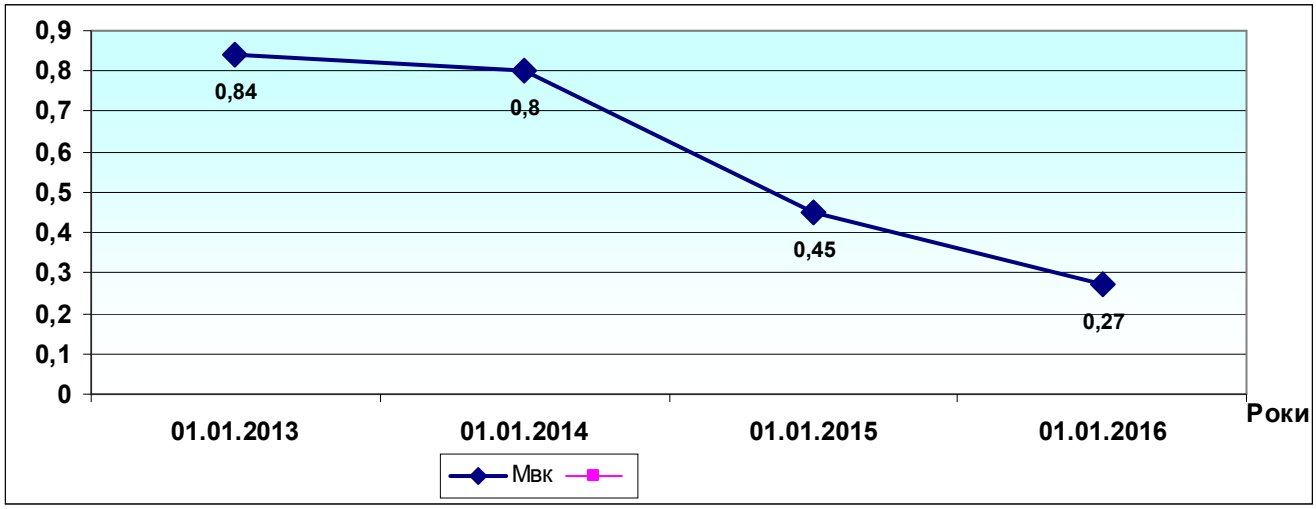

Рисунок 6.2 – Динаміка коефіцієнта маневреності власного капіталу ТОВ «АВС»

Коефіцієнт довгострокового залучення позикових коштів. Підприємство протягом аналізованого періоду тільки станом на 01.01.2014 року мало заборгованість за довгостроковими кредитами і позиками, їх частка в довгостроковому (перманентному) капіталі становить 0,2%.

$$Кдзк 01.01.2014 = \frac{33,3}{17852,6} = 0,002$$

Стабільність структури оборотних коштів

$$Ссок\ (01.01.2013р.) = \frac{7630,3}{10302,8} = 0,74$$

$$Ссок\ (01.01.2014р.) = \frac{14251,3}{19542,1} = 0,73$$

$$Ссок\ (01.01.2015р.) = \frac{8609,5}{16627,7} = 0,52$$

$$Ссок\ (01.01.2016р.) = \frac{8616,2}{18499,2} = 0,47$$

Оптимальним значенням цього показника вважається на рівні $K_{звк} > 0,1$ [22], та $K_{звк}$ =0,2 [27]. Як свідчать розрахунки, протягом аналізованого періоду підприємство мало здатність перетворення активів у ліквідні кошти, але на кінець аналізованого періоду значення показника скоротилось майже на 50%.

Розрахунки свідчать, що частка власного капіталу в сумі поточних активів на початок аналізованого періоду становив 74%, на кінець аналізованого періоду - 47%. Частка позикового капіталу у формуванні поточних активів 26% на початок періоду 53% - на кінець періоду.

Індекс постійного активу

$$Ina01.01.2013p. = \frac{1482,9}{9113,2} = 0,16$$

$$Ina01.01.2014p. = \frac{3601,3}{17819,3} = 0,20$$

$$Ina01.01.2015p. = \frac{10341,7}{18951,2} = 0,55$$

$$Ina01.01.2016p. = \frac{22899,6}{31515,8} = 0,73$$

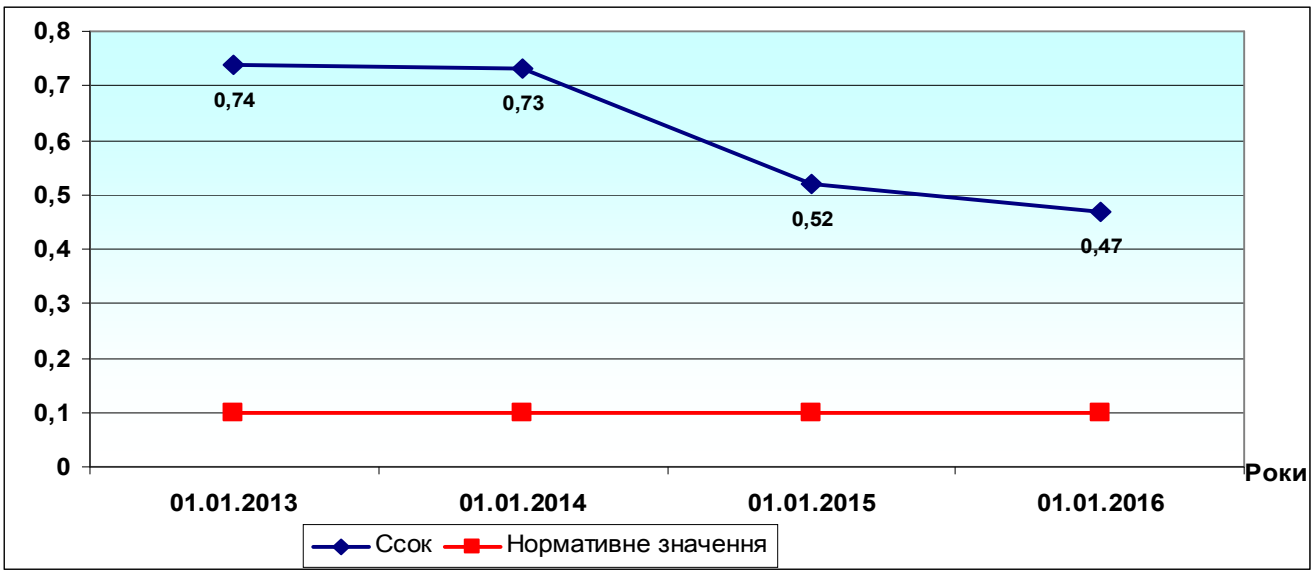

Рисунок 6.3 – Динаміка коефіцієнта забезпечення оборотних активів власними коштами ТОВ «АВС»

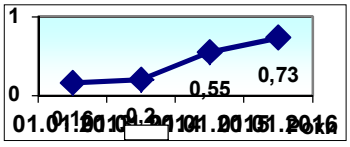

Рисунок 6.4 – Динаміка індексу постійного активу ТОВ «АВС»

Отже, питома вага основних засобів і позаоборотних активів у джерелах власних засобів протягом аналізованого періоду зросла з16% до 73%.

Коефіцієнт накопичення амортизації

$$Кнам 01.01.2013 р. = \frac{358,2}{1602,9} = 0,22$$

$$Кнам 01.01.2014 р. = \frac{522,4}{1900,7} = 0,27$$

$$Кнам 01.01.2015 р. = \frac{953}{7904,1} = 0,12$$

$$Кнам 01.01.2016 р. = \frac{3254,7}{21103,9} = 0,15$$

Розрахунки коефіцієнта накопиченої амортизації свідчать про зниження його значення на кінець аналізованого періоду, що пояснюється перевищенням темпів оновлення основних засобів над темпами їх фізичного «старіння».

Коефіцієнт реальної вартості основних засобів і нематеріальних активів:

$$Крвоз 01.01.2013 р. = \frac{1244,7}{11785,7} = 0,11$$

$$Крвоз 01.01.2014 р. = \frac{1378,3}{23134,4} = 0,06$$

$$Крвоз 01.01.2015 р. = \frac{6951,1}{26969,4} = 0,26$$

$$Крвоз 01.01.2016 р. = \frac{17849,2}{41398,8} = 0,43$$

Таким чином, питома вага основних засобів у загальному капіталі підприємства протягом аналізованого періоду зросла з 11% до 43%.

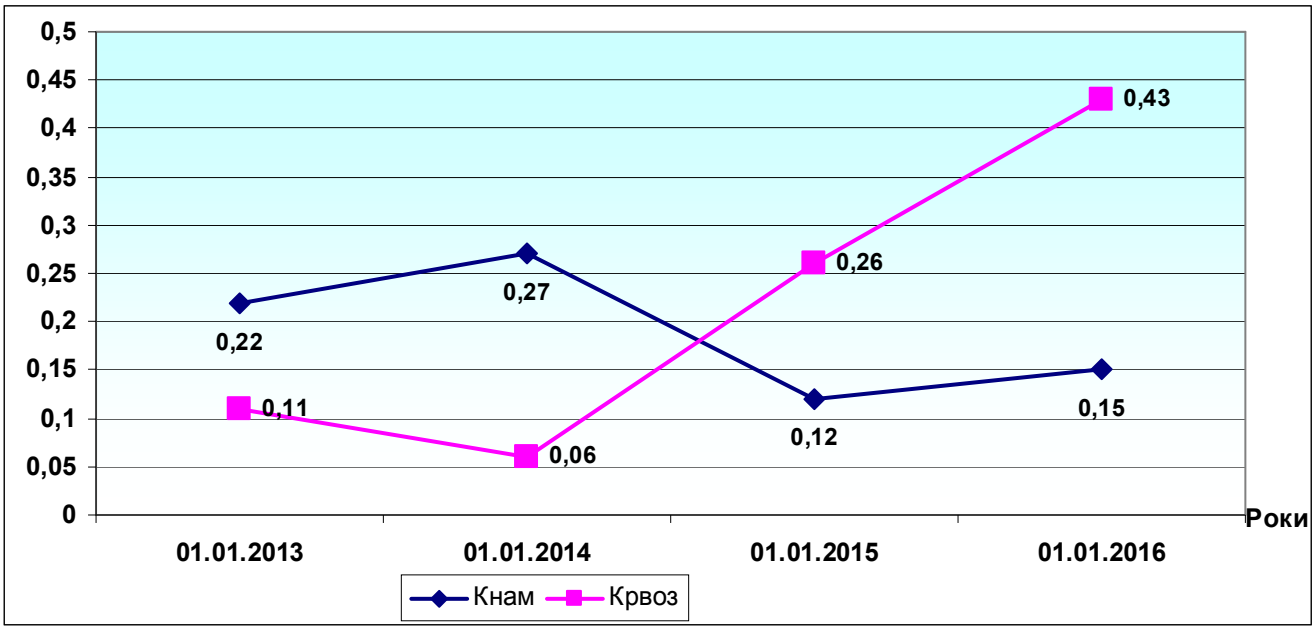

Рисунок 6.5 – Динаміка коефіцієнта реальної вартості основних засобів та нематеріальних активів та коефіцієнта накопичення амортизації ТОВ «АВС»

Розраховані відносні показники ТОВ «АВС» зведено в таблиці 5.2. Аналіз сукупності всіх показників з урахуванням специфіки діяльності ТОВ «АВС» дає змогу зробити висновок, що підприємство має достатню фінансову стійкість, хоча спостерігається зниження в динаміці коефіцієнта маневреності власного капіталу, в той же час значення індексу постійного активу мало тенденцію до його зростання.

Таблиця 6.2 - Аналіз відносних показників фінансової стійкості ТОВ «АВС»

№ п/п	Показник	01.01. 2013р.	01.01. 2014р.	01.01. 2015р.	01.01. 2016р.	Відхилення
А	Б	1	2	3	4	5
1	Коефіцієнт забезпечення матеріальних запасів власними коштами	0,91	0,99	0,68	0,52	-0,39
2	Коефіцієнт маневреності власного капіталу	0,84	0,80	0,45	0,27	-0,57
3	Стабільність структури оборотних коштів	0,74	0,73	0,52	0,47	-0,27
4	Індекс постійного активу	0,16	0,20	0,55	0,73	0,57
5	Коефіцієнт накопичення амортизації	0,22	0,27	0,12	0,15	-0,07
6	Коефіцієнт реальної вартості основних засобів	0,11	0,06	0,26	0,43	0,32

1. Абсолютна стійкість - для забезпечення запасів достатньо власних обігових коштів, платоспроможність підприємства гарантована:

$$З < ВОК \qquad (6.16)$$

Коефіцієнт забезпеченості запасів власними обіговими коштами *Кзз* більше одиниці.

$$Кзз = \frac{ВОК}{З} > 1 \qquad (6.17)$$

2. Нормальна стійкість - для забезпечення запасів (З) крім власних обігових коштів залучаються довгострокові кредити і позики, платоспроможність гарантована:

$$З < ВОК + КД \qquad (6.18)$$

Коефіцієнт забезпеченості запасів власними обіговими коштами та довгостроковими кредитами *Кзздк* більше одиниці.

$$Кзздк = \frac{ВОК + КД}{З} > 1 \qquad (6.19)$$

3. Нестійкий фінансовий стан (передкризовий) - для забезпечення запасів крім власних обігових коштів та довгострокових кредитів і позик залучаються короткострокові кредити і позики; платоспроможність порушена, але її можна відновити:

$$З < ВОК + КД + КК \qquad (6.20),$$

або

$$З = ВОК + КД + КК \qquad (6.21),$$

Коефіцієнт забезпеченості запасів власними обіговими коштами, довгостроковими та короткостроковими кредитами *Кззк* більше або дорівнює одиниці.

$$Кззк = \frac{ВОК + КД + КК}{З} > 1 \qquad \textbf{(6.22)}$$

$$Кззк = \frac{ВОК + КД + КК}{З} = 1 \qquad \textbf{(6.23)}$$

Фінансова нестійкість вважається припустимою, якщо виконуються умови:

1. Виробничі запаси (ВЗ) і готова продукція (ГП) дорівнюють або перевищують суму короткострокових кредитів і позикових коштів (ККПС), що беруть участь у формуванні запасів:

$$ВЗ + ГП \geq ККПК \qquad (6.24);$$

2. Незавершене виробництво (НВ) і витрати майбутніх періодів (ВМП) дорівнюють або менше величини власного оборотного капіталу:

$$НВ + ВМП \leq НВОК \qquad (6.25).$$

4. Кризовий фінансовий стан - для забезпечення запасів не вистачає „нормальних” джерел їх формування і підприємству загрожує банкрутство:

$$З > ВОК + КД + КК \qquad (6.26)$$

Відповідно,

$$Кззк = \frac{ВОК + КД + КК}{З} < 1 \qquad (6.27)$$

Керівництву підприємства необхідно негайно з'ясовувати причини такого стану, розробляти заходи щодо відтворення фінансової стійкості. Необхідно спрямовувати дії на обґрунтоване зменшення запасів і затрат, поповнення власних оборотних коштів та прискорення обертання капіталу в поточних активах. У таблиці 6.3 визначено тип фінансової стійкості ТОВ «АВС» за 2013 - 2015 рр.

Як свідчать розрахунки, підприємство протягом аналізованого періоду знаходиться в кризовому фінансовому стані, тобто не має можливості покрити запаси власним капіталом. Отже, забезпеченість запасів джерелами формування є сутністю фінансової стійкості, її зовнішнім проявом, а наслідком є платоспроможність підприємства та ліквідність його балансу. Велике значення в забезпеченні фінансової стійкості має показник - власний оборотний капітал. Тому важливо при його дослідженні здійснювати факторний аналіз (табл. 6.4).

Таблиця 6.3 - Визначення типу фінансової стійкості ТОВ «АВС»

тисяч гривень

	Показники	01.01. 2013р	01.01. 2014р	01.01. 2015р	01.01. 2016р
1	Власний капітал (ВК)	9113,2	17819,3	18951,2	31515,8
2	Необоротні активи (НА)	1482,9	3601,3	10341,7	22899,6
3	Власні оборотні активи (ВОК) (р.1 – р.2)	7630,3	14251,3	8609,5	8616,2
4	Довгострокові зобов'язання (КД)	0	33,3	0	0
5	Наявність власних і довгострокових джерел покриття (р.3 + р.4)	7630,3	14218,0	8609,5	8616,2
6	Короткострокові кредити та позики (КК)	664,6	334,0	2298,6	2500,0
7	Загальний розмір основних джерел покриття запасів (р.5 + р.6)	8294,9	14552,0	10908,1	11116,2
8	Запаси (З)	8430,6	14449,9	12553,7	16492,5
9	Надлишок (+) або нестача (-) власних обігових коштів для покриття запасів (р.3 – р.8)	-800,3	-198,6	-3944,2	-7876,3
10	Надлишок (+) або нестача (-) власних обігових коштів і довгострокових кредитів і позичок (р.5 – р.8)	-800,3	-231,9	-3944,2	-7876,3
11	Надлишок (+) або нестача (-) основних джерел покриття запасів (р.7 – р.8)	-135,1	102,1	-1645,6	-1576,3
12	Тип фінансової стійкості	кризовий	нестійкий	кризовий	кризовий
13	Надлишок (+) або нестача (-) коштів на 1 грн. запасів (р.11 : р.8), коп.	-0,016	0,007	-0,131	-0,095

Як видно з таблиці, основним позитивним фактором зростання власних оборотних коштів є нерозподілений прибуток звітного (2015) року (+12564,6 тис. грн.). Найбільший негативний вплив мало зростання вартості основних засобів (-10914,9тис. грн.) та зростання вартості незавершеного будівництва (-1721,2тис. грн.), що практично повністю нівелювало зростання перманентного капіталу і негативно вплинули на формування власного оборотного капіталу.

Таблиця 6.4 - Факторний аналіз зміни власного оборотного капіталу ТОВ «АВС»в 2016 році

	Фактор	Розрахунок впливу	Рівень впливу
1	Статутний фонд	3000,0-3000,0	0
2	Інший додатковий капітал	188,1 – 188,1	0
3	Нерозподілений прибуток	28327,7-15763,1	12564,6
4	Забезпечення наступних витрат і платежів	0,0 – 0,0	0
5	Довгострокові зобов'язання	0,0 – 0,0	0
6	Доходи майбутніх періодів	0,0 – 0,0	
7	***Зміни перманентного капіталу***	***31515,8 – 18951,2***	***12564,6***
8	Основні засоби	17836,0 – 6921,1	10914,9
9	Нематеріальні активи	13,2 – 30,0	-16,8
10	Незавершене будівництво	4470,8 - 2749,6	1721,2
11	Відстрочені податкові активи	579,6- 641,0	-61,4
12	***Зміни основного капіталу***	***22899,6 – 10341,7***	***12557,9***
14	***Усього зміни НВОК***	***8616,2 - 8609,5***	***6,7***

6.4 Оцінка запасу фінансової стійкості і безпечності підприємства

Важливим аспектом аналізу фінансових результатів є визначення запасу фінансової стійкості, що дає змогу належним чином обґрунтувати управлінські рішення в бізнесі. Такий аналіз прийнято називати маржинальним аналізом. Методика його базується на вивченні співвідношення між трьома групами важливих економічних показників: «витрати - обсяг виробництва (реалізації) продукції - прибуток» і прогнозуванні величини кожного із цих показників при заданому значенні інших. Даний метод управлінських розрахунків називають ще аналізом беззбитковості або сприяння доходу, або CVP-аналізом. Проведення маржинального аналізу вимагає дотримання ряду мов, таких як:

- необхідність поділу витрат на дві частини - змінні і постійні;
- змінні витрати змінюються пропорційно до обсягу виробництва (реалізації) продукції;
- постійні витрати не змінюються в межах релевантного (значимого) обсягу виробництва (реалізації) продукції, тобто в діапазоні ділової активності підприємства, який установлено виходячи із виробничої потужності підприємства і попиту на продукцію;
- тотожність виробництва і реалізації продукції в рамках періоду часу, що розглядається, тобто запаси готової продукції істотно не змінюються.

Отже в основу методики покладено поділ виробничих витрат і витрат на збут залежно від зміни обсягу діяльності підприємства на змінні (пропорційні) і постійні (непропорційні) та використання категорії маржинального доходу.

Для розрахунку запасу фінансової стійкості (зони безпечності) підприємства використовують такі показники форми № 2:

- чистий дохід від реалізації (рядок 2000 ф. № 2);
- валовий прибуток (ряд. 2090 ф. № 2);
- постійні витрати (рядки 2130, 2150 ф. № 2).

На основі вказаних даних ф. № 2 визначають поріг рентабельності та запас фінансової стійкості. Маржинальний дохід підприємства являє собою постійні витрати і прибуток. Поріг рентабельності ($П_{рен}$) являє собою відношення суми постійних витрат (ПВ) до питомої ваги маржинального доходу у виручці (ПВМД):

$$\boldsymbol{П_{рен} = \frac{ПВ}{ПВМД}} \qquad \textbf{(5.28)}$$

Для визначення порогу рентабельності необхідно визначити питому вагу маржинального доходу у виручці від реалізації продукції.

$ПВМД_{2013} = 27707,5 : 136691,30 = 0,2027$

$ПВМД_{2014} = 22926,4 : 156258,6 = 0,1467$

$ПВМД_{2015} = 38062 : 177621,2 = 0,2143$

Наступним етапом оцінки запасу фінансової стійкості підприємства є визначення порогу рентабельності:

$\boldsymbol{П_{рен2013}} = 10973,6 : 0,2027 = 54137,15$ тис. грн.

$\boldsymbol{П_{рен2014}} = 13995,5 : 0,1467 = 95402,18$ тис. грн.

$\boldsymbol{П_{рен2015}} = 19966,9 : 0,2143 = 93172,66$ тис. грн..

Економічний зміст цього показника полягає в тому, що визначається та сума виручки, яка необхідна для покриття всіх постійних витрат підприємства. Рентабельність тут дорівнює нулю. За допомогою цього показника розраховують запас фінансової стійкості (ЗФС):

$$ЗФС = \frac{ВР - Прен}{ВР} \times 100\% \qquad (5.29)$$

або $ЗФС = ВР - П_{рен}$. (5.30)

Розрахуємо запас фінансової стійкості ТОВ «АВС» за 2009 – 2011 роки та здійснимо його оцінку.

$ЗФС_{2013} = (136691,30\text{-}54137,15) : 136691,30 \times 100\% = 60,39\%$

$ЗФС_{2013} = (136691,30 - 54137,15) = 82554,15$ тис. грн.

$ЗФС_{2014} = (156258,6 - 95402,18) : 156258,6 \times 100\% = 38,95\%$

$ЗФС_{2014} = (156258,6 - 95402,18) = 60855,8$ тис. грн.

$ЗФС_{2015} = (177621,2 - 93172,66) : 177621,2 \times 100\% = 47,54\%$

$ЗФС_{2015} = (177621,2 - 93172,66) = 84448,54$ тис. грн.

Результати розрахунків зведено в таблицю 6.5.

Таблиця 6.5 - Аналіз запасу фінансової стійкості ТОВ «АВС»

№ пор.	Показники	2013 р.	2014 р.	2015 р.
1	Виручка від реалізації за мінусом ПДВ і АЗ, тис. грн..	136691,3	156258,6	177621,2
2	Сума маржинального доходу, тис. грн..	27707,50	22926,4	38062
3	Сума умовно-постійних витрат, тис. грн	10937,6	13995,5	19966,9
4	Частка маржинального доходу у виручці (рядок 2 : рядок 1), %	20,27	14,67	21,43
5	Поріг рентабельності, тис. грн.	54137,15	95402,18	93172,66
6	Запас фінансової стійкості - тис. грн.., %	82554,15 60,39	60855,8 38,95	84448,54 47,54

Проведені розрахунки свідчать, що в 2013 році ТОВ «АВС» необхідно було реалізувати продукції на суму 54137,15 тис. грн., щоб покрити всі витрати. Фактично виручка становила 136691,30 тис. грн., за якої запас становив 82554,15тис. грн. або 60,39 %.

В 2014 році запас фінансової стійкості становив 60855,8 тис. грн., або 38,95%. В 2015 році - 84448,54 тис. грн., або 47,54%. В 2005 році - 110699,72 тис. грн., або 47,38%. В 2006 році - 127780,28 тис. грн., або 52,58%.

Розрахунки свідчать про скорочення запасу фінансової стійкості за маржинальним аналізом в 2014 році, в наступному періоді його значення зросло, однак, початкового рівня досягло. Наведені аналітичні розрахунки дозволяють дійти висновку, що досягнення беззбиткового обсягу продажу і зони безпечності залежать від управління постійними витратами підприємства, питомої ваги змінних витрат в сумі валових витрат та на одиницю продукції, а також рівня цін та обсягів виробництва продукції.

ТОВ «АВС» протягом аналізованого періоду має добрий запас фінансової стійкості щодо основної операційної діяльності, без урахування доходів і витрат від інших видів діяльності. Як уже згадувалось, їхнім впливом не можна нехтувати, бо безконтрольне витрачання коштів у вигляді фінансових та інших витрат може призвести до значного скорочення очікуваних фінансових результатів від звичайної діяльності. Тому слід постійно слідкувати за порогом рентабельності та запасом фінансової стійкості.

Логічним продовженням аналітичного процесу є дослідження є аналіз грошових потоків підприємства.

Висновки.

Умовою життєдіяльності і основою стабільності стану підприємства в ринковій економіці виступає його стійкість. На стійкість підприємства впливає дуже

багато факторів. Фінансова стійкість відображає постійне стабільне перевищення доходів над витратами, вільне маневрування грошовими коштами підприємства, здатність шляхом ефективного їх використання забезпечити безперервний процес виробництва і реалізації продукції, а також затрати на його розширення і оновлення. До числа найважливіших економічних проблем в умовах переходу до ринку є визначення меж фінансової стійкості підприємства. Недостатня фінансова стійкість може призвести до неплатоспроможності підприємства і відсутності у нього коштів для розвитку виробництва і взагалі діяльності господарюючого суб'єкта. Надлишкова фінансова стійкість також негативно впливає на виробничо-торговельну діяльність, оскільки виступає гальмом її розвитку, збільшуючи затрати підприємства надлишковими запасами і резервами.

Фінансова стійкість повинна характеризуватися таким станом фінансових ресурсів, який би відповідав вимогам ринку і водночас задовольняв потреби розвитку підприємства.

Контрольні питання для самоперевірки

1. Розкрийте зміст поняття «фінансова стійкість».
2. Дайте характеристику методів аналізу фінансової стійкості.
3. Які існують джерела фінансування запасів підприємства?
4. Які Вам відомі типи фінансової стійкості?
5. Що характеризує запас фінансової стійкості підприємства?
6. У чому полягає аналіз критичного обсягу реалізації?
7. Що відображає зона безпеки?
8. У чому суть терміна «левередж»?
9. Дайте визначення операційного левериджу та сили дії операційного левериджу.
10. Дайте визначення фінансового левериджу та сили дії операційного левериджу.
11. Розкрийте сутність, значимість та дію операційно-фінансового левериджу.

Питання для обговорення

1. Який існує взаємозв’язок між фінансовим станом та фінансовою стійкістю?
2. Як можна використовувати коефіцієнт покриття відсотків при визначенні можливого розміру боргу підприємства?
3. Чи можна одну й ту саму статтю витрат в одному випадку віднести до змінних витрат, а в іншому — до постійних? Наведіть приклад.
4. Як знайти необхідний обсяг реалізації для отримання бажаного чистого прибутку на підставі аналізу точки беззбитковості?

5. Як можна визначити прибуток, знаючи запас міцності підприємства?
6. Поясніть залежність між поняттями «ризик» та «левериджж».
7. Як пов'язані між собою поняття «операційний левериджж» та «сила дії операційного левериджу»?
8. Як пов'язані між собою поняття «фінансовий левериджж» та «сила дії фінансового левериджу»?
9. Наведіть спільні та відмінні риси операційного та фінансового левериджів.
10. Як пов'язані між собою фінансова стійкість, зона безпеки та фінансовий левериджж?
11. Чи існують безризикові підприємства? Обґрунтуйте свою відповідь.

Оцініть правильність твердження («так», «ні»)

1. Заробітна плата спеціалістів та службовців належать до змінних витрат.
2. Фіксовані витрати — це минулі витрати, вони не впливають у певному діапазоні цін на прийняття рішень виробника.
3. Зростання ціни продукції впливає на точку беззбитковості.
4. Коефіцієнт покриття запасів обов'язково повинен дорівнювати одиниці.
5. При зменшенні середніх змінних витрат поріг рентабельності зростає.
6. Зростання фіксованих витрат підприємства призводить до зростання критичного обсягу реалізації.
7. Фінансовий левериджж пов'язаний з використанням кредиторської заборгованості.
8. Постійні операційні витрати існують навіть, якщо підприємство не використовує своїх активів.
9. Якщо тип фінансування запасів нормальний, то підприємство використовує для покриття запасів, крім власних коштів, також і довгострокові позикові кошти.
10. Зменшення коефіцієнта покриття відсотків свідчить про зменшення витрат підприємства на сплату відсотків за кредит.

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 2

КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ І ПРОГНОЗУВАННЯ ФІНАНСОВОГО СТАНУ ТА РЕЗУЛЬТАТІВ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

ТЕМА 7
АНАЛІЗ ГРОШОВИХ ПОТОКІВ ПІДПРИЄМСТВА

Економічна сутність, цілі та значення фінансового аналізу в процесі управління грошовими потоками. Етапи проведення аналізу грошових потоків підприємства. Техніка та порядок попереднього аналізу грошових коштів. Класифікація вхідних та вихідних грошових потоків у господарській, фінансовій та інвестиційній діяльності підприємства. Прямий та непрямий методи оцінки руху грошових коштів: способи здійснення, їх переваги і недоліки. Основні причини невідповідності величин грошових потоків сумі отриманого прибутку.

Показники ефективності грошових потоків підприємства та алгоритми їх розрахунку. Методи оптимізації грошових потоків підприємства.

Оцінка стратегії управління грошовими потоками: зміст та послідовність її здійснення. Сутність та основні етапи перспективного аналізу грошових потоків.

ПЛАН

7.1 Сутність грошового потоку та необхідність його аналізу
7.2 Аналіз руху грошових коштів за прямим методом
7.3. Аналіз руху грошових коштів за непрямим методом
7.4 Оцінка руху та збалансованості грошових потоків підприємства
7.5 Методика розрахунку фінансової потреби підприємства

7.1 Сутність грошового потоку та необхідність його аналізу

Успішне функціонування підприємства в ринкових умовах можливе лише за умов здійснення безперервного руху грошових коштів - їх надходження (приплив) та витрачання (відтік), забезпечення наявності певного вільного залишку на рахунках банку. Аналіз руху потоків грошових коштів дає змогу вивчити їх динаміку, визначити суму перевищення надходжень над витратами (оплатами), що дозволяє робити висновки про можливості внутрішнього самофінансування.

Є декілька визначень сутності грошового потоку:

1. Грошовий потік - це рух ліквідних грошових коштів, тобто їх надходження і витрачання в процесі господарської діяльності.

2. Грошовий потік - це міра ліквідності підприємства. Складається з чистого

прибутку та амортизаційних відрахувань.

3. Грошовий потік - це рух грошей в процесі господарської діяльності.

Згідно з П(С)БО 4 «Звіт про рух грошових коштів» під ***грошовими потоками*** розуміють надходження та вибуття грошових коштів та їх еквівалентів. На нашу думку, це найбільш точне і повне визначення сутності грошових потоків.

У П(С)БО 4 дається визначення грошових коштів та їх еквівалентів. Грошові кошти включають кошти в касі та на рахунках у банках, які можуть бути використані для поточних операцій. Еквівалентами грошових коштів є короткострокові фінансові інвестиції, які можуть бути вільно конвертованими у певну суму коштів і мають незначний ризик щодо зміни вартості. Такими еквівалентами, як правило, є високоліквідні інвестиції в цінні папери на строк, що не перевищує 3 місяці.

Необхідність аналізу грошового потоку полягає в тому, що він дає відповідь на такі питання:

- чи створює підприємство кошти, необхідні для придбання додаткових засобів з метою подальшого розвитку?
- чи має підприємство наявні кошти для погашення боргів?
- чи достатньо у підприємства власних коштів для фінансування своєї діяльності?

Але в сучасних умовах формування інформації про фінансові результати за методом нарахувань не дає повної картини реального стану підприємства. Інформація про потік грошових коштів будується за касовим методом, тобто за фактом їх руху на рахунках у банку. Наслідком використання різних методів формування інформації є невідповідність реального потоку грошових коштів і прибутку, що відображається в діючій звітності. Наприклад, грошовий потік і розрахунок прибутку не збігаються у часі при використанні методу признання прибутку від реалізації продукції в момент її відвантаження. Тому використання у фінансовому аналізі даних про прибуток умовне і може призвести до фінансового ризику.

У країнах з розвинутою економікою суб’єкти господарювання складають звіт про рух грошових коштів. Він використовується як інструмент аналізу фінансового стану. Звіт про рух грошових коштів - це документ фінансової звітності, в якому відображаються надходження і витрачання грошових коштів у ході поточної господарської, інвестиційної та фінансової діяльності. Ці зміни відображаються таким чином, що дають змогу встановити взаємозв'язок між залишками грошових коштів на початок і кінець звітного періоду.

Можна також сказати, що звіт про рух грошових кошти - це звіт про зміни фінансового стану підприємства, що складається в основі методу руху грошових коштів. Він дає можливість оцінити майбутні надходження грошових коштів, проаналізувати звітність підприємства погасити свою короткострокову заборгованість і сплатити дивіденди, оцінити необхідність залучення додаткових фінансових ресурсів. Використання такого звіту дає змогу точніше оцінювати перспективну пла-

тоспроможність і тим самим знижувати фінансовий ризик.

Розвиток ринкових відносин в Україні потребує вдосконалення фінансової звітності підприємств і передбачає необхідність складання звіту про рух грошових коштів, який регламентується П(С)БО 4 «Звіт про рух грошових коштів». Для того, щоб розкрити реальний рух грошових коштів на підприємстві, необхідно оцінити стабільність їх надходження і витрачання, а також зв’язати величину отриманого фінансового результату із станом грошових коштів. Рух коштів у «Звіті про рух грошових коштів» відображається в розрізі трьох видів діяльності: операційної, інвестиційної та фінансової (рис. 7.1)

Операційна діяльність - це основна діяльність підприємців, а також інша діяльність, яка не є інвестиційною та фінансовою.

Інвестиційна діяльність - це сукупність операцій з придбання та продажу довгострокових (необоротних) активів, а також короткострокових (поточних) фінансових інвестицій, які не є еквівалентами грошових коштів.

Фінансова діяльність - це сукупність операцій, які призводять до зміни величини і складу власного та позикового капіталу.

Аналіз, проведений за такою схемою руху, допоможе об'єктивно оцінити надходження та вибуття грошових коштів, підприємства, можливості його внутрішнього самофінансування, перспективну платоспроможність та ступінь ризику укладання договорів, контрактів та угод. Здійснюється зовнішній та внутрішній аналіз грошових потоків.

Приплив коштів у рамках поточної діяльності зв'язаний у першу чергу з одержанням виторгу від реалізації продукції, виконання робіт і надання послуг, а також авансів від покупців і замовників; відтік - зі сплатою по рахунках постачальників і інших контрагентів, виплатою заробітної плати працівникам, виробничими відрахуваннями у фонди соціального страхування та забезпечення, розрахунками з бюджетом по належним до сплати податкам. З поточною діяльністю підприємства зв'язана також виплата (одержання) відсотків по кредитах.

Рух грошових коштів у розрізі інвестиційної діяльності пов'язаний із придбанням (реалізацією) майна довгострокового користування. У першу чергу це стосується надходження (вибуття) основних засобів і нематеріальних активів. Фінансова діяльність підприємств зв'язана в основному із припливом засобів внаслідок одержання довгострокових і короткострокових кредитів і позик, емісії акцій, а також з їхнім відтоком у вигляді погашення заборгованості по отриманим раніше кредитах і виплати дивідендів.Аналіз, проведений за такою схемою руху, допоможе об'єктивно оцінити надходження та вибуття грошових коштів підприємства, можливості його внутрішнього самофінансування, перспективну платоспроможність та ступінь ризику укладання договорів, контрактів та угод. Здійснюється зовнішній та внутрішній аналіз грошових потоків.

Загальний підхід до класифікації руху коштів наведений на рисунку 7.2.

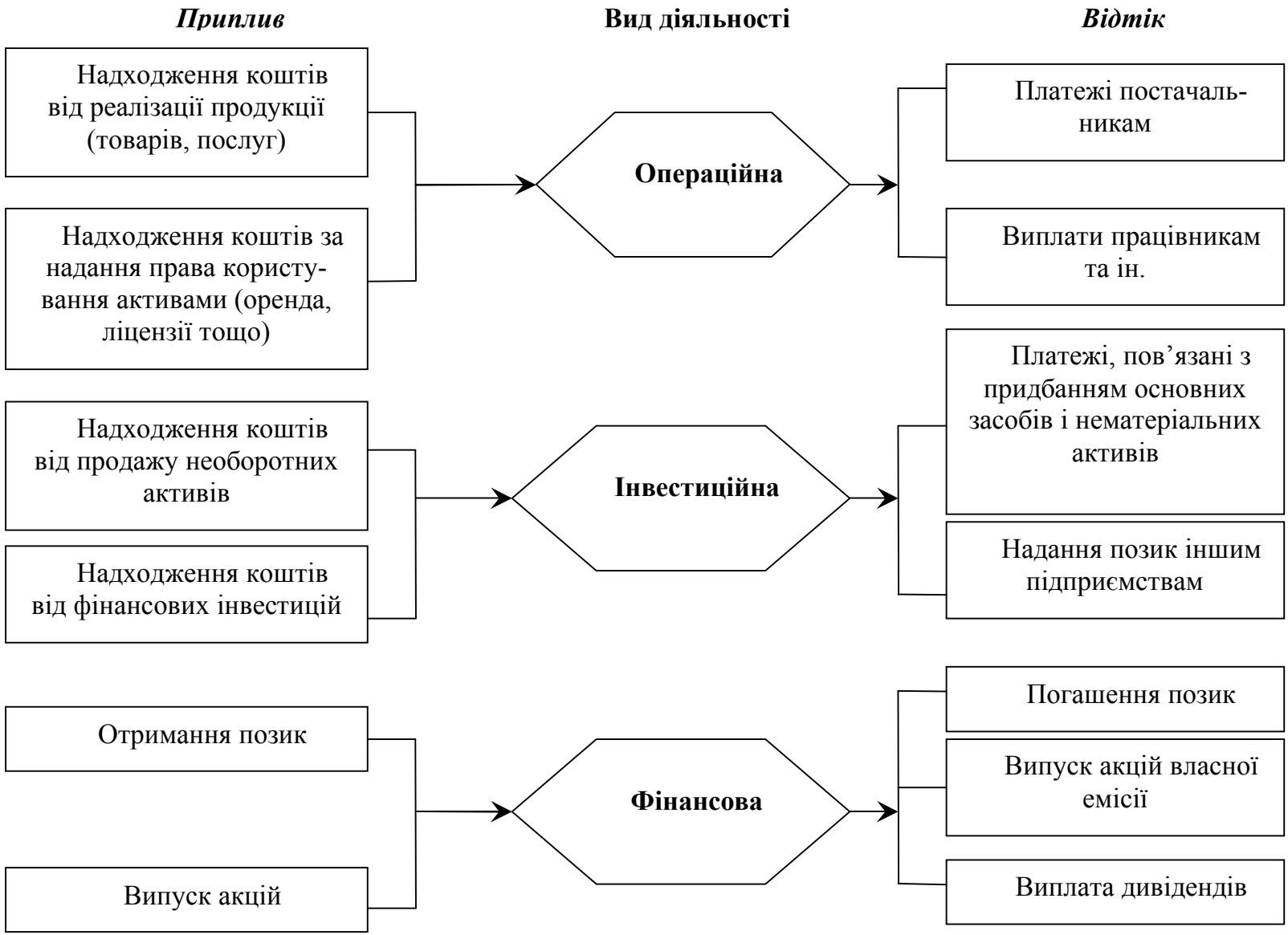

Рисунок 7.1 - Схема грошових потоків підприємства відповідно до П(С)БО 4 «Звіт про рух грошових коштів»

Надходження коштів і їх еквівалентів		Оплата коштів і їх еквівалентів
✓ Надходження від покупців (замовників) ✓ Інші операційні надходження	**Операційна діяльність**	✓ Платежі постачальникам ✓ Виплати працівникам ✓ Оплата інших операційних витрат
✓ Продаж необоротних активів ✓ Продаж фінансових інвестицій ✓ Надходження від постачальника	**Інвестиційна діяльність**	✓ Покупка необоротних активів ✓ Покупка фінансових інвестицій ✓ Надання позички
✓ Випуск власного капіталу ✓ Продаж викуплених акцій власної емісії ✓ Одержання позичок	**Фінансова діяльність**	✓ Погашення позичок ✓ Виплата дивідендів ✓ Викуп акцій власної емісії

Рисунок 7.2 - Класифікація грошових потоків по видах діяльності

Така класифікація дає можливість:

- ✓ оцінити здатність підприємства забезпечувати кошти, необхідні для продовження і розширення основної діяльності без залучення зовнішніх джерел фінансування;
- ✓ виявити вкладення засобів в активи, які будуть забезпечувати генерування прибутку й грошових потоків у майбутньому;

передбачити майбутній рух грошових коштів, пов'язане з вимогами осіб, які надали підприємству капітал

Віднесення конкретної операції, пов'язаної з рухом грошових коштів, до певної класифікаційної групи визначається насамперед характером господарської діяльності підприємства. Так, фінансові вкладення звичайно є інвестиційною діяльністю для промислового підприємства, але можуть бути складовою операційної діяльності фінансової установи. Проте, незалежно від характеру операцій підприємства, всі платежі та надходження коштів і їхніх еквівалентів повинні бути наведені у Звіті про рух грошових коштів у розрізі трьох видів діяльності: операційної, інвестиційної й фінансової.

Розглянуті вимоги М(С)БО 7 щодо змісту та структури інформації про грошові потоки свідчать про те, що ***Звіт про рух грошових коштів*** - це фінансовий звіт, у якому відображають надходження та витрата коштів і їхніх еквівалентів, а так само чисті зміни їхньої величини в результаті операційної, інвестиційної й фінансової діяльності протягом звітного періоду.

У зв'язку із цим у випадку, якщо сума надходження або витрати коштів внаслідок однієї операції складається з декількох елементів, кожний з них варто класифікувати окремо відповідно його характеру.

Дослідження грошових потоків підприємства дозволяє усвідомити увесь механізм його функціонування, так як за наявності власної, відносно самостійної логіки розвитку, грошові потоки мають зовнішні ознаки всього комплексу функціональних зв'язків, які розвиваються на підприємстві в процесі його діяльності (рис. 7.3). Ефективність управління грошовими потоками залежить від того, наскільки оптимізуються їх окремі параметри, а саме: забезпечується зростання розміру, рівня збалансованості, синхронності, рівномірності та ліквідності грошових потоків, скорочується період їх обороту.

7.2 Аналіз руху грошових коштів за прямим методом

У світовій практиці згідно з МСБО № 7 застосовують, як правило, один із двох методів аналізу руху грошових коштів: прямий або непрямий. Різниця між ними полягає у різній послідовності процедур визначення величини потоку грошових коштів у результаті поточної діяльності.

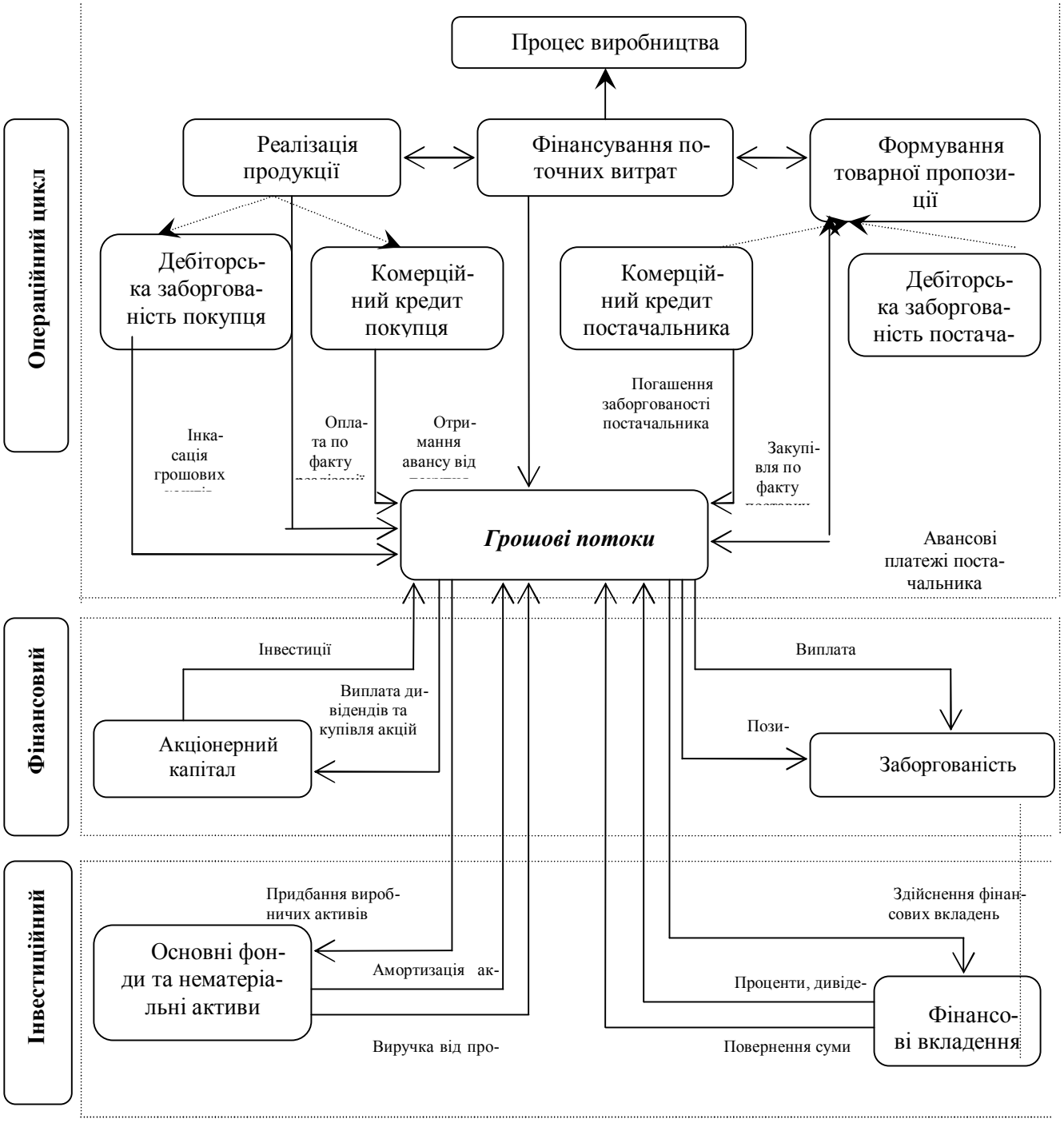

Рисунок 7.3 - Рух грошових коштів у процесі господарської діяльності підприємства

Метод прямого рахунку використовується у внутрішньому аналізі. Сутність його полягає в прямому зіставленні надходження (припливу) грошових коштів з їх витрачанням (платежами). В якості джерел інформації виступають дані поточного бухгалтерського обліку (обороти по відповідних рахунках) та баланс. Прямий ме-

тод застосовано на обчисленні припливу (виручка від реалізації продукції, робіт і послуг, аванси отримані та ін.) і відтоку (оплата рахунків постачальників, повернення отриманих короткострокових позик та ін.) грошових коштів. Вихідним елементом є виручка. У сучасних умовах, після введення в дію національних стандартів обліку, інформацію про рух коштів внаслідок операційної діяльності також можна отримати з облікових реєстрів. Рух коштів від операційної діяльності при використанні прямого методу визначається у такій послідовності:

1. Визначення суми надходження від покупців (замовників);
2. Визначення суми інших надходжень від операційної діяльності
3. Визначення суми платежів постачальникам;
4. Визначення суми сплачених операційних витрат;
5. Визначення суми сплачених процентів;
6. Визначення суми сплачених податків з обороту;
7. Визначення суми сплачених податків на прибуток

1) Для визначення суми коштів, що надійшли від покупців, необхідно скоригувати суму доходу (виручки) від реалізації продукції (товарів, послуг) на суму змін дебіторської заборгованості, одержаних авансів. При цьому на суму збільшення дебіторської заборгованості сума доходу (виручки) від реалізації продукції зменшується, а сума зменшення дебіторської заборгованості додається до виручки. Збільшення авансів одержаних збільшує, а їх зменшення його зменшує. Алгебраїчна сума виручки, відхилень по дебіторській заборгованості та авансам одержаним дорівнюватиме сумі надходження коштів від покупців.

2) Для визначення суми інших надходжень від операційної діяльності слід враховувати зміни у складі доходів майбутніх періодів, дебіторської заборгованості, пов’язаної з іншим операційним доходом. При цьому до операційних доходів:

- додаються зменшення даної дебіторської заборгованості та збільшення доходів майбутніх періодів;
- віднімаються збільшення даної дебіторської заборгованості та зменшення доходів майбутніх періодів.

Таким шляхом отримують інші надходження від операційної діяльності.

3) Для визначення суми коштів, сплачених постачальникам, слід скоригувати собівартість реалізованої продукції (робіт, послуг) на зміни у складі запасів, кредиторської заборгованості та амортизації, включену до її складу. При цьому від собівартості реалізованої продукції (робіт, послуг) віднімаються суми амортизації основних засобів і нематеріальних активів у складі собівартості реалізованої продукції, зменшення складських запасів, зменшення авансів виданих і збільшення кредиторської заборгованості за товари, роботи, послуги. Додаються до собівартості реалізованої продукції суми збільшення складських запасів, збільшення авансів виданих, зменшення кредиторської заборгованості за товари, роботи, послуги. Так отримують платежі постачальникам.

4) Для визначення суми сплачених інших операційних витрат (адміністративних, на збут, ін.) слід послідовно скоригувати всі витрати, пов'язані з операційною діяльністю (крім собівартості реалізованої продукції, послуг). Операційні витрати зменшуються на суму амортизації у складі операційних витрат, зменшення у складі витрат майбутніх періодів, зменшення у складі операційної дебіторської заборгованості (крім заборгованості за товари, роботи, послуги), збільшення у складі забезпечень наступних витрат і платежів, збільшення у складі операційної кредиторської заборгованості.

Операційні витрати збільшуються на суми збільшення у складі витрат майбутніх періодів та у складі операційної дебіторської заборгованості, на суми зменшення у складі забезпечень наступних витрат і платежів та операційної кредиторської заборгованості. Таким чином отримують сплачені операційні витрати.

5) Для визначення суми сплачених процентів необхідно скоригувати фінансові витрати, наведені у звіті про фінансові результати, на зміну заборгованості по процентах, що підлягають сплаті, яка відображена в балансі у складі статті «Інші поточні зобов'язання». Зменшення заборгованості по процентах, що підлягають сплаті, підвищує фінансові витрати, а її збільшення їх знижує.

6) Для визначення сплачених податків з обороту (ПДВ, А3) слід врахувати зміну заборгованості по розрахунках з бюджетом по цих податках.

Податок на додану вартість та акцизний збір збільшуються у разі зменшення зобов'язань і збільшення дебіторської заборгованості по цих податках. ПДВ та А3 зменшуються при збільшенні зобов’язань і зменшенні дебіторської заборгованості по них.

7) Для визначення суми сплачених податків на прибуток необхідно скоригувати суму нарахованого податку на зміну у розрахунках з бюджетом по відстрочених поточних платежах.

Податки на прибуток збільшуються у разі збільшення відстрочених податкових активів, зменшення відстрочених податкових зобов'язань, зменшення поточної заборгованості за податками на прибуток. Податки на прибуток зменшуються при зменшенні відстрочених податкових активів, збільшенні відстрочених податкових зобов'язань, збільшенні поточної заборгованості за податками на прибуток.

Алгебраїчна сума отриманих результатів являє собою чистий рух коштів до надзвичайних подій, який після коригування на рух коштів від надзвичайних подій надасть інформацію про чистий рух коштів від операційної діяльності.

Аналіз грошових потоків підприємства за прямим методом дає змогу оцінити ліквідність підприємства з кожного виду діяльності, а отже, зробити оперативні висновки щодо достатності коштів для погашення зобов'язань. Недоліком методу є те, що він не розкриває взаємозв’язку отриманого фінансового результату і зміни величини грошових коштів на рахунках підприємства.

7.3. Аналіз руху грошових коштів за непрямим методом

Форма звіту про рух грошових коштів, встановлена П(С)БО 4, передбачає використання саме непрямого методу подання інформації про рух коштів у результаті операційної діяльності. За непрямим методом згідно з П(С)БО 4 передбачається вибачення суми чистого надходження (видатку) в результаті операційної діяльності шляхом послідовного коригування показника, прибутку (збитку) від звичайної діяльності до оподаткування, наведеного в звіті про фінансові результати. Коригування здійснюється з метою врахування впливу змін у складі запасів, операційної дебіторської і кредиторської заборгованості, негрошових операцій, доходів і витрат від інвестиційної фінансової діяльності. Звіт про рух грошових коштів дає повну, вичерпну інформацію для аналізу грошових потоків.

Слід зазначити, що в Звіті про рух грошових коштів не відображаються і, отже, не аналізуються негрошові операції (наприклад, бартерні операції, надходження основних засобів на умовах фінансового лізингу, перетворення зобов'язань на власний капітал) та внутрішні зміни у складі грошових коштів та їх еквіваленти (наприклад, надходження коштів з банку до каси підприємств, повернення коштів з каси до банку).

При аналізі грошових потоків слід пам'ятати, що:

1) нарахована амортизація є видатком, який зменшує прибуток підприємства, але не призводить до видатку коштів, тому цю величину слід додати до прибутку і відобразити в графі «Надходження»;

2) збільшення забезпечень наступних витрат і платежів призводить до збільшення витрат звітного періоду, які не є видатком коштів. Тому цю величину слід додати до прибутку. Сума зменшення забезпечень ставиться в графу «Видаток» і зменшує прибуток;

3) збиток від нереалізованих курсових різниць відображається в графі «Надходження», а прибуток - в графі «Видаток»;

4) із загального прибутку необхідно виключити прибутки від неопераційної діяльності і додати збитки від неї;

5) при збільшенні запасів відбувається зменшення грошових коштів, тому прибуток зменшується, а при зменшенні запасів прибуток збільшується;

6) збільшення дебіторської заборгованості означає відволікання коштів з обороту, тому прибуток зменшується, при зменшенні дебіторської заборгованості прибуток збільшується;

7) зменшення витрат майбутніх періодів означає їх списання на витрати звітного періоду, що не призводить до видатку грошових коштів, тому ця величина додається до прибутку. Збільшення цих витрат пов'язане з видатком коштів, тому вони віднімаються з прибутку;

8) збільшення поточних зобов'язань означає, що збільшилася сума коштів в

розпорядженні підприємства, і додається до прибутку, а зменшення - навпаки віднімається;

9) збільшення доходів майбутніх періодів означає надходження коштів і додається до прибутку, а зменшення - віднімається;

10) при відображенні руху коштів від надзвичайних подій надходження коштів додаються до прибутку, а видаток кошті и віднімається.

7.4 Оцінка руху та збалансованості грошових потоків підприємства

Важливою характеристикою платоспроможності підприємства є його можливість генерувати кошти. Нерідко прибуткове підприємство може виявитися неплатоспроможним, тобто мати дефіцит коштів, і навпаки, збиткове підприємство може мати значні суми коштів. Така ситуація може бути викликана незбалансованістю припливів і відтоків коштів за часом виникнення й величиною. Розходження між прибутком і чистим грошовим потоком пояснюється рядом причин:

- час визнання доходів і витрат не збігається згодом відповідних припливів і відтоків коштів. Визнання доходів і витрат у бухгалтерському обліку здійснюється при наявності юридичних зобов'язань на їхню оплату, що може відбутися й пізніше. Так, виторг від реалізації продукції визначається методом нарахування, тобто по даті відвантаження, у той же час, продукція може реалізовуватися в кредит і виниклу дебіторську заборгованість у звітному періоді може й не бути погашена. З іншого боку, підприємство може одержати аванс у рахунок майбутніх поставок продукції. У зв'язку із цим, для визначення грошового потоку суму чистого прибутку необхідно збільшити на суму отриманих авансів і зменшити на суму збільшення дебіторської заборгованості;
- існують господарські операції, які впливають на суму прибутку, але не викликають при цьому руху грошових коштів, наприклад, нарахування амортизації основних коштів і нематеріальних активів;
- ряд господарських операцій викликає рух грошових коштів, але не впливає на суму фінансових результатів. Наприклад, рух грошових коштів, пов'язаний з одержанням або погашенням кредитів, не викликає зміни прибутку (при розрахунку прибутку бере участь тільки сума фінансових витрат).

Звіт про рух грошових коштів може бути складений за допомогою прямого або непрямого методу. Прямий метод припускає відображення надходжень і виплат коштів в сумах, що надійшли й реально оплачених. Звіт про рух грошових коштів, складений за допомогою прямого методу може бути оформлений у вигляді таблиці 7.1.

Звіт про рух грошових коштів, складений непрямим методом, заснований на даних зі звітного балансу й звіту про фінансові результати. В основі розрахунку

руху грошових коштів лежить різниця між коштами на початок і кінець періоду. По цій різниці судять про величину грошового потоку (тобто про надходження або відтік коштів). Чистий прибуток за звітний період у процесі здійснення корегувань перетвориться в чистий грошовий потік.

Суму чистого прибутку в ході коректування необхідно збільшити на суму витрат, що не викликають відтік коштів, а також на суму збільшення зобов'язань і скорочення не грошових активів і скоротити на суму приросту не грошових активів і скорочення зобов'язань. Зокрема, цей метод використовується при складанні форми фінансової звітності №3, зміст і порядок складання якої розглянуті вище.

Ще одним різновидом непрямого методу є метод джерел і використання, що дає можливість скласти звіт про рух грошових коштів, користуючись тільки даними балансу. При цьому нарощування пасивів і скорочення активів є джерелом збільшення коштів, а, відповідно, зростання не грошових активів і скорочення пасивів означає використання коштів.

Метод джерел і використання також може бути використаний як інструмент оцінки фінансової стабільності, дозволяє проаналізувати дотримання принципу погодженості строків залучення джерел коштів зі строками їхнього використання у звітному періоді й зробити висновок про посилення або ослаблення фінансової стабільності.

Оптимальна структура джерел і використання коштів представлена на рисунку 7.4.

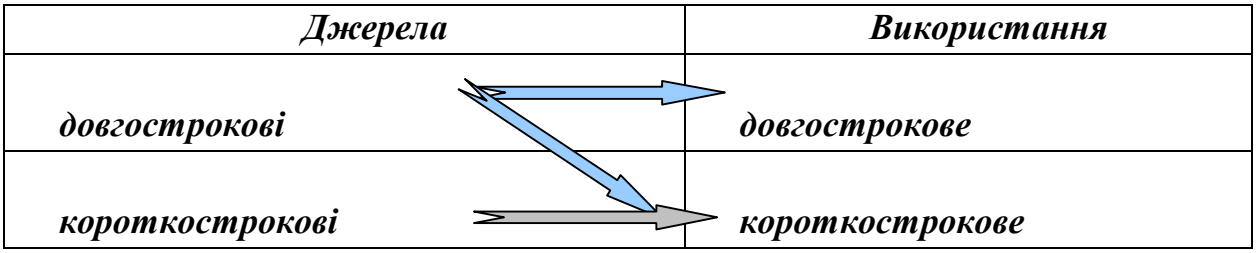

Рисунок 7.4 - Оптимальна структура джерел і використання коштів

За допомогою методу джерел і використання за даними балансу за 2015 рік проаналізовано грошові потоки ТОВ «АВС».

На основі виявлених факторів, що впливають на грошові потоки, у таблиці 7.3 представимо звірення початкового й кінцевого сальдо коштів підприємства. У 2015 році підприємство мало негативний чистий грошовий потік, незважаючи на позитивні фінансові результати. Це говорить про зниження його здатності генерувати кошти. Цей факт головним чином пояснюється інвестиціями в основні кошти, незавершене будівництво, а також відволіканням коштів у залишки виробничих запасів та готової продукції, при цьому скоротилась сума інших поточних зобов’язань.

Таблиця 7.1 Форма звіту про рух грошових коштів, складеного прямим методом

	Показник, тис. грн.	***Надходження коштів***	***Відтік коштів***
1	***Кошти на початок періоду***	+	
2	***Рух грошових коштів у результаті операційної діяльності:***		
2.1	Надходження коштів від покупців	+	
2.2	Виплата коштів постачальникам і працівникам		-
2.3	Виплата податків		-
2.4	Позабюджетні виплати		-
2.5	Надходження й виплата штрафів, пені, неустойок	+	-
2.6	Інші грошові надходження й виплати	+	-
2.7	Разом	+	-
2.8	***Чисті кошти в результаті операційної діяльності***		
3	***Рух грошових коштів у результаті інвестиційної діяльності:***		
3.1	Придбання й продаж основних коштів	+	-
3.2	Придбання й реалізація нематеріальних активів	+	-
3.3	Придбання й реалізація цінних паперів й інших довгострокових фінансових вкладень	+	-
3.4	Придбання й вторинний продаж власних акцій		-
3.5	Надання позик й одержання надходжень від їхнього погашення		-
3.6	Одержання відсотків і дивідендів	+	
3.7	Разом	+	-
3.7	***Чисті кошти в результаті інвестиційної діяльності***		
4	***Рух грошових коштів у результаті фінансової діяльності***		
4.1	Емісія власних акцій	+	
4.2	Виплата дивідендів		-
4.3	Одержання й погашення довгострокових кредитів і позик	+	-
4.4	Одержання й погашення короткострокових кредитів і позик		-
4.5	Погашення заборгованості по довгострокових орендних зобов'язаннях		-
4.6	Цільові фінансові надходження	+	
4.7	Курсові валютні різниці від переоцінки валюти		-
4.8	Інші надходження й виплати	+	-
4.9	Разом	+	-
4.10	***Чисті кошти в результаті фінансової діяльності***		
5	***Чисте надходження/відтік коштів***		
6	***Кошти на кінець періоду***		

Таблиця 7.2 - Розрахунок суми джерел і використання коштів ТОВ «АВС» в 2015 році тис. грн.

Найменувань статей	На початок року	На кінець року	Джерела	Використання
Активи				
Нематеріальні активи	30,0	13,2	16,80	
Незавершене будівництво	2749,6	4470,8		1721,2
Основні кошти	6921,1	17836,0		10914,9
Інші необоротні активи	641,0	579,6	61,40	
Запаси:				
виробничі запаси	6300,3	9426,9		3126,6
незавершене виробництво				
готова продукція	6253,4	7065,6		812,20
товари				
Дебіторська заборгованість по товарних операціях	2012,8	1345,8	667,00	
Інші види дебіторської заборгованості	1200,70	93,1	1107,60	
Кошти й еквіваленти	699,7	482,2	217,5	
Інші оборотні активи	160,8	85,6	75,2	
Сукупні активи	***26969,4***	***41398,8***		
Пасиви				
Статутний капітал	3000,0	3000,0		
Інший додатковий капітал	188,1	188,1		
Резервний капітал				
Нерозподілений прибуток	15763,1	28327,7	12564,60	
Забезпечення майбутніх витрат і платежів				
Довгострокові кредити банку				
Кредиторська заборгованість по товарних операціях	2423,4	6102,9	3679,5	
Інші види кредиторської заборгованості	2298,6	2500	201,40	
Інші поточні зобов'язання	3296,2	1280,1		2016,1
Сукупні пасиви	***26969,4***	***41398,8***	***18591,00***	***18591,00***

Таблиця 7.3 - Звіт звірення потоків коштів ТОВ «АВС» в 2015 році

тис. грн.

Стаття	Сума
А) Початкове сальдо коштів	***699,7***
Відтік коштів	
незавершене будівництво	1721,2
основні кошти	10914,9
незавершене виробництво	-
виробничі запаси	3126,6
готова продукція	812,2
інші поточні зобов'язання	2016,1
інший додатковий капітал	
Б) Разом відтік коштів	***18591,00***
Надходження коштів	
нематеріальні активи	16,80
інші необоротні активи	61,40
дебіторська заборгованість по товарних операціях	667,00
дебіторська заборгованість інших видів	1107,60
інші оборотні активи	75,2
товари	-
нерозподілений прибуток	12564,60
забезпечення майбутніх витрат і платежів	-
кредиторська заборгованість по товарних операціях	3679,5
кредиторська заборгованість інших видів	201,40
В) Разом надходження коштів	***18373,5***
Г) Чистий рух грошових коштів (нетто - потік) (В - Б)	***-217,5***
Д) Кінцеве сальдо коштів (А + Г)	***1837,5***

Кількісну оцінку погіршення фінансової стабільності даного підприємства в його короткостроковому періоді діяльності можна виконати по зміні коефіцієнта поточної ліквідності на початок і кінець 2015 року.

Як свідчать раніше виконані розрахунки, значення коефіцієнта поточної ліквідності скоротилося з 2,074 до 1,872. Пояснюється це негативною величиною нетто - потоку коштів підприємства на кінець року. Однак слід зазначити, що сформована ситуація на сучасний момент не є загрозливою, підприємство має достатню кількість грошових активів для підтримки високого рівня платоспроможності, але в майбутньому, можливо, йому доведеться переглянути політику формування запасів та більш ефективно використовувати наявні основні засоби.

Наступним етапом дослідження причин, що обумовили зниження ліквідності є оцінка формування, руху й використання потоку коштів підприємства. Для цього необхідно розділити джерела коштів на «короткострокові» й «довгострокові», та зіставити з «короткостроковим» й «довгостроковим» їх використанням.

У 2015 році сума довгострокових джерел коштів більша ніж сума довгострокового використання на 6,7 тис. грн. Це означає, що на формування необоротних активів були спрямовані майже усі (99,94%) довгострокові джерела коштів. Це призвело до того, що величина робочого капіталу станом на 01.01.2016 року в абсолютному значенні майже не змінилась у порівнянні зі станом на 01.01.2015 року (8616,2 тис. грн.. та 8609,5 тис. грн. відповідно), а валюта балансу за цей період зросла на 53,5%, що сприяло зростанню нестачі основних джерел покриття запасів та погіршенню фінансової стійкості.

З огляду на невисокий рівень забезпеченості підприємства робочим капіталом, можна сказати, що тип його фінансової стійкості залишився кризовим. Однак, надалі необхідно дотримуватися принципу погодженості строків залучення джерел коштів зі строками їхнього вкладення (принципу конгруентності), щоб не допустити погіршення фінансового стану. Недотримання даного принципу супроводжується підвищеним ризиком, тому що короткострокові зобов'язання, з одного боку, повинні оперативно погашатися, а з іншої, вони вже інвестовані, наприклад, у товарно - матеріальні запаси і їх не можна використати для погашення зобов'язань.

Таким чином, підприємство вимушено знову вдатися до позик і зобов'язань, і за їхній рахунок воно буде робити позначені платежі. Ситуація може мати прогресуючий характер й ускладнюватися труднощами залучення позикового капіталу, що приведе до підвищеного фінансового ризику. На рисунку 7.5 наведена схема руху грошових коштів в умовах даного підприємства.

Джерела	***Використання***
довгострокові	***довгострокове***
12636,1 тис. грн.	***12636,1 тис. грн.***
6,7тис. грн.	
короткострокові	***короткострокове***
5948,2 тис. грн.	***5954,9 тис. грн.***

Рисунок 7.5- Схема руху грошових коштів ТОВ «АВС» в 2015 році

Як видно зі схеми, фінансування короткострокових потреб підприємства за рахунок довгострокових джерел майже не відбувається. Короткострокові потреби підприємства в 2015 році фінансувались на 99,89% за рахунок короткострокових джерел і лише на 0,11% - за рахунок довгострокових джерел. Тобто оптимального співвідношення довгострокових та короткострокових джерел та напрямів використання коштів не досягнуто.

Таблиця 7.4 - Розподіл джерел і використання коштів ТОВ «АВС» на довгострокові й короткострокові

	Джерела		***Використання***	
Довгострокові	Нерозподілений прибуток	12564,6		
	Нематеріальні активи	16,80	Незавершене будівництво	1721,2
	Інші необоротні активи	61,40	Основні кошти	10914,9
			Інший додатковий капітал	-
	Разом довгострокові джерела	***12642,8***	***Разом довгострокове використання***	***12636,1***
Короткострокові	Дебіторська заборгованість по товарних операціях	667,00	Незавершене виробництво	-
	Дебіторська заборгованість інших видів	1107,60	Готова продукція	812,20
	Товари	-	Виробничі запаси	3126,6
	Інші оборотні активи	75,2	Інші поточні зобов'язання	2016,1
	Забезпечення майбутніх витрат і платежів	-		
	Кредиторська заборгованість по товарних операціях	3679,5		
	Кредиторська заборгованість інших видів	201,40		
	Кошти	217,5		
	Разом короткострокові джерела	***5948,2***	***Разом короткострокове використання***	***5954,9***
	Разом джерела коштів	***18591,0***	***Разом використання коштів***	***18591,0***

Оптимальним вважається ситуація, коли за рахунок довгострокових джерел фінансується не більше 80% необоротних активів і біля 20% оборотних активів. Таким чином, керівництву підприємства слід застосувати заходи щодо оптимізації структури балансу.

Крім принципу відповідності, організація потоку коштів повинна відповідати принципу пропорційності. Цей принцип означає, що нові кошти повинні надходити в бізнес, не порушуючи «вдалого» співвідношення позикового й власного капіталу, знайденого й використовуваного на підприємстві. Наприклад, якщо співвідношення позикового й власного капіталу становило (60:40), те нове фінансування повинне бути пропорційно діючому на підприємстві.

Існує ще один провідний принцип фінансування підприємства, який вимагає, щоб відношення короткострокових джерел і використання відповідало коефіцієнту поточної ліквідності на початок року. Таким чином, аналізоване підприємство порушило основні принципи формування потоку коштів, що й викликало зниження ліквідності й фінансової стабільності аналізованого підприємства.

Якість управління фінансами можна оцінити на основі аналізу співвідношення грошових потоків від різних видів діяльності. Якість управління підприємством можна оцінити як гарну, якщо за результатами звітного періоду спостерігається позитивний чистий рух коштів (різниця між надходженнями й виплатами) від операційної діяльності й негативний - у результаті інвестиційної й фінансової діяльності. Це означає, що операційна діяльність підприємства забезпечує достатню кількість коштів для забезпечення виплат у результаті цього виду діяльності, крім того, кошти, отримані від операційної діяльності, використовуються для інвестиційних потреб підприємства й для здійснення платежів у результаті фінансової діяльності (погашення кредитів, виплата дивідендів й ін.). При цьому бажано мати позитивне значення чистого руху коштів у результаті всіх видів діяльності за аналізований період.

При нормальній якості управління чистий рух грошових коштів від операційної й фінансової діяльності має позитивне значення, а від інвестиційної - негативне. У цьому випадку підприємство здійснює інвестиції за рахунок коштів, отриманих від операційної діяльності, і притягнутих кредитів або додаткових вкладень власників. У такій ситуації бажано мати позитивний чистий рух грошових коштів за період. Стан підприємства можна оцінити як кризовий, якщо рух коштів у результаті операційної діяльності має негативне значення. Інакше кажучи, підприємство фінансує виплати, пов'язані з операційною діяльністю, за рахунок надходжень від інвестиційної й фінансової діяльності, тобто за рахунок залучення кредитів, емісії акцій, надходжень від реалізації основних коштів й інших необоротних активів і т.п. Така структура грошових потоків припустима тільки для знову створених підприємств.

Крім значень і співвідношення чистих грошових потоків у цілому й по ви-

дах діяльності, для оцінки якості грошових потоків варто проаналізувати структуру надходжень і відтоків коштів, зокрема, необхідно звернути особливу увагу на зміну суми й питомої ваги грошових надходжень від реалізації продукції. Велике значення для підтримки платоспроможності підприємства має збалансованість позитивних і негативних грошових потоків по сумі й часу виникнення.

Для оцінки збалансованості грошових потоків використовуються два взаємозалежних показники: коефіцієнт ефективності грошових потоків і коефіцієнт ліквідності грошових потоків, які розраховуються як у цілому по підприємству, так й окремо по видах діяльності. Коефіцієнт ефективності грошових потоків визначається за формулою:

$$Ке.г.п. = ЧГП / НГП \qquad (7.1)$$

де ЧГП - чистий грошовий потік;

НГП - негативний грошовий потік (відтік коштів).

Економічний зміст цього показника аналогічний показникам рентабельності. Відмінність полягає в тому, що рентабельність служить оцінкою ефективності діяльності підприємства на основі співвідношення доходів і витрат, певних методом нарахування, при цьому як абсолютний показник результатів діяльності використовується прибуток, а розглянутий показник дозволяє оцінити співвідношення надходжень і виплат коштів за період, при цьому абсолютним показником результативності є чистий грошовий потік.

Позитивне значення коефіцієнта ефективності грошових потоків означає, що надходження коштів у звітному періоді перевищили відтоки, тобто підприємство має позитивний чистий грошовий потік.

$$Ке.г.п._{2015} = - 217,5 / 18591,00 = -0,0117$$

Збалансованість грошових потоків також оцінюється за допомогою коефіцієнта ліквідності грошових потоків:

$$Кл.г.п. = ПГП / НГП \qquad (7.2)$$

де ПГП — позитивний грошовий потік (надходження коштів).

$$Кл.г.п_{2015}. = 18373,5 / 18591,00 = 0,9883$$

Між коефіцієнтами ефективності й ліквідності грошових потоків існує наступний взаємозв'язок

$$Ке.г.п. = Кл.г.п. – 1 \qquad (7.3)$$

$$Ке.г.п_{2015}. = 0,9883. – 1 = -0,117$$

Найбільш повний аналіз якості й збалансованості грошових потоків підприємства можливий при використанні звіту про рух грошових коштів, складеного прямим методом, тому що він дозволяє відстежити всі надходження й виплати коштів за період. Що стосується непрямого методу, його аналітична цінність полягає в тому, що він дає можливість більш наочно виявити фактори, що вплинули на зміну залишку коштів (тобто визначити джерела й напрямки використання кош-

тів). Оцінка якості грошових потоків може бути виконана тільки на основі аналізу співвідношень чистих грошових потоків у розрізі окремих видів діяльності.

Виходячи з вищенаведеного можна зробити висновок, що аналіз руху грошових коштів за непрямим методом дає можливість зробити більш обґрунтовані висновки про наступне:

- в якому обсязі та з яких джерел були отримані грошові кошти, що надійшли;
- які основні напрями їх використання; чим пояснюється розбіжність, величини отриманого прибутку і наявності грошових коштів.

Дані можуть порівнюватися в динаміці за ряд періодів на основі одного або декількох звітів. Отже, аналіз грошових потоків дозволяє оцінити фінансову динаміку підприємства, тобто зміни його фінансового стану, виражені рухом його грошових потоків. Слід також зазначити, що як елемент аналізу фінансових потоків можна і доцільно розглядати аналіз фінансових результатів підприємства.

В процесі аналізу фінансових потоків досліджуються характеристики потоків грошових засобів підприємства (притоків, відтоків, чистих грошових потоків) в розрізі поточної, інвестиційної та фінансової діяльності: обсяг, тривалість, періодичність, структура, динаміка.

Результати трендового аналізу фінансових потоків дозволяють оцінити перспективи зміни фінансового стану підприємства. Забезпечення збалансованості фінансових потоків становить основу для їх оптимізації.

Негативні наслідки дефіцитного фінансового потоку виявляються у зниженні ліквідності активів і платоспроможності підприємства в цілому, в зростанні недопустимої кредиторської заборгованості, затримках у погашенні кредитів, а в кінцевому результаті – у зниженні рентабельності авансованого капіталу. Негативні наслідки надлишкового фінансового потоку виявляються у зменшенні внаслідок інфляції реальної вартості надлишкових коштів, втраті прибутку від залученого в обіг капіталу.

7.5 Методика розрахунку фінансової потреби підприємства

Методика розрахунку фінансової потреби підприємства полягає у визначенні мінімальної суми грошових коштів, необхідної для продовження операцій підприємства і своєчасного вибору методів фінансування. Без надійної методики оцінювання фінансової потреби підприємство може залишитися без достатніх коштів для сплати процентів за кредит, рахунків постачальників, орендної плати, комунальних послуг тощо.

Підприємству може загрожувати банкрутство, якщо воно не в змозі оплатити свої договірні зобов'язання, наприклад, проценти за кредит. Тому відсутність необхідного фінансового планування може призвести до втрати ліквідності, а по-

тім до банкрутства, навіть якщо всі його активи разом з неліквідами значно перевищують заборгованість.

Успішну діяльність і постійну платоспроможність підприємству важливо гарантувати лише за рахунок прибуткових проектів та збільшення обсягів продажу продукції. «Криза ліквідності», тобто остаток засобів для сплати по фінансових зобов'язаннях, завжди загрожує підприємству. Тому керівництво підприємства обов'язково повинно оцінювати фінансову потребу підприємства, а також визначати, на які потреби витрачалися гроші.

Існує кілька способів визначення фінансової потреби підприємства. Одним із поширених є метод визначення мінімальної суми грошових коштів, необхідної підприємству для здійснення заснованих господарських процесів. За цим методом мінімальна сума грошових коштів визначається як відношення операційних витрат за рік до обертання грошових коштів.

Операційні витрати визначаються як сума затрат грошей, або витрати на покупку товарів і сировини, заробітної плати, процентів і дивідендів. Обертання грошових коштів - це кількість оборотів грошей підприємства за аналізований період. Для його визначення необхідно обсяг реалізації продукції поділити на середній залишок грошей за такий же період. Порядок розрахунку мінімально необхідної суми грошей ТОВ «АВС» наведено в табл. 7.5

Таблиця 7.5 - Розрахунок мінімально необхідної суми грошей ТОВ «АВС» на наступний (2016) рік

№ п/п	Показник	Сума, тис. грн..
1	Операційні витрати	170641,2
2	Обсяг реалізації продукції за мінусом ПДВ та АЗ	177621,2
3	Середні залишки грошових коштів та дебіторської заборгованості	2934,6
4	Обертання грошових коштів, разів (ряд 2 / ряд3)	60,53
5	Мінімально необхідна сума грошей (ряд 1 / ряд.4)	2819,12

Отже, застосована методика визначення фінансової потреби дозволила стверджувати, що для успішної діяльності ТОВ «АВС» на наступний рік потрібно як мінімум 2819,12 тис. грн. Наступним етапом фінансового аналізу підприємства є оцінка ефективності використання капіталу.

Висновки.

Успішне функціонування підприємства в ринкових умовах можливе лише за умов здійснення безперервного руху грошових коштів - їх надходження (приплив) та витрачання (відтік), забезпечення наявності певного вільного залишку на рахунках банку. Аналіз руху потоків грошових коштів дає змогу вивчити їх динаміку,

визначити суму перевищення надходжень над витратами (оплатами), що дозволяє робити висновки про можливості внутрішнього самофінансування.

Дослідження грошових потоків підприємства дозволяє усвідомити увесь механізм його функціонування, так як за наявності власної, відносно самостійної логіки розвитку, грошові потоки мають зовнішні ознаки всього комплексу функціональних зв'язків, які розвиваються на підприємстві в процесі його діяльності

Важливою характеристикою платоспроможності підприємства є його можливість генерувати кошти. Нерідко прибуткове підприємство може виявитися неплатоспроможним, тобто мати дефіцит коштів, і навпаки, збиткове підприємство може мати значні суми коштів. Така ситуація може бути викликана незбалансованістю припливів і відтоків коштів за часом виникнення й величиною.

Ефективність управління грошовими потоками залежить від того, наскільки оптимізуються їх окремі параметри, а саме: забезпечується зростання розміру, рівня збалансованості, синхронності, рівномірності та ліквідності грошових потоків, скорочується період їх обороту.

Контрольні питання для самоперевірки

1. Сутність грошового потоку та необхідність його аналізу
2. Схема грошових потоків підприємства
3. Оптимізація руху грошових коштів у процесі господарської діяльності підприємства
4. Аналіз руху грошових коштів за прямим методом
5. Аналіз руху грошових коштів за непрямим методом
6. Оцінка руху та збалансованості грошових потоків підприємства
7. Методика розрахунку фінансової потреби підприємства

Питання для обговорення

1. Визначте сутність грошового потоку як категорії фінансового менеджменту.
2. Охарактеризуйте сутнісні характеристики грошового потоку підприємства як об’єкту управління.
3. Наведіть приклади вхідних і вихідних грошових потоків від операційної діяльності.
4. Наведіть приклади вхідних і вихідних грошових потоків від фінансової діяльності.

5. Наведіть приклади вхідних і вихідних грошових потоків від інвестиційної діяльності.

6. Надайте характеристику основному критерію, відповідно до якого здійснюється структурування грошових потоків суб'єкта господарювання.

7. Визначити сутність чистого сукупного грошового потоку (Cash Flow) суб'єкта господарювання.

8. Визначити сутність прямого та непрямого методів розрахунку операційного грошового потоку.

9. Визначити сутність прямого та непрямого методів розрахунку інвестиційного грошового потоку.

10. Визначити сутність прямого та непрямого методів розрахунку фінансового грошового потоку.

11. Охарактеризувати послідовність етапів управління грошовими потоками підприємства.

12. Критерії оцінки ефективності управління грошовими потоками суб'єкта господарювання.

13. Охарактеризувати сутність моделі управління дебіторською заборгованістю.

14. Охарактеризувати сутність моделі управління кретиторською заборгованістю.

15. Охарактеризувати сутність оптимізації грошових розрахунків як напрямок управління грошовими потоками суб'єкта господарювання

Оцініть правильність твердження («так», «ні»)

1. При нормальній якості управління чистий рух грошових коштів від операційної й фінансової діяльності має позитивне значення, а від інвестиційної - негативне.
2. Метод прямого рахунку використовується у внутрішньому аналізі. Сутність його полягає в прямому зіставленні надходження (припливу) грошових коштів з їх витрачанням (платежами).
3. Негативні наслідки надлишкового фінансового потоку виявляються у зменшенні внаслідок інфляції реальної вартості надлишкових коштів, втраті прибутку від залученого в обіг капіталу.
4. Для оцінки збалансованості грошових потоків використовуються два взаємозалежних показники: коефіцієнт ефективності грошових потоків і коефіцієнт ліквідності грошових потоків, які розраховуються як у цілому по підприємству, так й окремо по видах діяльності.

ТЕМА 8
АНАЛІЗ ФІНАНСОВИХ РЕЗУЛЬТАТІВ ТА РЕНТАБЕЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

Вертикальний та горизонтальний аналізи формування фінансових результатів підприємства. Значення та завдання аналізу. Аналіз рівня, динаміки та структури фінансових результатів діяльності підприємства. Оцінка якості прибутку. Факторний аналіз прибутку від операційної діяльності. Система «директ-кост» як теоретична база аналізу витрат та оптимізації прибутку. Граничний аналіз та оптимізація витрат, обсягу реалізації і прибутку. Аналіз умов беззбитковості підприємства.

Зміст, завдання та інформаційна база аналізу розподілу та використання прибутку. Аналіз формування чистого прибутку. Аналіз впливу використання прибутку на фінансовий стан підприємства. Факторний аналіз показників рентабельності. Аналіз збільшення суми прибутку та рентабельності.

ПЛАН

8.1 Аналіз показників ефективності діяльності підприємства

8.2 Аналіз інтенсивності використання оборотних засобів

8.3 Ефект фінансового важеля

8.1 Аналіз показників ефективності діяльності підприємства

Серед показників ефективності діяльності господарюючого суб'єкта важливе місце за умов ринку посідають показники ефективності використання капіталу, які відображають швидкість (прискорення або уповільнення) руху капіталу та його віддачу. У світовій практиці широкого застосування набув узагальнюючий показник міри ефективності використання капіталу - прибутковість (дохідність, рентабельність).

Коефіцієнт прибутковості визначається відношенням прибутку до капіталу, що інвестується, і розраховується за формулою:

$$Кп = П/К \qquad (8.1)$$

де: КП - коефіцієнт прибутковості;

П - прибуток;

К - капітал.

Але слід зазначити, що ми відобразили загальну концепцію розрахунку показника. На сьогодні не існує єдиного загально прийнятого показника ефективності капіталу для розрахунку коефіцієнта прибутковості. У чисельнику формули може бути операційний, або чистий прибуток, у знаменнику - середні показники загального капіталу (загальні активи), основного капіталу (довгострокові активи), оборотного капіталу (поточні активи). При розрахунку коефіцієнта

прибутковості можуть використовуватися і дані пасиву балансу. Таким чином, можна знайти коефіцієнт прибутковості загального, власного, акціонерного, перманентного капіталів. Вибір бази розрахунку показника прибутковості залежить від поставленої мети аналізу.

Коефіцієнт прибутковості, розрахований для основного і оборотного капіталу, дасть змогу володіти інформацією про інтенсивність інвестицій в ці активи. У разі розрахунку коефіцієнта прибутковості для власного, акціонерного та перманентного капіталів характеризується рівень прибутковості власників підприємства, прибутковість власного і довгострокового залученого капіталу. Розглянемо основні показники прибутковості капіталу ТОВ «АВС» (табл. 8.1).

Таблиця 8.1 - Аналіз прибутковості капіталу ТОВ«АВС»

№ п/п	Показник	Період			Відхилення (+,-)
		2013р.	2014р.	2015р.	
1	Чистий прибуток, тис. грн.	11713,2	5723,5	12573,4	860,2
2	Середня сума загального капіталу, тис. грн.	17460,05	25051,9	34184,1	16724,05
3	Середня сума оборотного капіталу, тис грн.	14922,45	18084,9	17563,45	2641
4	Середня сума власного капіталу тис. грн.	13466,25	18385,25	25233,5	11767,25
5	Прибутковість загального капіталу (ряд. 1/ ряд.2)	0,671	0,228	0,368	-0,303
6	Прибутковість оборотного капіталу (ряд.1 / ряд.3)	0,785	0,316	0,716	-0,069
7	Прибутковість власного капіталу (ряд. 1 / ряд. 4)	0,870	0,311	0,498	-0,372
8	Виручка від реалізації	136691,3	156258,6	177621,2	40929,9
9	Прибутковість реалізації (ряд.1/ряд.8)	0,086	0,037	0,071	-0,015

Як показують результати аналізу, прибутковість реалізації скоротилась на -0,015, рівень прибутковості загального капіталу - на -0,303, власного - на -0,372. Спостерігається також зменшення прибутковості оборотного капіталу на -0,069. Тому керівництву ТОВ «АВС» слід звернути на це увагу. Розрахунки вказують на втрату ефективності використання майна. В 2009 році використання кожної гривні майна підприємства приносило 67,09коп.; в 2010 році – 22,85 коп.; в 2011 році – 36,78 коп., чистого прибутку.

Розрахувати ***рентабельність активів(загального капіталу)*** можливо з використанням двофакторної моделі, яка має такий вигляд:

$$ЕР = КР \times КТ, \qquad (8.2)$$

де ЕР – рентабельність активів (економічна рентабельність);

КР - рентабельність реалізованої продукції (комерційна рентабельність);

КТ – Коефіцієнт трансформації (ресурсовіддача).

Ця формула відображає залежність рентабельності активів не тільки від рентабельності реалізації, але і від обіговості активів. Поділ на дві складові дозволяє виявити, що є причиною того, що рівень цього показника недостатньо високий: рентабельність реалізації, інтенсивність обігу чи обидва ці показники разом, і на основі аналізу прийняти обґрунтоване управлінське рішення.

Показник ***КР*** характеризує рівень ефективності кожних 100 гривень виручки від реалізації, по суті – це економічна рентабельність реалізації.

Показник ***КТ*** характеризує ефективність використання підприємством усіх ресурсів, незалежно від джерел їх залучення, і показує, скільки разів на рік проходить повний цикл виробництва й обігу, або скільки грошових одиниць реалізованої продукції дала кожна одиниця активів. Значення цього коефіцієнта варіює залежно від галузі, відображаючи особливості виробничого процесу.

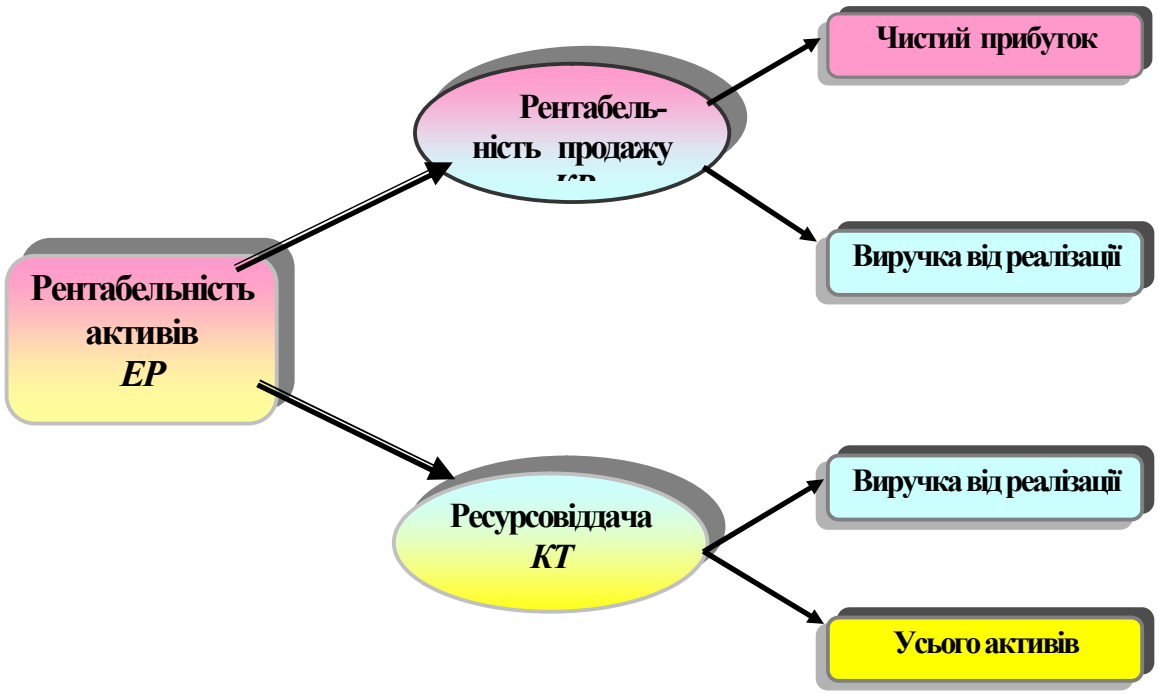

Рисунок 8.1 – Модель факторного аналізу економічної рентабельності фірми «Дюпон»

На загальну економічну рентабельність можна впливати шляхом збільшення комерційної рентабельності (КР) та швидкості обертання активів (КТ). Водночас збільшення чистого доходу підприємства не повинно призводити до одночасного значного збільшення активів. В аналізі факторів зміни економічної рентабельності головне – вирішити питання, який з факторів - комерційна рентабельність (КР), чи швидкість обертання активів (КТ) змінюється більш висо-

кими темпами, тим самим здійснюючи потужніший вплив на зміну рівня економічної рентабельності. В таблиці 8.2 наведені вихідні дані для розрахунку економічної рентабельності та визначення факторів впливу на зміну його значень.

Таблиця 8.2 - Факторний аналіз економічної рентабельності ТОВ «АВС» за 2013 – 2015 роки

Роки	Показники						Фактори	
	А, тис. грн.	ЧВР тис. грн.	ЧП тис. грн.	КР = ЧП / ЧВР %	КТ =ЧВР / А	ЕР = КР × КТ, %	КР	КТ
2013	17460,05	136691,3	11713,2	***8,57***	7,83	67,09	+	+
2014	25051,9	156258,6	5723,5	3,66	6,24	22,85	-	+
2015	34184,1	177621,2	12573,4	7,08	***5,20***	36,78	+	-

Загальне відхилення складає -30,3%.

Зменшення рентабельності продажу – 1,49%.

Зменшення коефіцієнта трансформації - -2,63%.

Відхилення коефіцієнта прибутковості загального капіталу відбулось за рахунок зміни:

- рентабельності реалізації: 5,20 • (- 1,49) = -7,75;
- коефіцієнта обертання: (-2,63) • 8,57 = -22,54.

При застосуванні ланцюгових підстановок обчислюється умовний показник - коефіцієнт прибутковості загального капіталу при прибутковості реалізації за минулий рік і фактичному коефіцієнті обертання за звітний рік. Умовний показник дорівнює: 8,57 • 5,20 = 44,564.

Вплив на відхилення коефіцієнта прибутковості загального капіталу:

• зміни коефіцієнта обертання: 44,56 – 67,09 = - 22,53;

• зміни рентабельності реалізації: 36,78 – 44,56 = - 7,78.

Отже, негативний вплив на зменшення рівня прибутковості загального капіталу відбувся за рахунок скорочення прибутковості реалізованої продукції (-7,78) і за рахунок уповільнення оберненості загального капіталу (-22,53). Сумарний вплив складає -30,3%. Аналіз впливу факторів можна проводити із різним ступенем їх деталізації. Цією моделлю можна користуватися й при проведенні факторного аналізу коефіцієнта прибутковості основного та окремо оборотного капіталів.

Проведені розрахунки свідчать про скорочення рівня рентабельності власного капіталу більше ніж у два рази. З метою з'ясування факторів негативного впливу на рівень рентабельності власного капіталу слід застосувати модифіковану модель факторного аналізу фірми «Дюпон», схему якої наведено на рисунку 8.2.

Перелік показників - співмножників, що визначають ***рентабельність власного капіталу*** можна розширити за допомогою показників фінансового стану під-

приємства, як ліквідність, оборотність поточних активів, співвідношення термінових зобов'язань і капіталу підприємства та використанням три та п'яти факторної моделей рентабельності. Розрахунок наведено в таблиці 8.3 . За умови використання трифакторної моделі:

$$РВК(чп) = КР \times КТ \times Кфз, \qquad (8.3)$$

де РВК – рентабельність власного капіталу за чистим прибутком;
КР – рентабельність реалізованої продукції за чистим прибутком;
КТ – коефіцієнт трансформації;
КФ – коефіцієнт фінансової залежності.

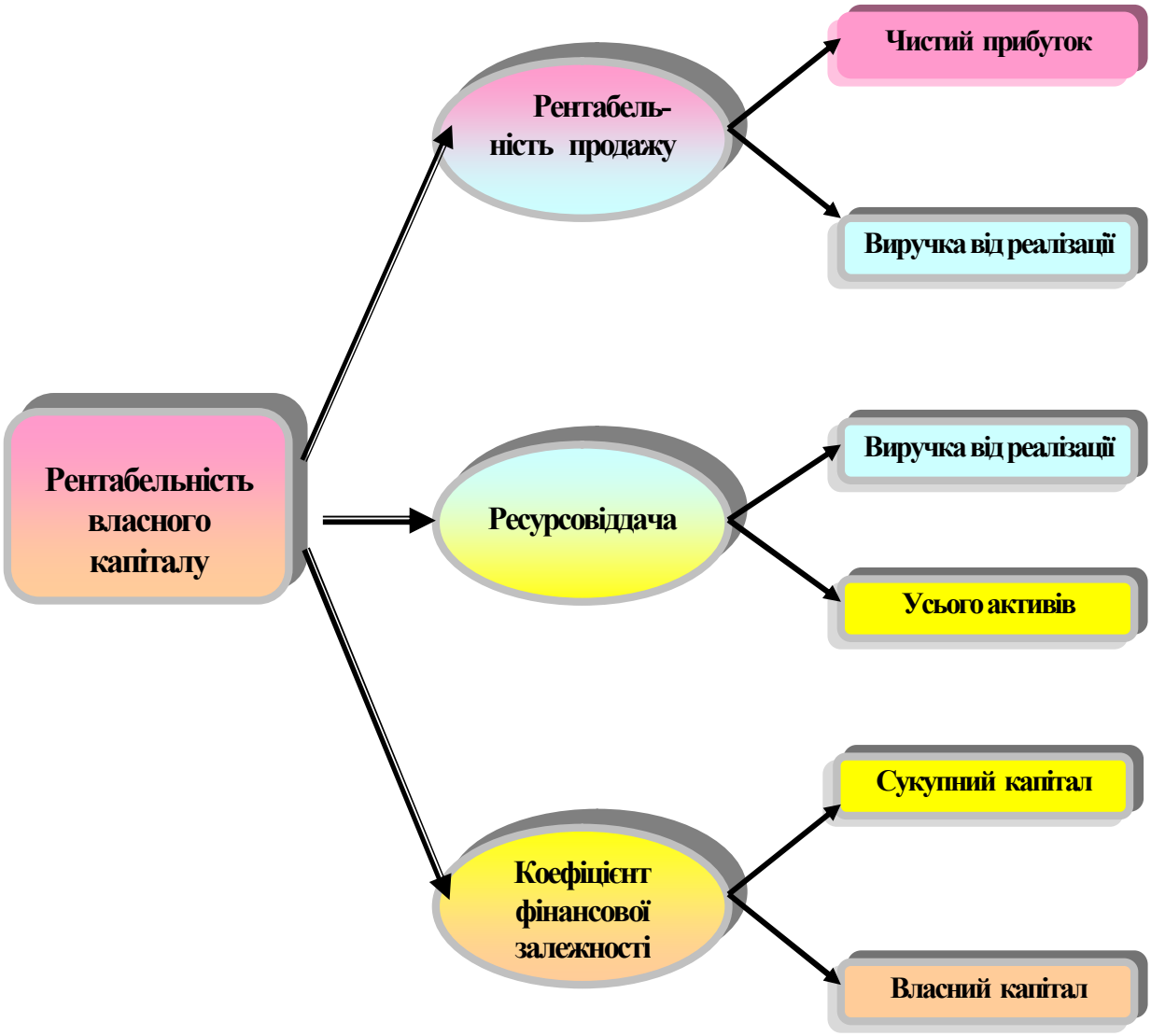

Рисунок 8.2 – Модифікована модель факторного аналізу рентабельності власного капіталу фірми «Дюпон»

З наведених в таблиці 8.3 даних видно, на підприємстві скоротилось значення рентабельності власного капіталу з 86,98% до 49,83%.

Таблиця 8.3 - Факторний аналіз рентабельності власного капіталу ТОВ«АВС» за 2013 – 2015рр..

Роки	***Показники***								***Вплив факторів***		
	А, тис. грн.	ВК тис. грн..	ЧВР тис. грн.	ЧП тис. грн.	КР %	КТ	Кфз	РВК %	КР	КТ	Кфз
2013	17460,05	13466,25	136691,3	11713,2	8,57	7,83	1,29	86,98	+	+	+
2014	25051,9	18385,25	156258,6	5723,5	3,66	6,24	1,36	31,13	-	+	-
2015	34184,1	25233,5	177621,2	12573,4	7,08	5,20	1,35	49,83	+	-	-

Динаміка показників економічної рентабельності та рентабельності власного капіталу, представлена на рисунку 8.3.

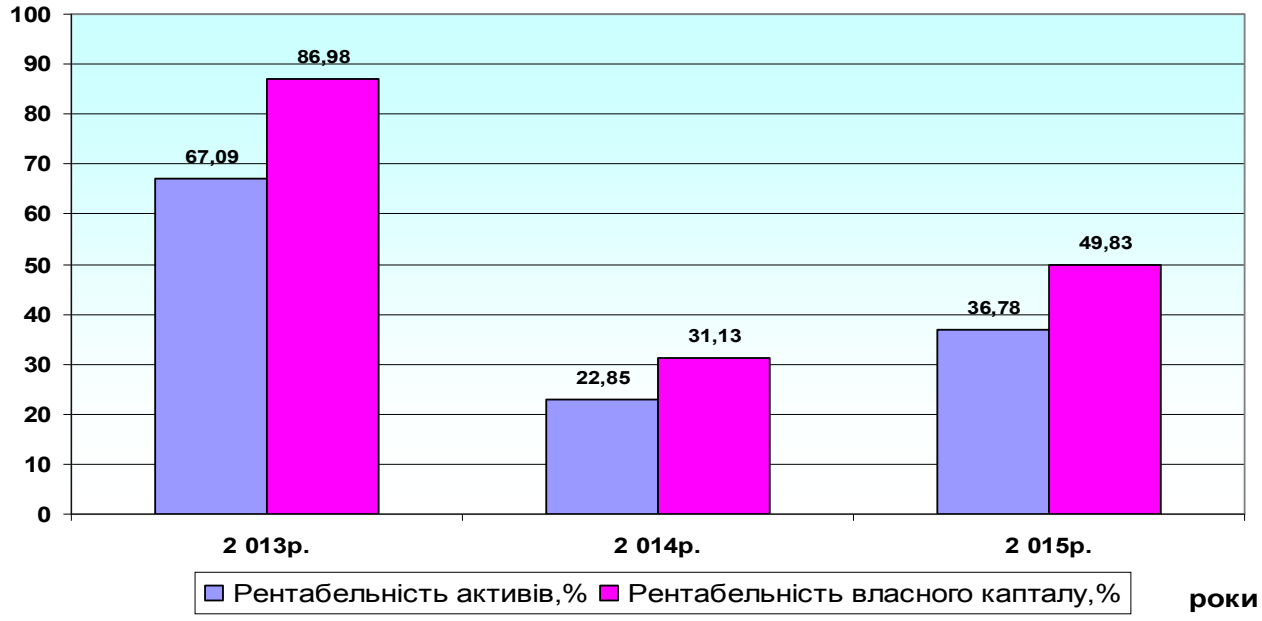

Рисунок 8.3 - Динаміка рентабельності активів та рентабельності власного капіталу ТОВ «АВС» за 2013 – 2015 роки

Слід зазначити, що втрати рівня віддачі власного капіталу, як і рентабельності активів, відбувались за рахунок зниження показника ресурсовіддачі. Отже, керівництву підприємства слід прийняти превентивні заходи щодо подальшого зниження рівня рентабельності власного та сукупного капіталу підприємства. Безумовно, що саме прибуток і рентабельність – основні критерії оцінки будь-якої сторони діяльності суб'єктів підприємництва. Враховуючи, що результати факторного аналізу рентабельності активів та рентабельності власного капіталу ТОВ «АВС» за 2013 – 2015 роки вказують на зниження ефективності використання, на що вказують значення показників коефіцієнта обертання активів.

8.2 Аналіз інтенсивності використання оборотних засобів

Поряд з віддачею капіталу його обертання є одним із важливих показників, що характеризує інтенсивність використання засобів підприємства.

Швидкість обертання капіталу характеризується такими показниками:

- коефіцієнтом обертання (Коб), який обчислюється як відношення виручки від реалізації продукції (робіт, послуг) до середньої вартості капіталу або його частини:

$$К_{об} = ВР / Сер.\ Варт.\ Кап. \qquad (8.4)$$

- тривалістю одного обороту в днях (Тоб), який обчислюється як відношення добутку середньої вартості капіталу і кількості календарних днів у періоді до виручки від реалізації продукції, тобто:

$$Тоб = \frac{СВК * Д}{ВР} \qquad (8.5)$$

де: $Т_{О}б$ - тривалість одного обороту в днях;

Д - кількість днів у періоді;

- коефіцієнт закріплення оборотних коштів, що є зворотним коефіцієнту обертання:

$$Кз = К / ВР \qquad (8.6)$$

Він показує величину оборотних коштів на 1 грн. реалізованої продукції.

Розглянемо обертання капіталу ТОВ «АВС» (табл. 8.4).

Як видно з таблиці, коефіцієнт обертання загального капіталу знизився, а оборотного капіталу – незначно підвищився. Тривалість обороту загального капіталу зросла на 23,31 днів, оборотного капіталу – скоротилась на 3,7 дні. Тривалість обороту по запасах і затратах скоротилась на 0,68 днів, по дебіторській заборгованості та інших активах на 3,88 днів, по грошових коштах – зросла на 0,86 дні.

Проаналізуємо обертання оборотного капіталу. На відхилення обертання в днях впливає ряд факторів. Факторний аналіз обертання дає можливість визначити, за рахунок яких саме складових оборотних активів підприємство може підвищити ефективність їх використання. На відхилення тривалості обороту в днях впливають такі фактори:

- зміни середніх залишків активів;

- зміни обсягу реалізації,

Розрахунок цих факторів проведемо за допомогою ланцюгових підстановок. Умовним показником виступає тривалість обороту в днях при середніх залишках за звітний рік і обсязі реалізації за минулий рік. Факторний аналіз наведено в табл. 8.4. Умовна тривалість обороту в днях становить:

- По усіх оборотних коштах

360 : (136691,3 : 17563,45) = 360 : 7,78 = 46,27 днів

По запасах і затратах

360 : (136691,3 : 14523,1) = 360 : 9,41 = 38,26 днів

По дебіторській заборгованості та інших оборотних активах

360 : (136691,3 : 2449,4) = 360 : 55,80 = 6,45 днів

По грошових коштах та короткострокових фінансових вкладеннях

360 : (136691,3 : 590,95) = 360 : 231,31 = 1,56 днів.

Як видно з результатів розрахунків у таблиці, у звітному році порівняно з минулим обертання всього оборотного капіталу та окремих його складових прискорилось. Основною причиною уповільнення було зростання середніх залишків з усіх, за виключенням дебіторської заборгованості та інших оборотних активів, видів оборотних засобів. Зростання обсягу реалізації в цілому позитивно вплинуло на тривалість обороту, крім того його темпи були вищими від темпів збільшення залишків оборотних засобів. Прискорити обертання капіталу можна шляхом:

- інтенсифікацією виробництва;
- повнішим і раціональнішим використанням фінансових, трудових і матеріальних ресурсів;
- правильною організацією роботи щодо матеріально-технічного забезпечення;
- недопущенням створення надлишкових і непотрібних запасів;
- своєчасним відвантаженням продукції та оформленням документів;
- вивченням платоспроможності покупців і замовників, своєчасними заходами із стягнення дебіторської заборгованості;
- недопущенням відволіканням коштів у дебіторську заборгованість;
- скороченням термінів обертання по всіх фазах кругообігу засобів.

Тривалість обороту загального капіталу залежить від його органічної будови - співвідношення основного та оборотного капіталу. Чим більша частка основного капіталу в загальній величині, тим повільніше він обертається, та навпаки, за умов збільшення питомої ваги оборотних активів прискорюється загальне обертання капіталу. Залежність загальної тривалості обороту капіталу можна виразити такою формулою:

$$Тобз = \frac{Тобо}{ПВок} \qquad (8.7)$$

Тобз - тривалість обороту загального капіталу;

Тобо- тривалість обороту оборотного капіталу;

ПВок - питома вага оборотного капіталу в загальній його величині.

Питома вага оборотних коштів в загальній вартості капіталу становила:

В 2013 році – 85,466%;

В 2014 році – 72,19%;

В 2015 році – 51,379%.

Таблиця 8.3 - Аналіз обертання капіталу ТОВ «АВС»

№ п/п	Показники	Тис грн			Коефіцієнт обертання (Коб)			Тривалість обороту, дн (Тоб)			(+,-) Коб	(+,-) Тоб
		2013р.	2014р.	2015р.	2013р.	2014р.	2015р.	2013р.	2014р.	2015р.		
1	Виручка тис грн	136691,3	156258,6	177621,2								
2	Середня вартість загального капіталу	17460,05	25051,9	34184,1	7,83	6,24	5,2	45,98	57,69	69,28	-2,63	23,31
3	Середня вартість оборотного капіталу, в тому числі:	14922,45	18084,9	17563,45	9,16	8,64	10,11	39,3	41,67	35,6	0,95	-3,7
3.1	грошових коштів та короткострокових фінансових вкладень	131,6	416,3	590,95	1038,7	375,35	300,57	0,34	0,96	1,2	-738,13	0,86
3.2	дебіторської заборгованості та інших активів	3350,6	4167,6	2449,4	40,8	37,5	72,5	8,84	9,6	4,96	31,7	-3,88
3.3	запасів і затрат	11440,25	13501,8	14523,1	11,95	11,57	12,23	30,12	31,11	29,44	0,28	-0,68

Таблиця 8.4 - Аналіз обертання оборотного капіталу ТОВ «АВС»

№ П/П	Види оборотного капіталу	Тривалість обороту в днях			Відхилення (+,-)		
		2013	умовний	2015	загальне (гр 3 - гр1)	у тому числі за рахунок факторів	
						середніх залишків (гр 2 - гр1)	обсягу реалізації (гр 3 - гр2)
А	Б	1	2	3	4	5	6
1	Запаси і затрати	30,12	38,26	29,44	-0,68	8,14	8,82
2	Дебіторська заборгованість та інші оборотні активи	8,84	6,45	4,96	-3,88	-2,39	-1,49
3	Грошові кошти та короткострокові фінансові вкладення	0,34	1,56	1,2	0,86	1,83	-0,36
4	Усього оборотних коштів	39,3	46,27	35,6	-3,7	6,97	-10,67

Для розрахунку впливу факторів використовуємо спосіб ланцюгових підстановок:

I розрахунок: $Тобз_{2013р} = \frac{39,3}{0,85466} = 45,98$

II розрахунок: $Тобз_{умов} = \frac{39,3}{0,51379} = 76,49$

III розрахунок: $Тобз_{2015р.} = \frac{35,6}{0,51379} = 69,29$

Загальне відхилення становить:

69,29 – 45,98 =23,31 (днів),

у тому числі за рахунок зміни:

питомої ваги оборотного капіталу:

76,49 – 45,98 =30,51 (днів),

тривалості оборотного капіталу:

69,29 – 76,49 = - 7,20 (днів).

Як бачимо, загальне обертання капіталу уповільнилось 23,31 днів. За рахунок збільшення питомої ваги оборотного капіталу тривалість обороту загального капіталу збільшилась на 30,51 днів. Але прискорення обертання поточних активів вплинуло позитивно на швидкість обертання загального капіталу і скоротило негативний вплив фактора питомої ваги оборотного капіталу у загальній вартості майна підприємства на 7,20 днів. Сумарний вплив факторів привів до уповільнення

обертання загального капіталу лише на 23,31 днів. Загальне обертання оборотного капіталу являє собою суму часткових показників обертання окремих видів поточних активів. Оборотний капітал можна поділити за такими ознаками:

1. Залежно від функціональної ролі в процесі виробництва - оборотні фонди і фонди обігу. До оборотних фондів відносять виробничі запаси (сировина, насіння, паливо, корми), незавершене виробництво, напівфабрикати власного виробництва, витрати майбутніх періодів. Фонди обігу - це готова продукція, продукція відвантажена, грошові кошти, розрахунки з іншими підприємствами та організаціями. Такий розподіл необхідний для окремого аналізу часу перебування оборотних коштів у процесі виробництва та обігу.

2. Залежно від практики планування, контролю і управління - нормовані оборотні кошти та ненормовані**.** На підприємствах розробляються норми на виробничі запаси, готову продукцію і т. ін.

3. Залежно від джерел формування оборотного капіталу - власний оборотний капітал і позиковий капітал.

4. Залежно від ліквідності - абсолютно ліквідні засоби, швидко реалізовані оборотні засоби, повільно реалізовані оборотні засоби.

5. ***Залежно від ступеня ризику вкладання капіталу***: оборотний капітал з мінімальним ризиком вкладень - грошові кошти, короткострокові фінансові вкладення;

• оборотний капітал з малим ризиком вкладень - дебіторська заборгованість (за мінусом сумнівної), виробничі запаси (за мінусом залежалих), залишки готової продукції і товарів (за мінусом тих, що не користуються попитом);

• оборотний капітал із середнім ризиком вкладень - малоцінні та швидкозношувані предмети, незавершене виробництво, витрати майбутніх періодів;

• оборотний капітал з великим ризиком вкладень - сумнівна дебіторська заборгованість, залежалі виробничі запаси, готова продукція і товари, що не користуються попитом.

6. Залежно від матеріально-речового складу - предмети праці (сировина, матеріали, паливо, корми тощо), готова продукція і товари, грошові кошти і засоби в розрахунках.

Часткові показники обертання, розраховані за виручкою, необхідні для визначення впливу кожної статті поточних активів на зміну загальної тривалості обороту оборотного капіталу. Але при розрахунку часткових показників обертання замість виручки від реалізації застосовується: по виробничих запасах - товарна продукція по її собівартості; по залишках готової продукції - відвантажена продукція по її собівартості; по відвантажених товарах - реалізація по собівартості.

При аналізі обертання капіталу обов'язково визначають вплив на величину задіяних в оборот оборотних коштів і на фінансові результати діяльності суми залучених коштів в господарський оборот за рахунок прискорення обертання або

відволікання коштів із господарського обороту за рахунок уповільнення обертання. Економічний ефект в результаті прискорення обертання виражається у відносному вивільненні коштів з обороту, а також у збільшенні суми прибутку. Сума вивільнених коштів з обороту у зв'язку з прискоренням (- ЕЕ) або додатково залучених коштів в оборот (+ ЕЕ) при уповільненні обертання визначається добутком одноденного обороту по реалізації на зміну тривалості одного обороту в днях:

$$\pm ЕЕ = ВР / Д * \Delta Т_{об.} \qquad (8.8)$$

У нашому прикладі ця величина розраховується шляхом множення факторного одноденного обороту по реалізації на 360 відхилення тривалості одного обороту в днях у 2015 р. порівняно із 2013 р. (-3,7), тобто:

ЕЕ= 177621,2 : 360 × (-3,7)=493,39 × (-3,7) = - 1825,54 тис. грн..

Отже, в результаті прискорення, порівняно з минулим роком, обертання оборотного капіталу на 3,7 днів з господарського обороту було вивільнено коштів на суму 1825,54 тис. грн..

Виходячи із формули 8.1 суму прибутку можна представити у вигляді добутку середньої суми капіталу на коефіцієнт його прибутковості :

$$П = К \times КП. \qquad (8.9)$$

Використовуючи формулу КП= $Р_р \times К_{об}$, прибуток можна представити добутком середньої суми капіталу, рентабельності реалізованої продукції та коефіцієнта обертання капіталу, тобто

$$П = К \times Р_р \times К_{об}. \qquad (8.10)$$

Зміна суми прибутку за рахунок зміни коефіцієнта обертання капіталу розраховується як добуток величини відхилення коефіцієнта обертання на плановий коефіцієнт прибуткової реалізованої продукції і на фактичну середню суму капіталу:

$$\Delta П = \Delta К_{0Б} \times Р_{Рпл} \times К_ф \qquad (8.11)$$

ще: ΔП - відхилення суми прибутку;

$\Delta К_{0Б}$ - відхилення величини коефіцієнта обертання капіталу;

$Р_{рпл}$ - рентабельність реалізованої продукції;

$К_ф$ - середня фактична величина капіталу.

На ТОВ «АВС» зміна прибутку за рахунок зміни коефіцієнті обертання загального капіталу складає:

$$\Delta П = (5,2 – 7,83) - (11713,2 : 136691,3) \times 34184,1 =$$
$$= (-2,63) - 0,086 \times 34184,1 = -2942,46 \text{ (тис. грн.)}$$

Таким чином, в зв'язку з уповільненням оберненості капіталу у 2011 році підприємство недоотримало 2942,46 тис. грн.. прибутку.

На обертання загального капіталу значний вплив мають величина та обертання оборотного капіталу. В свою чергу, на швидкість обороту та ефективність використання оборотних коштів впливає система формування оборотних засобів. Надлишок оборотних активів означає, що частина капіталу не діє і не приносить

доходу. Недостача оборотного капіталу, яку в умовах кризи відчувають практично усі господарюючі суб'єкти, гальмує хід виробничого процесу.

Визначити потреби в оборотному капіталі можливо такими методами:

1) аналітичним (дослідно-статистичним). Полягає в тому, що потреба розраховується за ряд років (3-5 років) і усереднюється;

2) прямого рахунку. Використовує норми запасу і одноденний оборот з кожного елемента нормованих оборотних засобів: виробничих запасів, готової продукції. Визначаються очікуване незавершене виробництво, очікувана дебіторська заборгованість, необхідні грошові кошти та цінні папери. Потім розраховується загальна потреба в оборотному капіталі;

3) коефіцієнтним. Метод використовує результати методу прямого рахунку, коригуючи їх у відповідності до очікуваної динаміки зростання обсягу виробництва. Джерелами формування оборотних коштів є власні, позичкові та додатково залучені кошти (кредиторська заборгованість).

8.3 Ефект фінансового важеля

До показників оцінки ефективності використання позикового капіталу належить ефект фінансового важеля:

$$\textit{ЕФВ} = [\textit{ЕР}(1 - \textit{Коп.}) - \textit{СП}] \times \textit{ПК} / \textit{ВК}, \qquad (8.12)$$

ЕФВ - ефект фінансового важеля;

ЕР - економна рентабельність інвестованого капіталу до сплати процентів або коефіцієнт прибутковості як відношення суми прибутку до середньої вартості інвестованого капіталу;

$К_{оп}$ - коефіцієнт оподаткування як відношення сум податків до сум прибутку;

СП - ставка позикового процента;

ПК - позиковий капітал;

ВК - власний капітал.

Ефект фінансового важеля показує, на скільки процентів збільшилася рентабельність власного капіталу (РВК) за рахунок залучення позикових коштів в оборот підприємства. Він виникає тоді, коли економічна рентабельність капіталу вище позикового процента.

Ефект фінансового важеля складається з двох елементів:

1) різниці між коефіцієнтом прибутковості реінвестованого капіталу після сплати податків і ставкою за кредити $\textit{ЕР}(1 - \textit{Коп.}) - \textit{СП}$;

2) плеча фінансового важеля, тобто співвідношення ПК/ВК. Позитивний ефект фінансового важеля виникає, коли $\textit{ЕР}(1 - \textit{Коп.}) - \textit{СП} > 0$.

Наприклад, коефіцієнт прибутковості інвестованого капіталу після сплати податку складає 20%, відсоткова ставка за кредити дорівнює 15%. Різниця між вартістю позикового і розміщеного капіталу дає змогу збільшити рентабельність власного капіталу, і таких умов вигідно підвищувати плече фінансового важеля, тобто частку позикового капіталу.

Якщо ***ЕР(1 – Коп.) - СП <0,*** то створюється негативний ЕФВ, в результаті цього відбувається „проїдання» власного капіталу.

Становище дещо змінюється з ефектом фінансового важеля, якщо при обчисленні оподаткованого прибутку врахувати фінансові витрати з обслуговування боргу. Тоді за рахунок податкової економії реальна ставка процента за кредити зменшується і дорівнює $СП(1-К_{оп})$. Ефект фінансового важеля можна розрахувати за формулою:

$$ЕФВ =(ЕР – СП) \times (1 – коп.) \times ПК / ВК, \qquad (8.13)$$

Різницю між формулами (8.12) і (8.13) досконало розглянуто на прикладах Г. Савицької в підручнику «Анализ хозяйственной деятельности АПК»

За умов інфляції ЕФВ залежить від таких факторів: різниці між ставкою дохідності всього інвестованого капіталу і ставкою позикового процента; рівня оподаткування; суми боргових зобов'язань; темпів інфляції.

На проаналізованому підприємстві майже відсутній позиковий капітал, взятий під проценти. До позикового капіталу в даному ви падку можна віднести лише кредиторську заборгованість. Тому здійснити показати факторний аналіз не представилось можливим.

Однак, з дослідити вплив факторів на ЕФВ можна на основі наступної таблиці 8.5, в якій наведено умовні дані. Ефект фінансового важеля за минулий і звітний періоди розраховано за формулою

$$ЕФВ = (ЕЕ - СП/(1+1))(1-К_{оп})ПК/ВК+ І*ПК / ВК-100, \qquad (8.14)$$

де І — темп інфляції.

Таблиця 8.5 - Вихідні дані для факторного аналізу ефекту фінансового важеля

№	Показники	Минулий період	Звітний період
А	Б	1	2
1	Прибуток до оподаткування, тис грн	11000	15500
2	Податок на прибутки, тис грн	2200	2790
3	Рівень оподаткування, коефіцієнт	0,2	0,18
4	Плече фінансового важеля	0,295	0,2658
5	Економічна рентабельність інвестованого капіталу, %	29,33	28,21
6	Середня ставка процента за кредит %	60	50
7	Темп інфляції, %	50	45
8	Ефект фінансового важеля, %	12,23	10,59

$ЕФВ_{МР}$ =(29,33-60/1,5)(1-0,2) • 0,295+ 0,5-0,295-100 = +12,23%.

$ЕФВ_{ЗВР}$ = (28,21 – 50/1,45)(1 - 0,18) • 0,2658 + 0,45 • 0,2658 • 100 = +10,59 %.

Отже, підприємство на кожну гривню вкладеного капіталу одержало прибуток в розмірі 28,21 коп., а за користування позиченими коштами заплатило по 34,48 коп. (50 : 1,45). В результаті отримано від'ємний результат (28,21 - 34,48 = - 5,67). ЕФВ понижується за рахунок податків (у даному випадку на 18%). Крім того, він залежить від плеча фінансового важеля і рівня інфляції.

Вплив факторів на відхилення ЕФВ можна розрахувати за методом ланцюгових підстановок:

$ЕФВ_{МР}$ = (29,33 – 60/1,5)(1 - 0,2) • 0,295 + 0,5 • 0,295 • 100 = +12,23 %;

$ЕФВ_{Ум1}$= (28,21 – 60/1,5)(1- 0,2) • 0,295 + 0,5 • 0,295 • 100 = +11,97 %;

$ЕФВ_{Ум2}$ =(28,21 – 50/1,5)(1- 0,2) • 0,295 + 0,5 • 0,295 • 100 = +13,54 %;

$ЕФВ_{Ум3}$ =(28,21 – 50/1,45)(1-0,2) • 0,295+ 0,45 • 0,295 • 100=+11,79 %;

$ЕФВ_{Ум4}$ =(28,21 – 50/1,45)(1-0,18) • 0,295 + 0,45 • 0,295 • 100 = +11,76 %;

$ЕФВ_{ЗВР}$ = (28,21 – 50/1,45)(1 - 0,18) • 0,2658 + 0,45 • 0,2658 • 100 =+10,59 %.

Загальне відхилення ЕФВ становить (10,59 - 12,23) = 1,64%, у в тому числі за рахунок зміни факторів:

- рівня економічної рентабельності інвестованого капіталу11,97 - 12,23 = - 0,26%;
- ставки позикового процента 13,54 - 11,97 = + 1,57%;
- індексу інфляції 11,79 - 13,54 = - 1,75%;
- рівня оподаткування 11,76 - 11,79 = - 0,03%;
- плеча фінансового важеля 10,59 -11,76 = -1,17 %)

Отже, за певних умов підприємству вигідно використовувати позичені кошти, оскільки при цьому підвищується рентабельність власного капіталу (РВК):

$РВК_{МНР}$ =$ЕР_{мнр}$(1-$К_{ОП\ МН.Р}$)+$ЕФВ_{МНР}$ = 29,33(1 -0,20)+12,23 = 35,69 %;

$РВК_{ЗВР}$ =$ЕР_{ЗВР}$(1-$К_{ОПЗВ.Р}$)+$ЕФВ_{зв.Р}$ = 28,21(1 -0,18)+10,59 = 33,72 (%).

Підприємство збільшило свій прибуток за рахунок використання позиченого капіталу на 5101,6 тис. грн.

П = [ЕР - СП(1 + І)](1 - $К_{оп}$) • ПК/100 + І • ПК = = 5101,6 (тис. грн.).

Таким чином, зовнішня заборгованість (позиковий капітал) виступає, з одного боку, джерелом подальшого розвитку діяльності підприємства, з іншого - фактором підвищення фінансового ризику. Залучаючи позиковий капітал, господарюючий суб'єкт може швидше досягти поставленої мети. А для того, щоб зменшити зростаючий у зв'язку з цим фінансовий ризик, необхідно робити прогноз щодо економічної рентабельності підприємства, ставки банківського процента та рівня інфляції.

Висновки.

Серед показників ефективності діяльності господарюючого суб'єкта важливе місце за умов ринку посідають показники ефективності використання капіталу, які відображають швидкість (прискорення або уповільнення) руху капіталу та його віддачу. У світовій практиці широкого застосування набув узагальнюючий показник міри ефективності використання капіталу - прибутковість (дохідність, рентабельність).

На загальну економічну рентабельність можна впливати шляхом збільшення комерційної рентабельності (КР) та швидкості обертання активів (КТ). Водночас збільшення чистого доходу підприємства не повинно призводити до одночасного значного збільшення активів. В аналізі факторів зміни економічної рентабельності головне – вирішити питання, який з факторів - комерційна рентабельність (КР), чи швидкість обертання активів (КТ) змінюється більш високими темпами, тим самим здійснюючи потужніший вплив на зміну рівня економічної рентабельності.

Поряд з віддачею капіталу його обертання є одним із важливих показників, що характеризує інтенсивність використання засобів підприємства. При аналізі обертання капіталу обов'язково визначають вплив на величину задіяних в оборот оборотних коштів і на фінансові результати діяльності суми залучених коштів в господарський оборот за рахунок прискорення обертання або відволікання коштів із господарського обороту за рахунок уповільнення обертання. Економічний ефект в результаті прискорення обертання виражається у відносному вивільненні коштів з обороту, а також у збільшенні суми прибутку.

Контрольні питання для самоперевірки

1. Опишіть структуру звіту про фінансові результати?
2 Охарактеризуйте схему формування чистого прибутку.
3. Що таке операційний прибуток?
4. Яка діяльність підприємства може приносити прибуток,
окрім основної діяльності?
5. Які показники прибутку можна розрахувати на основі величини чистого прибутку?
6. За допомогою яких показників вимірюється рентабельність?
7. Які існують групи показників рентабельності?
8. Охарактеризуйте основні показники рентабельності і методики їхнього розрахунку.
9. У чому особливість складання ресурсних показників рентабельності?

10. Розкрийте суть європейської концепції фінансового левериджу.
11. Наведіть формулу Дюпона. Розкрийте її економічний зміст.

Питання для обговорення

1. Як показник рентабельності оборотного капіталу пов'язаний з рентабельністю реалізації та оборотністю оборотних активів?
2. Які показники рентабельності найважливіші?
3. Яка рентабельність активів у різних галузях?
4. Наведіть фактори рентабельності реалізації.
5. Наведіть фактори оборотності активів.
6. Які існують стандарти показників рентабельності?
7. Як проявляється дія фінансового левериджу за умови різних співвідношенн рентабельності активів та рентабельності власного капіталу?
8. Коли виникає і в чому полягає негативний вплив від'ємної сили дії фінансового левериджу?

Оцініть правильність твердження («так», «ні»)

1. Високий показник рентабельності власного капіталу підприємства забезпечує стабільність його фінансового зростання.
2. Зростання показників рентабельності є позитивним фактором.
3. На рентабельність активів впливає рентабельність реалізації та оборотність необоротних активів.
4. За рахунок залучення позичкового капіталу підприємство завжди знижує ефективність використання власного капіталу.
5. Абсолютний показник, який найповніше характеризує ефективність роботи підприємства для власника, — це сума чистого доходу.

ТЕМА 9
АНАЛІЗ ДІЛОВОЇ АКТИВНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

Оцінка ринкової позиції підприємства: аналіз внутрішнього і зовнішнього середовища. Схема комплексного аналізу ефективності господарської діяльності. Аналіз виробництва і реалізації продукції. Аналіз можливостей використання резервів зростання обсягів виробництва продукції.

Аналіз собівартості продукції. Аналіз загальних факторів зміни собівартості одиниці продукції. Аналіз динаміки показників собівартості продукції. Аналіз резервів зниження собівартості.

Основні фактори розвитку підприємства, кількісна оцінка їх впливу. Коефіцієнти стійкості економічного зростання підприємства. Оцінка економічної динаміки суб'єкта господарювання.

ПЛАН

9.1 Сутність та характеристика показників ділової активності

9.2 «Золоте правило розвитку підприємства» в системі оцінки його ділової активності

9.1 Сутність та характеристика показників ділової активності

Стабільність фінансового стану підприємства в умовах ринкової економіки обумовлена значною мірою його діловою активністю, що залежить від широти ринків збуту продукції, його ділової репутації (іміджу), ступеня виконання плану за основними показниками господарської діяльності, рівня ефективності використання ресурсів (капіталу) і стабільності економічного зростання. Ділова активність підприємства у фінансовому аспекті проявляється, насамперед, у швидкості обороту його коштів.

Аналіз ділової активності полягає в дослідженні рівнів і динаміки різноманітних коефіцієнтів оборотності, які в узагальненому виді являють собою відношення виторгу від реалізації продукції до середнього за період величини коштів або їхніх джерел.

В окремих випадках показники оборотності можуть бути розраховані за станом на початок і кінець періоду оцінки. Важливість показників оборотності пояснюється тим, що характеристики обороту багато в чому визначають рівень прибутковості підприємства. До основних показників ділової активності підприємства відносять:

- коефіцієнт оборотності активів;
- коефіцієнт оборотності запасів;
- строк обороту запасів, днів;

- коефіцієнт оборотності загальної суми дебіторської заборгованості;
- термін обороту загальної суми дебіторської заборгованості;
- коефіцієнт оборотності дебіторської заборгованості по товарних операціях;
- термін обороту дебіторської заборгованості по товарних операціях;
- коефіцієнт оборотності загальної суми кредиторської заборгованості;
- термін обороту загальної суми кредиторської заборгованості;
- коефіцієнт оборотності кредиторської заборгованості по товарних операціях;
- термін обороту кредиторської заборгованості по товарних операціях;
- тривалість операційного циклу;
- тривалість фінансового циклу.

Ділова активність господарюючого суб'єкта оцінюється динамікою його розвитку; досягнення ним цілей, які відображають натуральні та вартісні показники; ефективністю використання економічного потенціалу; розширення ринків збуту продукції. Кількісна характеристика та аналіз ділової активності можуть бути здійснені за двома напрямками: ступінь виконання плану за основними показниками, що забезпечують задані темпи їх зростання; рівень ефективності використання ресурсів. Як уже згадувалось, ділову активність підприємства характеризує сукупність показників віддачі інвестованих у виробництво коштів.

1. Фондовіддача **-** цей показник визначає скільки виручки припадає на одиницю основних виробничих фондів. Напрямом позитивних змін є збільшення цього показника.

$$Ф_{оф} = \frac{ЧВ}{Основні.виробничі.фонди} \qquad \textbf{(9.1)}$$

Ф$_{о.ф.}$ 2013р. $\frac{136691{,}3тис.грн.}{1289{,}5тис.грн.} = 106{,}00$

Ф$_{о.ф.}$ 2014р. $\frac{156258{,}6тис.грн.}{4128{,}7тис.грн.} = 37{,}85$

Ф$_{о.ф.}$ 2015р. $\frac{177621{,}2тис.грн.}{12378{,}55тис.грн.} = 14{,}35$

Розрахунки показника фондовіддачі вказують на його скорочення протягом аналізованого періоду, що свідчить про негативні тенденції у ефективності використання основних виробничих фондів. Отримані значення фондовіддачі свідчать про те, що частка виручки на одиницю основних виробничих фондів на протязі 2013 – 2015 років скоротилась у 7,4 рази. Зниження показника фондовіддачі, динаміка якого представлена в табл. 9.1, свідчить про зниження ефективності використання основних виробничих фондів на підприємстві. Для отримання позитивних змін цього показника темпи приросту чистої виручки повинні перевищувати темпи приросту основних виробничих фондів.

2 Оборотність активів (обороти), ресурсовіддача, коефіцієнт трансформації дає змогу визначити, скільки отримано чистої виручки від реалізації продукції (ЧВ далі - виручки) на одиницю коштів, інвестованих в активи. Напрямком позитивних змін є збільшення цього показника:

$$K_m = \frac{ЧВ}{Активи} \qquad (9.2)$$

К$_т$ 2013р. $\frac{136691,3тис.грн.}{17460,05тис.грн.} = 7,83$ оборотів

К$_т$ 2014р. $\frac{156258,6тис.грн.}{25051,9тис.грн.} = 6,24$ оборотів

К$_т$ 2015р. $\frac{177621,2тис.грн.}{34184,1тис.грн.} = 5,20$ оборотів

Як видно з розрахунків коефіцієнт трансформації різко скоротився, що свідчить про негативні тенденції подовження терміну обороту активів. Динаміку показників оборотності активів унаочнює табл. 9.1.

3 Коефіцієнт оборотності оборотних коштів визначає скільки виручки припадає на одиницю обігових коштів (кількість оборотів обігових коштів). Напрямком позитивних змін є збільшення кількості оборотів.

$$K_0 = \frac{ЧВ}{Обігові.кошти} \qquad (9.3)$$

К$_о$ 2013р. $\frac{136691,3тис.грн.}{14922,45тис.грн.} = 9,16$

К$_о$ 2014р. $\frac{156258,6тис.грн.}{18084,9тис.грн.} = 8,64$

К$_о$ 2015р. $= \frac{177621,2тис.грн.}{17563,45тис.грн.} = 10,11$

Швидкість обертання поточних активів підприємства за період 2013-2015 років зросла на 0,95 оберти, що оцінюється позитивно і проілюстровано в табл. 9.1.

4 Оборотність запасів – визначає кількість оборотів коштів, інвестованих у запаси; позитивним є збільшення оборотних запасів

$$K_{оз} = \frac{Собівартість.реалізації}{Середні.запаси} \qquad (9.4)$$

К$_{оз}$ 2013р. $= \frac{108983,8}{81440,25} = 9,53$

К$_{оз}$ 2014р. $= \frac{133332,2}{78501,8} = 9,88$

К$_{оз}$ 2015р. $= \frac{139559,2}{14523,1} = 9,61$

Як видно з розрахунків, темпи оборотності запасів протягом аналізованого

періоду майже не змінювались.

5 Коефіцієнт оборотності готової продукції (оборотів) визначає співвідношення виручки і середніх запасів готової продукції. Напрямом позитивних змін вважається збільшення цього показника.

$$К_{огп} = \frac{Собівартість.реалізації}{Готова.продукція} \qquad (9.5)$$

Як свідчать розрахунки приведені нижче, коефіцієнт оборотності готової продукції підприємства підвищився на 9.1 або, іншими словами, скоротився термін знаходження готової продукції на складах підприємства, що може також свідчити про підвищення попиту на продукцію підприємства.

$$\mathbf{К_{огп}}\ \ 2013р.\ = \frac{108983,8}{6393,95} = 17,05$$

$$\mathbf{К_{огп}}\ \ 2014р.\ = \frac{133332,2}{6671,2} = 19,99$$

$$\mathbf{К_{огп}}\ \ 2015р.\ = \frac{139559,2}{6659,5} = 20,96$$

6 Оборотність дебіторської заборгованості визначає співвідношення виручки і середньої дебіторської заборгованості. Позитивним вважається співвідношення, яке вказує у скільки разів виручка перевищує середню дебіторську заборгованість.

$$К_{дз} = \frac{ЧВ}{Середня.дебіторська.заборгованість} \qquad (9.6)$$

$$\mathbf{К_{одз}}\ \ 2013р. = \frac{136691,3.}{3141,75} = 43,51$$

$$\mathbf{К_{одз}}\ \ 2014р. = \frac{156258,6}{3888,4} = 40,19$$

$$\mathbf{К_{одз}}\ \ 2015р. = \frac{177621,2}{2326,2} = 76,36$$

Розрахунки свідчать про значне зростання коефіцієнту оборотності дебіторської заборгованості протягом 2013 – 2015 років, що вважається позитивним зрушенням.

7 Коефіцієнт оборотності кредиторської заборгованості визначається співвідношенням собівартості реалізації та середньорічної вартості кредиторської заборгованості:

$$\boldsymbol{К_{окз}} = \frac{Собівартість\quad реалізації}{Середньорічна\quad вартість\quad кредиторської\quad заборгованості} \qquad (9.7)$$

$$\mathbf{К_{окз}}\ \ 2013р. = \frac{108983,8}{3474,85} = 31,36\ оборотів$$

$$\mathbf{К_{окз}}\ 2014\text{р.} = \frac{133332,2}{5333,75} = 24,99\ \textit{оборотів}$$

$$\mathbf{К_{окз}}\ 2015\text{р.} = \frac{139559,2}{6387,85} = 21,85\ \textit{оборотів}$$

Розрахунки свідчать про скорочення значення коефіцієнта оборотності кредиторської заборгованості з 31,36 оборотів на рік в 2013 році до 21,85 оборотів на рік в 2015 році, що свідчить про подовження терміну погашення зобов'язань перед кредиторами підприємства. Динаміка коефіцієнтів оборотності різних видів активів представлена в таблиці 9.1.

8 ***Період одного обороту оборотних коштів (днів)*** – визначає середній термін від витрачення коштів для виробництва продукції до отримання коштів за реалізовану продукцію. Напрямками позитивних змін є скорочення періоду одного обороту оборотних коштів.

$$\boldsymbol{r_o} = \frac{360}{K_0} \qquad \textbf{\textit{(9.8)}}$$

$$\boldsymbol{r_o}\ \ 2013\text{р.} = \frac{360}{9,16} = 39,3\ \ \text{днів}$$

$$\boldsymbol{r_o}\ \ 2014\text{р.} = \frac{360}{8,64} = 41,67\ \ \text{днів}$$

$$\boldsymbol{r_o}\ \ 2015\text{р.} = \frac{360}{10,11} = 35,61\ \ \text{днів}$$

Як видно з розрахунків відбулося коливання кількості днів періоду обороту оборотних коштів. Однак, на кінець аналізованого періоду термін оборотності обігових коштів скоротився, в першу чергу, за рахунок скорочення періоду інкасації дебіторської заборгованості.

9 Період одного обороту запасів (днів) визначає термін, протягом якого запаси трансформуються у кошти. Оптимальним вважається зменшення періоду обороту запасів.

$$\boldsymbol{R_з} = \frac{360}{K_{оз}} \qquad \textbf{\textit{(9.9)}}$$

$$\boldsymbol{R_з}\ \ 2013\text{р.} = \frac{360}{9,53} = 37,78\ \ \text{днів}$$

$$\boldsymbol{R_з}\ \ 2014\text{р.} = \frac{360}{9,88} = 36,44\ \ \text{днів}$$

$$\boldsymbol{R_з}\ \ 2015\text{р.} = \frac{360}{9,61} = 37,46\ \textit{днів}$$

З наведених розрахунків видно, що за 2013 – 2015 роки період обороту запасів незначно коливався, тому відчутного впливу на загальний період обігу оборотних коштів підприємства не відбувалось.

10. Період погашення дебіторської заборгованості визначає середній термін інкасації дебіторської заборгованості. Позитивним вважається зменшення періоду погашення дебіторської заборгованості, особливо в умовах інфляції, та збільшення, якщо темпи приросту прибутку перевищують темпи приросту дебіторської заборгованості.

$$\boldsymbol{R_{дз}} = \frac{360}{К_{дз}} \qquad \textbf{(9.10)}$$

$R_{дз}$ 2014р. $= \frac{360}{43{,}508} = 8{,}27$ днів

$R_{дз}$ 2015р. $= \frac{360}{40{,}186} = 8{,}96$ днів

$R_{дз}$ 2016р. $= \frac{360}{75{,}804} = 4{,}75$ днів

Розрахунки періоду погашення дебіторської заборгованості вказують на скорочення терміну інкасації дебіторської заборгованості з 8,27 днів у 2013 році до 4,75 днів у 2015 році, що є позитивним зрушенням.

11 Період погашення кредиторської заборгованості (днів) – визначає, який в середньому проміжок часу необхідно підприємству для сплати короткострокової заборгованості.

$$\boldsymbol{R_{кз}} = \frac{360}{К_{кз}} \qquad \textbf{(9.11)}$$

$\boldsymbol{R_{кз}}$ 2013р. $= \frac{360}{31{,}36} = 11{,}49$ днів

$\boldsymbol{R_{кз}}$ 2014р. $= \frac{360}{24{,}99} = 14{,}40$ днів

$\boldsymbol{R_{кз}}$ 2015р. $= \frac{360}{21{,}85} = 16{,}90$ днів

Розрахунки вказують, що на протязі аналізованого періоду відбувається тенденція до збільшення періоду погашення кредиторської заборгованості.

12. Період операційного циклу розраховується для визначення середнього проміжку часу між вкладенням оборотних коштів у запаси і отриманням грошей за реалізовану продукцію, тобто сума періодів обороту виробничого циклу і дебіторської заборгованості. В свою чергу, виробничий цикл включає період обігу ТМЗ, незавершеного виробництва і готової продукції:

$$r_{оц} = r_{вц} + r_{дз} \qquad \textbf{(9.12)}$$

$r_{оц}$ 2013р. = 37,78 + 8,27 = 46,05 днів;

$r_{оц}$ 2014р. = 36,44 + 8,96 = 45,40 днів;

$r_{оц}$ 2015р. = 37,50 + 4,75 = 42,25 днів.

Позитивним для підприємства є зменшення кількості днів періоду операцій-

ного циклу протягом аналізованого періоду.

13. Період фінансового циклу характеризує період обороту оборотних коштів з урахуванням середнього періоду обороту кредиторської заборгованості, тобто характеризує період відволікання з обігу власних оборотних коштів.

$$r_{фц} = r_{оц} - r_{кз} \qquad \textbf{(9.13)}$$

$r_{фц}$ 2013р. = 46,05 – 11,49 = 34,56 днів;

$r_{фц}$ 2014р. = 45,40 – 14,40 = 31, 00 днів;

$r_{фц}$ 2015р. = 42,25 – 16,90 = 25,35 днів.

Розрахунки свідчать про скорочення терміну фінансового циклу з 34,56 днів у 2013 році до 25,35 днів у 2015 році, що є свідченням позитивних зрушень. Для наочності отримані результати розрахунків зведені в таблицю 9.1.

Моделювання періоду операційного, фінансового циклів ТОВ «АВС» в 2013 – 2015 роках унаочнюють рисунки 9.1 – 9.3.

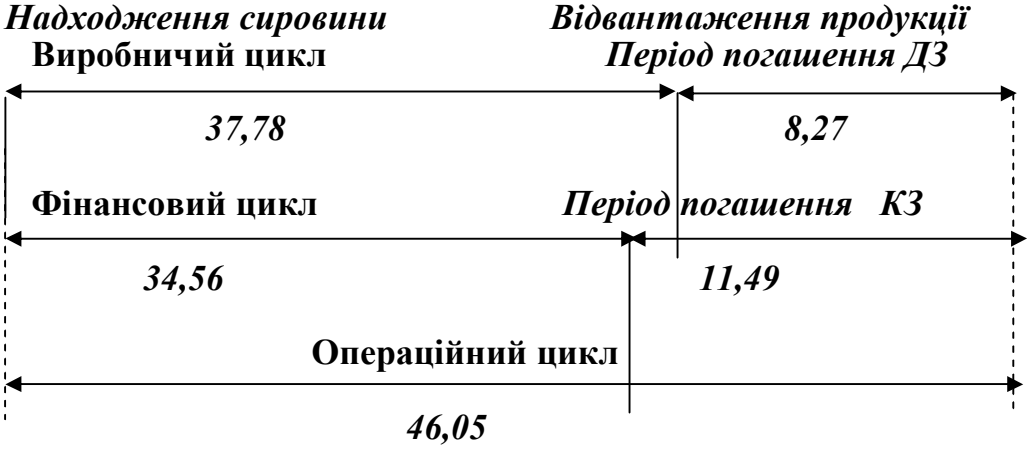

Рисунок 9.1 - Моделювання періоду операційного, фінансового циклів ТОВ «АВС» в 2013 році

Рисунок 9.2 - Моделювання періоду операційного, фінансового циклів ТОВ «АВС» в 2014 році

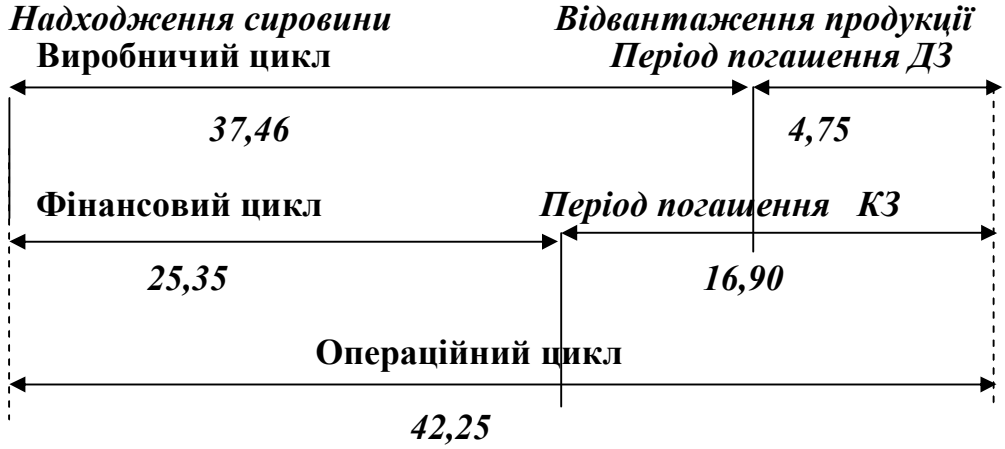

Рисунок 9.3 - Моделювання періоду операційного, фінансового циклів ТОВ «АВС» в 2015 році

Таблиця 9.1 - Показники ділової активності ТОВ «АВС» за 2013 - 2015 роки

	Показники	Алгоритм розрахунку	2013 р.	2014 р.	2015 р.
1	Рентабельність активів, %	$EP = \frac{Прибуток}{Активи}$	67,09	22,85	36,78
2	Коефіцієнт трансформації	$K_т = \frac{ЧВ}{Активи}$	7,83	6,24	5,2
3	Фондовіддача	$Ф_{оф} = \frac{ЧВ}{Основні.виробничі.фонди}$	106,0	37,85	14,35
4	Коефіцієнт оборотності оборотних коштів	$K_0 = \frac{ЧВ}{Обігові.кошти}$	9,16	8,64	10,11
5	Період одного обороту оборотних коштів, днів	$r_0 = \frac{360}{K_0}$	39,3	41,67	35,61
6	Оборотність запасів	$K_{оз} = \frac{Собівартість.реалізації}{Середні.запаси}$	9,53	9,88	9,60
7	Період одного обороту запасів, днів	$r_з = \frac{360}{K_{оз}}$	37,78	36,44	37,46
8	Оборотність дебіторської заборгованості	$K_{дз} = \frac{ЧВ}{Середня.дебіт.\cdot заборг.}$	43,51	40,19	75,80
9	Період погашення дебіторської заборгованості, днів	$r_{дз} = \frac{360}{K_{дз}}$	8,27	8,96	4,75
10	Коефіцієнт оборотності готової продукції	$K_{гп} = \frac{Собівартість.реалізації}{Готова.продукція}$	17,05	19,99	20,96
11	Період погашення кредиторської заборгованості, днів	$r_{кз} = \frac{Середня.кред..заборг.\times 360}{Собівартість.реалізації}$	11,49	14,40	16,90
12	Період операційного циклу	$r_{оц} = r_{вц} + r_{дз}$	46,05	45,40	42,25
13	Період фінансового циклу	$r_{фц} = r_{оц} - r_{кз}$	34,56	31,00	25,35

9.2 «Золоте правило розвитку підприємства» в системі оцінки його ділової активності

Ефективність функціонування підприємства, незалежно від виду його діяльності і форми власності, в умовах ринку визначається його здатністю приносити прибуток. В умовах ринкової економіки прибуток виступає найважливішим фактором стимулювання виробничо-господарської діяльності підприємства і створює фінансову основу для його розширеного відтворення. Однак, прибуток – не єдиний показник ефективності діяльності суб'єкта господарювання.

Стабільність фінансового стану підприємства в умовах ринкової економіки обумовлена значною мірою його діловою активністю, що залежить від широти ринків збуту продукції, його ділової репутації (іміджу), ступеня виконання плану за основними показниками господарської діяльності, рівня ефективності використання ресурсів (капіталу) і стабільності економічного зростання. Найбільш інформативні аналітичні висновки формуються в результаті зіставлення темпів їх зміни. У цьому зв'язку оптимальним є співвідношення таких темпових показників:

$$100\% < T_{ск} < T_р < T_п \qquad (9.14)$$

де $T_{ск}$ – темпи зміни сукупного капіталу, авансованого в діяльність підприємства;

$T_р$ – темпи зміни обсягів реалізації продукції;

$T_п$ – темп зміни прибутку.

Виконання даних пропорцій, тобто позитивна динаміка цих показників свідчить про динамічність розвитку підприємства та зміцнення його фінансового стану. «Золоте правило» економіки підприємства передбачає додержання умови, за якої темпи зростання прибутку підприємства мають перевищувати темпи зростання обсягів продажу, а останні повинні бути вищими за темпи зростання активів.

Перша нерівність $(100\ \% < T_{с.к})$ означає, що економічний потенціал підприємства зростає, тобто розширюються масштаби його діяльності.

Друга нерівність $(T_{с.к} < T_р)$ вказує на те, що в порівнянні із збільшенням економічного потенціалу обсяг реалізації підвищується більш високими темпами, тобто ресурси суб'єкта господарювання використовуються більш ефективно, підвищується віддача з кожної грошової одиниці, вкладеної в активи підприємства.

Із третьої нерівності $(T_р < T_п)$ видно, що прибуток зростає випереджальними темпами, що свідчить про відносне зниження витрат виробництва та обігу як результат дій, спрямованих на оптимізацію технологічного процесу і взаємовідносин з контрагентами.

Підставивши дані у вихідну формулу співвідношення темпових показників отримали:

2014 до 2013 року 100% < 143,48 > 114,31 > 48,86;

2015 до 2014 року 100% < 136,45 > 113,67 < 219,68;

Для наочності значення темпових показників зведено у таблицю 9.2.

З отриманих значень формули видно, що жодна нерівність не виконується, тобто ідеальна (оптимальна) залежність не досягнута. Виявлені відхилення не завжди слід розглядати як негативні, тому що основними причинами порушення системи нерівності є протягом 2013 – 2015 років було розширення виробництва. Така діяльність завжди пов'язана із значним вкладенням фінансових, матеріальних, інтелектуальних ресурсів, які порушують оптимальність співвідношення показників.

Виходячи з викладеного, є доцільним проведення аналізу показників рентабельності як віддачі вкладених коштів в різні види активів та ефективність власного капіталу, основну масу якого складають нерозподілені прибутки.

Для характеристики ділової активності акціонерних компаній в обліково-аналітичній практиці економічно розвинених країн крім темпових показників використовують коефіцієнт стійкості економічного зростання, який розраховується за формулою:

$$K_{ез} = \frac{П - Д}{ВК} \times 100 \qquad \textbf{(9.15)}$$

де $П$ - чистий прибуток;

$Д$ - дивіденди;

$ВК$ - власний капітал.

Цей показник можна застосувати до підприємств, які розподіляють отриманий прибуток на виплати власникам підприємства та на розширене відтворення, тобто практично до всіх підприємств, які отримують прибутки та стикаються з проблемою їх ефективного розподілу.

Коефіцієнт стійкості економічного зростання називають ще внутрішніми темпами росту – вказує на темпи росту розширеного відтворення (потенціалу) підприємства. Коефіцієнт $K_{ез}$ вказує, якими в середньому темпами може розвиватися підприємство, не змінюючи співвідношення між різними джерелами фінансування, фондовіддачею, рентабельністю виробництва, дивідендною політикою тощо.

$$K_{ез\,2009} = \frac{11713{,}2 - 3428{,}00}{(9113{,}2 + 17819{,}3) : 2} \times 100 = 61{,}52\%;$$

$$K_{ез\,2010} = \frac{5723{,}5 - 4591{,}6}{(17819{,}3 + 18951{,}2) : 2} \times 100 = 6{,}16\%;$$

$$K_{ез\,2011} = \frac{12573{,}40 - 0}{(18951{,}2 + 31515{,}8) : 2} \times 100 = 49{,}82\%.$$

Щодо стійкості економічного зростання ТОВ «АВС», то розрахунки свідчать про те, що підприємство на початок аналізованого періоду мало більш високий рівень темпів росту розширеного відтворення виробництва.

Таблиця 9.2 - Вихідні дані для визначення співвідношення темпових показників діяльності ТОВ «АВС»

№ п/п	Показники	*2013 р.*	*2014 р.*	Темп росту %	Відхилення		*2015 р.*	Темп росту %	Відхилення	
					+; -	%			+; -	%
1	Середньорічна вартість сукупного капіталу ***СК***	17460,05	25051,9	143,48	7591,85	43,48	34184,1	136,45	9132,2	36,45
2	Виручка від реалізації продукції ***Р***	136691,3	156258,6	114,31	19567,3	14,31	177621,2	113,67	21362,5	13,67
3	Чистий прибуток підприємства ***П***	11713,2	5723,5	48,86	-5989,7	-51,14	12573,4	219,68	6849,9	119,68

$$100\% < T_{ск} < T_{р} < T_{п}$$

2014 до 2013 року 100% < 143,48 > 114,31 > 48,86

2015 до 2014 року 100% < 136,45 > 113,67 < 219,68

У 2014 році отримавши значно нижчий рівень прибутку у порівнянні з попереднім роком, керівництво підприємства майже весь прибуток спрямувало на виплати учасникам, в результаті чого показник стійкості економічного зростання скоротився до 6,16%, і , навіть, після повної відмови від виплат учасникам у 2015 році цей показник не досяг початкового значення. Динаміка показника стійкості економічного зростання наведена та на рисунку 9.5.

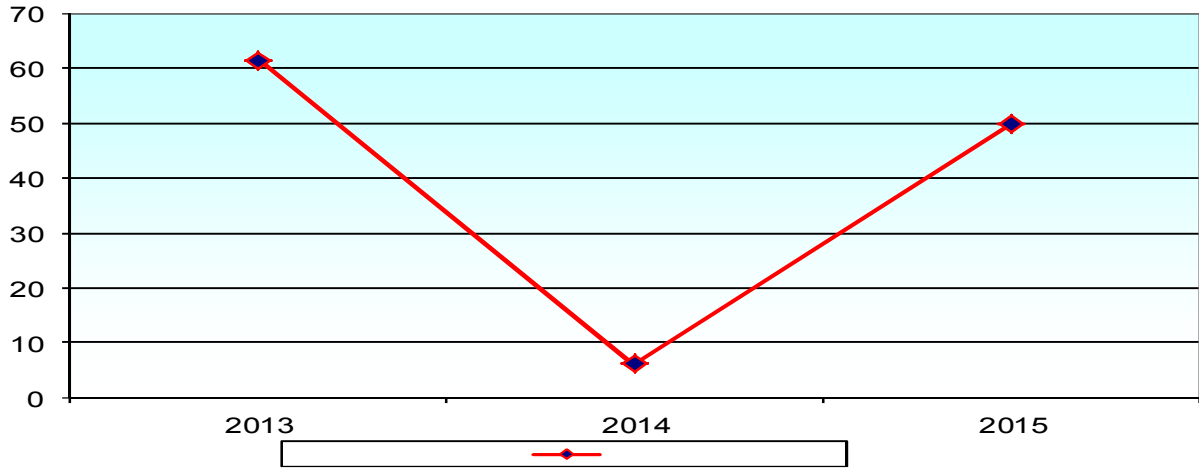

Рисунок 9.5 – Динаміка показників стійкості економічного зростання ТОВ «АВС» в 2013 – 2015 роках

Розрахунки свідчать про те, що високе значення показника стійкості економічного зростання на базі результатів діяльності за 2009 рік отримане за рахунок високого рівня реінвестування прибутку, значення рентабельності продажу на рівні 7,49%, високого значення коефіцієнта трансформації на рівні 8,95 та низького рівня фінансової залежності підприємства.

За підсумками 2014 року значення показника стійкості економічного зростання, не дивлячись на міцні передумови, скоротилось до 6,16%. Це відбулося внаслідок різкого скорочення рентабельності продажу до 3,22%, зменшення коефіцієнту трансформації до 7,09 та, як уже зазначалося - різкого скорочення реінвестування прибутку до 19,77%, у порівнянні з попереднім роком його значення становило 70,73%.

За результатами діяльності підприємства в 2015 році значення показника стійкості економічного зростання зросло до 49,82% за рахунок стовідсоткового реінвестування прибутку, зростання комерційної маржі до рівня 7,08%, але при цьому відбулося різке скорочення коефіцієнту трансформації до позначки 5,19.

Враховуючи, що власний капітал товариства з обмеженою відповідальністю може збільшуватись або за рахунок додаткового залучення пайових внесків, або за рахунок реінвестування отриманого прибутку, чином, коефіцієнт $K_{ез}$ відображає, якими темпами в середньому збільшується власний капітал за ра-

хунок фінансово - господарської діяльності, а не за рахунок залучення додаткового пайового капіталу.

Значення коефіцієнту фінансової залежності на підприємстві скоротилось у порівнянні з початковим періодом у 1,23 рази. Керівництву підприємства слід звернути увагу на скорочення коефіцієнта трансформації, яке відбувається, в першу чергу за рахунок випередження темпів приросту активів підприємства від темпів приросту виручки від реалізації продукції.

Крім того, попередні розрахунки свідчать про зниження фондовіддачі та нарощування обсягів реалізації переважно за рахунок екстенсивних факторів розвитку виробництва. Як свідчить оцінка показників ділової активності підприємства – значення цих коефіцієнтів має незадовільну тенденцію, яка впливає на скорочення внутрішнього темпу економічного зростання.

Питання для самоперевірки та аудиторного контролю знань

1. Розкрийте сутність поняття «ділова активність».
2. Які цілі та завдання аналізу ділової активності?
3. Охарактеризуйте послідовність проведення аналізу ділової активності підприємства.
4. Які показники використовуються для оцінки ділової активності?
5. Що розуміється під стійким зростанням підприємства?
6. Як оцінити стійкість зростання підприємства?
7. Які існують шляхи забезпечення стійкого зростання підприємства?
8. Охарактеризуйте фактори підвищення ділової активності.
9. Розкрийте сутність моделювання періоду операційного, фінансового циклів
10. Які цілі та завдання аналізу співвідношення темпових показників діяльності підприємства
11. Які цілі та завдання аналізу стійкості економічного зростання підприємств

Питання для обговорення

1. Чому оборотність активів має вплив на ділову активність підприємства?
2. Обґрунтуйте заходи щодо підвищення ділової активності підприємства в умовах вітчизняної економіки.
3. Доведіть, що всі підприємства стикаються з проблемами зростання?
4. Чому проблема стійкого зростання зводиться до проблеми управління надлишком чи нестачею грошових коштів?

Оцініть правильність твердження («так», «ні»)

1. Внутрішнім джерелом фінансування є облігації.

2. Уповільнення часу обороту призводить до додаткових витрат.

3. Коефіцієнт закріплення активів є оберненим до коефіцієнту оборотності.

4. В результаті перевищення темпів зростання оборотних активів над темпами зростання обсягів реалізації тривалість обороту збільшується.

5. Чим вище значення фінансового циклу, тим менша потреба підприємства в грошових коштах для придбання оборотних засобів.

6. Скорочення фінансового циклу зазвичай забезпечує зменшення операційного циклу.

7. Збільшення обсягів реалізації призводить до зменшення запасів та дебіторської заборгованості.

ТЕМА 10
АНАЛІЗ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ АКТИВНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

Інвестиції, їх класифікація, види, взаємозв'язок. Аналітичний метод розрахунку рентабельності інвестицій. Поняття інвестиційного проекту та етапи його здійснення. Основні завдання та методи оцінки інвестиційних проектів. Факторний аналіз структури довгострокових інвестицій та джерел їх фінансування. Аналіз альтернативних проектів. Аналіз інвестиційних проектів в умовах інфляції і ризику.

Методика здійснення аналізу інвестиційної чутливості проекту. Ранжування конкуруючих інвестиційних проектів. Оптимізація розподілу інвестицій по декількох проектах. Оцінка інвестицій в інноваційну діяльність підприємства. Аналіз факторів, які впливають на формування потреби в додаткових капіталовкладеннях. Оцінка показників відносної забезпеченості підприємства основними фондами, інвестиційної активності, інноваційної відповідності. Аналіз інвестицій в облігації та акції. Оцінка інвестиційної привабливості підприємства.

ПЛАН

10.1 Зміст і завдання аналізу інвестиційної діяльності підприємства

10.2 Комплексна інтегральна методики оцінювання інвестиційної привабливості підприємства

10. 1 Сутність та завдання аналізу ефективності діяльності та інвестиційної привабливості підприємства

В сучасних умовах зміст і мета економічного аналізу інвестиційної діяльності полягає в оцінці інвестиційного потенціалу суб`єкта господарювання і виявленні ефективних шляхів його реалізації, що відповідає основним напрямам управління інвестиційними процесами на підприємствах. (рис.10.1). Відповідно до основних функцій управління інвестиціями на підприємстві (прогнозування, формування інвестиційного портфеля, реалізація інвестиційної стратегії), процес аналізу інвестиційної діяльності можна розділити на три етапи: стратегічний, попередній та поточний аналіз.

Комплекс аналітичних досліджень на етапі стратегічного аналізу дозволить висвітлити загальні умови для інвестування, в цілому оцінити інвестиційні потреби та інвестиційний капітал підприємства і сформувати ці дані в інвестиційну програму (стратегію) підприємства. Доцільність проведення стратегічної оцінки пояснюється необхідністю досліджень для визначення інвестиційних пріоритетів, місця підприємства на інвестиційному ринку та ідентифікації реальної ситуації, в якій опинилось підприємство, формування заходів для її покращення.

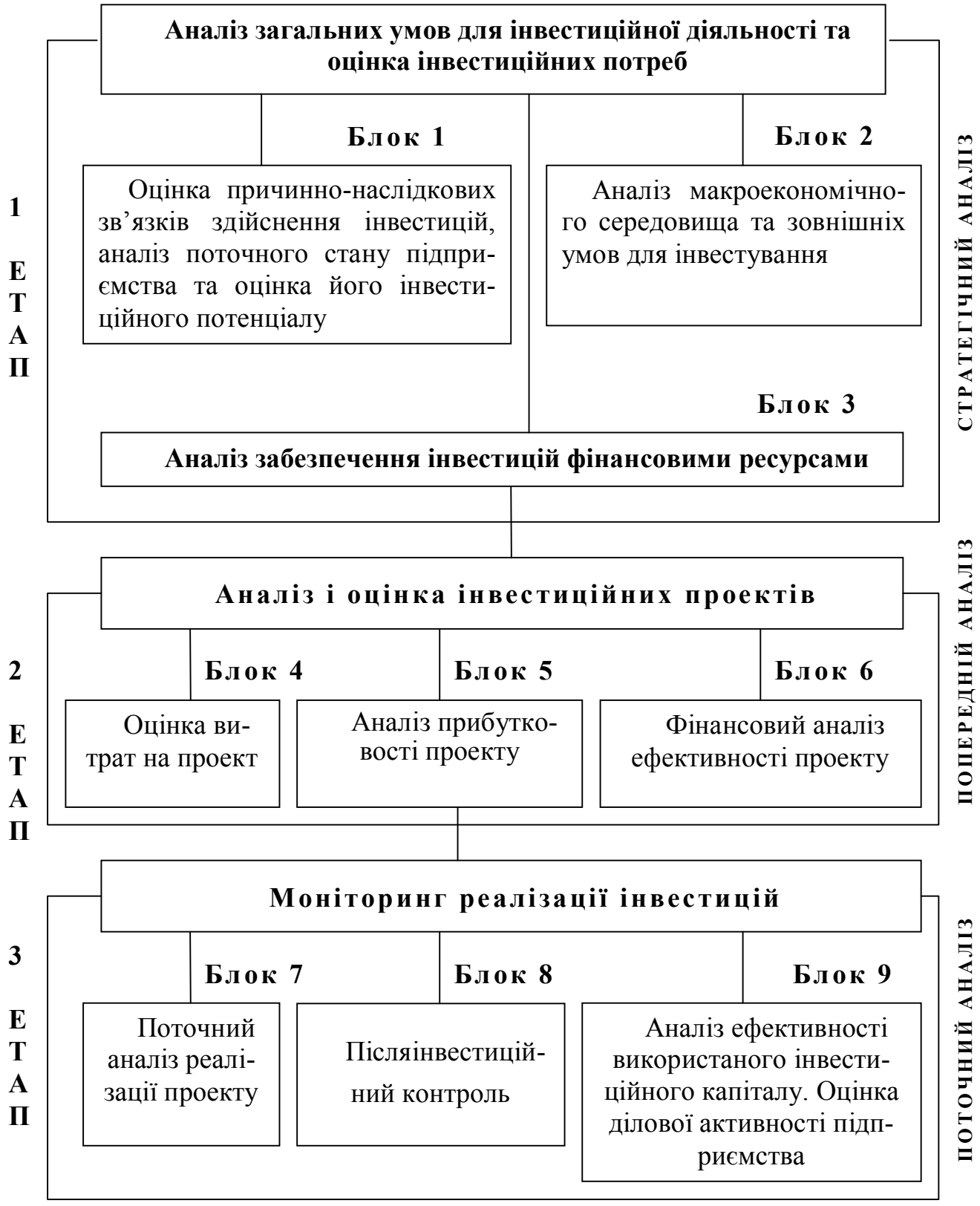

Рисунок 10.1 - Загальна модель економічного аналізу інвестиційної діяльності підприємства

При цьому виникає необхідність провести аналіз виробничо-господарської та фінансової діяльності підприємства і тільки після цього можна розробити заходи щодо покращення стану підприємства шляхом інвестування.

Не менш важливим залишається питання визначення рейтингу підприємства в межах галузі. У науковій і методичній літературі наведено багато варіантів рейтингової оцінки інвестиційної привабливості регіонів, галузей, натомість, відчувається нестача методів рейтингової оцінки підприємств.

Нерозв'язаною залишається ще одна проблема аналізу - це відсутність нормативів галузевих фінансових значень показників, що не дає змоги порівняти значення фінансових коефіцієнтів підприємств відносно певної встановленої норми. Це пояснюється тим, що підприємства не подають у своїй фінансовій звітності значення порахованих фінансових індексів, за якими і потенційні інвестори й інші зацікавлені особи могли б судити про фінансовий стан підприємства. Натомість, вартує уваги практика західних фірм, які подають ці розрахунки для зацікавлених у такій інформації, оскільки не всі можуть читати і аналізувати фінансові звіти підприємств. Для цього, власне, служать величини фінансових коефіцієнтів як орієнтири для оцінки конкретного підприємства у порівнянні з такими ж коефіцієнтами інших підприємств та нормативами по галузі, що дає можливість встановити рейтингове місце підприємства і відповідно його інвестиційну привабливість. У зв'язку з цим необхідним є встановлення нормативних значень по галузі норми прибутку, грошового потоку, коефіцієнтів, які характеризують фінансову стабільність, тощо.

Однією з найгостріших проблем активізації інвестиційної діяльності в Україні є нестача інвестиційних ресурсів. Джерелами цих ресурсів є власні і запозичені кошти, тому для аналітика важливим є вміння проаналізувати можливі шляхи залучення коштів та оптимізувати структуру джерел відносно майбутньої рентабельності власного капіталу. Таким чином стратегічний аналіз дасть нам можливість оцінити: фінансовий стан підприємства, майновий стан, достатність капіталу для поточної діяльності та інвестицій, потребу у додаткових джерелах фінансування, сформувати стратегічні цілі. Модель стратегічного аналізу пропонується у наступному вигляді (рис.10.2). Послідовність визначення оцінки інвестиційної привабливості підприємства наведено на рис. 10.3. Необхідно визначити життєвий цикл підприємства (ЖЦП) на підставі терміну його функціонування та відповідних заходів щодо його відродження, оновлення чи оздоровлення (перепрофілювання, реорганізації, диверсифікації або реструктуризації). Після визначення стадії ЖЦП слід визначити вплив фінансових результатів від усіх видів діяльності на інвестиційну привабливість на основі аналізу руху грошових коштів, що дає можливість інвестору досить впевнено приймати рішення про інвестування коштів у підприємство.

Рисунок 10.2 - Модель стратегічного аналізу інвестиційного потенціалу підприємства

Рисунок 10.3 - Послідовність визначення оцінки інвестиційної привабливості підприємства

Стан руху грошових коштів підприємства дозволяє провести оцінку управління об’єктом. Якість управління підприємством можна характеризувати як добре, якщо за у звітному періоді чистий рух грошових коштів за результатами операційної діяльності має позитивну величину. Якщо результати операційної та фінансової діяльності забезпечують позитивне значення руху грошових коштів, а результати інвестиційної – від’ємне (крайній випадок), то це свідчить про нормальну якість управління підприємством.

Ситуація на підприємстві насторожує, якщо рух коштів в результаті інвестиційної та фінансової діяльності має позитивне значення, а в результаті операційної – від’ємне, становище підприємства можна охарактеризувати як кризове, а якість управління у такій ситуації – незадовільну. Результати такого аналізу разом з визначенням стадії життєвого циклу підприємства покладено в основу запропонованої матриці відповідних коригуючих коефіцієнтів. Аналіз руху грошових коштів дозволяє визначити їхній стан та зробити загальну оцінку якості управління підприємством, яку рекомендовано враховувати відповідно до стадій його життєвого циклу.

Для оцінки інвестиційної привабливості можуть бути використані різні фінансові коефіцієнти. Їх склад визначається виходячи з цілей і глибини аналізу фінансового стану. Такими синтетичних показниками є оборотність активів, прибутковість капіталу, фінансова стабільність, ліквідність активів і ін.

Для визначення оцінки інвестиційної привабливості підприємства пропонуємо наступну послідовність. Здійснення оцінки інвестиційної привабливості підприємства першочергово вимагає збору та обробки фінансової та іншої інформації. Далі уточнюються об'єкти, які повинен оцінити аналітик у процесі аналізу інвестиційної привабливості підприємства. Такими об'єктами є:

- фінансово-економічний стан підприємства;
- його організаційна структура управління; рівень розвитку системи внутрішнього контролю на підприємстві, склад та ефективність використання кадрового потенціалу підприємства;
- якісні та кількісні характеристики використовуваної техніки та технологій, а також рівень диверсифікації продукції і видів діяльності підприємства. На цьому ж етапі відбувається підбір показників, за значеннями яких оцінюватиметься кожен об'єкт, а також встановлюються критерії допустимого значення кожного з показників.

Запропонована модель передбачає розрахунок коефіцієнта вагомості значення кожного з об'єктів дослідження в узагальненому показнику інвестиційної привабливості підприємства шляхом використання методу експертних оцінок.

Далі слід розрахувати значення показників за кожним об'єктом і порівняти фактичні значення показників із очікуваною величиною. Наступний етап пе-

редбачає введення у розрахунок коефіцієнта невідповідності фактичного значення показника його нормативному значенню (Kjn), для того, щоб за сукупністю фактичних значень показників можна було б оцінити фактичний стан об'єкта.

Коефіцієнт невідповідності фактичного значення показника його нормативному значенню доцільно розраховувати за формулою

$$Kjn = (Zjn - Zjf) / Zjn, \qquad (10.1)$$

де Zjn – нормативне значення показника;

Zjf – фактичне значення показника;

J – порядковий номер показника. J O [1; m].

Фактичне значення кожного показника (Aj) із врахуванням Kjn можна розрахувати наступним чином:

$$Aj = Kj \cdot (1 - Kjn). \qquad (10.2)$$

Оцінивши фактичне значення показників у межах кожного об'єкта, а також фактичний стан кожного об'єкта, можливим є перейти до шостого етапу. Він передбачає здійснення оцінки рівня інвестиційної привабливості підприємства (DP) як різниці між нормативним і реальним значенням узагальненого показника інвестиційної привабливості підприємства. Сукупність нормативних значень об'єктів, які оцінюються в процесі аналізу інвестиційної привабливості підприємства, повинна становити 1. У табл. 10.1 наведено шкалу значень DP.

Таблиця 10.1 – Шкала інтегральних значень рівня інвестиційної привабливості підприємства з урахуванням вагомості складових значень

№ п/п	Значення DP	Рівні інвестиційної привабливості підприємства
1	1 - 07	Інвестиційно непривабливе підприємство
2	0,6 – 0,4	Підприємство із середнім рівнем привабливості
3	0,3 - 01	Інвестиційно привабливе підприємство

Отже, підприємство, у якого значення цього показника коливається в межах від 1 до 0,7, є інвестиційно непривабливим; якщо значення лежить в діапазоні від 0,6 до 0,4, то підприємство є середнього рівня привабливості. В свою чергу, якщо значення DP від 0,3 до 0,1, то підприємство є інвестиційно привабливим.

Недоліком цієї методики оцінки інвестиційної привабливості підприємства є використання методу експертних оцінок без комбінації зі статистичними

методами. Якщо ж підприємство матиме достатній масив даних для здійснення комбінованого методу, то він дасть досить високий рівень точності розрахунків. Для розв'язання цієї проблеми існує об'єктивна модель оцінки інвестиційної привабливості підприємств – потенційних об'єктів інвестування.

Методика побудови моделі полягає у формуванні певного інтегрального показника, який дає змогу здійснити кількісну оцінку різноманітних показників господарської діяльності підприємства. Для цього використовують відкриту інформацію, а саме фінансові звітності підприємства.

Узагальнюючи можливості застосування методів та прийомів діагностики фінансового стану підприємства слід зазначити, що науковий апарат фінансового аналізу як сукупність загальнонаукових засобів дослідження ефективності діяльності суб'єктів господарювання набув широкого застосування в системі діагностики інвестиційної привабливості підприємства.

До принципів проведення оцінки фінансового стану підприємства, що регулюють процедурні аспекти його методології і методики належать систематичність, комплексність, регулярність, послідовність, об'єктивність.

10.3 Комплексна інтегральна методики оцінювання інвестиційної привабливості підприємства

Найактуальнішими для сьогодення України є проблеми вибору для інвестування промислових підприємств, які мають перспективи розвитку і можуть забезпечити високу ефективність вкладеного капіталу. Для розв'язання цієї проблеми існує об'єктивна модель оцінки інвестиційної привабливості підприємств – потенційних об'єктів інвестування.

Методика побудови моделі полягає у формуванні певного інтегрального показника, який дає змогу здійснити кількісну оцінку різноманітних показників господарської діяльності підприємства. Сам багаторівневий процес формування такого показника представлений на рисунку 10.4.

На першому рівні визначаються мета інвестиційного завдання та зміст його вирішення. На другому рівні здійснюється інформаційне забезпечення, необхідне для вирішення інвестиційного завдання. Для цього використовуємо відкриту інформацію, а саме фінансові звітності підприємства. На третьому рівні формується набір критеріїв, які дають змогу оцінити інвестиційну привабливість підприємства. Такий набір критеріїв передбачає проведення аналізу кількісних $F_1(x_{1...}x_4)$, які допомагають здійснити процес оцінювання.

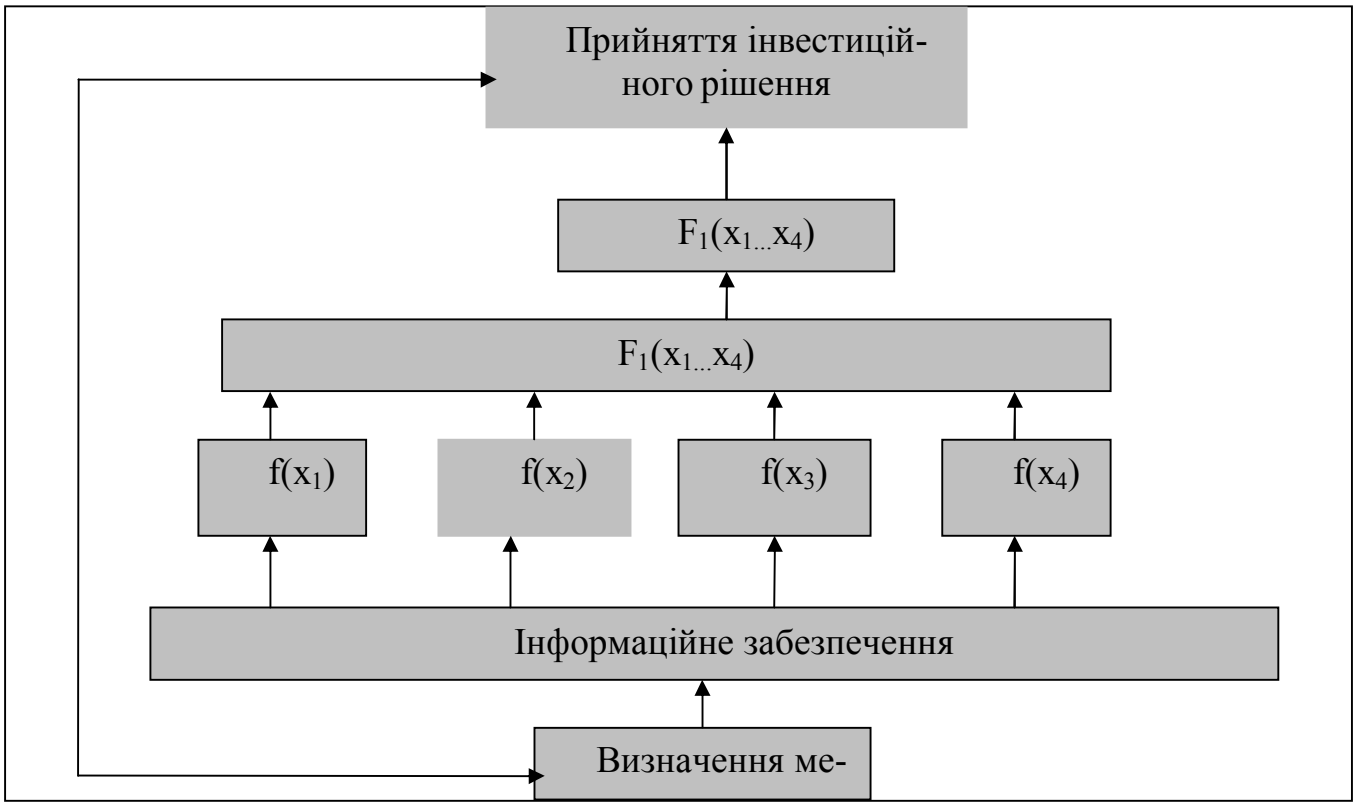

Рисунок 10.4 – Формування загального показника, що оцінює інвестиційну привабливість підприємства

Так складовими показниками $F_1(x_{1...}x_4)$ є:

- $f(x_1)$ – показник за допомогою якого визначається ліквідність активів підприємства;
- $f(x_2)$ – показник, що визначає фінансову стійкість підприємства;
- $f(x_3)$ – показник, що дає змогу проаналізувати оборотність активів підприємства;
- $f(x_4)$ – показник, що визначає прибутковість використаних активів.

Щоб сформувати узагальнений показник $F(x_{1...}x_4)$, необхідно визначити пріоритети і впорядкувати варіанти рішень із допомогою певних правил. Для відображення цього показника використовується матрична форма, яка забезпечує зручність і прозорість в інтерпретації відповідних результатів.

Для прийняття рішення про інвестиційну привабливість підприємства необхідно сформувати узагальнений показник $F(x_{1...}x_4)$, який враховує кількісні показники інвестиційної привабливості, і з допомогою прийняти відповідне рішення. Такий показник має бути кількісним і адекватно відображати фінансовий стан підприємства.

Врахування кількісних показників здійснюється шляхом складання підсумкової матриці E(nxm), кількість п’ядаків якої визначається числом кількіс-

них показників, що оцінюють фінансовий стан підприємства (n=4), а кількість стовпчиків матриці – кількістю складових, які забезпечують коректне визначення відповідних кількісних показників (m=3).

Таким чином, матриця Е має такий вигляд:

$$E = \begin{bmatrix} e_{11} & e_{12} & e_{13} \\ e_{21} & e_{22} & e_{23} \\ e_{31} & e_{32} & e_{33} \\ e_{41} & e_{42} & e_{43} \end{bmatrix},$$

Визначимо правила формування елементів матриці Е.

Елементи першого рядка (e_{11}) (i=1,3) визначається за допомогою показника ліквідності (x_{11}, x_{12}, x_{13}), де x_{11} – коефіцієнт абсолютної ліквідності (платоспроможності).

Якщо $x_{11}>0,2$, то вважаємо, що $e_{11}=1$, якщо ні – приймаємо, що $e_{11}=0$.

Елемент матриці e_{12} - коефіцієнт покриття.

Якщо $x_{12}>1$, то вважаємо $e_{12}=1$, якщо ні – приймаємо, що $e_{12}=0$.

Елемент e_{13} матриці – це коефіцієнт миттєвої оцінки. Рекомендоване значення цього показника $x_{13}\geq 0,7$ - 0,8, якщо ця умова виконується, вважаємо, що $e_{13}=1$, якщо ні приймаємо $e_{13}=0$.

Для оцінки інвестиційної привабливості промислових підприємств важливим показником є показник фінансової стійкості підприємства, який пропонується ідентифікувати за допомогою елементів другого рядка матриці, що розглядається. Елементи цього рядка визначаються за допомогою коефіцієнтів стійкості фінансового стану підприємства (x_{21}, x_{22}, x_{23}), де x_{21} – коефіцієнт автономії, рекомендоване значення цього показника $x_{21}\geq 0,5$ відтак якщо ця умова виконується, то $e_{21}=1$, якщо ні, то $e_{21}=0$.

x_{22} – це коефіцієнт маневреності, він свідчить, яка частина капіталу не закріплена у цінностях не іммобільного характеру і перебуває у формі, що дає змогу вільно маневрувати цими коштами.

Рекомендоване значення показника $x_{22}\geq 0,5$, якщо ця умова виконується, то $e_{22}=1$, якщо ні - $e_{22}=0$.

x_{23} – це коефіцієнт заборгованості, рекомендоване значення якого $x_{23}\leq 1$, якщо ця умова виконується, $e_{23}=1$, якщо ні - $e_{23}=0$.

Елементи третього рядка матриці характеризують оборотність активів підприємства і їх розраховують за допомогою трьох коефіцієнтів(x_{31}, x_{32}, x_{33}). Зокрема, коефіцієнт оборотності активів x_{31}. Цей показник повинен мати тенденцію на підвищення. Якщо ця умова виконується, $e_{31}=1$, якщо ні - $e_{31}=0$.

Коефіцієнт x_{32}.- це тривалість обороту всіх активів. Цей показник пови-

нен мати тенденцію на зниження. Якщо ця умова виконується, e_{32}=1, якщо ні - e_{32}=0.

Коефіцієнт x_{33} – характеризує оборотність поточних активів і повинен мати тенденцію на підвищення. Якщо така умова виконується, то e_{33}=1, якщо ні - e_{33}=0.

Елементи четвертого рядка матриці Е оцінюють прибутковість капіталу, і визначаються за допомогою коефіцієнтів (x_{41}, x_{42}, x_{43}).

x_{41} – це коефіцієнт прибутковості усіх використовуваних активів підприємства, Він характеризує рівень чистого прибутку, що генерується усіма активами підприємства, які знаходяться у його користуванні на балансі. Рекомендоване значення цього показника повинне мати тенденцію до підвищення. Якщо ця умова виконується e_{41}=1, якщо ні - e_{41}=0.

x_{42} – це коефіцієнт рентабельності. Він характеризує рівень прибутковості власного капіталу, який вкладений і рекомендоване значення повинне мати тенденцію до підвищення. Якщо ця умова забезпечується, e_{42}=1, якщо ні - e_{42}=0.

x_{43} – це коефіцієнт прибутковості реалізації продукції. Він характеризує прибутковість виробничо-комерційної діяльності. Рекомендоване значення цього показника повинне мати тенденцію на підвищення. При забезпечення цієї умови e_{43}=1, якщо ні - e_{43}=0.

Співвідношення всіх цих показників дає змогу досить просто алгоритмізувати процес знаходження значень елементів матриці Е, що використовується для загальної оцінки кількісних показників.

Відповідно до цього інвестиційно привабливим треба вважати підприємство зі стійким фінансовим станом, якщо сума елементів усіх чотирьох рядків матриці Е дорівнювати 11, або 9.

У разі, якщо сума елементів матриці Е менша за 9, можна зробити висновок, що дане підприємство не є привабливим як об’єкт інвестування, бо його фінансовий стан нестійкий. Тому найстійкіший фінансовий стан підприємства задаємо двома матрицями, які мають вигляд:

$$E = \begin{bmatrix} 1 & 1 & 1 \\ 1 & 1 & 1 \\ 1 & 1 & 1 \\ 1 & 1 & 0 \end{bmatrix}, \qquad E = \begin{bmatrix} 1 & 1 & 1 \\ 1 & 1 & 1 \\ 1 & 1 & 0 \\ 1 & 0 & 0 \end{bmatrix},$$

Кризовий стан підприємства характеризується більшістю нульових елементів матриці Е (кількість таких елементів повинне бути не менше шести).

Враховуючи матрицю Е, сформуємо загальний показник, який характеризує усі кількісні показники. Для цього обчислимо суму всіх елементів матриці

Е. Таку суму позначаємо Пк – показником кількісних характеристик інвестиційної привабливості підприємства.

Необхідно взяти до уваги всі можливі варіанти і те, що обов'язковою умовою визначення фінансового стану є наявність у матриці 11 або хоча б 9 одиниць. Якщо розглянемо всі варіанти, отримаємо таблицю 10.2, яка дає можливість визначити фінансовий стан підприємства як об'єкта інвестування.

Таблиця 10.2 - Визначення фінансового стану підприємства

Кризовий стан підприємства	Нестійкий фінансовий стан підприємства	Стійкий фінансовий стан підприємства
Якщо Пк≤2	Якщо 3 ≤Пк≤8	Якщо 9≤Пк≤11

Виходячи з результатів аналізу підприємства ТОВ «АВС», проведеного в попередніх розділах, сформуємо таблицю кількісних показників діяльності підприємства (таблиця 10.3), за допомогою якої ми знайдемо елементи матриці. За допомогою даних таблиці 10.3 матриця $E_{2013рік}$, $E_{2014рік}$ та $E_{2015рік}$ буде мати такий вигляд:

$$E_{2013\,р.}\begin{bmatrix}0 & 1 & 1\\ 1 & 1 & 1\\ 1 & 1 & 1\\ 1 & 1 & 1\end{bmatrix} \qquad E_{2014\,р.}\begin{bmatrix}0 & 1 & 1\\ 1 & 1 & 1\\ 0 & 0 & 0\\ 0 & 0 & 0\end{bmatrix} \qquad E_{2015\,р.}\begin{bmatrix}0 & 1 & 0\\ 1 & 0 & 1\\ 1 & 0 & 0\\ 1 & 1 & 1\end{bmatrix}$$

У елементах побудованої матриці за 2013 рік кількість одиниць значно перевищує кількість нульових показників матриці – їх значення становить 11 з можливих 12. Однак, в 2014 році ситуація різко погіршилась, і навіть у 2015 році не досягла рівня 2013 року, що свідчить про погіршання фінансового стану на підприємстві у порівнянні з 2013 роком.

Сформуємо загальний показник, який характеризує усі кількісні показники. Для цього необхідно обчислити суму всіх елементів матриці. Таку суму позначимо $К_п$ – показником кількісних характеристик інвестиційної привабливості промислових підприємств, вона дорівнює 11 з 12 можливих у 2013 році, 6 з 12 можливих в 2014 році та 7 з 12 можливих у 2015 році. У таблиці 10.3 наведено вагові коефіцієнти фінансового стану підприємства, які мають відповідні значення, що залежать від стійкості фінансового стану. Таким чином, запропонована методика побудови матричної моделі оцінки інвестиційної привабливості підприємства на основі узагальненого показника дає можливість урахувати кількісні критерії оцінки фінансового стану підприємства, тобто дає змогу здійснити інтеграцію різноманітних економічних показників і прийняти інвестиційне рішення, яке відповідає поставленій меті, що суттєво знижує ризик інвестора.

Таблиця 10.3 - Кількісні показники діяльності ТОВ «АВС»

Показники діяльності підприємства	2013 рік	2014 рік	2015 рік	x_i	e_i,2013рік	e_i,2014рік	e_i,2015рік
1) Коефіцієнт абсолютної ліквідності Кл.а.	0,04	0,06	0,07	x_{11}	0	0	0
2) Коефіцієнт покриття Кл.п.	3,77	2,88	1,98	x_{12}	1	1	1
3) Коефіцієнт миттєвої оцінки Кл.ш	0,83	0,74	0,36	x_{13}	1	1	0
4) Коефіцієнт автономії Кавт	0,77	0,74	0,77	x_{21}	1	1	1
5) Коефіцієнт маневреності Км	0,82	0,63	0,36	x_{22}	1	1	0
6) Коефіцієнт заборгованості Кз/в	0,23	0,26	0,23	x_{23}	1	1	1
7) Оборотність оборотних активів Ко	9,16	8,64	10,11	x_{31}	1	0	1
8) Тривалість обороту всіх активів Чо	14,9	57,6	69,3	x_{32}	1	0	0
9) Коефіцієнт обертання активів Кт	7,83	6,24	5,2	x_{33}	1	0	0
10) Коефіцієнт прибутковості (рентабельність капіталу) Рк	0,67	0,23	0,37	x_{41}	1	0	1
11) Рентабельність власного капіталу Рвк	0,97	0,31	0,49	x_{42}	1	0	1
12) Коефіцієнт прибутковості власної продукції (рентабельність реалізованої продукції за прибутком від реалізації) Ррп	0,09	0,04	0,07	x_{43}	1	0	1

Таблиця 10.4 - Визначення фінансового стану ТОВ «АВС» за даними фінансової звітності 2014 – 2016 років

Тип фінансового стану	Алгоритм розрахунку	на 01.01. 2014 р.	на 01.01. 2015 р.	на 01.01. 2016 р.
Кризовий фінансовий стан	Якщо $К_п \leq 2$, то $Р_{11} = 0$	-	-	-
Нестійкий фінансовий стан	Якщо $К_п \leq 8$, то $Р_{12} = 0,5$	-	**6**	**7**
Стійкий фінансовий стан	Якщо $9 \leq К_п \leq 11$, то $Р_{13} = 1$	**11**	-	-

Для більш детального аналізу підприємства, можливо удосконалити методику і доповнити її якісними показниками, які допоможуть зусібіч здійснити процес оцінювання підприємства. Так, на другому рівні доповнюємо інформацію статистичної звітності, із цього і змінюється сама схема формування загального показника (рис.10.5).

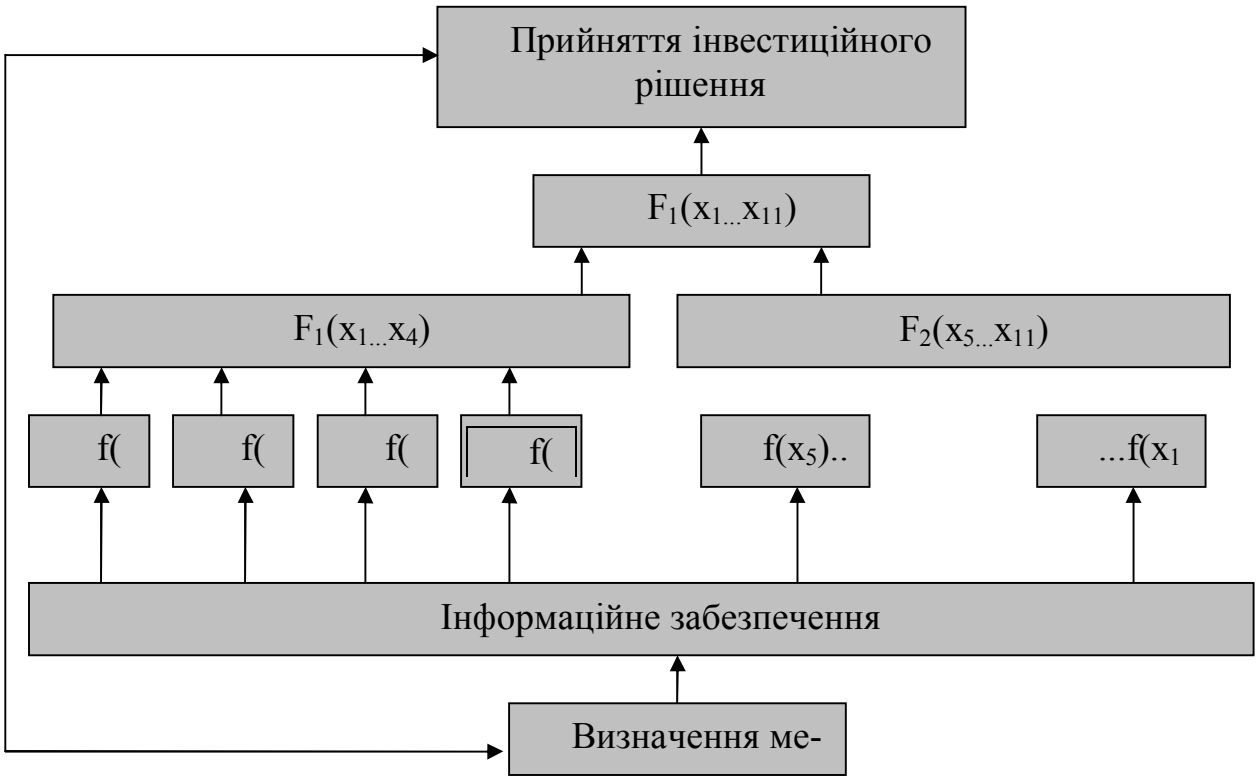

Рисунок 10.5 – Формування загального показника, що оцінює інвестиційну привабливість підприємства

На третьому рівні до набору критеріїв, які передбачають проведення аналізу кількісних показників $F_1(x_1...x_4)$ доповнюємо якісними $F_2(x_5...x_{11})$ показниками.

$F_2(x_5...x_{11})$ – показник, що характеризує якісні характеристики оцінки інвестиційної привабливості підприємства. Його складовими є відповідні показники $f(x_5)$; $f(x_6)$; $f(x_7)$; $f(x_8)$; $f(x_9)$; $f(x_{10})$;$f(x_{11})$.

Зауважимо, що $f(x_5)$ – це галузева приналежність підприємства, а основним показником інвестиційної привабливості галузей промисловості може слугувати рівень прибутковості використання активів;

$f(x_6)$ – регіональна інвестиційна привабливість;

$f(x_7)$ – стадія життєвого циклу підприємства;

$f(x_8)$ – розрахунки підприємства за кредитами згідно з балансом підприємства;

$f(x_9)$ – розрахунки підприємства персоналом;

$f(x_{10})$ – інформація щодо професійних здібностей керівництва;

$f(x_{11})$ – інформація про добросовісність (чесність, порядність) керівництва підприємства як партнера.

Отже, виходячи з рисунка 10.5 для прийняття рішення про інвестиційну привабливість підприємства необхідно сформувати узагальнений показник $F(x_1...x_{11})$, який враховує кількісні і якісні показники інвестиційної привабливості, і з його допомогою прийняти відповідне рішення. Визначення якісних показників $F_2(x_5...x_{11})$ пропонуємо здійснювати шляхом проведення детальної аналітичної роботи експертним методом, використовуючи при цьому теорію вагових коефіцієнтів (табл.10.4).

Таблиця 10.5 - Вагові коефіцієнти якісних показників оцінки інвестиційної привабливості підприємства

Назва показника	Показник	Інтервали зміни вагових коефіцієнтів
1. Галузева приналежність підприємства	$f(x_5)$	$0 \le k_5 \le 0{,}05$
2. Регіональна приналежність	$f(x_6)$	$0 \le k_6 \le 0{,}05$
3. Стадія життєвого циклу підприємства	$f(x_7)$	$0 \le k_7 \le 0{,}25$
4. Розрахунки підприємства з персоналом	$f(x_8)$	$0 \le k_8 \le 0{,}15$
5. Розрахунки підприємства за кредитами	$f(x_8)$	$0 \le k_9 \le 0{,}25$
6. Професійні здібності виробництва	$f(x_{10})$	$\le k_{10} \le 0{,}2$
7. Чесність підприємства, як партнера	$f(x_{11})$.	$\le k_{11} \le 0{,}05$

При обчисленні показника $F_2(x_5...x_{11})$ враховують вагові коефіцієнти, які

зможуть найсуттєвіше охарактеризувати інвестиційну привабливість підприємства. Такі якісні показники, як стадія життєвого циклу підприємства, розрахунки підприємства за кредитами та професійні здібності керівництва, треба враховувати обов'язково, вони мають найбільші вагові коефіцієнти за допомогою яких можна скласти таблицю рейтингу підприємства, як об'єкта інвестування. В основі цього рейтингу лежить набір відповідних коефіцієнтів, які отримують оцінку в балах, що залежить від значення цього коефіцієнту, як критерію оцінки та од відповідного йому вагового значення. Сума цих балів за всіма коефіцієнтами дає підставу віднести підприємство до певного рівня рейтингу.

Формування узагальненого показника оцінки інвестиційної привабливості промислових підприємств проводить шляхом підсумовування його складових. На жаль дані, які б дали можливість визначити значення узагальненого показника інвестиційної привабливості підприємства, носять конфіденційний характер, тому зробити ці розрахунки не представилось можливим, хоча така можливість може і повинна бути використана економічною службою підприємства з метою прийняття ефективних фінансових рішень щодо стабілізації фінансового стану підприємства та підвищення його інвестиційної привабливості.

Отже, найбільш комплексною характеристикою функціонування підприємства є його фінансова привабливість, рівень якої має визначальне значення в оцінці його інвестиційної привабливості.

Питання для самоперевірки та аудиторного контролю знань

1. Розкрийте сутність і мету інвестицій.
2. Назвіть класифікаційні ознаки інвестицій та види інвестицій за кожною з них.
3. Охарактеризуйте джерела фінансування інвестиційної діяльності підприємств.
4. Сформулюйте завдання фінансового аналізу інвестиційної діяльності підприємства.
5. В чому суть терміну «капітальні інвестиції»? Назвіть їхні форми.
6. Розкрийте сутність і мету управління капітальними інвестиціями підприємства.
7. Охарактеризуйте методи оцінювання ефективності інвестиційних проектів.
8. Наведіть методики розрахунку показників оцінки ефективності інвестиційних проектів.
9. Дайте визначення фінансовим інвестиціям.
10. Які Вам відомі форми фінансових інвестицій?
11. Назвіть основні завдання та методи аналізу інвестицій у цінні папери.
12. Охарактеризуйте основні показники ринкової активності підприємства.

Питання для обговорення

1. Сформулюйте переваги і недоліки показників оцінки ефективності реальних інвестиційних проектів.
2. Оцінювання інвестицій в інноваційну діяльність підприємства.
3. Охарактеризуйте інвестиційні потреби вітчизняних підприємств та джерела їх фінансування.
4. Обґрунтуйте переваги, які можуть отримати вітчизняні підприємства від іноземних інвесторів.
5. Наведіть принципи аналізу інвестиційних проектів в умовах інфляції та ризику.
6. Сформулюйте шляхи стимулювання інноваційної діяльності в України.
7. У чому різниця між інвестуванням та фінансуванням?

Оцініть правильність твердження («так», «ні»)

1. Зворотній викуп акцій зазвичай збільшує прибуток на акцію.
2. Внутрішня норма прибутку є межею, нижче від якої проект має негативну загальну прибутковість.
3. Капітальні інвестиції - це довгострокові вкладання коштів у фінансові інструменти.
4. Джерелами фінансування капітальних інвестицій виступають тільки власні кошти підприємства.
5. Кожна гривня, яка буде отримана в майбутньому, коштує більше, ніж гривня, отримана сьогодні.
6. Акції загалом не мають встановленого терміну обігу, загалом вони вічні.
7. Якщо передбачено виплати однакових сум через однакові інтервали часу і наприкінці кожного інтервалу часу, то це ануїтет пренумерандо.
8. Дисконт (відносна знижка) характеризує приріст капіталу щодо кінцевої суми.
9. Чисті інвестиції — це сума додаткових грошових коштів, спрямованих на здійснення проекту інвестування.
10. Для того щоб інвестиційний проект було доцільно реалізовувати, його внутрішня норма доходу має бути меншою за середньозважену вартість інвестиційних ресурсів.

ТЕМА 11.
АНАЛІЗ КРЕДИТОСПРОМОЖНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

Сутність кредитоспроможності та необхідність її оцінювання. Методологічні підходи до слідження кредитоспроможності підприємств. Рішення про кредитування. Ступінь кредитоспроможності позичальника.

Етапи та показники оцінювання фінансового стану позичальника. Система показників, що характеризують фінансовий стан позичальника та методика їх оцінювання.

Попередня оцінка позичальника. Показники платоспроможності позичальника. Показники фінансової стійкості. Показники надійності підприємства. Визначення класу позичальника. Порядок визначення інтегрованого показника

ПЛАН

11.1 Сутність кредитоспроможності та необхідність її оцінювання

11.2 Оцінювання кредитоспроможності позичальника

11.1 Сутність кредитоспроможності та необхідність її оцінювання

Кредит виник на певному етапі розвитку людського суспільства. Його поява була явищем випадковим, зумовленим особливими взаємовідносинами між товаровиробниками: продавцю потрібно було продати товар, а покупець не мав грошей, щоб його купити (він ще не виготовив свій товар або виготовив, але ще не продав його). Отже, виникала потреба у передачі продавцем покупцеві товару з відстрочкою платежу - в кредит.

Кредит може бути потрібен функціонуючому товаровиробникові. Але ще більше він потрібен тому, хто тільки прагне організувати своє підприємство, але не має для цього власних коштів. Для отримання кредиту необхідно, щоб той, хто його надає, довіряв тому, хто хоче ним скористатися. Звідси і термін «кредит», що походить від латинського слова «credo», що означає «вірю». З часом кредит став обов'язковим атрибутом господарювання. Без кредиту неможливе нормальне функціонування товарного виробництва.

Серед вчених не існує єдиного погляду щодо визначення суті кредиту. Це пояснюється передусім складністю економічних відносин, що виникають з приводу кредиту. Ми приєднуємося до такого визначення: «Кредит - це економічні відносини між юридичними та фізичними особами і державами з приводу перерозподілу вартості на засадах повернення і, як правило, з виплатою процента».

Між сторонами кредитної угоди виникають певні економічні відносини. В

них завжди беруть участь не менше як дві сторони: позичальник - той, хто бере кредит, і кредитор - той, хто передає вартість у грошовій або натуральній формі в кредит. Ці сторони виступають суб'єктами кредитної угоди.

Гроші або матеріальні цінності, відносно яких укладається угода, є об'єктом кредиту. В умовах ринкової економіки об'єктом кредитних відносин переважно є гроші як загальний ресурс, за допомогою якого можна придбати всі інші ресурси. Матеріальні блага об'єктом кредиту виступають рідко.

Провідним видом кредиту є банківський. Саме банки акумулюють переважну частину кредитних ресурсів і виступають головною ланкою кредитної системи. Вони одночасно виступають у ролі покупця і у ролі продавця існуючих у суспільстві тимчасово вільних грошових коштів.

Перед тим, як надати кредит, банк повинен бути впевненим, що йому повернуть борг у повному обсязі й у встановлений термін. З цією метою перед тим, як надати кредитні ресурси, оцінюється кредитоспроможність позичальника.

У світовій банківській практиці при вирішенні питання про надання кредиту діяльність клієнтів всебічно аналізується за найважливішими напрямами, перші літери назв яких (англійською мовою) склали абревіатуру CAMPARI:

C - character - характеристика клієнта, особисті якості;

A - ability - здатність до повернення позики;

M - margin - маржа (дохідність);

P - purpose - мета, на яку витрачатимуться гроші;

A - amount - розмір позики;

R - return - умови погашення позики;

I - insurance - страхування ризику непогашення позики.

Такий методологічний підхід використовується і комерційними банками України в оцінці кредитоспроможності позичальника.

Кредитоспроможність - це такий фінансовий стан підприємства, який дає змогу отримати кредит і своєчасно його повернути.

Прийняття рішення про кредитування - результат сприятливої чи несприятливої оцінки кредитоспроможності клієнта.

Думка кредитора щодо ступеня кредитоспроможності позичальника формується під впливом трьох самостійних аналітичних блоків:

-загальне уявлення про клієнта;

- аналіз фінансового стану клієнта;

- аналіз ефективності кредитованої угоди або інвестиційного проекту.

Розширення самостійності в діяльності господарюючих суб'єктів, поява нових форм власності підвищує ризик неповернення кредиту і потребує оцінювання кредитоспроможності при вирішенні питання про можливості та умови кредитування.

11.2 Оцінювання кредитоспроможності позичальника

Розглянемо аналіз кредитоспроможності клієнта, базуючись на типовому Положенні комерційного банку «Про оцінку фінансового стану позичальника», яке затверджується рішенням кредитного комітету банку.

Це Положення розроблено відповідно до вимог Положення НБУ «Про порядок формування і використання резерву для відшкодування можливих втрат за позиками комерційних банків», і призначено для використання при аналізі фінансового стану позичальника з метою оцінювання структури кредитного портфеля та визначення розмірів резерву для відшкодування можливих втрат за позиками банку.

Аналіз фінансового стану позичальника є складовою аналізу кредитного ризику при формуванні рішення про надання кредиту. Методика оцінювання фінансового стану передбачає поєднання об'єктивних даних, сформованих на основі бухгалтерської звітності, та суб'єктивних даних, що визначаються на підставі інформації, якою вже володіє банк, та пакета документів, які подає позичальник для одержання кредиту.

Установи банку здійснюють оцінювання фінансовою стану позичальника - юридичної особи перед наданням йому позики, а в подальшому - щоквартально для визначення розміру відрахувань до резерву та контролю за діяльністю позичальника. Оцінювання фінансового стану позичальника - фізичної особи здійснюється перед наданням йому позички. Подальший аналіз здійснюється у разі змін, які впливають на фінансовий стан позичальника (втрата заробітку, втрата застави з незалежних від позичальника причин, втрата поручителя, виникнення простроченої заборгованості за кредитами або процентами та ін.), про що позичальник повинен інформувати банк.

Оцінювання фінансового стану позичальника передбачає аналіз його фінансово-господарської діяльності за такими даними:

- обсяг реалізації;
- прибутки і збитки;
- рентабельність;
- коефіцієнти ліквідності;
- грошові потоки;
- склад дебіторсько-кредиторської заборгованості;
- ефективність управління позичальника;
- ринкова позиція позичальника та його залежність від циклічних і структурних змін в економіці;
- історія погашення кредитної заборгованості в минулому.

Оцінювання фінансового стану позичальника виконується в два етапи:

1-й етап - обчислення значень показників, які характеризують фінансовий стан позичальника;

2-й етап - оцінювання та узагальнення показників і визначення класу надійності позичальника.

На першому етапі розраховуються показники, які характеризують фінансовий стан позичальника. Ці показники розподіляються на такі аналітичні групи:

І група - попередня оцінка позичальника;

ІІ група - показники платоспроможності позичальника;

ІІІгрупа - показники фінансової стійкості позичальника;

IVгрупа - показники надійності позичальника.

На другому етапі визначається інтегральний показник, розрахунок якого ґрунтується на використанні принципу вагомості показників і коефіцієнтів вагомості аналітичних груп. Залежно від величини інтегрального показника визначають клас надійності позичальника (А, Б, В, Г, Д).

Система показників, що характеризують фінансовий стан позичальника, та методика їх оцінювання.

І група - попередня оцінка позичальника - показники розраховуються з метою визначення ринкової позиції позичальника, його взаємовідносин з банком у минулому, перспектив розвитку. Показниками цієї групи є:

1. Період функціонування підприємства (ФП) - кількість років з часу одержання державної реєстрації підприємства.

ФП приймає значення, що дорівнює кількості років функціонування підприємства (числове значення може бути з десятковими знаками)

У разі функціонування підприємства п'ять і більше років ФП приймає значення 5. По підприємствах, які функціонують менше одного року, ФП = 0,5.

2. Наявність бізнес-плану (БП) - характеризує перспективу розвитку підприємства.

Показник БП може мати одне з таких значень:

БП = 1 - за наявності бізнес-плану;

БП = 0 - за відсутності бізнес-плану.

3. Прибуткова діяльність (ПД) - свідчить про рентабельну діяльність підприємства.

Показник ПД може мати одне з таких значень:

ПД = 3 - прибуткова діяльність за останні три роки;

ПД = 2 - прибуткова діяльність за останні два роки;

ПД =1 - прибуткова діяльність за останній рік;

ПД = 0 - відсутність прибутку.

4. Погашення позичок у минулому (ПП) - характеризує наявність або відсутність фактів неповернення чи несвоєчасного повернення кредитів.

Показник ПП може мати одне з таких значень:

ПП =1 - кредит погашено без проблем;

ПП = 0,7 - кредит погашено після відстрочки;

ПП = 0,1 - кредит прострочений;

ПП = 0 - позичальник ухиляється від відповідальності. Якщо позичальник не користувався кредитами в минулому, ПП = 0,1.

5. Сплата процентів за користування кредитом (СВ) - характеризує наявність або відсутність фактів сплати чи несвоєчасної оплати процентів за користування кредитом.

Показник СВ може мати одне з таких значень:

СВ = 1 - нараховані проценти сплачено своєчасно;

СВ = 0,7 - проценти сплачено із затримкою платежу;

СВ = 0,1 - проценти прострочено;

СВ = 0 - позичальник ухиляється від відповідальності. Якщо позичальник не користувався кредитами в минулому, то СВ = 0,1.

Показники «Погашення позичок у минулому» (ПП) та «Сплата Процентів за користування кредитом» (СВ) характеризують фінансовий стан розрахунків позичальника з банком по кредитах, наданих раніше.

При аналізі фінансового стану позичальника після надання йому нового кредиту значення цих коефіцієнтів залишаються без змін до повного погашення цього кредиту (за умови, що поточний кредит та проценти по ньому погашаються вчасно). У разі, коли за поточним кредитом виникають проблеми (прострочена заборгованість за кредитом чи процентами), ці показники підлягають зміні і набувають значень відповідно до п. 4 і 5.

ІІ група - показники платоспроможності позичальника

1. Коефіцієнт загальної ліквідності ($К_{зл}$) характеризує, наскільки обсяг поточних зобов'язань за кредитами і розрахунками може бути погашений за рахунок усіх мобілізованих оборотних активів, чи здатний позичальник взагалі розрахуватися по своїх боргових зобов'язаннях. Теоретичне значення $К_{зл}$ - не менше 2,0.

2. Коефіцієнт ліквідності ($К_{лік}$) показує, якою мірою оборотні активи покривають короткострокові зобов'язання, а саме наскільки короткострокові зобов'язання можуть бути погашені швидколіквідними активами.

3. Коефіцієнт абсолютної ліквідності ($К_{ал}$) характеризує, наскільки короткострокові зобов'язання можуть бути негайно погашені швидколіквідними грошовими коштами та цінними паперами. Теоретичне значення К*ал* - не менше 0,2.

ІІІ група - показники фінансової стійкості

1. Коефіцієнт фінансової стійкості ($Кф_С$) показує питому вагу власних джерел залучених на тривалий строк коштів у загальних витратах підприємства, які воно може використати у своїй поточній діяльності без втрат для кредиторів. Теоретичне значення ***$Кф_С$*** - не менше 0,6.

2. Коефіцієнт фінансової незалежності (Кфн) - показує частку власних

коштів у загальній сумі заборгованості підприємства. Теоретичне значення $Кф_Н$ - не менше 0,2.

3. Коефіцієнт автономності ($К_{ав}$) показує частку залучених коштів з розрахунку на 1 грн. власних коштів позичальника. Теоретичне значення $К_{ав}$ - не більше 1,0.

4. Коефіцієнт оборотності балансу ($К_{об}$):

$$Коб = \frac{\text{Виручка від реалізації за рік}}{\text{Середня валюта балансу}} \qquad (9.1)$$

Середня валюта балансу визначається як середнє арифметичне цього показника на початок і на кінець року. Цей показник визначається на підставі річного звіту, його значення використовується також при оцінюванні фінансового стану позичальника на квартальні дати.

5. Коефіцієнт маневреності власних коштів ($К_м$) характеризує ступінь мобільності використання власних коштів.

$$К\,м = \frac{\text{Розділ I пасиву - Розділ I активу}}{\text{Розділ I пасиву}} \qquad (9.2)$$

Теоретичне значення $К_м$ - не менше 0,5.

IV група - показники надійності підприємства

1. Коефіцієнт забезпечення кредиту ($К_З$) характеризує наявність, обсяг та якість забезпечення повернення кредиту.

$К_З = 2$ у випадках, якщо забезпеченням кредиту є:

- гарантії Уряду України;
- гарантії банків, зареєстрованих як юридичні особи у країнах, віднесених до категорії А (згідно з додатком 1.2 Положення НБУ «Про порядок формування і використання резерву для відшкодування можливих втрат за позиками комерційних банків»);
- грошові вклади і депозити позичальника, розміщені у банку, що надає позику.

$К_З = 0,5$ у випадках, коли забезпеченням кредиту є гарантії -(поручительство) чи страхування ризику.

У разі, якщо забезпеченням кредиту є застава майна, коефіцієнт забезпечення визначається так:

$$К\,з = \frac{\text{Вартість застави}}{\text{Сума кредиту та процентів}} \qquad (9.3)$$

Вартість застави визначається на підставі договору застави, сума кредиту і процентів - виходячи з кредитного договору.

Вартість майна та майнових прав позичальника, оформлених під заставу, ви-

значається за реальною (ринковою) вартістю з урахуванням практичної складності реалізації майна у разі невиконання позичальником своїх зобов'язань.

Слід врахувати, що у розрахунок розміру резерву вартість заставленого майна (майнових прав) позичальника (за винятком застави державних цінних паперів) включається у розмірі не більше 50% вартості, визначеної договором застави. У розрахунок розміру резерву за кредитами, наданими під заставу державних цінних паперів, включається вартість застави, але не більше реальної (ринкової) вартості.

Враховуючи зміни кон'юнктури ринку, комерційний банк зобов'язаний один раз на рік, а також у разі кожної пролонгації кредитного договору проводити перегляд вартості заставленого майна, визначеної договором застави.

2. Оборотність дебіторської заборгованості ($О_{дз}$). Цей показник розраховується за даними річного звіту, його значення використовується також на квартальні дати.

$$Одз = \frac{\text{Виручка від реалізації за рік}}{\text{Середня дебіторська заборгованість}} \qquad (9.4)$$

Середня дебіторська заборгованість визначається як середнє арифметичне суми цієї заборгованості на початок і на кінець року.

Показник Одз оцінюється шляхом порівняння з попереднім періодом і може мати такі значення:

Одз = 2 у разі зменшення його розрахункового значення проти попереднього періоду;

Одз = 1 у разі якщо його розрахункове значення знаходиться на рівні попереднього періоду;

Одз = 0 у разі збільшення його розрахункового значення проти попереднього періоду.

3. Оборотність кредиторської заборгованості ($О_{кз}$). Цей показник розраховується та оцінюється аналогічно $О_{кз}$.

$$Окз = \frac{\text{Виручка від реалізації за рік}}{\text{Середня дебіторська заборгованість}} \qquad (9.5)$$

4. Оборотність готової продукції ($О_{гп}$)

$$Гоп = \frac{\text{Виручка від реалізації за звітний період}}{\text{Обсяг виробництва за звітний період}} \qquad (9.6)$$

Оцінювання показника здійснюється шляхом порівняння з попереднім періодом (зменшення, збільшення).

$О_{гп}$ може мати такі значення:

$О_{га}$ = 2 - у разі зменшення його значення проти попереднього періоду;

$О_{гп}$ =1 - якщо його значення знаходиться на рівні попереднього періоду;

Огп = 0 - у разі збільшення його значення проти попереднього періоду.

По підприємствах з сезонним циклом виробництва оцінювання $О_{гп}$ здійснюється за даними річного звіту і це значення враховується при оцінюванні фінансового стану позичальника на квартальні дати.

Визначення класу позичальника. Залежно від стану платоспроможності, фінансової стійкості, солідності та можливості виконувати свої зобов'язання перед банком підприємство-позичальник повинно бути віднесене до одного з п'яти класів, які характеризують його надійність:

Клас А - підприємство з дуже стійким фінансовим станом;

Клас Б - підприємство зі стійким фінансовим станом;

Клас В - підприємство має ознаки фінансового напруження;

Клас Г - підприємство підвищеного ризику;

Клас Д - підприємство з незадовільним фінансовим станом.

Для встановлення класу позичальника визначається інтегрований показник його фінансового стану, який розраховується на підставі наведених вище коефіцієнтів, їх вагових значень та вагових коефіцієнтів.

Порядок визначення інтегрованого показника

1. Попередньо здійснюється оцінювання розрахованих фактичних значень $К_{зл}$, $К_{ЛІК}$, $К_{ал}$, $К_{фс}$, $К_{ф}$, $К_{ав}$, $К_{З}$ - з згідно табл. 9.1.

Таблиця 9.1 – Оцінка коефіцієнтів кредитоспроможності

Коефіцієнт	Оцінка		
	2	1	0
Коефіцієнт загальної ліквідності, Кзл	2 і більше	Від 1до 2	Менше 1
Коефіцієнт ліквідності, Клік		0,7 і більше	Менше 0,7
Коефіцієнт абсолютної ліквідності, Кал		0,2 і більше	Менше 0,2
Коефіцієнт фінансової стійкості, Кфс		0,6 і більше	Менше 0,6
Коефіцієнт фінансової незалежності, Кфн		0,2 і більше	Менше 0,2
Коефіцієнт автономності, Кав		Менше 1	1 і більше
Коефіцієнт оборотності балансу, Коб		0,7 і більше	Менше 0,7
Коефіцієнт маневреності, Км		0,5 і більше	Менше 0,5
Коефіцієнт забезпеченості, Кз		Від 1,4 до 2	Менше 1,4

Залежно від того, в яких параметрах знаходиться фактичне значення коефіцієнта, останній набуває одне із значень (2, 1 чи 0).

2. Усі розраховані фактичні значення коефіцієнтів заносяться до таблиці 9.2 (графа 5). У графу 6 таблиці вноситься оцінка кожного коефіцієнта ($К_{зл}$, $К_{ЛІК}$, $К_{ал}$, $К_{фс}$, $К_{ф}$, $К_{ав}$, $К_{З}$), визначена на підставі табл. 9.1.

Таблиця 9.2 – Розрахунок інтегрованого показника фінансового стану позичальника

№ п/п	Назва показника	Теоретичне значення показника	Вагоме значення показника	Розрахункове значення показника	Оцінка коефіцієнта	Значення показника з урахуванням вагомості (гр 6 * гр4)
1	2	3	4	5	6	7
I група - Попередня оцінка позичальника *Вагомий коефіцієнт 2*		0,5 - 5	0,5			
1	Період функціонування підприємства, ФП	0 -1	1			
2	Наявність бізнес плану, БП	0 - 3	2			
3	Прибуткова діяльність,ПД	0 -1	6			
4	Погашення позичок, ПП	0 - 1	6			
5	Сплата процентів,СВ					
Разом по групі I						
II група - Показники платоспроможності *Вагомий коефіцієнт - 5*						
1	Коефіцієнт загальної ліквідності, Кзл	Не менше 2	8			
2	Коефіцієнт ліквідності, Клік	Не менше 0,7	7			
3	Коефіцієнт абсолютної ліквідності, Кал	Не менше 0,2	6			
Разом по групі II						
III група - Показники фінансової стійкості		Не менше 0,6	6			
1	Коефіцієнт фінансової стійкості, Кфс	Не менше 0,2	5			
2	Коефіцієнт фінансової незалежності, Кфн	Не більше 1	4			
3	Коефіцієнт автономності, Кав	Не менше 0,7	4			
4	Коефіцієнт оборотності балансу, Коб	Не менше 0,5	4			
5	Коефіцієнт маневреності, Км					
Разом по групі III						
IV група - Показники «надійності» підприємства						
1	Коефіцієнт забезпечення кредиту, Кз	Не менше 1,6	8			
2	Оборотність дебіторської заборгованості, Одз	0-2	2			
3	Оборотність кредиторської заборгованості, Окз	0-2	2			
4	Оборотність готової продукції, Огп	0-2	2			
Разом по групі IV						
Усього (S)						
КЛАС						

3. Оскільки додаткова оцінка першої та четвертої груп показників (за виключенням К3) не передбачена, то в графі 6 табл. 9.2 показується їх розраховані фактичні значення (гр. 5 = гр.6).

4. Одержана оцінка помножується на вагове значення коефіцієнта (гр. 6*гр. 4).

5. Сума значень показників по кожній групі помножується на вагомий коефіцієнт відповідної групи.

6. Визначається сума значень усіх груп (S).

7. Виходячи із суми значень усіх показників визначається клас позичальника на підставі рейтингової шкали (табл. 9.3). Залежно від параметрів значення S, позичальник відноситься до певного класу (А, Б, В, Г, Д).

Таблиця 9.3- Рейтингова шкала для визначення класу позичальника

Значення інтегрованого показника	***Клас***
Понад 200	А
Від 160 до 200	Б
Від 135 до 160	В
Від 110 ло 135	Г
Менше 110	Д

Висновки.

Аналіз фінансового стану позичальника є складовою аналізу кредитного ризику при формуванні рішення про надання кредиту. Методика оцінювання фінансового стану передбачає поєднання об'єктивних даних, сформованих на основі бухгалтерської звітності, та суб'єктивних даних, що визначаються на підставі інформації, якою вже володіє банк, та пакета документів, які подає позичальник для одержання кредиту. Установи банку здійснюють оцінювання фінансовою стану позичальника - юридичної особи перед наданням йому позики, а в подальшому - щоквартально для визначення розміру відрахувань до резерву та контролю за діяльністю позичальника. Оцінювання фінансового стану позичальника - фізичної особи здійснюється перед наданням йому позички. Подальший аналіз здійснюється у разі змін, які впливають на фінансовий стан позичальника (втрата заробітку, втрата застави з незалежних від позичальника причин, втрата поручителя, виникнення простроченої заборгованості за кредитами або процентами та ін.), про що позичальник повинен інформувати банк.

Контрольні питання для самоаналізу

1.Розкрийте сутність кредитоспроможності та необхідність її оцінювання.

2. Охарактеризуйте методологічні підходи до слідження кредитоспроможності підприємств.

3. Розкрийте сутність етапів та показників оцінювання фінансового стану позичальника.

4. Охарактеризуйте систему показників, що характеризують фінансовий стан позичальника та методика їх оцінювання.

5. Наведіть методики попередної оцінки позичальника.

6. Охарактеризуйте показники платоспроможності позичальника в системі оцінки його кредитоспроможності.

7. Охарактеризуйте показники фінансової стійкості позичальника в системі оцінки його кредитоспроможності підприємства.

8. Охарактеризуйте показники надійності підприємства в системі оцінки його кредитоспроможності.

9. Охарактеризуйте методи визначення класу позичальника.

10. Назвіть основні етапи порядку визначення інтегрованого показника кредитоспроможності підприємства.

Питання для обговорення

1. Етапи оцінювання фінансового стану позичальника - фізичної особи перед наданням йому позички.

2. Інформаційне забезпечення оцінювання фінансового стану потенційного позичальника.

3. Методологічні підходи оцінки кредитоспроможності позичальника комерційними банками України

ТЕМА 12.
КОМПЛЕКСНЕ ОЦІНЮВАННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА

Значення та необхідність комплексної оцінки фінансового стану підприємства. Вимоги проведення комплексного фінансового аналізу. Методи узагальнюючої оцінки фінансового стану підприємства. Методика комплексної оцінки ефективності господарської діяльності. Узагальнюючі критерії оцінки кредитоспроможності підприємств. Інтегральна оцінка інвестиційної привабливості підприємств. Нефінансові показники регулятивності і соціальної значущості діяльності підприємств.

Методи узагальнення результатів фінансового аналізу діяльності підприємства. Поняття прибутковості (рентабельності) підприємства. Аналіз рентабельності продукції. Аналіз показників прибутковості (рентабельності) та ділової активності. Методи рейтингової оцінки фінансового стану підприємства. Ефективність комплексного аналізу.

ПЛАН

12.1 Функціонально-організаційна структура комплексного фінансового аналізу

12.2 Методологія організації комплексної оцінки фінансового стану підприємства

12.3 Аналіз фінансових результатів в системі комплексної оцінки виробничо-господарської діяльності підприємства

12.1 Функціонально-організаційна структура комплексного фінансового аналізу

В умовах глобалізації економіки та постійно зростаючого рівня вимог до забезпечення конкурентоспроможності підприємства як у коротко- так і довгостроковому періодах особливе значення відіграє проблема формування ефективної системи інформаційного забезпечення прийняття менеджментом управлінських фінансових рішень. Базою прийняття таких рішень мають бути результати фінансового аналізу. Поряд з цим у новітній практиці управління корпоративними фінансами помітні тенденції до домінування методів фінансового аналізу, спрямованих на дослідження об’єкта управління як цілісної системи взаємопов’язаних фінансових відносин.

Звичайно, такі методи засновані на загальних принципах та прийомах фінансового аналізу, однак їх використання характеризується модифікацією підходу до формування вхідної та вихідної інформаційної бази, інтерпретації результатів дослідження, що визначається насамперед специфікою завдань, які став-

ляться перед комплексним фінансовим аналізом.

Комплексна оцінка ефективності господарської діяльності є важливою складовою системи антикризового управління підприємствами і виступає додатковим стимулом розвитку вітчизняної економіки. Різке збільшення обсягів кредиторської заборгованості, нестача власних оборотних коштів і зростання збитковості виробництва спричинені, насамперед, низькою ефективністю управління господарською діяльністю підприємств та потребують невідкладних науково обґрунтованих антикризових заходів. Головний зміст поняття «ефективність господарської діяльності» полягає у комплексній результативності досягнення підприємством основних організаційно-господарських цілей. В антикризовому менеджменті про ефективність або неефективність господарської діяльності може свідчити як значення відповідного показника (групи показників), так і його динаміка за аналізований період. До таких показників слід віднести показники: ліквідності (платоспроможності); фінансової стійкості; ділової активності (продуктивності, оборотності); рентабельності (прибутковості).

Прийняття окремих управлінських фінансових рішень потребує оцінки фінансово-економічного потенціалу суб'єкта господарювання в цілому - підприємства як цілісної системи, що є відокремленим суб'єктом економічних відносин, хоча не завжди має статус юридичної особи.

За таких умов суб'єкт господарювання (підприємство) досліджується як економічна особа, наприклад дослідження господарської діяльності господарського товариства, фінансово-промислової групи, бізнес-групи, спільної діяльності без створення юридичної особи, господарських альянсів (інших форм об'єднання підприємств чи їх відокремлених структурних підрозділів) тощо. У такій ситуації постає питання щодо узагальнення результатів дослідження окремих фінансових аспектів операційної, інвестиційної та фінансової діяльності підприємства з метою формування єдиного (інтегрального) показника як індикатора ефективності фінансового менеджменту на підприємстві, що є об'єктом дослідження.

Практичне забезпечення такої потреби здійснюється проведенням зведеного дослідження фінансово-господарської діяльності суб'єкта господарювання - комплексного фінансового аналізу. Функціонально-організаційна структура комплексного фінансового аналізу представлена на рисунку 12.1.

Виступаючи формою організації фінансового аналізу, комплексний фінансовий аналіз частково використовує спільні принципи та методи, однак характеризується реалізацією суттєво іншої функціонально-організаційної структури моделі дослідження фінансів підприємства. Тому доцільно зупинитися на вивченні структури моделі комплексного фінансового аналізу більш докладно. Системоутворюючим елементом моделі комплексного фінансового аналізу є мета організації та проведення аналізу, від чіткості формулювання якої залежить як ефективність усієї моделі аналізу, так і достовірність результатів дослідження.

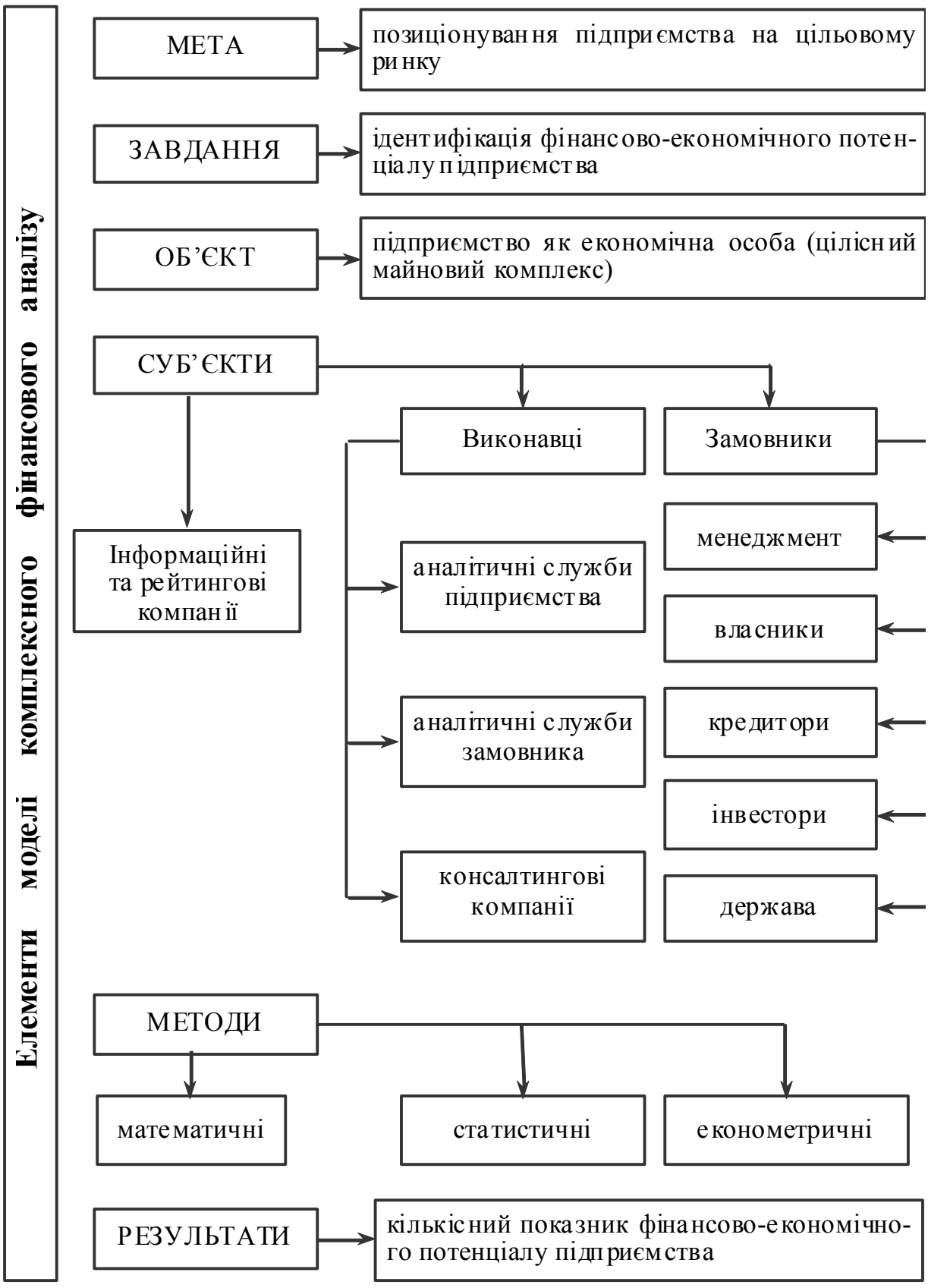

Рисунок 12.1 - Функціонально-організаційна структура комплексного фінансового аналізу

Комплексний фінансовий аналіз ґрунтується на загальних принципах фінансового аналізу, однак їх практичне застосування спрямоване на досягнення принципово іншої мети - достатньо короткі строки провести розрахунки на основі обраної математичної моделі комплексного фінансового дослідження операційної, інвестиційної та фінансової діяльності підприємства - об'єкта дослідження, ідентифікувати фактичні результати та обґрунтувати прогнозний тренд розвитку фінансового стану суб'єкта господарювання у коротко - або довгостроковому періодах.

Під позиціонуванням слід розуміти визначення фінансово-економічного потенціалу підприємства - об'єкта дослідження щодо формування, підтримання та посилення позиції на цільовому ринку. Завдання комплексного фінансового аналізу можуть бути виражені через сукупність проблемних питань фінансового менеджменту, підтримка й прийняття управлінських рішень щодо яких покладено на комплексне фінансове дослідження господарської діяльності суб'єкта господарювання. Наприклад, власники покладають на комплексний фінансовий аналіз завдання з обґрунтування фінансових та інвестиційних рішень як у коротко-, так і в довгостроковому періоді, менеджери підприємства - вирішення проблеми інформаційного забезпечення, потреб оперативного та стратегічного фінансового планування та в разі потреби методологічного забезпечення окремих функцій антикризового фінансового управління та / або провадження справи про банкрутство.

Тому можна стверджувати, що основним завданням комплексного фінансового аналізу операційної, інвестиційної та фінансової діяльності підприємства є забезпечення кількісної оцінки фінансово-економічного потенціалу суб'єкта господарювання, що досліджується. Формування інформаційної бази обґрунтування та реалізації моделі комплексного фінансового аналізу має здійснюватися із дотриманням таких критеріїв та вимог:

- проведення комплексного аналізу здійснюється на основі системи цільових фінансових показників та коефіцієнтів відповідно до обраної методики оцінки фінансового стану об'єкта дослідження;
- вхідна інформація щодо фінансово-господарської діяльності підприємства - об'єкта дослідження, що надається для подальшої її обробки, має бути повною, достовірною та поданою у вигляді, прийнятному для обробки;
- забезпечення зіставності фінансової інформації за відповідними напрямами її формування - цільові показники обраної методики, вхідна фінансова інформація мають бути приведені до зіставних одиниць виміру, подані за аналогічні часові періоди, що повинно забезпечити можливість їх адекватної математичної обробки;
- кожен із сукупності фінансових показників та коефіцієнтів, яка закладається в інформаційну основу моделювання цільового фінансового показника, має бути максимально інформативним, запобігати дублюванню та перекриттю показників;

- подання результатів комплексного фінансового аналізу у простій та доступній для однозначної інтерпретації формі - результати дослідження являють собою, як правило, кількісну величину, яка визначає індекс, ранг, рейтинг об'єкта дослідження відповідно до встановленої шкали.

Особливості цільового ринку, щодо якого здійснюється позиціонування суб'єкта господарювання, а також специфіка операційної, інвестиційної та фінансової діяльності підприємства визначають вибір об'єкта комплексного фінансового аналізу та суб'єктів проведення такого аналізу.

Для побудови моделі комплексного фінансового аналізу та її узгодження з метою такого дослідження необхідно правильно визначити об'єкт комплексного фінансового аналізу, а також суб'єктів його реалізації. Потреба комплексного фінансового аналізу викликана переважно потребами інформаційного, методологічного й організаційного забезпечення обґрунтування та прийняття управлінських фінансових рішень щодо фінансування різних видів діяльності суб'єкта господарювання у коротко- та довгостроковій перспективі. Тому очевидним є твердження, що об'єктом комплексного фінансового аналізу є сукупність фінансових відносин, що виникають при реалізації операційної, інвестиційної та фінансової діяльності структурного підрозділу підприємства, суб'єкта господарювання в цілому або їх групи (сукупності).

Результатом такого аналізу буде кількісне вираження спроможності об'єкта дослідження забезпечити стабільність фінансово-господарської діяльності, приріст ринкової вартості підприємства та забезпечення доходу його власників у коротко- та довгостроковій перспективах. Іншими словами, комплексний фінансовий аналіз дає змогу кількісно оцінити рівень економічного потенціалу підприємства.

Зважаючи на специфічність цілей та завдань, що ставляться замовниками перед комплексним фінансовим аналізом, та різний рівень їх інформаційної обізнаності про фінансово-господарську діяльність підприємства, об'єкта дослідження, до реалізації комплексного фінансового аналізу можуть залучатися інші учасники - консалтингові організації, рейтингові та інформаційні агентства.

12.2 Методологія організації комплексної оцінки фінансового стану підприємства

Трансформація результативності моделі комплексного фінансового аналізу в її ефективність досягається через дотримання всіма учасниками комплексного фінансового дослідження певної процедури його проведення.

По-перше, методологічна база комплексного фінансового аналізу має базуватись на таких методиках, які б дали змогу в обмежені строки виконати сукупність завдань, поставлених замовниками перед комплексним фінансовим дослідженням, та однозначно інтерпретувати результати такого дослідження.

Так, експрес-аналіз як часткова форма комплексного фінансового аналізу за період у 1-2 дні повинен забезпечити, наприклад, ідентифікацію інвестиційної привабливості об'єкта дослідження, виявлення та ідентифікацію проблемних напрямів фінансово-господарської діяльності підприємства.

По-друге, на основі практичних результатів проведення комплексного фінансового аналізу його виконавцями було напрацьовано досить ефективний прийом організації аналізу фінансових звітів - порівняльний аналіз. Залежно від поставленого завдання щодо організації комплексного фінансового аналізу конкретного об'єкта необхідно насамперед визначитись із найбільш оптимальною базою для порівняння значень аналітичних індикаторів - значень фінансових показників.

По-третє, для проведення такого аналізу потрібно забезпечити формування системи показників та індикаторів, які б у своїй сукупності відповідали вимогам комплексної характеристики поточного стану об'єкта дослідження, формування та підтримання перспектив його подальшого розвитку. Наповненість цільової сукупності тими чи іншими фінансовими показниками буде залежати від завдань, що поставлені перед аналізом його замовниками у кожному конкретному випадку. Серед таких вимог, що висуваються до потенційних показників, можна виділити невелику сукупність критичних значень.

По-четверте, ефективність реалізації комплексного фінансового аналізу та його відповідність запитам замовників такого дослідження значною мірою залежить від можливості побудови адекватної системи однозначної інтерпретації результатів математичної та аналітичної обробки визначеної групи цільових показників з метою попередження та уникнення двозначності висновків, протиріч поглядів окремих експертів щодо ідентифікації стану об'єкта дослідження.

Отриманий у результаті комплексного фінансового дослідження інтегрований показник є характеристикою об'єкта дослідження - суб'єкта господарювання щодо його відповідності поточним ринковим умовам.

Основним елементом процедури комплексного фінансового аналізу фінансового стану суб'єкта господарювання виступає модель обробки вхідної інформаційної бази. Процедуру організації та проведення комплексного фінансового аналізу можна розподілити на етапи, які представлені на рисунку 12.2.

На першому етапі замовник комплексного фінансового аналізу забезпечує постановку цільової функції моделі обробки вхідної інформаційної бази, адекватна постановка якої має сформувати чітке розуміння мети комплексного дослідження, відповідність процедури комплексного фінансового аналізу вимогам замовників такого аналізу, а також специфіці конкретного об'єкта дослідження.

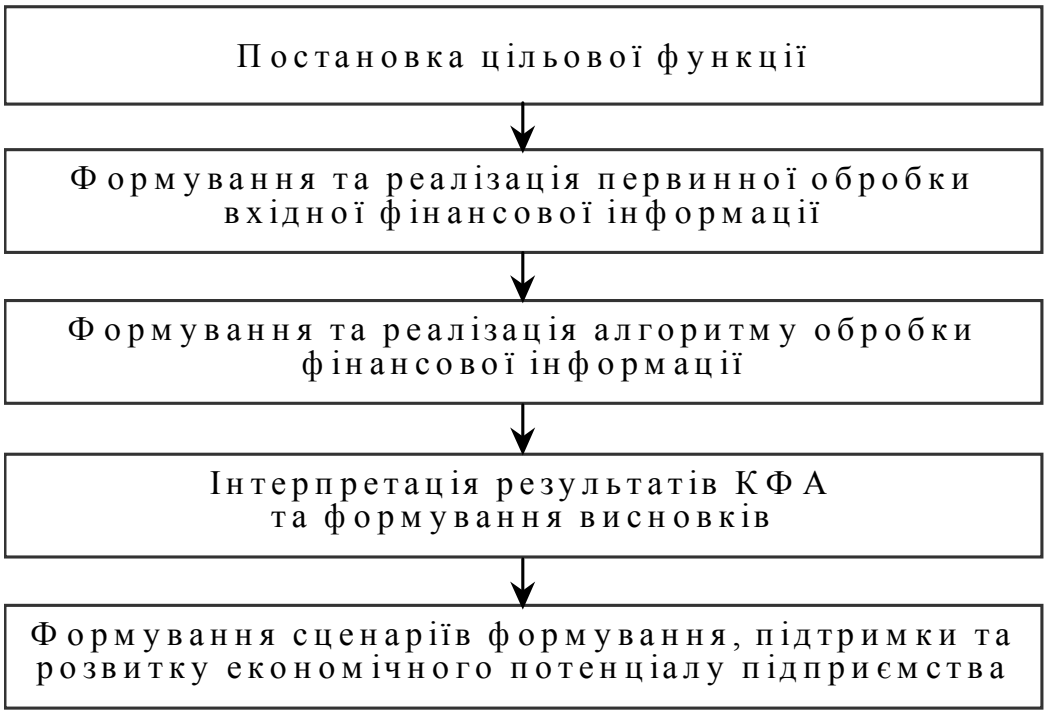

Рисунок 12.2 - Процедура організації та проведення комплексного фінансового аналізу об’єкта дослідження

На другому етапі передбачено обґрунтування процедур первинної обробки, узагальнення і консолідації вхідної фінансової інформації та особливостей їх реалізації. Практична реалізація такої первинної обробки фінансової інформації має відповідати критеріям оперативності формування та постачання придатної для подальшої математичної обробки фінансової інформації.

Третій етап моделі передбачає забезпечення технічної реалізації методичних засад, визначених на першому етапі, на основі обґрунтованої на другому етапі сукупності сфер аналізу та об’єктів дослідження. Ефективність комплексного фінансового аналізу та адекватність кінцевих результатів поставленим завданням не в останню чергу забезпечується доцільністю вибору інструментарію, що здійснюється на даному етапі, та обґрунтованістю такого вибору.

На сьогодні інструментарій, що може бути використаний виконавцем комплексного аналізу для здійснення обробки вхідної фінансової інформації широко представлений у літературі з питань фінансового аналізу сукупністю формалізованих методик, які відповідно до специфіки їх загальних характеристик можна об’єднати у чотири великі групи :

- ранжирування фінансових показників та коефіцієнтів;
- розрахунок інтегрального показника фінансово-економічного потенціалу об’єкта дослідження (суб’єкта господарювання, його структурного підрозділу чи групи підприємств);

- порівняння розрахункових показників та індикаторів по об'єкту дослідження з еталонними величинами;
- визначення синтетичних індикаторів, що характеризують фінансово-економічний потенціал об'єкта дослідження відповідно до запитів цільової аудиторії споживачів комплексного фінансового аналізу .

Третій етап моделі передбачає здійснення інтерпретації результатів обробки фінансової інформації на основі сталої однозначної системи критеріїв та орієнтирів, що відповідають напрямам здійснення комплексного фінансового аналізу та запитам і вимогам замовників такого дослідження.

Органічним доповненням до попереднього етапу комплексного аналізу виступає процес формування сценаріїв майбутнього тренду формування, підтримання та модифікації фінансово-економічного потенціалу об'єкта дослідження, що має місце на останньому - ***п'ятому етапі.***

Усі методики комплексної оцінки ефективності господарської діяльності, можна розподілити наступним чином:

1) методики оцінки на основі нормативних значень фінансових коефіцієнтів (більшість державних методик, модель У. Бівера);

2) діагностика кризового стану підприємств із застосуванням комплексних багатофакторних моделей прогнозування загрози настання банкрутства на основі нормативних значень єдиного інтегрального показника (моделі Альтмана, Тафлера-Тішоу, Спрінгейта, Фулмера, Ліса, Брігхема, Давидової-Бєлікова, Сайфуліна-Кадикова, Савицької, Терещенка, Чумаченка тощо);

3) якісна оцінка кризових явищ в діяльності підприємств на основі бальної системи оцінювання (методика Тамарі, Ардженті).

Усі відомі підходи до формування комплексної оцінки результатів діяльності підприємства поділяються на дві групи. До першої віднесено пропозиції з оцінки окремих проблем, видів діяльності за допомогою інтегрального показника, що пропонується як використання обсягу продукції у вартісному виразі, собівартості, прибутку, рентабельності. До другої групи методологічних підходів відносяться пропозиції щодо оцінки діяльності підприємства на базі системи оціночних показників. Найбільш повним, інформативним, прийнятним для практичної реалізації є матричний метод оцінки та аналізу діяльності підприємства, який надає широку інформацію про результати роботи підприємства, створює передумови для отримання узагальнюючої інформації про ефективність роботи як у цілому, так і за окремими напрямками діяльності.

Методика оцінки складається з таких етапів. **1 етап.** Формування системи оціночних показників діяльності підприємства. Усі показники повинні відповідати умовам зіставлюваності, доступності, достовірності. З метою формування комплексної оцінки виробничо-господарської діяльності підприємства вихідні показники були представлені у вигляді системи (рис. 12.3).

Рисунок 12.3 – Система показників матричної моделі виробничо-господарської діяльності підприємства

Наведені показники заносяться до таблиці-матриці, внутрішні елементи якої отримують діленням відповідних колонок та рядків. Кожний з цих показників відображає той чи інший бік діяльності підприємства. Більшість показників матричної моделі відомо та широко використовується в економічній практиці. На базі матриць звітного та базисного періодів формуються матриці абсолютних відхилень та індексних значень показників. Для менеджерів вищої ланки являє цінність більш узагальнена інформація про результативність роботи господарюючого суб'єкту.

2 етап. Формування оцінок виробничо-господарської діяльності підприємства. До узагальнюючих оцінок виробничо-господарської діяльності відносяться блочні оцінки перетворення ресурсів у витрати, перетворення витрат у результати, взаємозв'язку результатів виробничо-господарської діяльності. На базі синтезування блочних оцінок визначається комплексна оцінка виробничо-господарської діяльності підприємства.

3 етап. Факторний аналіз основних показників діяльності підприємства. Матричні моделі подання інформації розкривають перед менеджерами широкі можливості поглибленого факторного аналізу показників. Базою для проведення такого аналізу можуть служити мультиплікативні моделі.

Аналітик, використовуючи матричні моделі, може самостійно формувати набори результативних ознак і чинників, що їх визначають, у залежності від мети аналізу та галузевої приналежності підприємства.

12.3 Аналіз фінансових результатів в системі комплексної оцінки виробничо-господарської діяльності підприємства

Однією з основних складових комплексного фінансового дослідження є аналіз фінансових результатів діяльності підприємства. Залежно від мети проведення та виділених кваліфікаційних ознак розрізняють декілька форм аналізу фінансових результатів діяльності підприємства. Основні з них подано у таблиці 12.1.

Таблиця 12.1 Основні форми аналізу фінансових результатів підприємства

Ознаки	***Форми аналізу***
За об'єктами дослідження	♦ аналіз формування прибутку; ♦ аналіз розподілу і використання прибутку
За суб'єктами дослідження	♦ зовнішній аналіз; ♦ внутрішній аналіз
За ступенем деталізації	♦ аналіз прибутку по підприємству; ♦ аналіз прибутку за центрами відповідальності; ♦ аналіз прибутку окремої операції
За обсягом дослідження	♦ повний аналіз прибутку; ♦ тематичний аналіз прибутку;
За періодами проведення	♦ попередній аналіз прибутку; ♦ оперативний аналіз прибутку; ♦ ретроспективний аналіз прибутку; ♦ прогнозний аналіз прибутку

Існує також декілька напрямів аналізу фінансових результатів підприємства [45]. Перелік основних напрямів наданий у таблиці 12.2.

Таблиця 11.2 - Основні напрямки аналізу фінансових результатів підприємства

Напрямок аналізу	***Види аналізу***
Горизонтальний аналіз	♦ порівняння показників прибутку звітного періоду з показниками попереднього періоду; ♦ порівняння показників прибутку звітного періоду з показниками аналогічного періоду минулого року; ♦ порівняння показників прибутку за ряд попередніх періодів
Вертикальний аналіз	♦ структурний аналіз прибутку за видами діяльності; ♦ структурний аналіз прибутку за видами продукції; . ♦ структурний аналіз доходів за видами діяльності; ♦ структурний аналіз витрат за видами діяльності; ♦ структурний аналіз використання прибутку
Порівняльний аналіз	♦ порівняльний аналіз показників прибутку підприємства з середньогалузевими значеннями; ♦ порівняльний аналіз показників прибутку підприємства з контрагентами; ♦ порівняльний аналіз показників прибутку окремих центрів відповідальності; ♦ порівняльний аналіз показників прибутку підприємства із запланованим

У сучасних умовах постає питання щодо узагальнення результатів дослідження окремих фінансових аспектів операційної, інвестиційної та фінансової діяльності підприємства, а також дотримання всіма учасниками комплексного фінансового аналізу певної процедури його проведення.

Аналіз фінансових результатів діяльності підприємства дозволяє дати оцінку темпів зростання прибутку як в цілому по підприємству за певний період, так і за кожною його складовою; вивчити вплив суб'єктивних і об'єктивних факторів на зміну прибутку та визначити рівень їх впливу; виявити резерви збільшення прибутку. Оцінка фінансових результатів починається з аналізу динаміки й структури доходів і витрат, що дає можливість одержати найбільш загальне подання про фактори, що зробили вплив на їхнє формування. Далі необхідно проаналізувати динаміку показників прибутку підприємства. Аналіз проводиться методом порівняння фактичних даних за звітний період зі звітними даними за попередній період.

Джерелами аналітичної інформації є плани економічного та соціального розвитку, фінансовий план (розрахунковий баланс доходів и витрат), бізнес-план, форми бухгалтерською звітності: №1 «Баланс підприємства», №2 «Звіт про фінансові результати», декларація про прибуток підприємства.

Першочерговим завданням аналізу фінансових результатів є оцінювання динаміки прибутку, виявлення і кількісне оцінювання впливу різних чинників на його розмір, а також оцінювання резервів збільшення прибутку або причин за яких підприємство зазнає збитків. Для визначення рівнів і динаміки фінансових результатів ТОВ «АВС» за 20013 – 2015 р.р. виконані розрахунки, які зведені в таблиці 11.3. Наведені в таблиці дані свідчать про те, що не дивлячись на зростання виручки від реалізації в 2014 році у порівнянні з 2013 роком на 14,31%, валовий прибуток від реалізації скоротився на 17,25%. Цьому сприяло зростання собівартості реалізованої продукції з 79,72% до 85,33%. В 2015 році собівартість реалізованої продукції скоротилась до 78,57%.

В той же час як негативну тенденцію слід відмітити перевищення темпів зростання адміністративних витрат та витрат на збут від темпів зростання виручки від реалізації продукції. Так, темпи приросту витрат на збут у 2014 році становили 24,50% та адміністративних витрат – 41,61% у порівнянні з темпами приросту виручки від реалізації, які становили всього 14,31%.

Відповідно в 2015 році ці показники становили 38,48% та 59,69% у порівнянні з 13,67%. Приріст 2015 року у порівнянні з базисним 2013 роком визначається ще більш високою різницею у темпах приросту: 72,41% та 126,13% у порівнянні з 29,94% приросту виручки від реалізації. Крім того слід відмітити, що в 2013 році собівартість продукції з урахуванням адміністративних витрат та витрат на збут складала 87,76% у сумі чистого доходу від реалізації продукції; у 2014 році – 94,28%, у 2015 році - 89,81%.

Таблиця 12.3 - Аналіз фінансових результатів ТОВ «АВС» за 20013-2015р.р.

№ пп	Показники	Період		Зміна 2014-2013р		Період	Зміна 2015-2014р		Зміна 2015-2013р	
		2013р.	2014р.	Абс.	%	2015р.	Абс.	%	Абс.	%
а	б	1	2	3	4	5	6	7	8	9
1	Чистий дохід (виручка) від реалізації продукції	136691,3	156258,6	19567,30	14,31	177621,2	21362,50	13,67	40929,90	29,94
2	Собівартість реалізованої продукції	108983,8	133332,2	24348,40	22,34	139559,2	6227,00	4,67	30575,40	28,05
3	Валовий прибуток від реалізації (р.1- р.2)	27707,50	22926,40	-4781,10	-17,25	38062,00	15135,60	66,02	10354,50	37,37
4	Адміністративні витрати	1948,40	2759,30	810,90	41,61	4406,00	1647,00	59,69	2457,60	126,13
5	Витрати на збут	9025,20	11236,20	2211,00	24,50	15560,90	4324,70	38,48	6535,70	72,41
6	Собівартість реалізованої продукції з урахуванням адміністративних витрат і витрат на збут (р.2+р.4+р.5)	119957,4	147327,7	27370,30	22,82	159526,1	12198,40	8,27	39568,70	32,98
7	Прибуток від реалізації (р.1-р.6)	16733,90	8930,90	-7803,00	-46,63	18095,10	9164,10	102,61	1361,20	8,13
8	Інші операційні доходи	3116,40	9189,60	6073,20	194,88	10719,90	1530,30	16,65	7603,50	243,98
9	Інші операційні витрати	2653,20	9407,30	6754,10	254,56	11115,10	1707,80	18,15	8461,19	318,93
10	Прибуток від операційної діяльності (р.7+р.8-р.9)	17197,10	8713,20	-8483,90	-49,33	17699,90	8986,70	103,14	502,80	2,92
11	Прибуток від участі в капіталі	-	-	-	-	-	-	-	-	-
12	Інші доходи	74,20	321,10	246,90	332,74	342,60	21,50	6,69	268,4	361,72
13	Інші витрати	537,90	857,90	320,00	59,49	1277,90	420,00	48,96	740,00	137,57
14	Фінансові результати від звичайної діяльності до оподаткування (р.10+р.11+р.12-р.13)	16733,40	8176,40	-8557,00	-51,14	16764,60	8588,20	95,20	31,20	0,19
15	Податок на прибуток	5020,20	2452,90	-2567,30	-51,14	4191,20	1738,30	70,87	-829,00	16,51
16	Фінансові результати від звичайної діяльності (р.12-р.13)	11713,20	5723,50	-5889,70	-51,14	12573,40	6849,90	119,68	860,20	7,34
17	Надзвичайні доходи (витрати)	-	-	-	-	-	-	-	-	-
18	Податки з надзвичайного прибутку	-	-	-	-	-	-	-	-	-
19	Чистий прибуток (р.14+р.15-р.16)	11713,20	5723,50	-5889,70	-51,14	12573,40	6849,90	119,68	860,20	7,34
20	Грошовий потік (чистий прибуток+амортизація)	12923,00	6161,70	-6761,30	-52,32	14881,60	8719,90	67,48	8719,90	67,48

Перераховані фактори негативно вплинули на отриманий фінансовий результат у 2014 році. До чинників, які впливають на операційний прибуток та на показники рентабельності належать зміни: ціни на реалізовану продукцію; обсягів реалізації продукції; структури реалізованої продукції; собівартості одиниці продукції; собівартості продукції за рахунок структурних зрушень у складі продукції. Наступним етапом аналізу фінансових результатів підприємства є оцінка зміни структури фінансових результатів від звичайної діяльності.

Таблиця 12.4 - Структура фінансового результату від звичайної діяльності ТОВ «АВС» у 2013-2015рр. тисяч гривень

	Показники	Розмір, тис.грн. за період			Частка, % за період		
		2013	2014	2015	2013	2014	2015
1	Результат від операційної діяльності	17197,10	8713,20	17699,90	102,77	106,57	105,59
2	Прибуток від участі в капіталі	-	-	-	-	-	-
3	Інші доходи та витрати	-463,70	-536,80	-935,30	-2,77	-6,57	-5,59
4	Результат від звичайної діяльності	16733,40	8176,40	16764,60	100	100	100

Дані таблиці 12.4 свідчать про те, що у підприємства крім зростання собівартості реалізованої продукції з урахуванням адміністративних витрат та витрат на збут, зростають суми фінансових витрат та інших витрат, що зменшує результат від звичайної діяльності. У 2015 році відбулося значне зростання інших фінансових витрат з 463,70 тис. грн. у 2013 році до 935,30 тис. грн. Слід звернути увагу, що ця сума у таблиці визначена як алгебраїчна сума за наступними статтями:

- інші фінансові доходи – 5,40 тис. грн..;
- інші доходи – 337,20 тис. грн.;
- фінансові витрати – 733,10 тис. грн.;
- інші витрати –544,80 тис. грн.

Згідно з П(с)БО №3 «Звіт про фінансові результати» стаття «Інші витрати» включає собівартість реалізації фінансових інвестицій, необоротних активів, майнових комплексів; втрати від неопераційних курсових різниць; втрати від уцінки фінансових інвестиційних необоротних активів, інші витрати, які виникають у процесі звичайної діяльності (крім фінансових витрат), але не пов’язані з операційною діяльністю підприємства. Як видно з таблиці 12.4, за умов певної економії на цих витратах, підприємство матиме можливість значно підвищити значення фінансових результатів діяльності. Тому керівництву підприємства слід особливу увагу звернути саме на цю проблему.

Крім того, доцільно здійснити факторний аналіз показників рентабельності продукції, що являє собою відношення прибутку до собівартості реалізованої продукції. Позначимо рентабельність продукції попереднього та звітного періодів відповідно R_{q_0} та R_{q_1} . Загальна зміна рентабельності:

$$\Delta R_q = R_{q_0} - R_{q_1} \qquad (12.1)$$

Рентабельність реалізованої продукції:

$$R_{q_0} = \frac{P_0}{V_0}; \qquad R_{q_1} = \frac{P_1}{V_1}; \qquad (12.2)$$

де P_0; P_1 – прибуток від реалізації продукції відповідно за попередній і звітний період.

$$P_0 = V_0 - S_0; \qquad P_1 = V_1 - S_1; \qquad (12.3)$$

де S_0, S_1 – собівартість реалізованої продукції за відповідні періоди;

V_0, V_1 – чиста виручка від реалізації продукції за відповідні періоди.

Методом ланцюгових підстановок визначимо вплив на зміну рентабельності таких двох чинників: зміни цін реалізації та собівартості реалізованої продукції.

Вплив цінового чинника:

$$R_p = \frac{V_1 - S_0}{V_1} - \frac{V_0 - S_0}{V_0} \qquad (12.4)$$

Вплив фактору змін собівартості:

$$R_S = \frac{V_1 - S_1}{V_1} - \frac{V_1 - S_0}{V_1} \qquad (12.5)$$

Сумарний вплив двох наведених чинників відповідає зміні загальної рентабельності за аналізований період:

$$\Delta R_q = \Delta R_p + \Delta R_s \qquad (12.6)$$

Введемо для розрахунку дані за аналізований період:

V_{2013} = 136691,3 тис. гривень;

S_{2013} = 108983,8 тис. гривень;

V_{2014} = 156258,6 тис. гривень;

S_{2014} = 133332,2 тис. гривень;

V_{2015} = 177621,2 тис. гривень;

S_{2015} = 139559,2 тис. гривень.

Визначимо зміни за 2014 рік у порівнянні з 2013 роком.

$$R_{p\ (2014\text{-}2013)} = \frac{156258,6 - 108983,8}{156258,6} - \frac{136691,30 - 108983,8}{136691,3} = 0,3025 - 0,2027 = 0,0998$$

(або 9,98 коп. на 1грн.реалізованої продукції).

$$R_{s\ (2014\text{-}2013)} = \frac{156258,6 - 133332,2}{156258,6} - \frac{156258,6 - 108983,8}{156258,6} = 0,1467 - 0,3025 = -0,1558$$

(або -15,58 коп. на 1грн.реалізованої продукції).

$R_q = 0,0998+(-0,1558) = -0,0560,$

(або -5,6коп. на 1 гривню реалізованої продукції.)

$P_{2013} = 27707,50$ тис.грн.

$P_{2014} = 22926,40$ тис.грн.

$$R_{q\ 2013} = \frac{27707,50}{136691,3} = 0,2027$$

$$R_{q\ 2014} = \frac{22926,40}{156258,60} = 0,1467$$

$\Delta R_q = 0,1467 - 0,2027 = -0,056,$

(або 5,6 коп. на 1 гривню реалізованої продукції).

Визначимо зміни у 2015 році у порівнянні з 2014 роком:

$$R_{p(2015\text{-}2014)} = \frac{177621,2 - 133332,2}{177621,2} - \frac{156258,6 - 13332,2}{156258,6} = 0,2493 - 0,1467 = 0,1026,$$

(або 10,26 коп. на 1 гривню реалізованої продукції.)

$$R_{s\ (2015\text{-}2014)} = \frac{177621,2 - 139559,2}{177621,2} - \frac{177621,2 - 133332,2}{177621,2} = 0,2143 - 0,2493 = -0,0350,$$

(або 3,5 коп. на 1 гривню реалізованої продукції.)

$\Delta R_q = 0,1026+(- 0,0350)= 0,0676,$

(або 6,76 коп. на 1 гривню реалізованої продукції.)

$P_{2014} = 22926,40$ тис.грн.

$P_{2015} = 38062,00$ тис.грн.

$$R_{q\ 2014} = \frac{22926,40}{156258,60} = 0,1467$$

$$R_{q\ 2015} = \frac{38062,00}{177621,2} = 0,2141$$

$\Delta R_q = 0,2141 - 0,1467 = 0,0676,$

або 6,76 коп на 1 гривню реалізованої продукції.

Визначимо зміни у 2015 році у порівнянні з 2013 роком:

$$R_{p(2015\text{-}2013)} = \frac{177621,2 - 108983,8}{177621,2} - \frac{136691,3 - 108983,8}{136691,3} = 0,3864 - 0,2027 = 0,1837,$$

(або 18,37 коп. на 1 гривню реалізованої продукції.)

$$R_{s\ (2015\text{-}2013)} = \frac{177621,2 - 139559,2}{177621,2} - \frac{177621,2 - 108983,8}{177621,2} = 0,2143 - 0,3866 = -0,1723$$

(або 17,23 коп. на 1 гривню реалізованої продукції.)

$\Delta R_q = 0,1837+(- 0,1723)= 0,0114,$

(або 1,14 коп. на 1 гривню реалізованої продукції.)

P_{2013} = 27707,50 тис.грн.

P_{2015} = 38062,00 тис.грн.

$$R_{q\,2013} = \frac{27707,50}{136691,3} = 0,2027$$

$$R_{q\,2015} = \frac{38062,00}{177621,2} = 0,2141$$

ΔR_q = 0,2141 – 0,2027 =0,0114,

або1,14 коп. на 1 гривню реалізованої продукції.

Отже, протягом аналізованого періоду відбулось значне коливання рентабельності продукції: в 2014 році - скорочення на 5,6 коп. на 1 гривню реалізованої продукції, в 2015 році - зростання на 6,7 коп. на 1 гривню реалізованої продукції. В цілому за весь аналізований період рентабельність реалізованої продукції зросла на 1,1 коп. на 1 гривню реалізованої продукції.

Основним факторам впливу на підвищення рентабельності, як свідчать розрахунки є підвищення цін реалізації продукції, однак, зростання собівартості на продукцію майже повністю нівелювало ефект від підвищення цін. Так, якщо загальний ефект 1,14 коп. на 1 гривню реалізованої продукції прийняти за 100%, то вплив цінового фактору становить 1611,40%, а негативний вплив зростання собівартості - 1511,40%.

Отже, керівництву підприємства слід звернути увагу на необхідність розумної економії на витратах. Інакше кажучи, зменшення собівартості за умов стабільних цін та зростаючих обсягів продукції, що також надає можливість економії на масштабах постійних витрат у порівнянні зі зростаючими обсягами виробництва продукції, могло б збільшити рентабельність реалізованої продукції підприємства. Отже, роль прибутку в розвитку підприємства і забезпеченні інтересів його власників і персоналу визначає необхідність ефективного і безперервного управління ним. Управління формуванням прибутку повинно носити комплексний, інтегрований характер.

Оцінка існуючих видів і методів аналізу з точки зору цілеспрямованості і повноти для визначення впливу окремих чинників на ефективність роботи підприємства, показує, що створення інформаційної бази для управлінських рішень вимагає удосконалення методик стратегічного, поточного, оперативного, фінансового і маркетингового аналізу, які є складовими комплексної оцінки ефективності діяльності підприємства.

Аналіз ефективності організації фінансової і управлінської діяльності можна представити сукупністю напрямків аналізу економічних показників наведених на рисунку 12. 4.

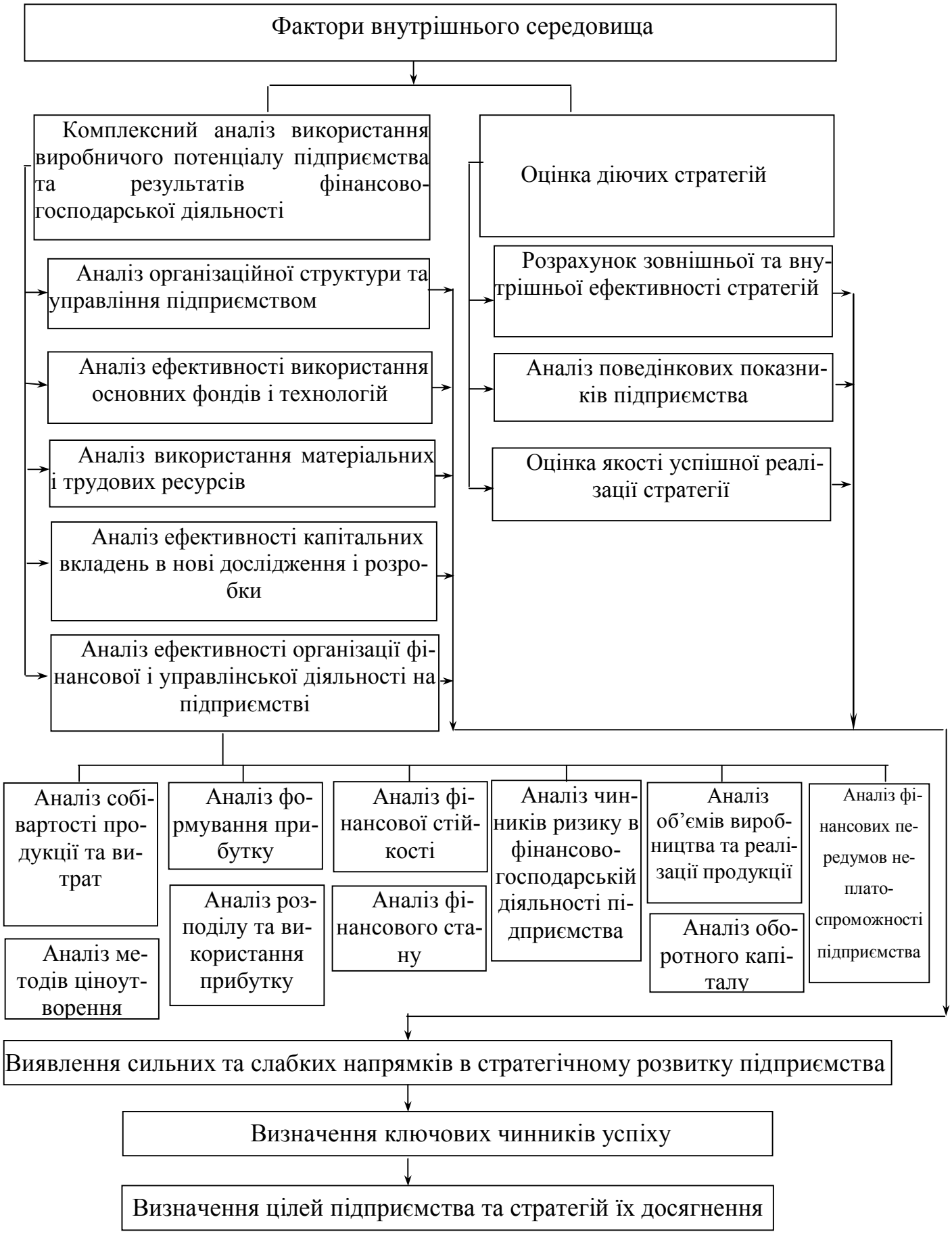

Рисунок 12.4 - Блок аналізу чинників внутрішнього середовища

Завершальним етапом аналізу є визначення тенденцій розвитку, значущості, характеру впливу кожного чинника на розвиток діяльності підприємства. Існуюча необхідність відстеження фінансової стабільності підприємства, аналізу та оцінки переваг і недоліків при порівнянні з конкурентами, короткострокового прогнозування щодо покращення умов господарювання дозволили обґрунтувати необхідність впровадження методики моніторингу фінансової конкурентоспроможності.

Метою впровадження методики моніторингу фінансової конкурентоспроможності є створення системи постійного спостереження за коливаннями найважливіших показників фінансової діяльності підприємства, які характеризують конкурентні переваги і відставання від учасників конкурентної боротьби в умовах постійної зміни кон'юнктури, та поглиблене розуміння і вивчення тенденцій розвитку підприємств для сприяння прийняттю обґрунтованих рішень щодо ефективного управління підприємством.

Висновки.

Для побудови моделі комплексного фінансового аналізу та її узгодження з метою такого дослідження необхідно правильно визначити об'єкт комплексного фінансового аналізу, а також суб'єктів його реалізації. Потреба комплексного фінансового аналізу викликана переважно потребами інформаційного, методологічного й організаційного забезпечення обґрунтування та прийняття управлінських фінансових рішень щодо фінансування різних видів діяльності суб'єкта господарювання у коротко- та довгостроковій перспективі.

Однією з основних складових комплексного фінансового дослідження є аналіз фінансових результатів діяльності підприємства. Залежно від мети проведення та виділених кваліфікаційних ознак розрізняють декілька форм аналізу фінансових результатів діяльності підприємства: аналіз формування. розподілу і використання; зовнішній аналіз; внутрішній аналіз; аналіз прибутку по підприємству ; за центрами відповідальності; окремої операції; повний аналіз; тематичний аналіз; попередній аналіз; оперативний, ретроспективний , прогнозний аналіз.

Усі відомі підходи до формування комплексної оцінки результатів діяльності підприємства поділяються на дві групи. До першої віднесено пропозиції з оцінки окремих проблем, видів діяльності за допомогою інтегрального показника, що пропонується як використання обсягу продукції у вартісному виразі, собівартості, прибутку, рентабельності. До другої групи методологічних підходів відносяться пропозиції щодо оцінки діяльності підприємства на базі системи оціночних показників. Найбільш повним, інформативним, прийнятним для практичної реалізації є матричний метод оцінки та аналізу діяльності підприємства.

Оцінка існуючих видів і методів аналізу з точки зору цілеспрямованості і

повноти для визначення впливу окремих чинників на ефективність роботи підприємства, показує, що створення інформаційної бази для управлінських рішень вимагає удосконалення методик стратегічного, поточного, оперативного, фінансового і маркетингового аналізу, які є складовими комплексної оцінки ефективності діяльності підприємства.

Контрольні питання для самоаналізу

1.Розкрийте значення та необхідність комплексної оцінки фінансового стану підприємства..

2. Охарактеризуйте вимоги проведення комплексного фінансового аналізу.

3. Розкрийте сутність методів узагальнюючої оцінки фінансового стану підприємства.

4. Охарактеризуйте методику комплексної оцінки ефективності господарської діяльності..

5. Наведіть узагальнюючі критерії оцінки кредитоспроможності підприємств.

6. Охарактеризуйте показники інтегральної оцінки інвестиційної привабливості підприємств.

7. Охарактеризуйте методи узагальнення результатів фінансового аналізу діяльності підприємства.

8. Охарактеризуйте поняття прибутковості (рентабельності) підприємства. 9. Охарактеризуйте методи рейтингової оцінки фінансового стану підприємства..

10. Назвіть основні показники визначення ефективності комплексного аналізу підприємства.

Питання для обговорення

1. Етапи комплексного оцінювання фінансового стану підприємства.
2. Інформаційне забезпечення комплексного оцінювання фінансового стану підприємства .
3. Методологічні підходи комплексного оцінювання фінансового стану підприємства.
4. Система показників матричної моделі виробничо-господарської діяльності підприємства

РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА

Основна

1. Закон України «Про відновлення платоспроможності боржника або визнання його банкрутом» 14 травня 1992 року N 2343-XII зі змінами і доповненнями

2.Мних Є.В. Фінансовий аналіз: підручник / Є.В. Мних, Н.С. Барабаш. – К.: КНТУ, 2014. – 536 с.

3.Тринька Л.Я., Іванчук (Липчанська) О.В.Фінансовий аналіз. Навчальний посібник. – К.: Алерта, 2014. – 768 с.

4.Селіверстова Л.С. Фінансовий аналіз: Навчально-методичний посібник / Л.С. Селіверстова, О.В. Скрипник; За ред. С.М. Безрутченка. – К.: ЦУЛ, 2012. – 274 с.

5.Фінансовий аналіз: навчальнйи посібник / Міністерство освіти і науки, молоді та спорту України, Донецький національний університет економіки і торгівлі імені Михайла Туган-Барановського; ред.: Т.Д. Косова, І.В. Сіменко. – К.: ЦУЛ, 2013. – 440 с.

6.Тютюнник Ю.М. Фінансовий аналіз: навчальний посібник / Ю.М. Тютюнник. – К.: Знання, 2012. – 815 с.

7.Грабовецький Б.Є. Фінансовий аналіз та звітність: навчальний посібник/ Б.Є.Грабовецький, І.В. Шварц.- Вінниця: ВНТУ, 2011.- 281 с.

8.Школьник І.О. Фінансовий аналіз : навчальний посібник. / За заг. ред. Школьник І.О. [І.О. Школьник, І.М. Боярко, О.В. Дейнека та ін.] – К. :«Центр учбової літератури», 2016. – 368 с.

9.Школьник І.О. Фінансовий менеджмент: навчальний посібник / За заг. ред.. І.О. Школьник та В.М. Кремень [І.О. Школьник, В.М. Кремень, С.М. Козьменко та ін.]. К.: «Центр учбової літератури», 2014. – 488с.

10. Базілінська О.Я. Фінансовий аналіз: теорія та практика: навчальний посібник / О.Я. Базілінська. – 2-ге вид.. – К.: ЦУЛ, 2011. – 328 с.

11. Яценко В.М. Фінансовий аналіз: навч. посібник / В.М. Яценко, О.М. Шинкаренко, Н.М. Бразілій. – Черкаси: ЧДТУ, 2010. – 267 с.

Додаткова

12. Базілінська О.Я. Фінансовий аналіз: теорія і практика: навч. посіб. (для студ. вищ. навч. закл.) – К.: Центр учбової літератури, 2009.- 328 с.

13. Подольська В.О., Яріш О.В. Фінансовий аналіз: Навч. посібник.- К.: Центр навчальної літератури, 2007.- 488 с.

14. Дієва Н.М., Дедіков О.І. Фінансовий аналіз. Навчальний посібник. - К.: Центр учбової літератури, 2007.- 328 с.

15. Костирко Р.О. Фінансовий аналіз: Навчальний посібник. - Х.: Фактор, 2007. – 784 с.

16. Литвин Б.М., Стельмах М.В. Фінансовий аналіз: Навчальний посібник - К.: «Хай – Тек Прес», 2008.- 336 с.

17. Старостенко Г.Г., Мірко Н.В. Фінансовий аналіз: Навчальний посібник - К.: Центр навчальної літератури, 2006.- 224 с.

18. Шморгун Н.П. Головко І.В. Фінансовий аналіз. Навчальний посібник. - К.: ЦНЛ, 2006.- 528 с.

19. Шиян Д.В., Строченко Н.І. Фінансовий аналіз: Навчальний посібник - К.: А.С.К., 2005.- 240 с.

20. Шеремет О.О. Фінансовий аналіз: Навчальний посібник - К.: Кондор, 2005.- 224 с.

ІНТЕРНЕТ-РЕСУРСИ

1. http:// www.zakon.rada.gov.ua – офіційний сайт Верховної Ради України

2. http://www.minfin.gov.ua – офіційний сайт Міністерства фінансів України

3. http://www.treasury.gov.ua – офіційний сайт Державної казначейської служби України

4. http://sfs.gov.ua – офіційний сайт Державної фіскальної служби України

5. https://www.nfp.gov.ua/ - офіційний сайт Національної комісії, що здійснює регулювання у сфері ринків фінансових послуг

6. http://www.ck.ukrstat.gov.ua – офіційний сайт Держаного комітету статистики

7. http://www.bank.gov.ua – офіційний сайт Національного банку України

8. https://forinsurer.com – інформаційний сайт про страховий ринок і страхування в Україні

9. http//www.nbuv.gov.ua – Офіційний сайт Національної бібліотеки України ім. В.І. Вернадського

10. http://178.219.93.18:8080/Portal/WWW/prep_list.php?id_fac=7&id_dep=36 – інформаційний портал кафедри фінансів та обліку Дніпровського державного технічного університету

ЗМІСТ

ВСТУП 3
ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 1. ТЕОРЕТИЧНІ Й МЕТОДОЛОГІЧНІ ОСНОВИ ФІНАНСОВОГО АНАЛІЗУ 4

ТЕМА 1. ЗНАЧЕННЯ І ТЕОРЕТИЧНІ ЗАСАДИ ФІНАНСОВОГО АНАЛІЗУ 4
1.1. Сутність та завдання фінансового аналізу 4
1.2. Види фінансового аналізу та його користувачі 8
1.3. Методи та прийоми фінансового аналізу 12
Контрольні питання для самоперевірки 21
ТЕМА 2. ІНФОРМАЦІЙНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ФІНАНСОВОГО АНАЛІЗУ 23
2.1. Система інформаційного забезпечення фінансового аналізу. 23
2.2. Сутність та завдання аналізу фінансових звітів 31
Контрольні питання для самоперевірки 41
ТЕМА 3. АНАЛІЗ МАЙНА ПІДПРИЄМСТВА 42
3.1. Аналіз валюти бухгалтерського балансу 42
3.2. Аналіз складу і структури активів підприємства 49
3.3 Аналіз оборотного капіталу 58
Контрольні питання для самоперевірки 68
ТЕМА 4. АНАЛІЗ ДЖЕРЕЛ ФОРМУВАННЯ КАПІТАЛУ ПІДПРИЄМСТВА 70
4.1 Оцінка структури джерел фінансових ресурсів 70
4.2. Аналіз джерел власних коштів підприємства 73
4.3 Аналіз джерел позикових коштів підприємства 75
Контрольні питання для самоперевірки 80
ТЕМА 5. АНАЛІЗ ЛІКВІДНОСТІ ТА ПЛАТОСПРОМОЖНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА 82
5.1. Сутність платоспроможності та ліквідності 82
5.2. Аналіз ліквідності балансу 86
5.3. Аналіз показників ліквідності 90
Контрольні питання для самоперевірки 96
ТЕМА 6. АНАЛІЗ ФІНАНСОВОЇ СТІЙКОСТІ ПІДПРИЄМСТВА 98
6.1 Значення фінансової стійкості підприємства 98
6.2 Аналіз абсолютних показників фінансової стійкості 99
6.3 Аналіз відносних показників фінансової стійкості 102
6.4 Оцінка запасу фінансової стійкості і безпечності підприємства 112
Контрольні питання для самоперевірки 115

ЗМІСТОВИЙ МОДУЛЬ 2 КРИТЕРІЇ ОЦІНЮВАННЯ І ПРОГНОЗУВАННЯ ФІНАНСОВОГО СТАНУ ТА РЕЗУЛЬТАТІВ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА 117

ТЕМА 7. АНАЛІЗ ГРОШОВИХ ПОТОКІВ ПІДПРИЄМСТВА 117
7.1 Сутність грошового потоку та необхідність його аналізу 117
7.2 Аналіз руху грошових коштів за прямим методом 122
7.3. Аналіз руху грошових коштів за непрямим методом 126
7.4 Оцінка руху та збалансованості грошових потоків підприємства 127
7.5 Методика розрахунку фінансової потреби підприємства 136
Контрольні питання для самоперевірки 138
ТЕМА 8. АНАЛІЗ ФІНАНСОВИХ РЕЗУЛЬТАТІВ ТА РЕНТАБЕЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА 140
8.1 Аналіз показників ефективності діяльності підприємства 140
8.2 Аналіз інтенсивності використання оборотних засобів 146
8.3 Ефект фінансового важеля 152
Контрольні питання для самоперевірки 155
ТЕМА 9. АНАЛІЗ ДІЛОВОЇ АКТИВНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА 157
9.1 Сутність та характеристика показників ділової активності 157
9.2 «Золоте правило розвитку підприємства» в системі оцінки його ділової активності 165
Контрольні питання для самоперевірки 169
ТЕМА 10. АНАЛІЗ ІНВЕСТИЦІЙНОЇ АКТИВНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА 171
10.1 Зміст і завдання аналізу інвестиційної діяльності підприємства 171
10.4 Комплексна інтегральна методики оцінювання інвестиційної привабливості підприємства 178
Контрольні питання для самоперевірки 186
ТЕМА 11. АНАЛІЗ КРЕДИТОСПРОМОЖНОСТІ ПІДПРИЄМСТВА 188
11.1 Сутність кредитоспроможності та необхідність її оцінювання 188
11.2 Оцінювання кредитоспроможності позичальника 190
Контрольні питання для самоперевірки 198
ТЕМА 12. КОМПЛЕКСНЕ ОЦІНЮВАННЯ ФІНАНСОВОГО СТАНУ ПІДПРИЄМСТВА 199
12.1 Функціонально-організаційна структура комплексного фінансового аналізу 203
12.2 Методологія організації комплексної оцінки фінансового стану підприємства 203
12.3 Аналіз фінансових результатів в системі комплексної оцінки виробничо-господарської діяльності підприємства 208
Контрольні питання для самоперевірки 218
РЕКОМЕНДОВАНА ЛІТЕРАТУРА 219

НАВЧАЛЬНЕ ВИДАННЯ

Конспект лекцій з дисципліни

ФІНАНСОВИЙ АНАЛІЗ

Для здобувачів вищої освіти першого (бакалаврського) рівня за спеціальністю 071 «Облік і оподаткування»

Укладач: Ткаченко Ірина Петрівна

Підписано до друку 16.01.2020 р.
Формат А4. Обсяг 10,0 др. арк.
Тираж30 примірників. Замовлення № 12
51918 м. Кам'янське,
вул. Дніпробудівська, 2.